

श्री वैष्णव भावन.

लेखक
पं. श्री लक्ष्मिविजयशरण.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગૂજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૫૬૦૩૩ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ શ્રી વૈશ્યા ભાગ્યલા

વિગય ૮૨૩:૫૨

આ પુસ્તકને રખડતું મૂકી આશાતના કરવી નહિ.

શ્રી

વૈરાગ્ય મવના

(લવ્યજીવોને ધર્મની સન્મુખ કરનારી અનેક પ્રકારની
હિતશિક્ષાઓથી ભરપૂર)

:: લેખક ::

પંચાસજી મહારાજશ્રી ભક્તિવિજયજી ગણી.

:: પ્રકાશક ::

પારેખ મંગલદાસ લલુભાઈ—મેસારા.

શા. કુલચંદ કેશવલાલ. મસ્કટી મારકીટ—અમદાવાદ.

શા. ઉમેદભાઈ ભુરાભાઈ. શાહપુર—અમદાવાદ.

—પાંચમી આવૃત્તિ —

વિ. સં, ૧૯૮૭. વીર સં. ૨૪૫૭. ઇ. સ. ૧૯૩૧.

ધી “ સૂર્યપ્રકાશ ” પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ, પાનકોરનાકા, અમદાવાદમાં
પટેલ મૂળચંદભાઈ ત્રીકમલાલે છાપી.

કિંમત પાંચન અને મનન.

વીતરાગ વાણી સરસ શીતળ અધિક ચંદન ભાવના,
બાણી સદા ભાવે ભવી વાંચે આ વૈરાગ્ય-ભાવના;
વૈરાગ્યવાસિત ચિત્ત કરવા નિત્ય ભાવે ભવીજના,
વાંચે વિચારે ને સુધારે જીવન એથી આપણા.

જિનસ્તુતિ ।

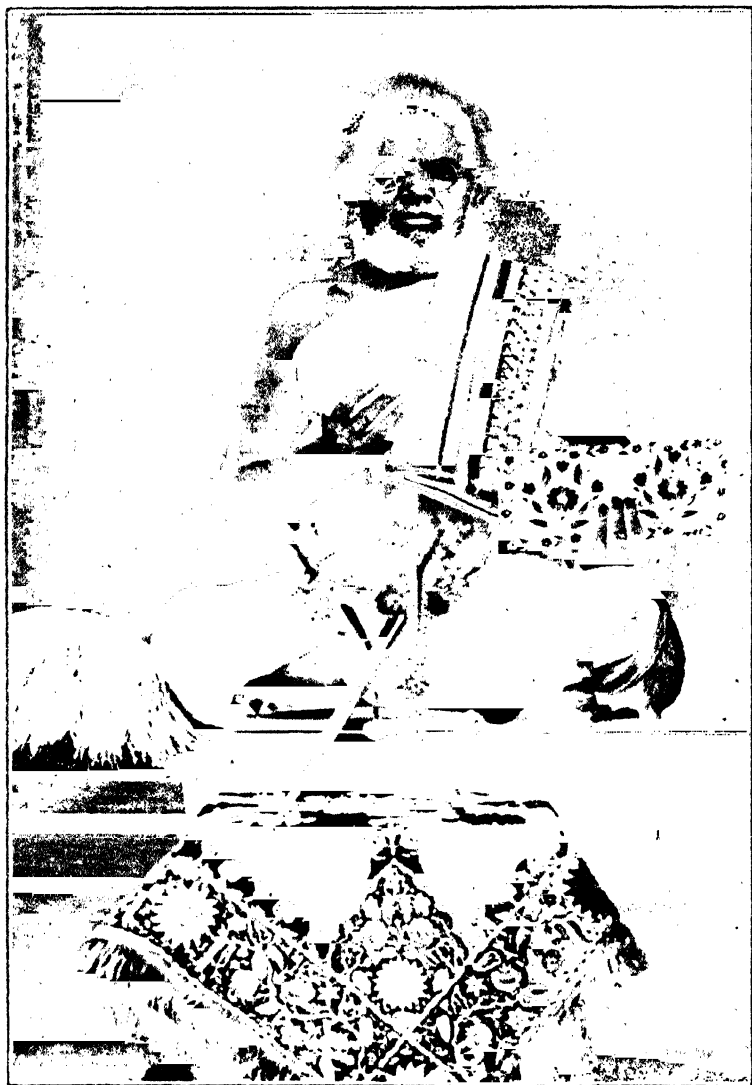
ત્રૈલોક્યં યુગપત્કરામ્બુજલુઠન્મુક્તાવદાલોકતે ।
જંતૂનાં નિજયા ગિરા પરિણમદ્ યઃ સુક્તમાભાષતે ॥
સ શ્રીમાન્ ભગવાન્ વિચિત્રવિધિભિર્દેવાસુરૈરર્ચિતો ।
વીતત્રાસવિલાસહાસરમસઃ પાયાજ્જિનાનાં પતિઃ ॥ ૧ ॥

ગુરુસ્તુતિ ।

વન્ધન્તેઽપ્રતિમપ્રભાવકબલા વિશ્વોપકારવ્રતા ।
દુર્દાન્તપ્રતિવાદિઃ જ્જરઘટાસન્ત્રાસકળીરવાઃ ।
વૈરાગ્યાત્તત્તર્વણપ્રજ્ઞામિતપ્રોદામમોહાનલાઃ ।
સર્વત્રાપિ ગુણાદરઘ્યસાનિનઃ શ્રીધર્મસૂરીશ્વરાઃ ॥

પન્યાસજી મહારાજ શ્રી ભક્તિવિજયજી ગણી ।

જન્મ: સં. ૧૯૩૦ આસાદ શુદ્ધ ૮ (શમી) દીક્ષા: સં. ૧૯૫૬ માહા વદ ૧૦

ગણિપદ:

પન્યાસપદ:

સં. ૧૯૭૫ આસાદ શુદ્ધ ૨ કપડવેળ

સં. ૧૯૭૫ આસાદ શુદ્ધ ૫

એડવાન્સ પ્રી. અમદાવાદ.

પ્રસ્તાવના.

આ સંસારમાં જમણુ કરતા સંસારી જીવો. સુખની અભિલાષા-
વાળા અને દુઃખથી કંટાળેલા જ હોય છે. સુખ તમામને ઇષ્ટ છે.
દુઃખ અનિષ્ટ છે આ પ્રકારની અનંત કાળથી સ્થિતિ હોવા છતાં
દુઃખની શ્રેણિયો ઉપરાઉપર આવીને પડે છે. સુખ તો કદાચ મદ્યુ
કે તુરતજ વીખરાઇ જાય છે. આ બાબતનુ મુળ કારણ તપાસીએ
તો આપણને તુરતજ માલુમ પડી આવશે કે વાસ્તવિક સુખનાં
કારણો સમ્યક્ દર્શન જ્ઞાન ચારિત્ર જીવને હજી મલ્યાંજ નથી.
અને દુઃખનાં કારણો મિથ્યાત્વ અવિરતિ કષાય. અને યોગ
આ ચાર મુળ બંધ હેતુ અને સતાવન ઉતર બંધ હેતુ અનાદિ
કાળથી આ જીવને વળગી રહેલા હોવાથી જીવોની જીંદગીયોની
જીંદગીઓ વીતિ ગઇ છતાં દુઃખનો અંત આવ્યો નહિ અને પૌ-
દગ્લિક સુખમાં ગૃધતા રાખી વિષયોમાં આશક્તિવાલા થઇ જોમ
દીવામાં પતંગીયાં અંપલાય છે. પ્રાણુ ખુએ છે દુખી થાય છે. તેવી
જ રીતે જીવો પણ ભવચક્રરૂપી ખાડામાં અપલાઇ દુખરૂપી દીપકમાં
અંપલાય છે. પૌદગ્લિક સુખ થોડા જ કાળમાં વીખરાઇ જવાથી
અને પરિણામે દુઃખ ઉપસ્થિત થવાથી અનંત જ્ઞાનીયો તે પૌદગ્લિક
સુખને પણ દુઃખ જ કહી બતાવે છે શ્રી જૈનશાસનમાં આ વસ્તુ
ઉપર ધણોજ સુંદર પ્રકાશ પાડ્યો છે સુખનાં સાધન અને દુઃખનાં
કારણોનું સુક્ષ્મ રીતે અવલોકન કરી. પેહલાને સેવાય અને બીજાથી
બચાય તેવો સુંદર વૈરાગ્યનો રસ્તો બતાવ્યો છે ઉપર બતાવેલ ચાર
મુળ બંધ હેતુ અને સતાવન ઉતર બંધ હેતુ દુઃખનું મુળ કારણ છે
જ્યાં સુધી આત્મા પૌદગ્લિક સુખમાં રાચતો હોય જડમાં આનંદ
માનતો હોય ત્યાં સુધી એના હાથમાં ખરા સુખનો માર્ગ આવતો
નથી. જૈનશાસન તો પ્રત્યેક આત્મામાં પરમાત્માપણુ આરોપે છે.
જૈનશાસન દરેક આત્માને પ્રભુ બનવાને પ્રેરે છે અને તે પ્રભુતાની
પ્રાપ્તિ માટે અહિંસા સંજમ તપરૂપ ધર્મનુ આરાધન કરવું જોઇયે. આવું
આરાધન. જીવોને વૈરાગ્ય દશા વિના થઈ શકતુ નથી વૈરાગ્ય એટલે

વિરકતભાવના અર્થાત્ સ્વમાં સ્વ બુદ્ધિ અને પરમાં પર બુદ્ધિ. પૂર્વ-
કના જીવન વાલો સાચો વૈરાગી કહેવાય છે આવા ઉત્તમ પ્રકારના
વૈરાગ્યને પ્રાપ્ત કરવા શુશ્રૂષીજનોનો સમાગમ અને વૈરાગ્યનાં પુસ્તકોનું
અવલોકન. કારણજૂત છે, વૈરાગ્યનાં પુસ્તકો ધણાં હોવા છતાં આ
વૈરાગ્ય ભાવના નામનું લઘુ પુસ્તક પણ બાળ જીવોને અત્યંત ઉપ-
યોગી છે. આ પુસ્તકની નાની મોટી ચાર આવૃત્તિ. જુદાજુદા ગ્રંથ-
સ્થો તરફથી. દરેક વખત સુધારા વધારા સાથે છપાઈ બહાર પડેલ.
છતાં પુસ્તકની માગણી ચાલુ રહેતાં આ પાચમી આવૃત્તિમાં કેટલોક
વધારો કરી બહાર પાડવાની તક પ્રાપ્ત થઈ, તેજ તેની કેટલી ઉપ-
યોગીતા સૂચન કરે છે તે વાંચક વર્ગ જોઈ શકશે. આ જુકમાં વૈરા-
ગ્યના વિષયો પૈકી સુક્ષ્મ નિગોદમાં રહેલ જીવોના ભવોની ગણતરી
તથા તેઓના જન્મ મરણાદિકનાં દુઃખોનું વર્ણન તથા બાહ્ય નિગો-
દથી તિર્યચ પચોન્દ્રિય સુધી જીવોની રખડપટ્ટી. પુણ્યપ્રકરણે મજેલ
માનવભવનું મહત્વ તેમાં પણ દુર્લભ એવું ધર્મ શ્રવણ. તેમાં વિધન
કરનારા તેર કાઠીઆના સ્વરૂપ તથા હિતોપદેશ વીગેરે વિષયો, આ
પુસ્તકમાં સુખ્યપણે છે. ટુંકમાં ધર્મના પવિત્ર માર્ગે જીવોને દોરી
જવાનો કર્તાનો હેતુ છે અને તે આ પુસ્તકની રચના તરફ જોતાં
સફલ થયેલ જણાય છે. આ જુક છપાવામાં મેસાણા તથા સમૌ
વીગેરે ગામોના સદ્ગ્રંથસ્થો તરફથી આર્થિક સહાય મળી છે. તેઓના
નામ જોડેના પેનમાં આપ્યા છે તેમ વલી વઢવાણ કાંપવાલા શા.
મનસુખલાલ ડાહ્યાભાઈ. નાં કેટલાંક વૈરાગ્યોપદેશક પદો જુદા જુદા
વિષયોનાં આપવામાં આવ્યાં છે. પ્રથમની ચાર આવૃત્તિથી વાંચક વર્ગને
જે આત્મિક સુખનો લાભ થયો હોય તેથી પણ વધારે થાય તેવું
ધૃષ્ટિએ છીયે. આ પુસ્તકમાં મતિ દોષથી જે કાંઈ ભુલ રહેવા પામી
હોય તેને માટે ક્ષમા ઇચ્છતાં ચાહિયે છીયે કે વાંચક વર્ગ આ પુ-
સ્તકને આદ્યંત વાંચી. વૈરાગ્યના રંગે રંગાઓ. અસ્તુ

ઉમેદલાઈ ભુરાભાઈ.

શાહપુર દોલતનો ખાંચો-અમદાવાદ.

આ પુસ્તક છપાવામાં સહાય કરનાર ગ્રહસ્થાની નામચલ્લી.

૪૫૦) મેસાણાના સદ્ગ્રહસ્થો તર-
ફથી મુનિરાજ શ્રી જીવન
વિજયના ઉપદેશથી

- ૫૧) પારે. ત્રીકમચંદ હીરાચંદ
૫૧) ગાંધી અંબાલાલ ધરમચંદ
૫૧) શા. ડાહ્યાભાઈ દેલાભાઈ
૫૧) પારેખ પ્રજુદાસ જેસંગભાઈ
૫૧) વોરા કીશોરચંદ હાથીચંદ
૨૫) પારેખ સરપચંદ લક્ષ્મીભાઈ
૨૫) દોસી અબલદાસ નગીનદાસ
૧૫) શા મણીલાલ ત્રીભોવનદાસ
ની વિધવા બાઈ સમુ
૨૫) દોસી હરગોવનદાસ ગૌત-
મદાસ
૨૫) શા ભીખાભાઈ હાથીભાઈ
૨૫) પટવા મણીલાલ દોલાભાઈ
૧૨૥ શા પુનમચંદ હરજીવન
૫) શા અંબાલાલ યુનીલાલ
૧૦) શા જગજીવનદાસ કેશવલાલ
૫) વોરા ખોડીદાસ ત્રીકમ
૧૨૥ શા કુલચંદ ભાચચંદ

૫૧) શા કુલચંદ કેશવલાલ
અમદાવાદ, શાહપુર

૩૦) ઝવેરી પોપટલાલ કેવલ-
દાસની પુત્રી બાઈ કેવલીના

સ્મરણાર્થે. મુનિરાજ કંચન
વિજયજીના ઉપદેશથી

૧૨૫) શા જેસંગભાઈ સાંકલચંદ
સમી વાલાનાં માતુશ્રી ના
સ્મરણાર્થે

૬૨૥ શા મોહનલાલ નાગરદાસ
માણુસાવાળા

૫૦) શા કેશવલાલ ત્રીકમચંદ
પ્રાંતીજવાલા

૨૫) શા ઉમેદભાઈ જુરાભાઈ
શાહપુર દોલતનો ખાંચો

૧૦) શા પુનમચંદ વાલચંદ, તેમના
પિતાશ્રી વાલચંદ રવચંદના
સ્મરણાર્થે પુનપરાવાળા
શાહપુર કુવાવાળી પોળ.

शुद्धिपत्रक

पातु	लीटी	अशुद्ध	शुद्ध
४	८	नरइया	नेरइया
४	१८	मज्जे	मज्झे
८	२२	युक्त्या	युक्त्या
१४	१०	देवलीओ	देवलीओ
१५	१२	जन्ज	जन्म
१५	१२	मिथ्यात्व	मिथ्यात्व
२६	२२	आव्यभाध	अव्याभाध
३७	४	सुलह	सुलहं
३७	१६	पेच	पेच्च
३७	१८	भोधभोध	भोध
४४	२	भवान्त	भवन्ति
४५	२४	स्वभाविका	स्वभाविकी
५२	१८	गुरु	गुरु
५२	२०	तत्सयो	तत्समो
५४	७	काय	काय
५७	१३	अस्मिनु	अस्मिन्
५८	५	तयोदुख	तयोर्दुख
५८	२३	संसाराश्व	संनाराच्च
५८	२१	बिध्वंसं	विध्वंसं
५८	२१	दंष्ट्रां	दंष्ट्रां
६३	२१	वस्तुनि	वस्तूनि
६६	१४	रहे ने	रहेने
७३	२४	करव	करवा
७८	६	घन्यो	घन्या

७६	१४	कि	कि
८०	६	द्वयम्	द्वयम्
८०	१४	मूर्ति	मूर्ति
८०	१७	बिभ्रति	बिभ्रति
८०	२१	निर्भक्षताने	निर्भक्षताने
८१	६	मूर्तिः	मूर्तिः
८१	६	नंदितं	नंदित
८३	१०	किमेष	किमेष
८३	११	वाऽस्य	किंवाऽस्य
८४	११	भूता	भूतो
८४	११	चारेर्तवा-	चारेर्तवा-
८६	६	नमुत्यु	नमुत्युणं
८६	११	पाडेणि कमइ	पाडेणिकस्वम
८६	६	कयबलो	कयबलि
८६	१५	अंचेइ	अंचेइ
८६	१७	इसि	ईसि
८६	१७	पच्चणमइ	पच्चणमइ
८६	१७	वयासि	वयासी
८६	१८	जिणवराओ	जिणधराओ
८६	१६	पाडिनेस्वम	पाडेणिकस्वम
८७	१८	दिणेणा	दिणेणो
८७	१८	कि	किं
८७	२०	दुवालसमं	दुवालसमं
८२	५	मध्यान	मध्ये
८२	७	पूजनाथी	पूजवाथी
८३	१३	सांभो	सांभो
१००	७	संयात	संयत
१०३	२३	आत्मनिदा	आत्मनिदा
१०४	४	कायोभां	कायोभां

१०५	१३	वस्तुनी	वस्तुनी
१०७	४	गति	गति
१०७	४	पक्षज्ञो	पथज्ञो
१०८	४	पराधाण	पराधाण
१११	११	आशुवाणा	आशुवाणा
११२	६	विग्धो	विग्धो
११२	६	पडिक्कहे	पडिक्कहे
११२	१४	भावमा	भावमा
११४	१०	डायेसंतो	गावेसंतो
११४	११	धम्ले	धम्मो
११५	७	कामाऽऽलंब्य	कामालंब्य
११६	७	अकाउणं	अकाऊणं
११६	१३	सपाहिज्जो	सपाहिज्जो
११६	१७	काउणं	काऊणं
११७	४	पवग्ग	पवग्ग
११७	१०	मुख	मुख
११७	१०	पयत्ताणं	पयत्ताणं
११८	१४	अरलु	अरलु
१२३	२	अज्जति	अज्जति
१२८	१३	हेहुं	हेउं
१२८	१३	धुव	धूवं
१२८	१४	मुढो	मूढो
१३१	६	अप्पायुं	अप्पायुं
१३३	१४	पापभीरू	पापभीरूः
१३३	१८	नुप्लुतं	नुप्लुतं
१३४	२	प्रतिबंधेन	प्रतिबंधेन
१३४	३	यथावध	यथावद
१३४	४	निषिण्ढ	निषिष्ट
१३४	१०	गृहि	गृही
१३५	२२	आशन	अशन

૧૪૪	૪	છુન્ન	છુન્ન
૧૪૭	૧	એકાણું	એકાણું
૧૫૦	૧૩	નાવન	નવિન
૧૫૪	૯	મળ્ય	મળ્યા
૧૫૫	૧૮	કરણ	કરણં
૧૫૫	૧૮	પુરુષકહે	પુરુષસ્વહ
૧૫૮	૧	ખપાવનો	ખપાવતો
૧૫૯	૧	પામ્વા	પામ્યા
૧૬૫	૧૧	પરાવતના	પરાવર્તના
૧૭૨	૫	કાધ	કોધ
૧૭૬	૨૩	કાયો	કાર્યો
૧૭૮	૧૮	સ્વામિસુ	સ્વમસુ
૧૭૯	૭	દંસણામિ	દંસણંમિ
૧૮૦	૧૩	સમત્તં	સંમત્તં
૧૮૨	૨	દોઝનો	દોષનો
૧૮૬	૧૦	પુવ્વ	પુવ્વ
૧૮૬	૧૦	ચિત્તિસુ	ચિત્તિસુ
૧૮૯	૧૫	નમસ્કા	નમસ્કાર
૨૦૯	૧૮	કમોના	કર્મોના
૨૨૮	૨	તણી	તણા
૨૩૦	૧૦	માહમ	મહિમા
૨૩૨	૭	નાથને	સાથને
૨૪૩	૭	સંકેતજી	સંકેતજી
૨૩૪	૧૯	છટું	છટ્ટે
૨૫૮	૩	નિષેધક	નિષેધક
૨૫૯	૧૪	ઉલ્લંધી	ઉલ્લંધી
૨૬૪	૧૩	પાણા	પાણી
૨૬૭	૨	નાહ	નહિ
૨૬૭	૩	વતે	વતે
૨૬૭	૩	અંધગ્ને	અંધગ્ને
૨૭૦	૨૪	નહિર	નહિરે
૨૭૧	૧૬	કદાતહી	કદામહી

વિષયાનુક્રમણિકા.

નંબર.	વિષય	પૃષ્ઠ.
૧	ધર્મ વિના જીવોનું અધઃપતન ...	૧
૨	સૂક્ષ્મ નિગોદના જીવોના જીવોની ગણતરી તથા દુઃખ	૩
૩	આદર નિગોદથી તીર્થંચ પંચેન્દ્રિય સુધી રક્ષણનું ...	૫
૪	માનવજીવની કઠિનતાને સૂચવનારાં દષ્ટાંતો ...	૬
૫	ધર્મશ્રવણ દુર્લભ ...	૧૦
૬	મિથ્યાત્વ ઉપર દેવશર્માનું દષ્ટાંત ...	૧૨
૭	સદ્ગુરુનો સંયોગ મળ્યો ...	૧૬
૮	તેર કાઠીયાનું સ્વરૂપ ...	૨૦
૯	આત્માને હિતશિક્ષા ...	૩૬
૧૦	અનિત્યાદિ આર ભાવના. ...	૫૬
૧૧	શુભભાવના ઉપર ચાર ચોરની કથા ...	૭૦
૧૨	જિન પ્રતિમાના દર્શન કેવી રીતે કરવા ...	૭૩
૧૩	પરમાત્મા મહાવીરના ગુણો ...	૭૫
૧૪	સૂત્રોમાં જિનપ્રતિમાનો અધિકાર ...	૯૩
૧૫	અનાથી મુનીનું દષ્ટાંત ...	૯૫
૧૬	આવતી ચોવીશીમાં થવાવાલા તીર્થંકરોનાં નામ ...	૧૦૧
૧૭	હિતોપદેશ ...	૧૦૪
૧૮	સાત પ્રકારે આયુષ્ય તુટે છે. ...	૧૦૮
૧૯	ધર્મકર્મમાં વિલંબ નહીં કરવા વિષે ...	૧૧૩
૨૦	લક્ષ્મીની ચંચળતા ...	૧૧૮
૨૧	કુતલદેવી રાણીનું દષ્ટાંત ...	૧૨૦
૨૨	દેવદ્રવ્ય ભક્ષણ કરવા ઉપર સાગરશેઠનું દષ્ટાંત ...	૧૨૫
૨૩	ઉંટડીનું દષ્ટાંત ...	૧૨૮
૨૪	કર્મસાર અને પુણ્યસારનું દુંક દષ્ટાંત ...	૧૩૦
૨૫	માર્ગાનુસારીના પાંત્રીસ ગુણો ...	૧૩૩
૨૬	ઉદારતા ઉપર કુમારપાળ રાજાનું દષ્ટાંત ...	૧૪૬
૨૭	વસ્તુપાલ તેજપાલ વિગેરેનાં શુભ કાર્યો ...	૧૫૦
૨૮	જીવને સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ ...	૧૫૪
૨૯	ક્ષાપિક સમ્યક્ત્વ ...	૧૫૭
૩૦	સમકિતની પ્રાપ્તિ ...	૧૫૮
૩૧	સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ અનંતર આત્મ આનંદ ...	૧૫૯
૩૨	આવકના ત્રણ મનોરથ ...	૧૬૬

૩૩	લગ્ય જીવને સંયમ પ્રાપ્તિ અનંતર મોક્ષપ્રાપ્તિ	...	૧૬૮
૩૪	મોક્ષના ચાર અંગ ઉત્તરોત્તર વિશેષ દુર્લભ છે	...	૧૭૦
૩૫	અંત સમયની આરાધના	...	૧૭૭
૩૬	અતિચાર વિસ્તાર	...	...
૩૭	બારવત સંબંધી આલોચના (પહેલો અધિકાર)	...	૧૮૨
૩૮	વ્રતોચ્ચારણ (બીજો અધિકાર)	...	૧૮૪
૩૯	ત્રીજો અધિકાર-જીવ ખમાવવા	...	૧૮૬
૪૦	ચોથો અધિકાર અદાર પાપસ્થાનક તજવા	...	૧૮૮
૪૧	પાંચમો અધિકાર-ચાર શરણુ	...	૧૮૮
૪૨	છઠ્ઠો અધિકાર-દુષ્કૃતની નિંદા	...	૧૮૪
૪૩	સાતમો અધિકાર સુકૃતની અનુમોદના અને પીસ્તાલીસ		
	આગમના નામ	...	૧૯૪
૪૪	આઠમો અધિકાર શુભભાવના	...	૧૯૬
૪૫	નવમો અધિકાર અનશન (આહાર ત્યાગરૂપ)	...	૧૯૬
૪૬	દસમો અધિકાર નમસ્કાર કરવા	...	૧૯૬
૪૭	શ્રી પુન્યપ્રકાશનુ સ્તવન	...	૧૯૭
૪૮	શ્રી પદ્માવતી આરાધના	...	૨૦૬
૪૯	શુભચિંતવન કરવાની છેલ્લી લલામણુ	...	૨૦૮
૫૦	હિતશીક્ષા તથા નીતિમય જીવન ચુજરવા બે બોલ	...	૩૧૦
૫૧	વૈરાગ્ય સંબંધી દુહા (૧૧)	...	૨૧૪
૫૨	હિતશિક્ષા સંબંધી દુહા (૪૮)	...	૨૧૫
૫૩	અધ્યાત્મ સંબંધી દુહા (૩૯)	...	૨૧૮
૫૪	ભુજંગી છંદ તથા વૈરાગ્યપદ	...	૨૨૨
૫૫	છંદો-થોયો સ્તવનો સજ્જાયો ગહુલીયો	...	૨૨૩થી
૧	શ્રી ગૌતમ સ્વામીનો છંદ	...	૨૨૩
૨	શ્રી સીમંધર જિન સ્તુતિ	...	૨૨૪
૩	શ્રી સિદ્ધચક્રની સ્તુતિ...	...	૨૨૫
૪	શ્રી સિદ્ધાચળની તલાટીનું સ્તવત...	...	૨૨૬
૫	શ્રી રાયણુ પગલીનું સ્તવન	...	૨૨૭
૬	શ્રી પુંડરીક સ્વામીનું સ્તવન	...	૨૨૮
૭	શ્રી પુંડરિક સ્વામીનું સ્તવન	...	૨૨૮
૮	શ્રી શાંતિજિન સ્તવન	...	૨૨૮
૯	શ્રી અજીતજિન સ્તવન...	...	૨૩૦

૧૦	શ્રી પાર્શ્વજિન સ્તવન ...	...	...	...	૧૩૧
૧૧	શ્રી કુંથુજિન સ્તવન ...	...	...	...	૨૩૧
૧૨	શ્રી સિદ્ધ્યકનુ સ્તવન ...	...	...	...	૨૩૨
૧૩	શ્રી સિદ્ધ્યકનુ સ્તવન ...	...	...	...	૨૩૩
૧૪	શ્રી વીશસ્થાનકનુ સ્તવન ...	...	...	...	૨૩૪
૧૫	શ્રી અનંતકાયની સજ્જાય	...	...	...	૨૩૬
૧૬	શ્રી કડીયારાની સજ્જાય	...	...	...	૨૩૭
૧૭	શ્રી માયાની સજ્જાય ...	...	...	...	૨૪૦
૧૮	શ્રી વૈરાગ્યની સજ્જાય (૪)	...	...	...	૨૪૧
૧૯	શ્રી બીડી પીવાની સજ્જાય	...	...	...	૨૪૪
૨૦	શ્રી શિખામણીની સજ્જાય	...	...	...	૨૪૫
૨૧	શ્રી ચેતનને શિખામણીની સજ્જાય	...	...	...	૨૪૭
૨૨	શ્રી ગજસુકામણીની સજ્જાય	...	...	...	૨૪૮
૨૩	શ્રી સમકિતની સજ્જાય	...	...	...	૨૪૯
૨૪	શ્રી વૈરાગ્યની સજ્જાય	...	...	...	૨૪૯
૨૫	શ્રી શ્રાવકને હિતશિક્ષાની સજ્જાય	...	...	...	૨૫૦
૨૬	શ્રી મનસ્થિર કરવા ઉપર સજ્જાય	...	...	...	૨૫૧
૨૭	શ્રી વણઝારાની સજ્જાય	...	...	...	૨૫૨
૨૮	શ્રી આત્મહિત સજ્જાય	...	...	...	૨૫૪
૨૯	શ્રી ખારલાવનાની ગહુંલી	...	...	...	૨૫૫
૩૦	શ્રી સામાયક કરવા વિષે ગહુંલી	...	...	...	૨૫૬
૩૧	શ્રી ગુરુગુણ	...	...	...	૨૫૭
૩૨	શ્રી મિથ્યાત્વી પર્વ નિષેધક	...	...	...	૨૫૮
૩૩	શ્રી સાતવારની	...	...	...	૨૬૦
૩૪	શ્રી વૈરાગ્યની	...	...	...	૨૬૧
૩૫	શ્રી ચેતનહિત શિક્ષા	...	...	...	૨૬૨
૩૬	શ્રી શ્રાવકના આચાર વિષે	...	...	...	૨૬૪
૩૭	શ્રી સ્ત્રી ધર્મ વિષે હિતશિક્ષા	...	...	...	૨૬૫
૩૮	શ્રી અપુર્વ અવસર	...	...	...	૨૬૬
૩૯	શ્રી ગુરુ મહારાજ ૧૫વે	...	...	...	૨૬૭
૪૦	શ્રી ગુરુ મહારાજ વિહાર કરે તેવા સમયમા ગાવાની	...	...	...	૨૬૯
૪૧	શ્રી પર્યુષણ પર્વની	...	...	...	૨૭૦
૪૨	શ્રી પર્યુષણ પર્વની	...	...	...	૨૭૧

શ્રી શંભુશ્વર પાર્શ્વનાથાય નમઃ ।

શ્રી વૈરાગ્ય ભાવના.

નમો દુર્વારરાગાદિ—વૈરિવારનિવારિણે ।

અર્હતે યોગિનાથાય, મહાવીરાય તાયિને ॥ ૧ ॥

ધર્મ વિના જીવોનું અધઃપતન.

જગત માત્રનું હિત ઈચ્છનારા દેવાધિદેવ સર્વજ્ઞ પરમાત્મા શ્રી મહાવીર પ્રભુએ સંસારી જીવોને સંસારના આધિ, વ્યાધિ, ઉપાધિ, સંયોગ, વિયોગ, જન્મ, જરા, મરણાદિ દુઃખોથી મુક્ત કરવા અને અવિનાશી શાશ્વત સુખને પ્રાપ્ત કરાવવા માટેજ મુક્તિનો માર્ગ બતાવ્યો છે. જે માર્ગને અનુસરી ઘણાં લવ્ય જીવો અનાદિ કાળના સંસારના કલેશોનો ઉચ્છેદ કરી મુક્તિ-નગરમાં આત્માનો અખંડ આનંદ અનુભવી રહ્યા છે.

ત્યારે તે દેવાધિદેવના બતાવેલ માર્ગને નહિ અનુસરનારા, અનાદિ કાળની પૌદ્ગલિક વાસનાને આધિન બનેલા ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ એ ચાર પુરૂષાર્થમાં અર્થ અને કામની પીપાસામાં ગુંથાયેલા, ધર્મના પ્રભાવથી મોક્ષસુખની પ્રાપ્તિ મનુષ્ય લવમાં સુલભ હોવા છતાં તેનો આદર નહિ કરનારા, મળેલી માનસવાદિ ઉત્તરોત્તર શુભ સામગ્રીને હારી જઈ અધોગતિમાં આદ્યા જાય છે. તેમાંથી વળી કેટલાએ બહુલકર્મી જીવો નીચા ઉતરતા ઉતરતા ઠેઠ સૂક્ષ્મ નિગોદ સુધી પણ પહોંચી અનંત દુઃખોને આધિન થઈ પડે છે. અનાદિ કાળથી સૂક્ષ્મ નિગોદમાં રહેલા જીવો અને લવબ્રમણ કરીને પાછા સૂક્ષ્મ નિગોદમાં

ગયેલા જીવોના દુઃખોમાં ખીલકુલ ફેરફાર નથી. ખંને પ્રકારના તે સૂક્ષ્મ નિગોદીયા જીવોને દુઃખોની શ્રેણિ તો નીચે ખતાવાશે તે સરખીજ જાણવી. ક્ષત્ત લવબ્રમણ કરીને ઠેઠ સૂક્ષ્મ નિગોદમાં ગયા તે વ્યવહારિક જીવો ગણાય છે અને અનંતા કાળથી કોઈ દિવસ પણ ખહાર નહિ નીકળેલા અવ્યવહારીયા ગણાય છે, અનાદિ નિગોદ જે ચૌદ રાજલોકમાં ઠાંસીને ભરેલી છે તે નિગોદના અસંખ્યાતા ગોળા છે, અકેકે ગોળે અસંખ્યાતા તે નિગોદના જીવોનાં શરીરો છે અને અકેકા શરીરમાં અનંતા જીવો છે. જે જીવો કેવળી લગવંતની જ્ઞાનદ્રષ્ટિ સિવાય ખીજ કોઈથી પણ દેખી શકાય તેવા નથી. જ્યારે એવા અતીન્દ્રિય પદાર્થો સર્વજ્ઞ પરમાત્માવિના કોઈ દેખી શકવાને સમર્થ નથી, તો પછી શાસ્ત્રમાં ખતાવવાની કે કથન કરવાની તો ખીજની શક્તિ ક્યાંથી જ હોઈ શકે ?

સર્વજ્ઞ પ્રભુના રાગદ્વેષ મૂળથી નાશ પામ્યા હોય છે. જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, મોહનીય અને અંતરાય આ ચારે વ્રાતીકર્મની પ્રકૃતિઓ ખંધ ઉદય ઉદીરણા અને સત્તાથી મૂળથી નાશ પામવાને લીધે આત્માની અપૂર્વ શક્તિ પ્રગટવાથી કેવળ જ્ઞાનવડે યથાસ્થિત વસ્તુ જેવા સ્વરૂપમાં છે તેવીજ રીતે જોઈને લવ્ય જીવોને ખતાવે છે. લોકાલોકનું સ્વરૂપ સમયે સમયે તેમના કેવલજ્ઞાનમાં પ્રકાશિત થઈ રહ્યું હોય છે, જેથી તેઓના ખતાવેલા નિગોદાદિ અતીન્દ્રિય પદાર્થોમાં લેશ માત્ર પણ શંકા રાખવા જેવું નથી. એ કારણથી જ—

તદમેવ સચ્ચં જં જિણેહિં માસિયં

‘ તેજ સાચું કે જે જિનેશ્વરદેવે ભાખ્યું છે. ’ તેમાં હે આત્મા ! લેશ માત્ર પણ શંકા કરીશ નહિ. તારી ખુદ્ધિ અદ્વય છે. પરમાત્માના જ્ઞાન આગળ તે લેશ માત્ર પણ કાર્ય ન કરી

શકે તે સ્વાભાવિક છે. સર્વજ્ઞ પ્રભુના વચન ઉપર શ્રદ્ધા કરનાર જીવ અનાદિ કાળના મિથ્યાત્વને તોડી સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરે છે અને પરંપરાએ સંસારના દુઃખથી પણ શીઘ્ર મુક્ત થાય છે. ત્યારે શંકા રાખનાર સમ્યક્ત્વથી બ્રહ્મ થઇ જમાલી પ્રમુખની માફક સંસારમાં રહે છે. હવે પ્રથમ કહેલ નિગોદનું સ્વરૂપ જિનેશ્વરદેવે ઘણા વિસ્તારથી સિદ્ધાંતમાં બતાવ્યું છે. તેનો વિશેષ ઉલ્લેખ નહિ કરતાં ફક્ત નિગોદના જીવોનાં જન્મ મરણરૂપ અસહ્ય દુઃખોનું વિવરણ લવી જીવોના હિતને માટે બતાવાય છે.

આ જીવે સૂક્ષ્મનિગોદમાં અનંતો કાળ કાઢ્યો, તેમાં જન્મ-મરણની વેદનાઓ ઘણી સહન કરી, તે એક શ્વાસોશ્વાસથી માંડીને પુદ્ગલ પરાવર્તન કાળ સુધીમાં તેના લવોની ગણતરી વિગેરે હકીકત જાણવાથી ખબર પડશે. તે અવસ્થામાં આ જીવે દુઃખોને સહન કરવામાં બાકી રાખી નથી.

સૂક્ષ્મ નિગોદના લવોની ગણતરી તથા દુઃખ

એક શ્વાસોશ્વાસમાં સતર લવ
જાહેરા કર્યા.

એક મુદૂર્તમાં પાંસઠ હજાર
પાંચશે'ને છત્રીશ લવો કર્યા
૬૫૫૩૬.

એક દિવસમાં ૧૯૬૬૦૮૦ ઓ-
ગણીશ લાખ છાસઠ હજાર
એ'શી લવો કર્યા.

એક માસમાં ૫૮૯૮૨૪૦૦ પાંચ
કોડ નેવાશી લાખ બાશી હ-
જાર ને ચારશે' લવો કર્યા.

એક વરસમાં તેજ નિગો-
દિયા જીવે ૭૦૭૭૮૮૮૦૦
સીતેર કોડ સતોતેર લાખ
અડ્યાશી હજારને આઠસો
લવો કર્યા. જેટલા જેટલા
લવો બતાવ્યા તેટલી વ-
ખત જન્મ મરણ સમજવું.

હવે સૂક્ષ્મ બુદ્ધિથી વિચારવાનું એટલું જ કે, એક વર-
સમાં ઉપર બતાવેલ ભવો આ જીવે તે સ્થાનમાં કર્યા તો
અસંખ્યાતા વર્ષનું એક પદ્મોપમ, દશ કોટાકોટી પદ્મોપ-
મનું એક સાગરોપમ, વીશ કોટાકોટી સાગરોપમની ઉત્સ-
ર્પિણી ને અવસર્પિણી મળી એક કાળચક્ર, અનંતા કાળચક્રનું
એક પુદ્ગલ પરાવર્તન. તેવા અનંતા પુદ્ગલ પરાવર્તન કાળ
સુધી તે નિગોદમાં રહેલા જીવે કેટલા ભવો કર્યા ? કેટલી
વેદનાઓ સહન કરી ? આ બાબતમાં શાસ્ત્રકાર મહારાજ
બતાવે છે જે—

જં નરણ નરડયા, દુહાઈં પાવંતિ ધોર અણંતાઈં ।

તત્તો અણંતગુણિઅં, નિગોઅમજ્જે દુહં હોઈ ॥ ૧ ॥

અર્થ—“ નરકમાં રહેલા નારડી જીવો ધોર અનંતા
દુઃખોને પામે છે, તે નરકના દુઃખોથી પણ અનંતગણા દુઃખો
નિગોદમાં રહેલા જીવો ભોગવી રહ્યા છે. ”

વિવેચન—નિગોદમાં અનંતા જીવોને રહેવાનું એકજ
શરીર હોવાથી ઘણાજ સાંકડા સ્થાનમાં અવ્યક્ત તીવ્ર વેદનાઓ
ભોગવવી પડે છે. તે પણ ક્યાં સુધી—કેટલા કાળ સુધી ? તે
બાબત શાસ્ત્રકાર સ્પષ્ટ સમર્થન કરતાં ફરમાવે છે—

તમ્મી નિગોઅમજ્જે, વસિઓ રે જીવ કમ્મવસા ।

વિસહંતો તિક્ખ દુઃખં, અણંતપુગ્ગલપરાવત્તે ॥ ૧ ॥

અર્થ—“ તે નિગોદની અંદર હે જીવ ! કર્મના વશ
થયો થકો તીક્ષ્ણ દુઃખોને સહન કરતો અનંત પુદ્ગલ પરાવ-
ર્તન સુધી વસ્યો છે. ”

વિવેચન—કર્મના વશ થકી નિગોહમાં અનંતા પુણ્યલ પરાવર્તન સુધી આ જીવને રહેવું પડયું, ઘોર દુઃખો સહન કરવાં પડ્યાં, એક પુણ્યલ પરાવર્તનનો અનંતો કાળ છે, તો પછી અનંતા પુણ્યલ પરાવર્તનનું તો કહેવું શું ?

પુણ્યલ પરાવર્તનનું સ્વરૂપ ઘણા આગમોમાં તથા પાંચમા કર્મશ્રાન્થમાં વિસ્તારથી બતાવ્યું છે, તે શુરંગમતાથી સમજવું. જેથી માલુમ પડશે જે આ જીવ અનંતાનંત કાળ સુધી નિગોહમાં રહીને—અથાગ વેદના સહન કરીને આવ્યો છે. તો હવે કોઈવાર પણ તેવાં દુઃખો ઉદયમાં ન આવે તેવા ઉપાયો યોજવા જોઈએ.

આટલું તો સહુ કોઈ સમજી શકે છે જે એકવાર જે કાર્ય કરવાથી ઘણી વેદનાઓ થઈ હોય, જેનાથી પારાવાર તુકશાન થયું હોય અને વળી જેનાથી મરણાંત કષ્ટ ઉત્પન્ન થયું હોય તેવા કાર્યમાં મૂર્ખ માણસ પણ પ્રવૃત્તિ ન કરે. તો પછી સુજ્ઞ અને સમજી માણસ તો પ્રવૃત્તિ કેમજ કરે ? છતાં જો તેવાં અઘોર પાપ કરી નિગોહના સ્થાનમાં જવા જેવી પ્રવૃત્તિ કરે તો તેને કેવો સમજવો ? તેનો દરેક ભવ્ય જીવોએ વિચાર કરવો.

બાહર નિગોહથી તિર્યચ પંચેન્દ્રિય સુધી રઝળવું.

સૂક્ષ્મ નિગોહમાં અનંતો કાળ કાઢી અકામ નિર્જરાવડે આ જીવ બાહર નિગોહમાં ઉત્પન્ન થયો. ત્યાં બટાટા ગાજર, મુજાના કાંદા, સકરકંદ, થેગ, લીલુ આદુ વિગેરે વિગેરે જેમાં અનંત જીવોનું એક શરીર છે. તેવી અનંતકાય વનસ્પતિમાં—બાહર નિગોહમાં પ્રવેશ કરી ઘણું રઝળ્યો. ઘણી વેદના ભોગ-

વીને ત્યાંથી પણ અકામ નિર્જરાના યોગથી પુણ્યની રાશી વધવાથી પૃથ્વીકાયમાં માટી પાષાણ વિગેરેમાં, તથા અપ્કાયમાં તેઉકાયમાં, વાયુકાયમાં, પ્રત્યેક વનસ્પતિ કાયમાં બેઇન્દ્રિયમાં, તેઇન્દ્રિયમાં ચૌરેન્દ્રિયમાં, તિર્યચ પંચેન્દ્રિયમાં અનુક્રમે કે અનુક્રમ વિના જન્મ મરણના ફેરા કરી ઘણો કાળ દુઃખમય ગુમાવ્યો, તિર્યચ પંચેન્દ્રિયમાં જલચર, થલચર, ખેચર, ઉરપરીસર્પ, ભુજપરીસર્પ. એ પાંચ સંમુર્છિત તથા પાંચ ગર્ભજ એ દસ પર્યાપ્તા તથા દશ અપર્યાપ્તા મળી વીશે લેહમાં અત્યંત કાળ જવાથી મનુષ્ય ભવ પામવો તો બહુ કઠીન થયો, માનવ જીવંતી મળવી કાંઈ સહેલી નથી કે જલદી મળી શકે. છતાં કદાચ મળી, તે વખતે પ્રમાદના જોરથી જો ગુમાવી બેઠા તો ફરીથી મળવી બહુજ કઠીન સમજવી તે માનવ ભવની કઠિનતાને સૂચવનારાં તીર્થંકર ગણધરોએ સૂત્ર સિદ્ધાંતમાં દશ દૃષ્ટાંતો બતાવ્યાં છે. તે ઘણા ગ્રંથોમાં અને ચરિત્રોમાં પ્રસિદ્ધ થયેલાં હોવાથી અહીં બધાં દૃષ્ટાંતો ન બતાવતાં ફક્ત ત્રણ ચાર લઘુ દૃષ્ટાંતો બતાવ્યા છે.

માનવભવની કઠિનતાને સૂચવનારા દૃષ્ટાંતો દૃષ્ટાંત પહેલું.

કોઈ રાજાએ કૌતુક જોવા માટે આ ભરતક્ષેત્રમાં નિપજતાં તમામ જાતિનાં ધાન્યો એકઠાં કરાવીને તેમાં એક શેર સરસવના દાણા નંખાવ્યા. તે સરસવના દાણા તે ધાન્યોની સાથે ભેળશેળ કરી દીધા—પછી કોઈ સો વરસની ઘરડી ડોશી કે જેનાં હાથ, પગ, માથું વિગેરે અંગ ધ્રુજે છે તેવી ડોશીને તેડાવીને કહ્યું કે ‘હે ડોશી ! આ ચોવીશ જાતિના ધાન્યના ઢગલામાંથી સર્વ જ-

તિના ધાન્ય જુદા કરો, તેમ સરસવના દાણા જુદા કાઢી આપો. એમ કહ્યું. પરંતુ તે ડોશીથી સરસવના દાણા કોઈ પણ રીતે જુદા થઈ શકે નહિ, તેમ છતાં કદાપિ કોઈ દેવતાની સહાયથી તે ડોશી સરસવના દાણા જુદા કરી શકે. પરંતુ હે ભવ્ય જીવો ! ચિંતામણિ રત્ન સમાન મનુષ્ય ભવ હાથથી ગયો તે ફરીને પામવો મહા દુર્લભ સમજશો. અર્થાત્ તે કાર્ય ઉપરના સરસવ જુદા કરવા કરતાં પણ કઠિન સમજશો.

દષ્ટાંત બીજું.

એક લાખ યોજન પ્રમાણવાળા દ્રહમાં એક મોટો કાચો રહેલો હતો. તેણે એકદા પ્રસ્તાવે વાચરાના યોગે સેવાળ ફાટે થકે આકાશ મંડળને વિષે આસો શુદ્ધિ પુનમની રાત્રે સકલકળાએ સંપૂર્ણ અને ચક્ષુને આનંદકારી ચંદ્રમા દીઠો. તથી મનમાં ખુશી થયો. પછી તે પોતાના કુટુંબને દેખાડવા માટે ફરી પાણીમાં ડુબકી ખાઈને કુટુંબને તેડવા ગયો અને તેડી લાવ્યો. તેટલામાં વાયુના યોગે શેવાળ મળી ગઈ. તેથી ચંદ્રમાનાં દર્શન થઈ શક્યા નહિ. હવે તે શેવાલમાં જ્યારે ફાટ પડે ત્યારે ચંદ્રમાના દર્શન થાય. તે ફાટ કાંઈ જલદી પડતી નથી. કદાચ દેવતાની સહાયથી ફરીથી તેમાં ફાટ પડે ને કાચબાનું કુટુંબ ચંદ્રનાં દર્શન કરે પરંતુ મનુષ્ય ભવ હારી ગયો તે મળી શકે નહિ.

દષ્ટાંત ત્રીજું.

સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર અર્ધા રાજ પ્રમાણ ભૂમિને રૂંધીને પડ્યો છે, તે માંહેની પૂર્વ દિશાએ ધુંસરૂં નાખીએ અને પશ્ચિમ દિશાએ સમોલ નાખીએ, તે બંને વસ્તુ કેવી રીતે ભેગી થાય

અને ધુંસરાના છિદ્રમાં સમોલ ક્યારે પ્રવેશ કરે ? ઝરણુ જે અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્રો જમણા જમણા પ્રમાણવાળા છે, તેમાં છેવટ અસંખ્યાતા, યોજનનો સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર છે. તેમાં ક્યાં પત્તો લાગે ? છતાં દેવતાની સહાયથી ધુંસરાના છિદ્રમાં સમોલ પ્રવેશ કરે, પરંતુ હાથથી ગુમાવી દીધેલ મનુષ્ય ભવ ફરીને મળે નહિ.

દૃષ્ટાંત ચોથું

એક દેવતાએ મોટા પથરના સ્થંભને વળે કરીને લાંગી નાખી, તેને વાગીને ચૂર્ણ કરી, મેરૂપર્વત ઉપર ચડી, વાંસની નળીમાં ભરી, કુંક દઈ તે ચૂર્ણને ઉડાડી દીધું, તે ઉડેલા પરમાણુઓ જેમ પાછા એકઠા કરવા દુર્લભ છે, તેમ મનુષ્ય ભવથી બ્રહ્મ થયેલા પ્રાણીને ફરીથી મનુષ્યપણું પામવું દુર્લભ છે. આવી રીતે માનવ ભવની કઠિનતાને સૂચવનારાં દશ દૃષ્ટાંતો સમજવાં.

તો પછી હે ચેતન ! વિચાર કર, વિચાર કર, માનવ જીંદગી સુલભ છે કે દુર્લભ ? જે દુર્લભ છે તો મહા મુશ્કેલીથી મળેલી તે જીંદગીને સાચવવી કે બગાડવી ? જે બગાડીશ તો પાછી કેવી રીતે મળી શકશે ? તેનો વિચાર કર.

હરિગીત.

ચુલ્લગ અને પાસાદિ દશ દ્રષ્ટાંતે દુર્લભ ભવ લહી,
ઉરમાં વિચારો ક્ષણ ક્ષણે એ ફરી મળશે નહીં;
પળ પળ અમૂલી જય કુલી જય આયુ આ વહી,
શીદને ગુમાવો જન્મ મોઘો મોહ નિદ્રામાં રહી.

ખડુ પુન્યના ઉદયે મળ્યો જિનધર્મનો શુભ ભોગ બે,
આળસ તજી આત્મોન્નતિ કરવા સદા તત્પર થને;
શુભ સમય બે વીતી જશે ને કાર્ય કંઈ બે ના થશે,
પસ્તાવો પાછળથી થશે ખરેખર અરે ! એ ખટકશે. ૨.

ચૌમાસા ટાંણે વાવણી બે ખેડુતોએ ના કરી,
પાછળ કરી તે ના કરી ચાલી ગઈ ધડી બે ખરી;
વીત્યો વખત તે તો ફરીને ના મળે રે ના મળે,
રણમાં રડ્યાથી એકલાં શું રે વળે શું વળે ? ૩.

ધડી લક્ષ્મી ગઈ નિંદમાં જગ્યા પછી તો શું થયું,
ટાણું અમોહું આમ બે વીતી ગયું તો શું રહ્યું;
માટે વિચારી દેવથી હિત આત્મનું કરજો સદા,
“લક્ષ્મિ” કરી લવજળ તરો દરો લવભ્રમણની આપદા. ૪.

કદાચ પુણ્યના યોગે માનવ જીવંતી મળી. પરંતુ અનાર્થ
દેશમાં ઉત્પન્ન થયો તો શું થવાનું ? અનાર્થ દેશમાં ઉત્પન્ન
થયેલા જીવને ધર્મનું આરાધન કરવાની સામગ્રીના અભાવથી
અધોર જીવહિંસાદિ પાપકર્મના જોરથી ઠેઠ સાતમી નરકે જવું
પડે છે. જુઓ ! શાંત મુધારસમાં ઉપાધ્યાયજી વિનયવિજયજી
મહારાજ શું બતાવે છે:—

લઘ્વ ઇહ નરભવોઽનાર્થદેશેષુ યઃ સ ભવતિ પ્રત્યુતાનર્થકારી ।
જીવહિંસાદિપાપાશ્રવવ્યસનિનાં, માઘવત્યાદિમાર્ગાનુસારી ॥

બુદ્ધ્યતાં બુદ્ધ્યતાં બોધિરતિદુર્લભા,

જલધિજલપતિતસુરરત્નકત્યા ।

અર્થ—“ મનુષ્ય લવ પામ્યા છતાં અનાર્થ દેશમાં ઉત્પન્ન
થયો. ત્યાં રહેલ જીવો હિંસાદિ પાપ આશ્રવના વ્યસની થઈને

માધવતી નામની સાતમી નરકના માર્ગને અનુસરનારા થાય છે. જેથી અનાર્ય દેશમાં પામેલો મનુષ્ય જન્મ ઉલટો અનર્થકારી થઈ પડે છે. માટે બોધ પામો, બોધ પામો. સમુદ્રના જળમાં પડી ગયેલ ચિંતામણિ રત્નની માફક બોધિરત્ન કેતાં સમ્યક્ત્વ રત્ન પામવું બહુ દુર્લભ છે.” આ પ્રમાણે થવાથી મનુષ્યલવ મળ્યા છતાં કાંઈ કામમાં આવ્યો નહિ ને ઉલટો અનર્થકારી થઈ પડ્યો. જેમકે દુધપાક અથવા તેથી પણ મધુર લોજન તૈયાર થયું હોય, તે લોજન સ્વાદ લેનારને આનંદદાયક હોય છે, છતાં જો કદાચ તેમાં લેશમાત્ર ઝેર પડ્યું હોય તો તે સ્વાદિષ્ટ લોજન હોવા છતાં કાંઈ કામ આવતું નથી. ને તે ઉત્તમ લોજનને પણ ફેંકી દેવું પડે છે, તેવીજ રીતે માનવ જીવંતી ઘણીજ ઉત્તમ, કર્મ બંધાવવાના કારણભૂત હોવા છતાં અનાર્ય દેશમાં ઉત્પત્તિ થવાથી હિ સાદ પાપ રૂપી ઝેર પડવાથી કાંઈ કામ આવતી નથી, પરંતુ નરક તિર્યચાદિ દુર્ગતિમાં ફેંકી દેવી પડે છે. અર્થાત્ આ જીવ અનાર્ય દેશમાં તેવાં અધાર પાપ કરી નરકાદિ દુર્ગતિમાં આવ્યો જાય છે. આ કારણથીજ મનુષ્યલવ મળ્યા છતાં પણ જો આર્ય દેશમાં ઉત્પત્તિ થઈ હોય તોજ કાંઈક સુધારી શકાય છે.

ધર્મ શ્રવણ દુર્લભ.

આર્ય દેશમાં ઉત્પન્ન થયા છતાં પણ ધર્મ કેવી વસ્તુ છે? ધર્મ કેવા પ્રકારનો છે? ધર્મ માતાની માફક પુષ્ટિ કરે છે, ધર્મ પિતાની માફક રક્ષા કરે છે, ધર્મ મિત્રની માફક પ્રીતિ કરે છે, ધર્મ બંધુ સમાન છે, સ્વર્ગાપવર્ગાદિ સુખોના ક્ષણે આપવાવાળો છે, ધર્મના પ્રભાવથીજ આ સચરાચર જગત્ સુખી

છે. એરી રીતે ચિંતામણિ રત્નથી પણ અધિક એવા ધર્મને સાંભળવાની-જાણવાની ઇચ્છા થઇ નહિ, અને સંસારના ક્ષણ-ભંગુર વિનાશી સ્વભાવવાળા પૌદ્ગલિક પદાર્થોમાં મુંઝાણો. એટલે સુધી મુંઝાણો કે દિવસ રાત્રીના ચોવીશ કલાકમાં એક કલાક પણ આત્મજાગૃતિ કરવાનો સમય મળ્યોજ નહિ, અને રાત દિવસ ‘ હું અને મારું ’ કરીનેજ ભવ પૂરો કર્યો. તો પછી આર્ય દેશ ઘણો સુંદર હોવા છતાં આવા પ્રકારના પુદ્ગલાનંદી જીવો માટે શા કામનો ? કાંઈ કામનો નહિ.

રાગ-ભેરવી-(થઇ પ્રેમ વશ પાતળીયા-અથવા તુંહિ દેવ સાચો મળીયો.

વીર વાણી જાણી સાચી, (૨)

રહો રંગે એહમાં રાચી...—રે.....વીરવાણી૦

ધર્મ-શ્રવણુ ગુરૂ પાસે કરીને, જીવન જરૂર સુધારો,

વિકથાને દૂર નિવારો, (૨)

શીદ મોહો રહ્યા છો માચી.....રે.....વીરવાણી૦

એ ધડી પ્રભુની વાણી સાંભળવા, ભવીયાં ભાવે આવો,

લ્યોને લાખેણો દહાવો, (૨)

ગણી કાયા-માયા-કાચી.....રે.....વીરવાણી૦

ધર્મ-શ્રવણુ-દુર્બલ મન માની, સફળ કરો જાંઘાની,

કરો “ ભકિત ” ભાવે મળની, (૨)

લ્યો શિવસુખડાં ઝટ જાચી.....રે.....વીરવાણી૦

કદાચ ધર્મ સાંભળવાની ઇચ્છા થઇ તોપણ મિથ્યાત્વીના સમાગમથી મિથ્યાત્વ ધર્મને જાણવાની, આદરવાની પાળવાની ઇચ્છા થઇ, તો શા કામની ? મિથ્યાત્વીના ધર્મમાં હિંસાદિ પાપપ્રવૃત્તિઓ ભરેલી હોય છે, અધર્મને ધર્મ માનેલો છે અને કુમાર્ગને માર્ગ માનેલો છે. એવા મિથ્યાધર્મનું સેવન કરવાથી

પાછો સંસારમાં રઝળ્યો. એટલે સુખી રઝળ્યો કે મહા મૂલ્યવાળી ચિંતામણીથી અધિક મનુષ્ય જીંદગી ગુમાવી નરક તિર્યચાદિ ગતિમાં ઘોર વેદના સહન કરવા ચાલ્યો ગયો. મિથ્યાત્વના સેવનથી જીવોની દુર્ગતિ થાય છે તે સંબંધી દૃષ્ટાંત નીચે પ્રમાણે—

મિથ્યાત્વ ઉપર દેવશર્માનું દૃષ્ટાંત

તથા મિથ્યાત્વથી થતી હાનિ.

એક નગરનાં દેવશર્મા નામનો કોઇ બ્રાહ્મણ રહેતો હતો. તેને પુત્ર નહી હોવાથી પુત્રને માટે પાદ્રદેવી નામની દેવીની ભક્તિ કરી અને કહ્યું કે—‘ હે દેવી ! તારી પ્રસન્નતાથી જો મારે પુત્ર થશે તો હું તારું દેવાલય નવીન કરાવીશ અને તારી આગળ દર વરસે એક બોકડાને હું ચડાવીશ. માટે હે દેવી ! મારી વાંછા પૂર્ણ કર, ‘પૂર્ણ કર. ’ વાંચનાર સજ્જન ! વિચાર કર, મિથ્યાત્વની કેટલી તીવ્રતા, કેટલું જોર, કે આવો રત્નચિંતામણિ સરખો મનુષ્ય ભવ તે બ્રાહ્મણને હિંસા કરવા માટે થયો. તમામ દર્શનકારો પોકાર કરીને કહે છે કે ‘ જ્યાં હિંસા ત્યાં ધર્મ નથી, પણ અધર્મ છે. તે અધર્મ સેવનાર બ્રાહ્મી સુખી થતો નથી. ’ તે હકીકત દેવશર્માના દૃષ્ટાંતથી જણાઈ આવશે.

અહીં દેવશર્માને કાળક્રમે કરી પુત્ર થયો. દેવશર્માએ પુત્રનું નામ દેવીએ આપેલો જાણી દેવીદત્ત રાખ્યું. દેવીનું ભવન નવીન કરાવ્યું. ચારે બાજુથી વાડ કરાવી. એક સરોવર ખોદાવ્યું અને મહોત્સવપૂર્વક એક બોકડાને હણ્યો. મિથ્યાત્વી જીવોને તત્વાતત્ત્વ, કૃત્યાકૃત્ય, બાધાબાધનું ભાન હોતું નથી. તેનાં વિવેકરૂપી લોચન મિથ્યાત્વરૂપી અંધકારથી દેખી શકતા નથી જે હું આવા પંચેન્દ્રિય જીવોનો વધ કરી કઇ ગતિમાં જઇશ ?

મારું શું થશે ? મારે ઘોર દુઃખો સહન કરવા પડશે ઇત્યાદિક શુભ વિચારણા તેવા જીવોને થતી નથી.

પેલા બ્રાહ્મણે તો દર વરસે એકેક બોકડો હણવા માંડયો, તેથી ભારે મજબુત કર્મ બાંધ્યું અને મનુષ્ય ભવ હારી બેઠો. બાધેલા કર્મ ઉદય આવ્યાં જેથી મહા આર્તધ્યાનથી મરીને તેજ નગરમાં મોટા રોમવાળો રૂષ્ટ્રપુષ્ટ દેહવાળો બલીષ્ટ બોકડો થયો તેનો પુત્ર યૌવન અવસ્થાને પામ્યો. એક કન્યા પરણ્યો. વરસને અંતે દેવીદત્તે પોતાનો બાપ જે બોકડો થયો છે તેને દ્રવ્ય આપી ખરીદ કર્યો, બોકડો પોતાનું ઘર વિગેરે દેખી પૂર્વની જાતિને સ્મરણ કરતો અને પૂર્વ ભવનું સ્વરૂપ વિચારતો થરથર કંપવા લાગ્યો અને વિચારવા લાગ્યો કે—‘અરે ! મને આ દેવી પાસે વધ કરવા લાગ્યા છે. હવે હું શું કરું ? ક્યાં જઉં ? મને કોણ છોડાવે ? ઇત્યાદિ વિચારથી બહુ લયભીત થયો. એમ કરતાં વધ કરવાનો દિવસ આવ્યો તે દિવસે મહોત્સવપૂર્વક તેને ચલાવવા માંડયો, પણ તે ચાલતો નથી, મરવું કોઇને ગમતું નથી. જેથી એક પગલું પણ આગળ ભરતો નથી, લોકોએ ખૂબ તાડનાપૂર્વક માર માર્યો, બલાત્કારથી વધસ્થાને લઈ જવાતો બોકડો શરણ રહિત નિરાધાર થયો છતો બેં બેં શબ્દો બોલી રહ્યો છે. એવા અવસરે તેના પુણ્યયોગે એક જ્ઞાની શુરૂ મહારાજ ત્યાં પધાર્યા. મુનિરાજ છાગને કહે છે જે ‘તારાં પૂર્વ કૃત્ય સંભાર, તારી મેળાયે વૃક્ષ વાવ્યાં, વૃદ્ધિ પમાડવાં, હવે તારે કૃણ ભોગવવાંજ પડશે, બેં બેં કેમ કરી રહ્યો છે ? પ્રથમ વિચાર ન કર્યો ?’ આ પ્રમાણેના મુનિનાં વચનો સાંભળી ધૈર્ય અવલંબીને તે વેગથી ચાલ્યો. તમામ લોકો આશ્ચ-

ર્યામાં ગરકાવ થયાં થકી વિચારવા લાગ્યા જે—પ્રથમ આ બોકડાને ખુબ માર્યો છતાં તે એક પગલું ચાલતો ન હતો, અને આ મહાત્માએ કેવી રીતે તેને ચલાવ્યો ?’ આ પ્રમાણે તમામલોકો વિચાર કરે છે, એટલામાં તેના પુત્ર દેવીદત્તે મુનિને કહ્યું કે—હે સાધુ ! કૃપા કરીને બોકડાને ચલાવવાનો ઉત્તમ મંત્ર મને આપો.’ મુનિરાજે કહ્યું—‘હે મૂર્ખ ! તારો પિતા મિથ્યાત્વનું સેવન કરી આર્ત્તધ્યાનથી મરીને આ બોકડો થયો છે. આર્ત્તધ્યાનથી જીવની તિર્યચ ગતિ થાય છે. યદુક્ત—

અટ્ટેણ તિરિયગઈ, રુદ્દેણ જ્ઞાણેણ પાવણ નરયં ।

ધમ્મેણ દેવલીઓ, સિદ્ધિગઈ સુકજ્ઞાણેણં ॥ ૧ ॥

અર્થ:—આર્ત્તધ્યાનથી તિર્યચ ગતિ, રૌદ્ર ધ્યાનથી નરક ગતિ, ધર્મધ્યાનથી દેવ ગતિ અને શુકલધ્યાનથી મોક્ષ ગતિ પ્રાપ્ત થાય છે. તારો પિતા આર્ત્તધ્યાનથી તિર્યચપણું પામ્યો છે. કદાચ આ બાળકમાં તને સંદેહ રહેતો હોય તો આ બોકડાને ઘેર લઈ જઈ તેને મોકળો કરી પગમાં પડી તારે કહેવું કે ‘હે પિતાજી ! તમે જે વળતે મરણ પામ્યા તે વળત દુઃખથી ખીડાયેલા તમને મેં કાંઈ પૂછ્યું નહિ, હું તમારો દેવીદત્ત પુત્ર છું, માટે જે કાંઈ નિધાન હોય તે મને દેખાડો. એટલે તે બતાવશે. મુનિરાજના કહેવા પ્રમાણે દેવીદત્તે કર્યું. બોકડાએ પોતાના પગવડે ઘરના ખુણામાંથી નિધિ (ધનના બળના) નું સ્થાન દેખાડ્યું. દેવીદત્ત મુનિરાજના સમાગમથી હિંસાથી બચ્યો. ધન મળ્યું. ને સુખી થયો. બોકડો પણ મરણાંત કષ્ટથી બચ્યો.

આ પ્રમાણે દેવશર્માને મિથ્યાત્વના સેવનથી તિર્થસ્થ થવું પડ્યું. માનવ ભવ હારી ગયો. ઇતિ દેવશર્મા દ્રષ્ટાંત.

આ હેતુથી મનુષ્ય ભવાદિ સામગ્રી મળી પણ તે મિથ્યાત્વને આદરવાવાળી થઈ તો તેને નિષ્કુળ બાણવી, શાસ્ત્રકાર એક બાણ સત્તર પાપસ્થાનક અને એક બાણ મિથ્યાત્વ આ બે છાબડામાં મિથ્યાત્વના છાબડાને નીચું જનાર બતાવે છે. સત્તર પાપસ્થાનકથી પણ મિથ્યાત્વનું જોર ઘણું છે. મિથ્યાત્વને રોગ અંધકારાદિથી પણ વિશેષ હાનિકારક બતાવતા છતાં કહે છે જે—

મિથ્યાત્વં પરમો રોગો, મિથ્યાત્વં પરમં તમઃ ।

મિથ્યાત્વં પરમઃ શત્રુઃ મિથ્યાત્વં પરમં વિષમ્ ॥ ૧ ॥

જન્મન્યેકત્ર દુઃસ્વાય, રોગો ધ્વાંતં રિપુર્વિષમ્ ।

અપિ જન્મસહસ્રેષુ, મિથ્યાત્વમચિકિત્સિતમ્ ॥ ૨ ॥

અર્થ:—મિથ્યાત્વ ઉત્કૃષ્ટો રોગ છે, મિથ્યાત્વ ઉત્કૃષ્ટું અંધારું છે, મિથ્યાત્વ ઉત્કૃષ્ટ શત્રુ છે, મિથ્યાત્વ ઉત્કૃષ્ટું જોર છે, આ તમામ વસ્તુને ઉત્કૃષ્ટ બતાવવાનું કારણ એ કે રોગ, અંધારું, શત્રુ અને જોર આ ચારે વસ્તુ એક ભવમાંજ જીવને દુઃખદાઇ થાય છે, છેવટ પ્રાણ હરણ કરે છે, પરંતુ મિથ્યાત્વને જો શોધ્યું ન હોય તો તે હજારો લાખો છેવટ અનંતા ભવો સુધી દુર્ગતિનાં કટુ ફળ આપે છે. વર્તમાન કાળમાં પણ ઘણા જૈનનામને ધારણ કરનારા શ્રાવક શ્રાવિકાઓ પ્રભુના અટલ સિદ્ધાંતની બેપરવાઈ રાખનારા અજ્ઞાનતાથી પુત્ર માટે, ધન,

માટે, શરીર માટે, બીજા પણ કેટલાએ કારણોને માટે મિથ્યાત્વી દેવી દેવલાની માનતાઓ માની, તેના પર્વોની માનતા માની પાપબંધનમાં ઉતરી પડે છે. પરંતુ એટલું વિચારતા નથી કે દેવાધિદેવ પરમાત્માની ભક્તિ કરતાં તમામ અંતરાયોનો નાશ થાય છે. કદાચ પૂર્વ જન્મના કર્મ ઘણાં નિવિડ હોવાથી અંતરાયો નાશ ન પામ્યા તો પછી બીજાથી શું થવાનું છે ? સમક્ષિતના સડસઠ બોલની સજ્જાયમાં ઉપાધ્યાયજી મહારાજ યશોવિજયજી કહે છે જે—

“ જિનભકતે જે નવી થયું રે, તે બીજાથી શું થાય રે;

એવું જે મુખ લાખીયે રે, તે વચન શુદ્ધિ કહાય રે, ”

ચતુર વિચારો ચિત્તમાં રે૦

આ પ્રમાણે મનમાં વિચારી મિથ્યાત્વી દેવી દેવલાની માનતાઓ તેના પર્વો વિગેરે દૂર કરી વીતરાગ પ્રભુના બતાવેલ માર્ગને અનુસરવું વળી કેટલાક જીવો જનકુળમાં જન્મ્યા છતાં લોકોત્તર મિથ્યાત્વને નહિ સમજતાં અજ્ઞાનતાના વશ થકી કેશરીયા ભગવાન પાસે પુત્રની માંગણી કરે છે. હે કેશરીયા ભગવાન ! જો મને પુત્ર સારો થશે તો ભારોભાર કેશર ચડાવીશ. કમાણી કરવા દેશાવર જનાર રૂપીયો શ્રીકૃષ્ણ દેરાસરમાં મુકી પ્રભુ પાસે એજ માંગે હે પ્રભુ ! હું સારી કમાણી કરીશ તો તમોને આટલું ચઢાવીશ. બેસતા વર્ષે પ્રભુની પસલીમાં રૂપીયો મૂકી ખૂબ લક્ષ્મી માંગે. કેવી મૂર્ખાઈ ? કેવું ગાંડપણ ? આ પ્રકારે કરેલો ધર્મ કેવો પળે ? લોકોત્તર મિથ્યાત્વ સેવન કરવાથી મોક્ષ ન મળે એ ચોક્કસ યાદ રાખ. જિનેશ્વરની ભક્તિ અને ધર્મનું સેવન મોક્ષ આપવાને સમર્થ છે. તેઓની પાસે નાશ-

વંત પૌઙ્ગલિક સુખોની યાચના કરવી તે ડહાપણ કહેવાય નહિ. એવાં નિયાણાં કરનારા વાસુદેવો, બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તિ, વિગેરેની કથી દશા થઇ છે તે વિચાર. અઠાર દેશનો માલિક કુમારપાળ સિદ્ધાચળમાં જઈ દાદા પાસે માંગે છે કે, 'હું પ્રભુ મારી ભક્તિનું કાંઈ ફળ હોય તો મને તારું ભિક્ષુકપણું આપ.' ભિક્ષુકપણું માગ્યું. પરંતુ રાજ્ય ઋદ્ધિ વિગેરે કાંઈ માંગતો નથી. ઇત્યાદિ હકીકત ધ્યાનમાં લઈ લોકોત્તર મિથ્યાત્વનું સ્વરૂપ સમજી તેનાથી પણ દૂર રહેવું. પ્રભુનું આગમ લૌકિક, લોકોત્તર બંને પ્રકારનાં મિથ્યાત્વનો ત્યાગ કરવાનું કહે છે. પરમાત્માના ધર્મનું આરાધન કરવાથી માગ્યા વિના સ્વભાવથીજ ઉભય લોકમાં આત્માને ઉચ્ચ કુળમાં જન્મ, અનેક પ્રકારની લબ્ધિ ઋદ્ધિ-સિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત થાય છે અને છેવટ મોક્ષની પ્રાપ્તિ શ્રીપાલ રાજાની માફક સુગમતાથી થાય છે. માટે પૌઙ્ગલિક વસ્તુની માંગણી કરવાની તારે ખીલકુલ જરૂર નથી. વિતરાગ પ્રભુનું આગમ ખૂબ જોર કરીને કહે છે જે મિથ્યાત્વથી વેગળા રહી આત્મ-કલ્યાણ કરી લેજો, મિથ્યાત્વના સેવનથી આત્મકલ્યાણ નહિ થાય; પરંતુ દુર્ગતિ થશે.' જુઓ! સિદ્ધાંતમાંથી ઉદ્ધરેલી સંજોધ સત્તરીમાં રત્નશેખરસૂરિ મહારાજ મિથ્યાત્વ વિષે શું કહે છે—

ન વિ તં કરેઈ અગ્ગી, નેવ વિસં નેવ કિન્હસપ્પો અ ।

જં કુણ્ઠ મહાદોસં, તિવ્વં જીવસ્સ મિચ્છત્તં ॥ ૧ ॥

કઠ્ઠં કરેસિ અપ્પં દમોસિ અત્થં ચયાસિ ધમ્મત્થં ।

ઇક્કં ન ચયાસિ મિચ્છત્તં, વિસલ્લવં જેણ બુદ્ધિહાસિ ॥ ૨ ॥

અર્થ—તીવ્ર મિથ્યાત્વ જીવની સાથે જેટલો દોષ કરે છે

તેટલો દોષ અગ્નિ નથી કરતો. વિષ પણ તેટલો દોષ કરતું નથી, કાળો સર્પ પણ તેટલો દોષ કરતો નથી, કારણ કે અગ્નિ, વિષ, અને સર્પ એક ભવનો કદાચ નાશ કરે પણ મિથ્યાત્વ તો જન્મ જન્મનો નાશ કરે છે. ૧.

જીવ કદ કદ કરે છે, આત્માને દમે છે, અને ધર્મને અર્થ દ્રવ્યને તળે છે, પરંતુ જે મિથ્યાત્વરૂપી ઝેર એક ભવ માત્ર પણ તજતો નથી તો સર્વે તજવું નિર્થક જાણવું. કારણ કે મિથ્યાત્વે કરી જીવ સંસારસમુદ્રમાં ડુબે છે. ૨.

सम्पत्तं उच्छिदिअ, मिच्छत्तारोवणं कुणइ निअकुलस्स ।

तेण सयलो वि वंसो, दुग्गइमुहसंमुहं नीओ ॥

અર્થ—જે માણસ સમ્યક્ત્વરૂપી વૃક્ષને પોતાના કુળરૂપી આંગણામાંથી ઉખેડી (ફેર કરી) ને મિથ્યાત્વરૂપી વૃક્ષને વાવે, તે જીવ પોતાનો સઘળો વંશ દુર્ગતિના મુખ સન્મુખ લઈ ગયો જાણવો.

મિથ્યાત્વનો આવા પ્રકારનો પ્રચંડ પ્રતાપ હોવા છતાં અનાદિકાળની કુવાસનાથી જીવને મિથ્યાત્વ છોડવું ગમતું નથી તે બહુજ આશ્ચર્ય જાણવું.

ઉપર બતાવેલ મિથ્યાત્વનું સેવન કરી આ જીવ ઘણું રઝળ્યો. એટલે સુધી નીચો ઉતરી ગયો કે કોઈ વખત નિજોદમાં પણ ચાલ્યો ગયો. ફેર પાછી પ્રથમ બતાવેલ દશા પ્રાપ્ત થઈ. દુઃખોની શ્રેણીઓ ઉપસ્થિત થઈ. ઘણાં દુઃખોને સહન કરી પ્રથમ બતાવેલા ક્રમ પ્રમાણે ચડતાં ચડતાં, ઘણા જન્મ મરણના ફેરા કરતો અનંતી પુણ્યની રાશિ વધવાથી મનુષ્ય ભવ, આર્ય—

દેશ, ઉત્તમ જાતિ ઉત્તમ કુળ, નિરોગી શરીર, પાંચે ઇન્દ્રિયની પટ્ટતા વિગેરે ઘણી ઉત્તરોત્તર સારી સામગ્રી મળી: વીતરાગ પરમાત્માના વચનને શ્રવણ કરવાની ભાવના પણ થઈ.

સદ્ગુરુનો સંયોગ મળ્યો—

સદ્ગુરુ પાસે ધર્મ સાંભળવા તૈયાર થયો. ત્યારે મોહરાજ તે વાત જાણીને વિચારવા લાગ્યો કે:—“આ પ્રાણી જે ધર્મ સાંભળશે તો ધર્મ કરીને સુક્તિપુરીમાં પહોંચશે—મહા સુખ પામશે, માટે તે પ્રાણી કેઈ રીતે ધર્મ સાંભળવા જઈ ન શકે તેમ કરે.” એમ વિચારી તુરતજ મોહરાજએ પોતાના તેર ઉમરાવોને બોલાવ્યા. તેઓ આજ્ઞા થતાંજ હાજર થયા. એટલે મોહરાજએ તેઓને કહ્યું:—“અરે સુભટો! તમે જાઓ, મારા નગરમાં જિનરાજનો એક ઉમરાવ આવ્યો છે. તેની પાસે ઘણા લોકો ધર્મ સાંભળવા ઇચ્છા ધરાવે છે, માટે તમે ત્યાં જઈ તેઓને અટકાવો, વિધન કરો, ધર્મ સાંભળવા દેશો નહિ. કારણ કે તે ધર્મ સાંભળશે, તો ધર્મ કરવા તત્પર થશે ને આપણા ઉપરથી પ્રેમને તોડી તે આવેલ ધર્મરાજના ઉમરાવની સેવા કરશે અને અનુક્રમે આપણા વૈરી થઈ આપણોજ વિનાશ કરશે. માટે આ કાર્યમાં ઢીલ કરવા જેવું નથી. આ કાર્ય જલ્દિ કરો.” આ પ્રમાણે પોતાના સ્વામીનાં વચન સાંભળીને તેર કાઠીયાઓ સાવધાન થઈ ગયા. “હે જીવ ! વિચાર કર કે જે સાંસારિક વસ્તુ જૂઠી—અર્થ કાળ રહેવાવાળીને પરિણામે દુઃખને આપવાવાળી જાણતો છતો ધર્મનું શ્રવણ છોડીને જુઠી વસ્તુમાં રાત દિવસ અલમસ્તની માફક ભટક્યા કરે છે, ભાન ભૂલી જાય છે અને તને આ તેર કાઠીયા ધર્મ શ્રવણ કરતાં બહુજ વિધન કરે

છે. બરાબર મનન પૂર્વક તેર કાઠીયાનું સ્વરૂપ વિચારજે કે કેટલું તેનું જોર છે ? તેની તને ખબર પડશે ત્યારે તને અનુભવથી પણ ખાત્રી થશે કે, એ ખરેખરા વિધન કરવાવાળા છે. તેને પરોક્ષ^૧ ચોર સમજવા. જેમ લૌકિક વ્યવહારમાં માર્ગમાં ચોર મળે ત્યારે સર્વ ધન હુંટી લે તેવીજ રીતે આ તેર કાઠીયારૂપી જે કદા ચોર ધર્મરૂપી ધનને હુંટી લેવામાં ખાકી રાખતા નથી, તે બરાબર સમજી તે કાઠીયાના કંદમાં કસાર્ધશ નહિ.”

તેર કાઠીયાનું સ્વરૂપ.

પ્રથમ આગસ કાઠીયાએ ઉભા થઇને કહ્યું:—‘તમારે તમામને પ્રયાસ લેવાની જરૂર નથી, હું એકલોજ તે જીવને જિનરાજના ઉમરાવ પાસે જતાં અટકાવું છું.’ એમ કહી તુરતજ પેલો આગસ કાઠીયો ગુરૂ મહારાજ પાસે જવાની ઇચ્છા કરનારના શરીરમાં પેઠો, ત્યારે તેને ગુરૂ મહારાજ પાસે જતાં આગસ ઘવા લાગી. દીલ મરડવા માંડ્યું, ને મંદતા આવવા લાગી. વિચારો બદલાણા કે, ‘આજ તો વ્યાખ્યાનમાં નહિ જઇએ, કાલે જઇશું.’ આ કાઠીયાએ જેટલું પોતાનું પરાક્રમ હતું તેટલું બતાવ્યું. એટલે છેવટ તે ભવ્યજીવનો અમૂલ્ય હીરા સરખો દિવસ નષ્ટ કર્યો. બીજે દિવસે તે ભવ્ય જીવને સુંદર વિચાર થયો કે:— ‘આવી રીતે હું આગસ કરીશ ને, ગુરૂ મહારાજ તો અપ્રતિબદ્ધ વિહારી છે, તે જતા રહેશે, તો પછી હું કોની પાસે ધર્મ સાંભળીશ ? અને સાંભળ્યા વિના ધર્મ કેવી રીતે કરીશ, આ જાંદગી હુંક મુદતમાં પૂરી થઇ જશે, અને જેવો આવ્યો તેવોજ ખાલી હાથે પાછો ચાલ્યો જઇશ. પાછળથી પસ્તાવો થશે, તે કામનો

નથી. માટે હે એતન ! ઉઠ, આજસ છોડ. ' આવી રીતે વિચાર કરી જિનવાણી સાંભળવા તૈયાર થયો કે તુરતજ મોહરાબને ખબર પહોંચ્યા કે, ' આજસ કાઠીયાને જીતી લીધો, હવે ધર્મ શ્રવણ કરવા જશે. ' જેથી તુરતજ મોહ નામના બીજા કાઠીયાને વગર વિલંબે મોકલ્યો.

બીજો કાઠીયો શીઘ્ર જઈને જીવના શરીરમાં પેઠો. એટલે તુરતજ નાનાં છોકરાં આવીને વળગ્યાં. કહેવા લાગ્યાં કે ' તમને ઉપાશ્રયે જવા નહિ' દઇએ, જશો તો અમે રોશું, આડા પડશું, માટે તે વિચાર પડતો મૂકો. ' તેજ અવસરે ઘરમાંથી સ્ત્રી બહાર નીકળી કહેવા લાગી:—'તમને તો બીજો ધંધો સૂજતોજ નથી, એટલું પણ ભાન આવતું નથી કે હું શું જોઈને ઉપાશ્રયે જવાનો વિચાર કરું છું. આ છોકરાં રૂદ્ધન કરશે, તેને કોણ રમાડશે ? હું તે ઘરનું કામ કરીશ કે એને સાચવીશ ? માટે છોકરાંને સાચવો, આ તમામનું પૂરું કરવા કાંઈ પૈસા કમાવાનો વધારે ઉદ્યમ કરો. પછી ઉપાશ્રયે જાઓ. ' આ પ્રમાણે સ્ત્રીપુત્રાદિકનાં વચન સાંભળી મોહમાં મુંઝાણો, જેથી તે દિવસે પણ જિનવાણી શ્રવણ કરવા જઈ શક્યો નહિ. તે દિવસનું ઉત્પન્ન થતું ધર્મરૂપી ધન મોહ કાઠીયાએ ચોરી લીધું, જેથી બીજો દિવસ પણ નકામો ગયો અને વિચારો માઠા થયા કે:—' શું કરું, આ વળગાડ પાછળ પડ્યો છે, કેવી રીતે જઈ જકું ? મન તો ઘણુંએ થાય છે. '

ત્રીજો દિવસે પાછો શુભ ભાવ થતાં, તે વિચારવા લાગ્યો કે:—' આ સ્ત્રીપુત્રાદિક તો સ્વાર્થનાં સગાં છે, એના મોહમાં જો વળગી રહ્યો તો કોઈ દિવસ પણ ધર્મ થશેજ નહિ. કારણ કે

એ તો જીંદગીનો વળગાડ છે. વળી છોકરો પણ ઘણીએ વાર રહે છે, મારે આવા ધાર્મિક કાર્યમાં સ્ત્રી વગેરેના પ્રતિબંધમાં મુંઝાઈને બેસી રહેવું તે તો પ્રત્યક્ષ મૂર્ખાઈ છે. વળી શુરની જોગવાઈ વારંવાર મળવાની નથી; માટે જવું તેજ ખરૂં છે. હે ચેતન ! ઉઠ, ચાલ જિનવાણી શ્રવણ કર. ' આવા વિચાર કરી ઉઠ્યો.

મોહરાજને તૂર્ત બોળ કાઠીયાને પણ જીતી લીધાના ખબર પહોંચ્યા. વ્યાખ્યાન શ્રવણ કરવા ભવ્ય જીવ ગયો. મોહરાજએ ત્રીજા નિદ્રા નામના કાઠીયાને તૈયાર કર્યો. તેને કહ્યું કે:—‘ તું જલદી જા, ધર્મ શ્રવણ કરતાં અટકાવ. આવા કટોકટીના સમયમાં તું જો આ કાર્ય નહિં બજાવે તો પછી ક્યારે બજાવીશ ? ’ આ પ્રમાણે કહ્યું કે ત્રીજો નિદ્રા કાઠીયો રવાના થયો. જ્યાં ભવ્ય જીવ વ્યાખ્યાન શ્રવણ કરે છે ત્યાં આવ્યો, ભવ્ય જીવના શરીરરૂપ મંદિરમાં પેઠો. આત્માના અસંખ્યાત પ્રદેશે નિદ્રાનો ઉદય થયો. નિદ્રાના જોરથી ધર્મ શ્રવણ કરતાં કરતાં આંખો મીંચાઈ ગઈ. જડ જેવો પરવશ બન્યો. પાંચે ઇન્દ્રિયના ક્ષયોપશમ રોકાઈ ગયા. જેમ મંદિર પીધેલા માણસને પરવશ થવાથી માર્ગ જડે નહિં, તેમ નિદ્રાને વશ થયેલા પ્રાણીને કોઈ વાતનું ભાન રહે નહિં. નિદ્રાના પ્રચંડ ઉદયથી તે પરવશ બની ગયો. નાકનાં નશકોરાં બોલવા લાગ્યાં. બે હાથમાં માથું ઘાલી નીચું જોઈને બેઠો. આ રીતે નિદ્રાને વશ થવાથી શુર મહારાજની વાણી સાંભળવામાં અંતરાય થયો. બેઠો બેઠો ડોહ્યા કરે. કાંઈ સમજે નહિં. નિદ્રા કાઠીયાએ તે પ્રાણીને વશ કરવાથી મોહરાજના સેવકોએ મોહરાજને ખબર આપ્યા કે:—‘ સાહેબ ! તમારા

ઉમરાવની જીત થઇ. 'એવું સાંભળી મોહરાજ નિદ્રા ઉપર બહુ ખુશી થયો, અને તેને ચૌદ રાજલોકમાં સર્વત્ર રાજધાની કરવાની બક્ષીશ આપી. "જીઓ ! નિદ્રારૂપ પ્રમાદના પ્રભાવથી ચૌદપૂર્વધારી કોડ પૂર્વનું ચારિત્ર હારી જઇ નિગોદમાં ઉત્પન્ન થાય છે. આ હેતુથી વીર પ્રભુએ ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં ઉપદેશ કર્યો છે કે:—' હે ગોયમ ! સમય માત્ર પણ પ્રમાદ કરીશ નહિ, આ મનુષ્યનું આયુ બહુ સ્વલ્પ છે, માટે પ્રમાદને પરિહરજે. ' આવો પરમાત્માનો ઉપદેશ દરેક ભવ્યાત્માઓએ હૃદયમાં ધારી રાખવા લાયક છે. ' અહીં ભવ્ય જીવ ગુરૂ મહારાજ પાસે જિનવાણી શ્રવણ કરવા બેઠો હતો, તે નિદ્રાના ભેરથી ધર્મ સાંભળી શક્યો નહિ. તે દિવસ પણ ગુમાવ્યો.

પછી ચોથે દિવસે વિચારશક્તિ જાગૃત થઈ કે:—' ગુરૂ મહારાજ પાસે જઈને ઉઘવું, અને કાંઈ સાંભળવું નહિ તે તો ભારે નુકશાન છે. લૌકિક કાર્યમાં પણ જો નિદ્રાને વશ થઈ જઈએ છીએ તો ઘણી હાનિ થાય છે, તો આવા શુભ કાર્યમાં ઉઘીશ તો જિનવાણીનું શ્રવણ નહિ થાય, માટે નિદ્રાને દૂર કર.' એમ વિચારી મન મજબુત કરી નિદ્રા ન આવે તેવા ઉપાયો શોધ્યા અને ધર્મ સાંભળવા ગયો.

મોહરાજને ખબર પહોંચ્યા, મોહરાજ અકળાયો. તુરતજ ચોથા અહંકાર નામના કાઠીયાને બોલાવી આજ્ઞા કરી:—'તું એકદમ જા, ધર્મ શ્રવણ કરનાર ભવ્ય જીવને શ્રવણ કરતાં અટકાવ, તારૂં પરાક્રમ ખરાખર બતાવ,' અહંકાર તુરત રવાના થયો. ભવ્ય જીવના શરીરમાં પેઠો. ભવ્ય જીવના વિચારોને અહંકાર-યુક્ત બનાવ્યા તે વિચારવા લાગ્યો કે.—"ગુરૂ મહારાજની પાસે

આવ્યા, પરંતુ આદર પણ દીધો નહિ, અમારી સામું જોયું નહિ, ધર્મલાલ તો દીધો જ નહિ, તેમ સલાએ પણ બોલાવ્યો નહિ. ખેર, આવ્યા તે આવ્યા-હવે આપણે વ્યાખ્યાન શ્રવણ કરવા આવવું નથી. અહીં મોટા નાનાનો વિવેક તો છે જ નહિ. હું કોણ ? મારી આખર કેવી ? જ્યાં જઈ ત્યાં સત્કાર મળે, અહીં તો કાંઈ ઠેકાણું જ નથી.” આવા વિચારો કરાવી અહંકાર કાઠીયાએ ધર્મ શ્રવણ કરનારને મુંઝવી નાંખ્યો. ધર્મરૂપી ખજાનો લુંટી લીધો. ગુરૂ ઉપરથી આદર ઘટ્યો, કાંઈ લેવા દીધું નહિ. જ્યાં વિચારો ફેરફાર થાય છે, ત્યાં પછી કંઈ સમજી શકાતું નથી. અહંકાર કાઠીયાની જીત થયાના સમાચાર મોહરાજને પહોંચતાં તે ઘણો ખુશી થયો. ભલ્ય જીવ તે દિવસ પણ ગુમાવી બેઠો.

પાંચમે દિવસે કાંઈક બુદ્ધિ સતેજ થઈ, શુદ્ધ વિચારો પ્રગટયા, ને ગુરૂ ઉપર આદર થયો. “ખરેખર મેં ગઈકાલે માઠા વિચારો કર્યા, ગુરૂ મહારાજ તો નિઃસ્પૃહી છે, એમને કાંઈ આપણી લાલચ નથી, આપણી ઉપર ઉપકાર કરવા માટે તે દેશના દેવાનો પ્રયાસ ઉડાવે છે, આપણે નહિ સાંભળીએ તો એમને કાંઈ ખોટ જવાની નથી, ને આપણું બગડશે. આપણે વીતરાગ પ્રભુનાં વચન શ્રવણ કર્યા વિના ફોગટ મનુષ્ય ભવ હારી જઈશું. ગુરૂની પાસે માન શું ? ત્યાં તો માનને દેશવટો દેવો જોઈએ, મેં માઠા વિચારો કર્યા-મેં ભૂલ કરી.” આવા સારા વિચારથી તેણે અહંકારને જીત્યો.

જીતના સમાચાર મોહરાજને પહોંચ્યા કે-પાંચમા ક્રોધ નામના કાઠીયાને રવાના કર્યો. ક્રોધ આવીને શરીરમાં પેઠો. ક્રોધ રૂપી અગ્નિ સળગવાથી તમામ ગુણો ભસ્મીભૂત થઈ જાય

છે. કોડપૂર્વનું ચારિત્ર બે ઘડીમાં તે નબટ કરે છે. ઘણા કાળની પ્રીતિને ક્ષણવારમાં તોડનાર કોધ છે. આત્માના ગુણોને ઢાંકનાર કોધ છે. દુર્ગતિ રૂપ મોટા ખાડામાં પટકનાર તે કોધ છે. સ્વ અને પરને બાળવામાં તેનો પુરૂષાર્થ છે. સારાં વચનને તે ફૂર કરાવનાર છે. શાસ્ત્રમાં મોહાન્ધ, લોભાન્ધ, વિષયાન્ધ ને કોધાન્ધ -આ ચાર પ્રકારના અંધ કહ્યા છે. અંધ માણસ જેમ માર્ગ કે કુમાર્ગ જોઈ શકતો નથી, તેમ કોધાન્ધ માણસ કૃત્યાકૃત્ય-હેયો-પાદેયને સમજી શકતો નથી. પ્રથમ કાંઈક જાણપણું હોય તો પણ કોધને વશ થવાથી અજ્ઞાનદશાને પામે છે. આવા પ્રકારનો કોધ, ધર્મ શ્રવણ કરનારને ઉદયમાં આવ્યો કે જીદી લાઇનના વિચારો પ્રગટયા. “ગુરૂ પાસે વ્યાખ્યાન શ્રવણ કરવા કોણ જાય? ત્યાં તો અમૂક મારા વૈરી પણ આવે છે. તેને દેખવાથી આપણને ઠીક નહિ થાય. વળી તે મારાથી ઉલટા ચાલનારા છે, છતાં તેનું ધાર્યું થાય છે, માટે આપણે તો હવે વ્યાખ્યાન નહિ સાંભળીએ.” પાંચમા કાઠીયાના પ્રબળ પ્રતાપથી લબ્ધ જીવ ધર્મશ્રવણ કરતો અટક્યો, દિવસ ખાલી ગયો, મોડુરાજને ખબર પહોંચ્યા, મોડુરાજ આનંદિત થયો.

છઠ્ઠે દિવસે શુભ વિચારો લબ્ધ જીવને થવાથી પશ્ચાત્તાપ કરવા માંડ્યો. ‘અરે ! આ મેં શું ચિંતવ્યું ? શા માટે કષાય કરવો પડે ? કષાયના જોરથી ભલભલા મહાત્માઓ સંજમને હારી જાય છે, તો પછી માફ શું ગળું ? ચેતનરાજ ! ઉઠ, કોધ છાંડ, ગુરૂ મહારાજ પાસે ગમે તે આવે, તેમાં આપણને શી અડચણ ? ગુરૂ મહારાજને તો રાજા કે રંક, શેઠ કે વાણીતર તમામ સરખા છે, કોઈ પણ માણસ ધર્મની સન્મુખ થાય તેજ તેમની ભાવના છે, માટે મારે શા માટે અમૂલ્ય સમય ગુમા-

વવો? માટે ત્યાં જઈ જિનવાણી સાંભળવી.” ઈત્યાદિ ઉત્તમ વિચાર કરી ધર્મ સાંભળવા ગયો. મોહરાજને પોતાના આવા બળવંત ઉમરાવને જીતી લેવાથી વિશેષ ચિંતા થઈ. વળી મોહરાજએ વિચાર્યું જે ‘ચિંતા કરવાથી શું વળવાનું છે? તેને જિનવાણી શ્રવણ કરતાં પછાડે તેવા સુભટને મોકલું.’ એમ નિશ્ચય કરી કૃપાણુ નામના છઠ્ઠા કાઠીયાને રવાને કર્યો. તે તુરતજ ત્યાં જઈને ભવ્ય જીવના શરીરમાં પેઠો. પછી શી હકીકત બની તે જરા વિચાર કરીને જીએ.

આ અવસરે વ્યાખ્યાનમાં ગુરૂ મહારાજે સાત ક્ષેત્રની પ્રરૂપણા કરી અને ઉત્તમ ક્ષેત્રમાં ધન વાપરવાનું ઘણુંજ શ્રેષ્ઠ ફળ બતાવ્યું. ઉત્તમ ક્ષેત્રોનાં નામ—

૧ જિન પ્રતિમા.	૨ જિન મંદિર.	૩ જ્ઞાન.
૪-૫ સાધુ-સાધ્વી.	૬-૭ શ્રાવક-શ્રાવિકા.	

આ સાત ક્ષેત્ર ઘણાં ઉત્તમ સમજવાં.

દેશના દેતાં ગુરૂ મહારાજે લૌકિક હકીકત કહેતાં જણાવ્યું જે “ વ્યાજે મૂકેલા પૈસા ઘણી સુદતે બમાણ થાય, વ્યાપાર સારો કરવામાં આવે તો ચોગણા થાય, અને ક્ષેત્રમાં અનાજ વાવેલું હોય ને મેઘવૃષ્ટિ વિગેરે સારી થયેલ હોય તો સો ગણા થાય, પરંતુ પાત્રમાં નાખેલા પૈસા તો અનંતગણા થાય, માટે લક્ષ્મીને પ્રાપ્ત કરીને સારા ક્ષેત્રમાં તેનો વ્યય કરવો, તેજ તેનું ફળ છે. સાતક્ષેત્રમાં પૈસા વાપરવાથી જીવ નરક તિર્યચાદિ દુર્ગતિનો છેદ કરી દેવતાના તથા ઇન્દ્રના સુખને પ્રાપ્ત કરે, વાસુદેવ-બલદેવ-ચક્રવર્તિની પદવી પણ પામે, છેવટ તીર્થંકર નામકર્મ પણ ઉપાર્જી, સકળ કર્મને બપાવી, આવ્યબાધ સુખને

યામે.” આ પ્રકારની ગુરૂ મહારાજની દેશના સાંભળી ઘણા શ્રોતાઓ સાત ક્ષેત્રમાં દ્રવ્ય વાપરવા તૈયાર થયા. ટીપ કરવા માંડી. મોટી રકમ એકઠી કરીને સાતે ક્ષેત્રમાં વાપરવાની યોગ્ય ગોઠવણ કરવા માંડી. તે વખત કૃપણ કાઠીયો જે લવ્ય જીવના શરીરમાં પેઠો છે, તેણે એટલે સુધી જોર માર્યું કે-શુભ ગતિ તોડી નાંખી દુર્ગતિ મોકલવા પ્રપંચ રચ્યો, સારી ભાવના અને સુંદર વિચારોનો ફેરફાર કર્યો, જેથી વ્યાખ્યાનમાંથી ઉઠી જવા માંડ્યું. તેવામાં કોઈ પૂછવા આવ્યું કે:-‘ ભાઈ ! આ શુભ કાર્યમાં કાંઈ મંડાવો.’ ત્યારે તેની સાથે વઢવા માંડ્યું. પારકા અવગુણ કાઢવા માંડ્યા. ધર્મની નિંદા કરવા માંડી. “ ક્યાં પાપ લાગ્યું કે વ્યાખ્યાનમાં આવ્યા, ઘેર બેસી રહ્યા હોત તો કાંઈ પંચાત કરવી ન પડત, બધા મંડાવે છે તે તમામને જાણીએ છીએ, કોઈને કાકાનું-મામાનું વિગેરે કાઢી મૂકેલું હશે તે વાપરતા હશે, બાકી તો તમામ વાપરે તેવા છે તે મારા જોયેલા છે. આ તમામને ગુરૂ મહારાજ પણ વારતા નથી કે:-‘ ભાઈ ! તમે તમામ વ્યાખ્યાનમાં આવી ટીપણીયો લઈ બેસશો તો વ્યાખ્યાનમાં કોણ આવશે ? ખેર ! આપણને શું ? આપણે તો એક પાઈ પણ આપવાના નથી અને હવે આજથી વ્યાખ્યાનમાં પણ આવવું નથી.” આવા માઠા વિચારો કરી ગુરૂ મહારાજ તથા સંઘનો દોષ કાઢી વ્યાખ્યાનમાંથી ચાલ્યો ગયો, ધર્મ શ્રવણ કરી શક્યો નહિ, આત્મિક ધન કૃપણ કાઠીયાએ લુંટી લીધું. બીજા ચોરોએ ઘરમાંથી ધન લુંટી લીધું હોય તો રાજ પાસે ફરીયાદ કરી શકાય, રાજ તથા અમલદારો સાંભળે, આ ચોરની ફરીયાદ કોને સાંભળાવવી ? ત્રણ જગતના નાથ પરમાત્મા વિના કોઈ સાંભળનાર પણ નથી. આ કૃપણ કાઠીયો સારા

ડાહ્યા માણસને પણ ભભાવી નાંખે છે. તેના બળથી ભવ્ય જીવો પાસે પૈસા હોય તો પણ શુભ કાર્યમાં ખરચીને મનુષ્ય ભવનો દહાવો લઈ પુણ્યાનુબંધી પુણ્યને ઉત્પન્ન કરી શકતા નથી. એટલુંજ નહિં, પરંતુ ધર્મ સાંભળવા જતાં અટકે છે. આ કાઠીયાએ હદ વાળી નાંખી. તે દિવસ પણ નિષ્કુળ ગયો.

સાતમે દિવસે પાછા શુભ વિચારો પ્રગટ થયા. વિચારશક્તિ સારી પ્રકાશિત થવાથી પશ્ચાત્તાપપૂર્વક બોલ્યો કે:—“અહો ! મેં ગઈકાલે માઠા વિચારો કર્યા. લક્ષ્મી તો અસ્થિર છે, તેને જવું હશે ત્યારે રાખી રહેવાની નથી, અને લક્ષ્મી માટે શાસ્ત્રકાર કહે છે કે:—

ન યાતિ દીયમાનાડપિ, શ્રીશ્ચેદીયત એવ તત્ ।

તિષ્ઠત્યદીયમાનાડપિ, નો ચેદીયત એવ તત્ ॥ ૧ ॥

અર્થ—જો લક્ષ્મી દાનમાં આપતાં થકાં પણ ખુટતી નથી તો દાન દેવામાં વિલાંબ ન કરવો. વળી દાન કે લોગમાં લક્ષ્મી નહિ વાપરતાં છતાં પણ રહેતી નથી તો પછી શા માટે ઉદાર વૃત્તિથી ન વાપરવી—અર્થાત્ વાપરેજ રાખવી. કેમકે લક્ષ્મી વાપરતાં થકાં ખુટતીજ નથી, તેથી જેટલી સત્કાર્યમાં વાપરી તેટલીજ સાચી લક્ષ્મી છે. માટે મારી શક્તિના પ્રમાણમાં હું પણ લખાવું. મારે લીધે બીજા પણ સારી રકમ ભરશે. તેનો નિમિત્તભૂત હું થઈશ. વળી આ ભવમાં જે લક્ષ્મી મળે છે તે પૂર્વ ભવના પુણ્યથીજ મળે છે, માટે આ ભવમાં પુણ્ય કરીશ તો આવતા ભવમાં લક્ષ્મી મળશે, અને કૃપણતા કરવાથી લોકો હાંસી કરશે.” આવા સુંદર વિચારો જ્યાં પ્રગટ થયા ત્યાં કૃપણ કાઠીયાનું જોર હઠયું કે તુરત તેને જીતી લીધાના મોહરાજને

સમાચાર પહોંચ્યા. મોહરાજ પાસે બીજા ઉમરાવ હજી ઘણા છે, તેથી તેણે બીજા સાત ઉમરાવને અનુક્રમે મોકલીને ધર્મ શ્રવણ કરતાં ભવી જીવને અટકાવ્યો. હવે આ સાતનો વિશેષ ઉલ્લેખ નહિ કરતાં સંક્ષેપથી જ બતાવીશું.

૭ સાતમો-શોક કાઠીયો. ૧૧ અરતિ કાઠીયો.

૮ આઠમો-લોભ કાઠીયો. ૧૨ અજ્ઞાન કાઠીયો.

૯ નવમો-ભય કાઠીયો. ૧૩ કુતુહલ કાઠીયો.

૧૦ દશમો-રતિ કાઠીયો.

સાતમા શોક કાઠીયાના પ્રબળ પ્રતાપથી જીવને બીજાની ઋદ્ધિ દેખી મનમાં શોક થયો. તે વિચારવા લાગ્યો કે:-‘આવી ઋદ્ધિ મારે નથી, મારે તો બહુ વિંટબના છે, ઘરમાં માણસો સારાં નથી, પુત્ર પણ નથી.’ ઇત્યાદિ શોકમાં અસ્ત થવાથી ધર્મ સાંભળવામાં વિઘ્ન આવ્યું, સાધ્ય ચુકાવ્યું, અવળે રસ્તે ચડાવ્યો, તે દિવસ પણ ફેગટ ગયો.

પાછો આઠમે દિવસે સારો વિચાર થવાથી પુણ્ય સંબંધી વિચાર કર્યો. ‘મારો પુણ્યનો ઉદય જાગશે ત્યારે મને પણ ઋદ્ધિ મળશે, હું શા માટે નકામો શોક કરું છું.’ ઇત્યાદિક શુભ વિચારથી શોકને જીત્યો.

મોહરાજને બળર પડી કે તુરતજ આઠમા લોભ કાઠીયાને મોકલ્યો. લોભે જોર બતાવ્યું. ચેતના ફેરફાર કરી નાંખી, જેથી અશુભ વિચારો થવા લાગ્યા. ‘અહીં કયાં સુધી બેસી રહીશું? અહીં બેસી રહેવાથી શું વળવાનું છે? ઘેર સ્ત્રી પુત્રાદિકની ચિંતા, કરવાની છે, માટે ચેતન! ઉઠ, ચાલ, બજારમાં કાંઈ કરીશું ત્યારે પૈસા મેળવીશું.’ લોભના જોરથી ધર્મ સાંભળી શક્યો નહીં,

ખરા રસમાં ભંગાણુ પડયું. લોભને તજવો ઘણો મુશ્કેલ છે. લોભના વશથી પ્રાણી નાત તજે, દેશ તજે, સમુદ્રમાં સુસા-ફરી કરે, પર્વત ઉપર ચડે, કુવામાં ઉતરે, નહિં કરવાનાં કાર્યો પણ કરે.

જુઓ ! લોભના જોરથી સાગરદત્ત શેઠ ચોવીશ કોડ સોનામહોરનો સ્વામી હોવા છતાં સાતમી નરકે ગયો.

સુભૂમ ચક્રવર્તિ છ ખંડનો માલીક અથાગ ઋદ્ધિ-સિદ્ધિ હોવા છતાં વિશેષ લોભ કરવા જતાં તમામ ઋદ્ધિ ગુમાવી સાતમી નરકે ગયો.

મમ્મણુ શેઠ લોભના જોરથી પારાવાર ઋદ્ધિનો માલીક હોવા છતાં લક્ષ્મીને ભોગવ્યા વિના દુર્ગતિમાં પહોંચ્યો. ખીજા કષાયો કરતાં લોભનું જોર શાસ્ત્રકાર મહારાજાએ વ્રણું બતાવ્યું છે.

કોહો પીડ પળાસેઝ, માળો વિનય નાસળો ।

માયા મિત્તાણિ નાસેઝ, બોહો સવ્વ વિળાસળો ॥

‘ક્રોધ પ્રીતિનો નાશ કરે છે, માન વિનયનો નાશ કરે છે. માયા મિત્રાર્થનો નાશ કરે છે, લોભ સર્વ ગુણનો નાશ કરે છે. સંજવલન લોભનો ઉદય દશમા ગુણહાણુ થવાથી યથાખ્યાત ચારિત્રને તોડી નાખે છે. અગ્યારમે ગુણહાણુથી પણ જીવ પડે છે. જેઓ લોભને વશ થયા, તેનો ધર્મ ખજાનો તે સુલટ લુંટી લે છે. અહીં ધર્મ સાંભળનાર ભવ્ય પ્રાણી લોભને વશ થઈ આર્ત્તધ્યાનમાં પડી ગયો. જેથી તે દિવસ ગુમાવી બેઠો.’

નવમે દિવસે શુભ વિચારો થયા. તે વિચારવા લાગ્યો-‘અરે ! આહું અઘટિત કાર્ય મેં કેમ કર્યું ? સાચાં ખોટાં કરવાથી દ્રવ્ય

મળતું નથી. એમ કરવાથી તો લાલાંતરાય કર્મ બંધાય છે, જેથી આગામી ભવે પણ દ્રવ્યાદિની પ્રાપ્તિ થતી નથી. વળી ગુરૂ મહારાજ આખો દિવસ કાંઈ પોતાની પાસે બેસી રહેવાનું કહેતા નથી. ' ઇત્યાદિક સારા વિચારો કર્યા. નવમે દિવસે લોભ કાઠીયાને જીતી ધર્મ સાંભળવા ગયો. મોહરાજને ખબર પહોંચ્યા. તુરતજ નવમા ભય કાઠીયાને મોકલ્યો. ભય કાઠીયાએ પ્રવેશ કર્યો. એટલામાં કોઈ રાજાનો સિપાઈ ત્યાં આવ્યો, એટલે આના મનમાં ભય પેઠો. 'હવે કેમ થશે ? શું કરીશ ?, ક્યાં લઈ જશે ? ' ઇત્યાદિ ભયના જોરથી ત્યાંથી ઉઠી જતા રેવાનું મન થયું એટલે ધર્મ સાંભળી ન શક્યો.

દશમે દિવસે પાછી મનમાં શુભ વિચારણા થઈ. અરે હું કેવો મૂર્ખ ? વિના કારણ આવો ભય શામાટે રાખવો ? મેં ક્યાં કોઈનો ગુન્હો કર્યો છે ?' એ પ્રમાણે સારા વિચાર થવાથી ભયને જીત્યો, એટલે ધર્મ શ્રવણ કરવા ગયો. મોહરાજને ખબર પડતાં તુરતજ રતિ કાઠીયાને રવાના કર્યો. રતિ કાઠીયાએ પુરૂષાર્થ બળવ્યું. જેથી ગીત ગાન સારાં લાગવાં માંડ્યાં, મધુર સ્વર સાંભળી પ્રીતિ જાગી, તમામ સારી વસ્તુ ઉપર અત્યંત પ્રીતિ થવા માંડી, આત્મા તેમાં લીન થવાથી સાધ્ય વસ્તુ જે ધર્મ-શ્રવણ તેના ઉપર પ્રેમ લગાવી શક્યો નહિ, જેથી ધર્મ સાંભળવામાં વિઘ્ન થયું. ઉઠીને ચાલ્યો ગયો. તે દિવસ પણ ખાલી ગયો.

અગ્યારમે દિવસે પાછા સારા વિચારો થવાથી શુદ્ધ ચેતના જાગ્રત થઈ. 'અહો ! આપણે સારી વસ્તુ જોવા આવ્યા છીએ કે તત્ત્વનો સાર સમજવા આવ્યા છીએ ?' ઇત્યાદિક શુભ વિચારોથી રતિ કાઠીયાને પણ જીત્યો. ધર્મ સાંભળવા ગયો. મોહ-

રાજને ખબર પડતાં અગ્યારમા કાઠીયાને વિધન કરવા હુકમ કર્યો. અરતિ કાઠીયો ભવ્ય જીવના શરીરમાં પેઠો, ત્યારે વિચારો થયા જે—‘ગુરૂ મહારાજનો કંઠ સારો નથી. કાંઈ સમજાતું નથી, કથા વાર્તા તો કાંઈ કહેતાજ નથી, હવે તો રોજ આવવું ગમતું નથી. અહીં આવવું, વખત ખોવો ને સમજીએ કાંઈ નહિ.’ ઇત્યાદિક વિચાર કરાવી અરતિ કાઠીયાએ શુભ શ્રેણિ તોડી નાંખી, જેથી ધર્મ સાંભળવો દૂર રહ્યો. અગ્યારમો દિવસ નિષ્ફળ ગયો.

બારમે દિવસે પાછા શુભ વિચારો થયા. ખોટા વિચારનો પશ્ચાતાપ કરવા લાગ્યો. ‘મારે ગુરૂ મહારાજના સારા નરસા કંઠનો વિચાર કરવાનો નથી, એ તો પર ઉપકારને માટેજ—ભવ્ય જીવોના હિતને માટેજ જિનવાણીનો પ્રકાશ કરે છે. ગુરૂ મહારાજ નિષ્કારણ બંધુ છે. ઉપદેશ સાંભળવો તેમાં મારે કંઠનું શું પ્રયોજન છે?’ ઇત્યાદિક સારી ભાવનાથી અરતિ કાઠીયાને જીત્યો.

તુરતજ મોહરાજાએ બારમા અજ્ઞાન કાઠીયાને મોકલ્યો. અજ્ઞાન કાઠીયાએ પ્રવેશ કર્યો કે તુરતજ ચેતનાનો ફેરફાર થઈ ગયો, આત્મા ધર્મ શ્રવણ કરતાં પરવશ થઈ ગયો. કાંઈ સમજી શક્યો નહિ. એટલે મુંઝાઈને ઉઠી જવા માંડ્યું. અજ્ઞાનનું જ્યારે જ્યારે ગળ થાય છે ત્યારે ત્યારે આત્મા ભાન ભૂલી જાય છે, કૃત્યાકૃત્યની સૂજ પડતી નથી, શાસ્ત્રની વાતો સમજાતી નથી, સંસારમાં આસક્તિ વધે છે, વિનાશી પદાર્થો ઉપર મોહ વધે છે અને જ્યારે તે પદાર્થોનો વિનાશ થાય છે ત્યારે શોકગ્રસ્ત થઈ માથું છાતી વિગેરે ફટે છે. અજ્ઞાનતાનો વિલાસ વર્ણવતાં પાર આવે તેમ નથી. તો પણ શાસ્ત્રકાર આ એક શ્લોકથી કેટલું બધું સમજાવે છે:—

યો ધ્રુવાણિ પરિત્યજ્ય, અધ્રુવં પરિષેવતે ।

ધ્રુવાણિ તસ્ય નશ્યન્તિ, અધ્રુવં નષ્ટમેવ ચ ॥

અર્થ—જે માણસ જિનેશ્વરોનો દેખાડેલો સત્ય (આત્મિક) ધર્મ એટલે આત્માને સદ્ગતિ આપનાર દાન, શિયળ, તપ, શુભ ભાવના, સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, પૌષ્ઠ, જિનપૂજાદિ વિગેરે ક્રિયાનો ત્યાગ કરી અધર્મ એટલે મિથ્યાધર્મને સેવે અર્થાત્ જિનવચનો પ્રમાણે ન કરતાં ઉલટો ચાલે હિંસાદિ દુર્ગતિમાં ઘસડી જાય તેવાં કાર્યો કરે, ન ખાવાના પદાર્થો ખાય, રાત્રિભોજન કરે, એકંદર મોજ શોખ કરવો, મન માને તે વસ્તુઓનું લક્ષણ કરવું, તેજ ધર્મ માની તેનુંજ સેવન કર્યા કરે, તો તેવાં આચરણ વડે સત્ય ધર્મથી તો બ્રહ્મ થયો ને અસત્ય-મિથ્યાધર્મનું સેવન કરવાથી જ્યારે તે માણસ મરણ પામશે ત્યારે દુર્ગતિમાં ચાલ્યો જશે: એટલે ઉભય ધર્મથી બ્રહ્મ થઈ સંસારચક્રમાં ભ્રમણ કરવું પડશે. આ અજ્ઞાનદશાનું પરિણામ સમજવું. આ પ્રમાણે લગ્યજીવોની કંદેડી સ્થિતિ અજ્ઞાનદશાથી થાય છે. આ જીવ અજ્ઞાનતાને લઈને તે દિવસે પણ કાંઈ લઈ શક્યો નહિ અને તે દિવસ પણ ગુમાવી બેઠો.

તેરમે દિવસે પાછા શુભ વિચારો થવાથી અજ્ઞાન તરફ ધિક્કાર છુટ્યો અને વિચાર્યું જે ‘સમજાય ન સમજાય, તો પણ જિનવાણી સાંભળવી. જિનવાણી સાંભળવાથી કર્ણ તો પવિત્ર થશે, નહિ સમજાય તો ગુરૂ મહારાજને ‘પૂછીશું’ ઈત્યાદિક સારા પરિણામ થવાથી અજ્ઞાન કાઢીયાને જીતી જિનવાણી શ્રવણ કરવા બેઠો. ખાર સુલટો જીતાઈ ગયાથી મોહરાજને ઘણો ભય પેઠો, છતાં છેલ્લો ઉપાય અજમાવવા સાંઈ તેરમા કુતુહલ નામના

કાઠીયાને રવાના કર્યો. કુતુહળ કાઠીયો ભવ્ય જીવના શરીરમાં પેઠો કે તરતજ ચેતના બગડી, સમાચાર પણ એવા તુરતજ મળ્યા કે—‘ભાઈ ! બહાર રમત ઘણીજ સારી થઈ રહી છે, ખાસ જોવા લાયક છે,’ એ પ્રમાણે વાત સાંભળીને તુરતજ વ્યાખ્યાન સાંભળતાં લઘુશંકાનું જ્ઞાન કાઠીને ઉઠ્યો. બહાર જતાં કોઈ સારા માણસે રોક્યો:—‘ ભાઈ ! આવી અમૃતધારા સરખી જિન-વાણીને છોડી ક્યાં જાઓ છો ? ’ પરંતુ કુતુહળ કાઠીયાનું જોર હોવાથી તેણે કહ્યું:—‘ શું લઘુશંકા કરવાને પણ નહિં જવા દો ? ’ આવી રીતે કહી બહાર ગયો. ભાંડ, ભવાયા નાટકીયા વિગેરે કુતુહળ જોતાં અને ઉભા રહેતાં આખો દિવસ વીતી ગયો, પણ દુખવા ન આવ્યા, ભુખ ઉડી ગઈ, તૃષ્ણા ન લાગી, એક ચિત્તે જોયા કર્યું. એ પ્રમાણે આ જીવ નાટકાદિ કુતુહળ જોવામાં રાત્રી પણ કાઠી નાખે, ઉજાગરા વેઠે, ઉભો રહે, ધક્કો ખમે, અપમાન સહન કરે, પૈસાની પાયમાલી કરે, શરીરને હેરાન કરે, પરંતુ પ્રતિક્રમણ, સામાયિક, જિનપૂજા વિગેરે ધર્મકાર્ય કરતાં બહુ વખત થઈ ગયાનું જ્ઞાન કાઠી તજી દે. ક્રિયા કરતાં થાકી જાય, મારી શક્તિ નથી, ઉભા ઉભા કાઉસગાદિ કરતાં પણ દુઃખે છે, ધૃત્યાદિક ધાર્મિક ક્રિયામાં જ્ઞાનનાં કાઢે. કુતુહળ કાઠીયાના જોરથી ઉપર બતાવેલ નાટક જોવામાં કાંઈ કડિન ન પડયું. દિવસ ચાલ્યો ગયો, છેવટે સાંજ પડી ત્યારે કાંઈક શુભ વિચાર થયો, પોતાની મૂર્ખાઈ દૃષ્ટિએ આવી, ને પશ્ચાત્તાપ કરવા લાગ્યો. ‘આજ મારો સોના સરખો દિવસ ભાંડયેટા જોવામાં ફેાગટ થયો, તેમાં કાંઈ લાભ થયો નહિ, નુકશાન ઘણું થયું, હવેથી હે આત્મા ! આવી મૂર્ખાઈ કરીશ નહિ. ધાર્મિક ક્રિયામાં બરાબર ઉદ્યમવંત થઈશ તો તારી જીંદગી સફળ થશે. ’ આવા વિચારો કરી હવે પછી

કુતુહળ કાઠીમાને આધીન નહિ થવા લબ્ય જીવ સાવધાન થયો.

રાગ લાવણી—(મુજ ઉપર ચુજરી...)

આગસ-મોહ-નિદ્રા અને અહો ! અહંકારે,
આ જીવ મુંઝાણો કરે ન ધર્મ લગારે;
ભય-શોક-કૃપણતા-ક્રોધ કરિ ભવ દારે,
પણ ચેતન જરીયે પોતાનું ન સંભારે, ૧.

રતિ-અરતિ-લોભ-અજ્ઞાને-પડે અંધારે,
કુતુહળ કરી પ્રાણી ધર્મ કરે નહિ ક્યારે;
આ તેર-કાઠીયા મારે પણ ન વિચારે,
રખડાવે સહુને એ સહુ આ સંસારે. ૨.

જે ચેતે તે નર જીવન જરૂર સુધારે,
પણેયે પ્રેમે તે ભળજળધિ કિનારે;
નથી સાર લગારે આ સંસાર અસારે,
કરો ધર્મ કરો પ્રભુ ભક્તિ “ ભક્તિ ” ઉચ્ચારે. ૩.

આ પ્રમાણે ઉપર બતાવેલા તેર કાઠીયા પોતાનું ભિન્ન ભિન્ન સ્વરૂપ ધારણ કરી લબ્ય જીવને જિનવાણી શ્રવણ કરતાં પાકા વિઘ્ન-ભૂત થાય છે. ધર્મ સાંભળવા દેતા નથી. અનંત કાળથી જીવની પાછળ લાગ્યા છે. આ તેર દિવસો ગયા પછી પણ એક બીજા અવારનવાર આવીને જીવને બહુજ હેરાન કરે છે અને પ્રથમ બતાવેલ માનવભવાદિ ઉત્તમ સામગ્રી મળ્યા છતાં, આ તેર કાઠીયાને વશ થયેલો જીવ સહજ વારમાં તમામ સામગ્રી શુભાવી દુર્ગતિમાં આદ્યો બીજો છે. કાઠીયાને વશ થયેલો જીવ કદાચ જિનવાણી શ્રવણ કરે, પરંતુ તેમાંથી કાંઈ તત્ત્વ નીકળે નહિ. સાંભળ્યું પણ ન સાંભળ્યા જેવું થાય; કારણ જે જિનવાણી શ્રવણ કરતાં છતાં કાંઈપણ શુણ્ય ન થયો, અનાદિ કાળથી કુવાસના ન ટળી, સમ્યક્

દર્શન ન પ્રાપ્ત કરી શક્યો, તો પછી તેવું શ્રવણ નકામું ગયું એમજ સમજવું. બરાબર વિચાર કરી સમજ રાખી તેરે કાઠિયાને દૂર કરી જિનવાણી શ્રવણ કરવી અને તેનું મનન કરવું, જેથી આત્માને તે હિતશિક્ષાની બરાબર અસર થશે અને આત્માનો અપૂર્વ ગુણ સમ્યગ્ દર્શન પ્રાપ્ત થશે.

આત્માને હિતશિક્ષા.

હે ચેતન ! હવે મનુષ્યાવતાર પામી, નિરોગી શરીર વિગેરે શુભ સામગ્રી પામી પ્રમાદ કરીશ નહિ અને સંસારની મોહ-જાળમાં ફસાઈ નરકગમન કરીશ નહિ. વારંવાર મનુષ્ય જન્મ પામવો દુર્લભ છે. કોઈની સાથે સાંસારિક વસ્તુઓ ગર્ભ નથી અને જવાની નથી. પુત્ર, ધન, સ્ત્રી દેખી તું શું મોહ કરે છે ? અરે જીવ ! તું જરા વિચાર કર. એ કદાપિ તારાં નથી, તારી વસ્તુ તારી પાસે છે, તેની જે ખોજ કરે તો વારંવાર જન્મ મરણના ફેરા કરવા પડે નહિ. સ્મશાનવૈરાગ્યથી તારું કાંઈ હિત થવાનું નથી. તથા અમુક સારો, અમુક ખોટો ઈત્યાદિક પરભાવમાં રમવાથી તારું હિત કાંઈ થવાનું નથી. તું મનમાં જાણે છે કે હું તમામ સમજું છું, પરંતુ તે મિથ્યા છે, કારણ કે તું તારા આત્મકલ્યાણમાં પ્રવૃત્તિ કરતો નથી. કર્મકલંકથી સહિત એવું હે ચેતન ! તારું વસવાનું સ્થાન તપાસ, તારે કયાં નિવાસ કરવાનો છે ? જે સ્થાનમાં તું હાલ છે તે અંચળ છે, વિનાશી છે, ક્ષણ-ભંગુર છે, થોડા દિવસ માટે છે. આવા વિચારો હે જીવ ! મોહનીય ક્રમેના જોરથી નહિ થવાથી સાધ્ય દૃષ્ટિ ભૂટી જાય છે અને ખાવામાં, પીવામાં, પહેરવામાં ઓઢવામાં, ગાડી ઘોડા ખેલાવવામાં, માતા-પિતા, પુત્ર કલત્રાદિની સાર-સંભાળમાં એટલે સુધી

તું ખૂંચ્યો છે કે અનંત સુખનું કારણ સમ્યક્ત્વ રત્ન એકદમ નજીકમાં હોવા છતાં મેળવી શક્યો નથી. ભાગ્યહીનને ઉત્તમ વસ્તુ હાથમાં આવી શકે જ નહિ. તે બાબત શાસ્ત્રકારે કહ્યું છે જે—

જહ ચિંતામણિરયણં, સુલહ નહુ હોઝ તુચ્છવિહવાણં ।

ગુણવિહવજ્જિયાણં, જીયાણં તહ ધમ્મરયણંપિ ॥

અર્થ—જેમ તુચ્છ વૈભવવાળા પુણ્યરહિત જીવોને ચિંતામણિ રત્ન સુલભ ન હોય, તેવીજ રીતે ગુણરૂપી વૈભવે કરી રહિત જીવોને ધર્મરત્ન પણ સુલભ ન જ હોય.

વિવેચન—પુણ્યરહિત જીવો મનુરી ઘણી કરે, શરીરે કલેશ ઘણો સહન કરે, સ્વદેશ છોડી પરદેશ જાય, ટાઢ, તાપ, ભુખ, તૃષ્ણા વિગેરે અસહ્ય કષ્ટો સહન કરે, છતાં તે કષ્ટનો આક્રમો ભાગ પણ ધર્મસાધનમાં કષ્ટ નહિ કરતાં, વ્યર્થ જન્મ ગુમાવે છે. ધર્મરત્નને મેળવી શકતા નથી, તે આ જીવોની ઘણીજ ઘેલછા—મૂર્ખાઈ નહિં તો બીજી શું સમજવું? જુઓ! સુયગડાંગ સૂત્રકાર ઉપદેશ દેતાં શું બતાવે છે?

સંબુજ્ઞહ કિં ન બુજ્ઞહ સંબોહિ સ્વલુ પેચ દુલ્લહા ।

નો હુવમણંતિ રાઝો, નો સુલહં પુણરવિ જીવિયં ॥

અર્થ—હે ભવ્ય પ્રાણીયો! તમે બોધ પામો, કેમ બોધ બોધ પામતા નથી? પરલોકમાં બોધિરત્ન મળવું મુશ્કેલ છે, ગયા રાત્રિ દિવસો પાછા આવતા નથી અને ધર્મ સાધન કરવાને યોગ્ય જીવિત ફરીથી મળવું સુલભ નથી.

વિવેચન—આ જીવને અનંતાનંત દુઃખો સહન કરતાં—અનંત પુણ્યલ પરાવર્તન કાળ સંસારમાં ભ્રમણ કરતાં, સમ્ય-

ફૂલ રત્ન ગ્રહણ કરવાનો સમય બહુ સુંદર આવ્યો છે. પર-
લોકમાં સમ્યક્ત્વ પામવું બહુ કઠિન છે. જે જે દિવસો ને રાત્રી
જાય છે તે પાછા આવતા નથી. આયુષ્યને કાપી નાંખે છે.
પછી તેવી સામગ્રી મળતી નથી, હાલ મળી છે, છતાં પ્રતિ-
બોધ નહિં પામે તો પછી અધોગતિમાં ચાલ્યો જમ્મશ, તેમાં
શું આશ્ચર્ય ? હે મુસાફર ! સમય થોડો છે અને હજી તારે
તારા આત્મા માટે કાર્ય ઘણું કરવાનાં છે, એમ સમજી પ્રમા-
દનો ત્યાગ કરી જાત તથા જા ! પ્રમાદમાં પડી અમૂલ્ય સમયને
સાર્થક નહિ કરે તો ચિંતામણી રત્નથી અધિક માનવ ભવ
એળે ચાલ્યો જશે, પછી તને ઘણો પસ્તાવો થશે. આ હકી-
કત બીલકુલ ભૂલીશ નહિ માટે જલદી સાવધાન થઈ જા !
અને અનાદિકાળથી સંસારમાં દુઃખો આપનાર અષ્ટ કર્મને
જડ મૂળથી ઉખેડી નાંખવા સંપૂર્ણ રીતે પ્રયત્ન કરવાની તારી
ફરજ છે તે ભૂલીશ નહિ. આવાં ઉત્તમ સાધન પામ્યા છતાં
પ્રમાદને વશ થઈ નવાં કર્મ બાંધીશ તો મળેલી સામગ્રી
હારીને અધોગતિનાં ભયંકર દુઃખો સહન કરવાં પડશે, તે લક્ષમાં
રાખજે. આ હકીકત બહુ જ લક્ષમાં રાખવાની છે. હે જીવ !
તારે યાદ રાખવું જોઈએ કે, સંસારમાં થોડી મુદત માટે ભેગાં
થયેલાં કુટુંબાદિક તમામનું કાર્ય કરવાનું શરીરપર આવ્યું તો
પણ પોતાનું ન જાગડે, પરભવનું-દુર્ગતિનું આયુ ન બંધાય,
તે નિશાન કદાપિ ભૂલવું ન જોઈએ. ભૂલીશ તો મૂર્ખ અને
ગમાર કહેવાઈશ. આત્મહિતનું સાધ્ય જો પાર પાડવું હોય
તો જેવો સંસારના પદાર્થો ઉપર આનંદ અને આસક્તિ છે,
તેવો જ આનંદ અને આસક્તિ આત્મકલ્યાણ કરવામાં કર. જો
કરીશ તો સમ્યક્ત્વ રત્ન એક અંતર્મુદૂર્તમાં મળી શકશે.

આત્મિક ભાવમાં આનંદ પ્રાપ્ત કરવા માટે આળપ'પાળ છોડી દે, આર્તધ્યાન રૌદ્રધ્યાનને દેશવટો આપ. જડ ચૈતન્યની ઓળખાણ કર. માર્ગ શું અને પારકું શું ?, તેને સમજ. માર્ગથી ભૂલો પડ્યો છું કે માર્ગ ઉપર ચડ્યો છું ?, તેનો વિચાર કર. જો ચિદાનંદજી મહારાજ આ ચેતનને હિતશિક્ષા દેતાં આત્મિક ભવમાં લીન થયા માટે શું કહે છે:—

પદ.—ભૂલો ભમત કહા બે અગ્નિ ! આલપ'પાળ સકલ તુજ મરખ,
કર અનુભવરસ પાન; ભૂલોં આય કૃતાન્ત ગહેગો એક દિન.
હરિ જેમ મૃગ અચાન; હોયગો તન ધનથી તું ન્યારા.
જેમ પાકો તરપાન; ભૂલો, ભમત કહા બે અગ્નિ !
માત તાત તરણી સુત સેંતિ; ગરજ ન સરત નિદાન;
ચિદાનંદ એ વચન હમારો, ઘર રાખો પ્યારે કાન—ભૂલોં

ચિદાનંદજી મહારાજનાં આ અમૃત સમાન વચન બરાબર મનમાં ધારી રાખવા લાયક છે. ચિદાનંદજી મહારાજ આ ચેતનને શીખામણુ દેતાં સમજાવે છે, તેની ઉપર બરાબર ધ્યાન આપો.

હે ચેતન ! હે આત્મા ! તું અજ્ઞાણ્યા માણસની માફક ક્યાં રખડતો ફરે છે ? જેમ કોઈ દેશમાં કે શહેરમાં આપણે જવું હોય પણ તેનો રસ્તો જાણતા ન હોઈએ તો રસ્તામાં ફાંફાં મારવા પડે છે, તેમ અજ્ઞાણ્યા માણસની માફક હે ચેતન ! તું ક્યાં રખડ્યા કરે છે ? આટલા ઉપરથી વિચાર થાય છે કે, આપણે અનાદિ કાળથી ભૂલા ભમીએ છીએ, જો ભૂલા ન ભમતા હોત તો જલદીથી આત્માનો અવ્યાબાધ સુખનો ખજાનો પ્રગટ કરી મોક્ષમંદિરમાં લીલા લહેર કરતા હોત:

પરંતુ ભૂલા પડ્યા ત્યાં શી વાત કરવી ? આપણે સવારથી ઉઠી રાત્રી સુધી અનેક કાર્યો કરીએ છીએ, ખાઈએ છીએ, પીઈએ છીએ, વ્યાપાર કરીએ છીએ, ધન એકઠું કરીએ છીએ, પહેરીએ છીએ, ઓઢીએ છીએ, આ સિવાય બીજાં પણ અનેક કાર્યો આખો દિવસ કરીએ છીએ, થોડીવારની પણ નવરાશ આપણને મળતી નથી. લેશમાત્ર એક કામ એણું થાય તો બીજાં ચાર કાર્યો ઉભાં કરવા તૈયાર છીએ, પરંતુ કોઈ એક પણ કાર્ય કરતાં આપણે ભૂલા પડ્યા છીએ, એવો વિચાર થતો નથી. રસ્તો શોધતા હોઈએ અને હાથ ન આવે તો ગભરાઈ જઈએ, એવો તો પ્રતિભાસજ કોઈ દિવસ થતો નથી. આપણે તો જાણે કે સર્વ કામ ખોતાનાં હોય અને આપણો તે કાર્યની સાથે-વસ્તુની સાથે સાચો સંબંધ હોય, એવું ધારીનેજ કરતા હોઈએ એમ લાગે છે. કોઈ દિવસ પણ તે કાર્ય કરતાં એવું તો લાગતુંજ નથી કે, આપણી વસ્તુ ખોવાડે ગઈ છે, અને તે શોધવાને આપણે પ્રયત્ન કરીએ છીએ, પણ તે આપણને હજી જડતી નથી. અથવા આપણે ઇષ્ટ સ્થાને જતાં માર્ગ ચૂક્યા છીએ અને સાચા રસ્તાની શોધમાં છીએ. જ્યારે આ પ્રમાણે લાગતું નથી ત્યારે આગળપાળ શબ્દમાંજ તેનો જવાબ આવી ગયો. આપણે જે કાર્ય કરીએ છીએ, જે કાર્ય કરવામાં આપણને લેશમાત્ર આત્મહિત કરવા કુરસદ મળતી નથી, તે સર્વ તો આગળપાળ જ છે, એમ હે ચેતન ! સમજ. દરેક કાર્ય કરતાં કાંઈ સાધ્ય હોવું જોઈએ, એવો સાધારણ નિયમ છે. પ્રયોજન વિના મંદ (મૂર્ખ) માણસ પણ પ્રવૃત્તિ કરતો નથી, તેથી આપણા કાર્યનું પણ સાધ્ય ન હોય તો આપણે પણ મંદ અને મૂર્ખજ ગણાઈએ

આ પ્રમાણે હોવાથી આપણાં સંસારનાં કાર્યોનું સાધ્ય શું છે ?, તેનો વિચાર કરીએ તો જણાઈ આવશે કે—એમાં કાંઈ ઢંગધડો નથી; આળપંપાળ જ છે. સવારથી સાંજ સુધી કામ કરી પૈસા પેદા કરનારને પૂછશો કે:—‘પૈસા મેળવીને શું કરશો?’ તો જવાબ હસવા જેવો મળશે. આખો દિવસ ધર્મકાર્ય વિના નકામો ટાઈમ ગાળનાર અને ખાપની પુંજ બેઠાં બેઠાં ખાનારને જીંદગીનું સાધ્ય પૂછશો તો ખાવું, પીવું, એશઆરામ કરવો વિગેરે વિગેરે જવાબ મળશે. પરંતુ યથાર્થ વસ્તુનું પ્રતિપાદન કરી, સંસાર ઉપરથી રાગ ઉડી જાય, રાગદ્વેષ કમી થાય, આત્મકલ્યાણ જલદી થાય, તેવો જવાબ કોઈ આપશે નહિ. પૈસા કમાવા, છોકરાઓને વારસો આપી જવો, ખાવું પીવું, સગાં સંબંધીનાં વ્યવહારિક કાર્યો કરી આપવાં, રોગી થઈ પથારીવશ થવું અને છેવટ મરણ આવે ત્યારે ચાલ્યા જવું.—આ પ્રમાણે ધમાલમાં ને ધમાલમાં જીંદગી ખલાસ થઈ જાય, છતાં આ જીવ તેમાંજ આંખો મીંચીને ચાલ્યો જાય છે. પૈસાની ઈચ્છાનો છેડો આવતો નથી. હજાર થાય તો લાખ, લાખ થાય તો કોડ, કોડ થાય તો અબજ, ખર્ચ, મહાખર્ચ, છેવટમાં રાજપદવી, દેવલોક ને ઈન્દ્રની પદવી સુધી પણ ઈચ્છાની પૂર્તિ નહિ થવાથી સંતોષ થતો નથી. શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં ઈચ્છા આકાશ સમાન બતાવી છે. આકાશનો પાર નથી તેમ ઈચ્છાનો પણ પાર નથી. જે સંતોષને હાથમાં ગ્રહણ કરે તોજ ઈચ્છા અટકી પડે. એક કવિએ કહ્યું છે જે —

જો દશ વીશ પચાસ ભયે, શત હુષ હજાર તું લાખ મગેગી,
કોડી અબજ ખર્ચ અસંખ્ય, ધરાપતિ હોનેકી ચાહ લગેગી;
સ્વર્ગ પાતાલકો રાજ્ય કરો, તૃષ્ણા અધિકી અતિ આગ લગેગી,
સુંદર એક સંતોષ વિના, શઠ તેરી તો ભુખ કખી ન લગેગી.

આવી રીતે સંતોષ વિના ઇચ્છાની તૃપ્તિ થતી નથી. કદાચ સ્વયંભૂરમણ સમુદ્રનો પાર પામી શકાય, પરંતુ લોહસમુદ્રનો પાર પામવો ઘણોજ મુશ્કેલ થઈ પડે છે, જેથી ઢંગધડા વિનાનું જીવન પૂર્ણ થઈ જાય છે. પૌદ્ગલિક વસ્તુની પ્રાપ્તિમાં કોઈપણ પ્રકારનો ખરો આનંદ હેજ નહિ. આથી વસ્તુપ્રાપ્તિ કે ધનપ્રાપ્તિ ખરું સાધ્ય હોઈ શકેજ નહિ, કારણ જે તે નાશવંત સ્વભાવવાળું છે. ત્યારે આ બધી પ્રવૃત્તિ શામાટે? આ તમામ ધમાલ કોને માટે? આ બાબતનું આંતર લક્ષ્ય શું સમજવું? કાંઈક વધારે મનન કરો, વિચાર કરો, દીર્ઘદર્શીપણે અવલોકન કરો, વિચાર કરતાં કરતાં ધનપ્રાપ્તિના અંગે છેવટ આ ધમાલ પૌદ્ગલિકજ દૃષ્ટિગોચર થશે. કીર્તિને માટે જે પ્રવૃત્તિ કરવી તે પણ ત્યાગ કરવા લાયક છે, કારણ કે તે માન કપાયનો ભેદ હોવાથી પૌદ્ગલિક છે, અને નાશ તો કોઈનું અમર રહેવાનું નથી, રહ્યું નથી. કીર્તિની ખાતર જે જે ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓ કરવામાં આવે તે પણ ખરાબર પૂરેપૂરી ફળવતી થતી નથી. પૌદ્ગલિક વસ્તુની આસક્તિને લીધે તેનું ત્યાગ્ય સ્વરૂપ સમજ્યા પછી પણ ઘણાખરા ત્યાગ કરી શકતા નથી. તેટલા માટેજ ચિદાનંદજી મહારાજ કહે છે જે-‘હે ચેતન ! તું અજ્ઞાનીની માફક ભૂલો પડી ક્યાં ભટક્યા કરે છે? જરા વિચાર તો કર. તારા માર્ગનું અવલોકન કર. માર્ગથી ભૂલા પડેલા વટેમાર્ગીની માફક આડા અવળા રસ્તે ક્યાં ગમન કરે છે? આ તમામ આળખપાળને છોડી દઈ અનુભવ રસનું પાન કર, જેથી તને તેમાં એવો આનંદ આવશે કે તે આનંદ તું કોઈને કહી પણ શકીશ નહિ. તારા આત્મામાં ઘણો પ્રકાશ થશે, ને તારી આ ભવયાત્રા

નકામા ફેરા જેવી ન થતાં કાંઈક સફળ થશે.’ આ લવની યાત્રા સફળ કરવા માટે અનુલવ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરવી એજ ખરું તત્ત્વ છે અને તેવા અનુલવ જ્ઞાનથીજ કર્મબંધન અટકશે, પૌદ્ગલિક વસ્તુઓ ઉપરથી રાગ ઉઠી જશે, અને સફળ થશે.

ગઝલ,

મોંધેરો દેહ આ પામી. જુવાની જોરમાં જમી;
લજ્યા લાવે ન જગસ્વામી, વધારો શું કર્યો સારો... ૧
પડીને શોખમાં પૂરા, ખની શૃંગારમાં શરા;
ક્યાં ફૂલો બહુ ખૂરાં, પતાવ્યો શી રીતે વારો... ૨
સલાહ ના જરી લીધી, સુમાર્ગે પાછ ના દીધી;
કમાણી ના ખરી કીધી, કહો કેમ આવશે આરો... ૩
ગુમાને જીંદગી ગાળી, ન આણા વીરની પાળી;
જશે અન્તે અરે ! ખાલી, લઇ બસ પાપનો ભારો... ૪
નકામા શોખને વામો, કરો ઉપકારનાં કામો;
અચળ રાખો રૂડાં નામો, વિવેકી વાત વિચારો... ૫
સદા જિનધર્મને ધરજો, ગુરુ “ભક્તિ” સદા કરજો;
ચિદાનંદ સુખને વરજો, વિવેકી વાત વિચારો .. ૬

આ પ્રમાણે હોવા છતાં કાંઈપણ નહિ સમજે તો તો હું ને મારું કરતાં કરતાં જેવા અનંતા લવ નિષ્કળ ગયા તેવી રીતે આ લવ પણ નિષ્કળ જશે. અને જેમ મૃગને (હરણને) અચાનક સિંહ પકડીને મારી નાંખે છે, તેવીજ રીતે કાળરાજ (મૃત્યુ) તને અહિંથી અચાનક ઉપાડી જઈ તારા જીવનનો અંત લાવશે. તે વખતે તારે એકલા,—સર્વ વસ્તુઓ સ્ત્રી, ધન, ઘર, હાટ, હવે-લીઓ વિગેરે છોડીને ચાલ્યા જવું પડશે. શાસ્ત્રકાર કહે છે કે:—

જહેહ સીહો વ મિયં ગહાય, મચ્ચૂ નરં જેહ હુ અંતકાલે ।
 ન તસ્સ માયા ન પિયા ન ભાયા, કાલંમિ તમ્મિ સહરા ભવાન્તા।

‘જેમ સિંહ મૃગલાના ટોળામાંથી મૃગલાને પકડી લાય છે, તેવીજ રીતે અંતકાળે કુટુંબાદિકના ટોળામાં રહેલા આ જીવને મૃત્યુ પકડી લાય છે. તે પકડતી વખતે મરનાર જીવને માતાપિતા, પ્રિયા, ભાઈ, કોઈ ભાગી થતા નથી. અર્થાત્ દુઃખમાં ભાગ લેતા નથી-મરણથી છોડાવતા નથી.’ ન જવું હોય તો પણ જીવને બળાત્કારથી જવું પડે છે, તે ચોક્કસ સમજ. મરવું એ નિઃસંદેહ હકીકત છે-શંકા વગરની વાત છે. મોટા મોટા માન્યાતા તથા રાવણ જેવા રાજાઓ, ચક્રવર્તિઓ, બલદેવો, વાસુદેવો, ઇન્દ્રો જેવા પણ સમય આવ્યો ત્યારે પોતપોતાનાં સ્થાન છોડી ચાલ્યા ગયા છે. તેઓ એવા બળવાન હતા કે આખી પૃથ્વીને ઉથલ-પાથલ કરી નાખે, છતાં એક ક્ષણવાર પણ આયુની સ્થિતિ વધારી શક્યા નથી અને તેવાઓની પાછળ રહેલી ઋદ્ધિ સિદ્ધિ કે પરિવાર કોઈની સાથે ગયો નથી અને જવાનો પણ નથી. તો પછી તને હે ચેતન ! તે કાળરાજાઓચિંતો પકડશે તેમાં શું આશ્ચર્ય ! આવી ચોક્કસ નિશ્ચયાત્મક બાબત હોવાથી તારે અત્યારથી જ બંધન રહેવાની જરૂર છે. તેમાં ખાસ ધ્યાનમાં રાખવા લાયક બીના એજ છે કે, કયે વખતે આ મૃત્યુરૂપી સિંહ આવી તારી ઉપર ફલાંગ મારશે અને તને પકડીને દેહથી લિપ્ત કરી નાંખશે, તેની તને ખબર નથી. અને તે બાબતની ચોવીશ કલાકની તો દૂર રહી પરંતુ એક મિનિટની પણ તને નોટીસ મળવાની નથી. અને તે અવસ્થા પ્રાપ્ત થવાની છે તે ચોક્કસ છે. તેની સાથે એટલું પણ ચોક્કસ છે કે, તારી પાસે જેજે વસ્તુઓ હશે, તારા તાબામાં

તારી માલીકીની જે જે વસ્તુઓ હશે તે અહિં રહી જશે, તેમાંનું કોઇપણ તારી સાથે આવવાનું નથી, તું લઈ જઈ શકવાનો નથી, તારે એકલા ચાલ્યા જવું પડશે અને તને કોઇની સાથે એક મિનિટ પણ વાત કરવાનો કે લલામણ કરવાનો અવકાશ મળશે કે નહિ તે પણ ચોક્કસ નથી. તેમ તારા જીવનમાં કરેલાં દુષ્કૃત્યોનો પશ્ચાત્તાપ કરવાનો પણ સમય મળશે કે નહિ તે પણ ચોક્કસ નથી. પરલોકગમન કરવું, વસ્તુ માત્ર છોડવી, તે ચોક્કસ છે. કારણ કે, સંસારી જીવો મરણ ધર્મવાળા છે. તેજ બાબત સમરાદિત્યના રાસમાં પદ્મવિજયજી મહારાજ કહે છે—

મરણધર્મી સહુ જીવડા, હા હા લવ ગયો એજે રે;
નરપતિ સુરપતિ સહુ જણા, નવી દીસે કોઇ કાજે રે.

અથીર સંસાર એણીપેરે. ૧

ધન્ય તે શેઠ સેનાપતિ, ચિંતામણિ સમ જાણી રે;
ઘર છોડી વ્રત આદરે, ધનધન તાસ કમાણી રે.

અથીર સંસાર એણીપેરે. ૨

આ ગાથામાં પણ એજ બાબત બતાવી કે, ‘સંસારમાં તમામ જીવો મરણધર્મવાળા છે. વસ્તુ માત્ર અનિત્ય અને ક્ષણભંગુર છે. ચિંતામણી રત્નથી અધિક ધર્મરત્ન ગ્રહણ કરે, વ્રત પરચખખાણ અંગીકાર કરે અને સમજપૂર્વક ઘર, ઋદ્ધિ વિગેરેનો ત્યાગ કરે તેવા જીવોનીજ સારી કમાણી છે.’ બાકી તો માંગી લાવેલાં આ-ભૂષણો જેમ પાછાં આપવાં પડે છે તેવી રીતે સંસારની વસ્તુ માત્ર પાછી આપવી પડશે. તે બાબતનું સમર્થન કરતાં શ્રી યશો-વિજયજી મહારાજ જ્ઞાન-સાર અષ્ટકમાં કહે છે કે:—

પૂર્ણતા યા પરોપાધેઃ, સા યાચિતકમણ્ડનમ્ ।

યા તુ સ્વાભાવિકા સૈવ, જાત્યરત્નવિભાનિભા ॥૧॥

શબ્દાર્થ—પૌદ્ગલિક વસ્તુથી ઉત્પન્ન થયેલી જે પૂર્ણતા તે માંગી લાવેલાં ઘરેણાં સરખી છે; પરંતુ સ્વભાવજનિત જે પૂર્ણતા છે, તે ઉત્પદ્ધ રત્નની કાંતિ સરખી છે.

વિવેચન—ધન, રમણી, દેહ, સ્વજન, રૂપ, સૌભાગ્ય, બળ, યૌવન, ઐશ્વર્ય આદિ પૌદ્ગલિક પદાર્થોની પ્રાપ્તિથી થતી જે પૂર્ણતા-સંગ્રહતા, તે યાચના કરીને માંગી લાવેલા કંકણ, કુંડલ, કંદોરા, કંઠી વિગેરે આભરણો સરખી છે. જેમ માંગી લાવેલાં ઘરેણાં લાંબા દિવસ રાખી શકાય નહિ, મુદત થયે પાછાં આપવાં જ પડે. કેાઈ શેઠ પોતાના પુત્રને પરણાવવા વખતે બીજા ધનાઢ્યને ઘેરથી પુત્રને પહેરાવવા માટે ઘરેણાં અમૂક મુદત કરીને માંગી લાવે, પછી મુદત પૂરી થાય કે તુરતજ ઉતારીને પાછાં આપવાં પડે, તેવીજ રીતે પૌદ્ગલિક વસ્તુની પૂર્ણતાથી ભરેલા જીવને આયુરૂપી મુદત પૂરી થયે તરતજ પૂર્ણતા મૂકીને ચાલ્યું જવું પડે, કાંઈપણ સાથે લઈ જવાય નહિ. સંજમ નહિ ગ્રહણ કરેલા ચક્રવર્તિઓ તથા વાસુદેવો, પ્રતિવાસુદેવો, રાજા-મહારાજાઓ, પોતાની પૂર્ણતાઓ કેતાં રાજ્યઋદ્ધિઓ છોડી છોડીને નરકાદિક ઘોર દુર્ગતિના ભાજન થયા અને ત્યાં અસહ્ય દુઃખો ભોગવવા લાગ્યા. ચક્રવર્તિ જે સંયમ ગ્રહણ કરે તોજ સકળ કર્મનો હય કરી મોક્ષે જાય અથવા દેવલોકમાં જાય, પરંતુ સંયમ ન ગ્રહણ કરે ને આખી જીંદગી માંગી લાવેલાં ઘરેણાં જેવી પૌદ્ગલિક પૂર્ણતામાંજ વીતાવે તો સાતમી નરકે જાય. કેટલાક આચાર્યો કહે છે કે-પહેલી, બીજી, ત્રીજી, ચોથી, પાંચમી, છઠ્ઠી, સાતમી-સાતમાં ગમે તે નરકે જાય અને પૂર્ણતા પાછી સોંપવી પડે. આ સંબંધમાં બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તિ, સુભૂમ ચક્રવર્તિ,

વિગેરેનાં દૃષ્ટાંતો પ્રસિદ્ધ છે. આવી પૂર્ણતા જીવે ભવચક્રમાં ભટકતાં ઘણીવાર પ્રાપ્ત કરી, પણ કોઈ કાર્ય સિદ્ધ થયું નહિ ત્યારે જ્ઞાનાદિ ધર્મ જે આત્માના ગુણ છે, તેથી થતી જે પૂર્ણતા તેજ સાચી પૂર્ણતા છે. તે કોઈ દિવસ પણ આત્માથી જુદી નહિ પડવાવાળી, ચિંતામણિ આદિ ઉત્તમ જાતિના રત્નની કાન્તિ જેવી છે. એટલે જેમ શ્રેષ્ઠ રત્નની કાંતિ જ્યાં સુધી તે રત્ન વિદ્યમાન હોય ત્યાં સુધી તેની સાથેજ રહે છે, તેવીજ રીતે આત્માની જે સ્વાભાવિક પૂર્ણતા છે, તે પણ આત્માની સાથેજ અનંત કાળ સુધી રહે છે.

આવી સાચી પૂર્ણતા પ્રાપ્ત કરવા જ્યાં સુધી ઉદ્યમ નહિ કરે ત્યાં સુધી જન્મ મરણના ફેરા ટળવાના નથી. અત્યારે તો મરણ શબ્દ પણ તને કડવો જેર જેવો લાગે છે; કોઈ મરણ સંબંધી શબ્દ ઉચ્ચાર કરે તો પણ તને તે અપમંગળ લાગે છે, પરંતુ એ બાબતમાં તારી હે ચેતન ! મોટી ભૂલ થાય છે. તું જાણે છે કે જે સ્થિતિને મોટા ચક્રવર્તિઓ અને તીર્થંકરો પણ ઉત્તંઘ્રી શક્યા નથી, જે સ્થિતિનો પ્રતિકાર મોટા ધનવંતરી વૈદો પણ કરી શક્યા નથી તે સ્થિતિની તૈયારીને તું અપમંગળ માને છે તે મોટી ભૂલ કરે છે અને તે બાબત ફેાગટ ખેદ કરે છે. માટે તે મરણની સ્થિતિ બરાબર તપાસી ધૈર્ય અવલંબન કર. એ મરણથી હવે ડરવાની જરૂર નથી.

પરંતુ તેના સંબંધમાં અમૂક ધોરણ કરવાની જરૂર છે. ચેતન તો કદાપી મરણ પામનાર નથી, એ ચેતનની અજરામરતા શાસ્ત્રપ્રસિદ્ધ છે. શરીરથી ચેતન ભિન્ન થાય છે, તે સ્થિતિને મરણ કહેવામાં આવે છે. કેટલાક મૂઢ પ્રાણીઓ સંસારના

દુઃખથી કંટાળીને મરણને ઇચ્છે છે, પરંતુ સંસારના દુઃખથી વ્યાકુળ થયેલાને છુટવાનો એ માર્ગ નથી. જેને ખસ થઇ હોય તેને તેનાપર જરા ખણવાથી સાફ લાગે છે; પરંતુ પરિણામે વધારે વધારે દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે. તે ખસને મટાડવાનું કારણ ખણવું તે નથી પરંતુ તેનું બરાબર ઔષધ કરવું તે છે. તેવીજ રીતે સંસારનાં દુઃખથી ખરેખરી તપત લાગતી હોય તો તેનો ઉપાય મરણનું શરણ માગવામાં નથી, પરંતુ દુઃખ કદાપિ આવે જ નહિ તેવા ઉપાયો શોધવામાં છે. આ પ્રમાણે વસ્તુસ્થિતિ હોવાથી દુઃખથી કંટાળો ઉત્પન્ન થયો હોય તો પણ કદાપિ મરણને ઇચ્છવું નહિ, તેમજ આખરે મરી જવું છે, એવા વિચારથી ડરી પણ જવું નહિ. તેમ ડરવાથી કે કાયર થવાથી કોઈ પ્રકારનો લાભ નથી.

શાસ્ત્રકાર કહે છે કે:—

ધીરેણ વિ મરિયવ્વં, કાઝરિસેણ વિ અવસ્સ મરિયવ્વં ।

તમ્હા અવસ્સમરણે, વરં સુ ધીરત્તણે મરિંડં ॥

‘ધીરને પણ મરવાનું છે અને કાયરને પણ મરવાનું છે. બંને પ્રકારે મરણ તો છેજ. તેમાં ફેરફાર તો થવાનો નથીજ. તો પછી ધીરપણાવડે કરીને મરવું, તેજ ઘણું ઉત્તમ મરણ છે. બાકી તો કાયર થઈને અનંતાં મરણ કર્યો છે’ શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના નવમા પ્રત્યેકબુદ્ધ અધ્યયનમાં યુગબાહુને પોતાના લાઈ મણિરથે શસ્ત્રથી એટલો બધો માર માર્યો કે મરણની તૈયારી થઇ ગઈ, રૌદ્રધ્યાન થવાનો સમય નજીક આવ્યો, છતાં તે યુગબાહુની સ્ત્રી મહન-રેખાએ નિઝામણા કરાવી; પંચ પરમેષ્ટીના સ્મરણમાં લીન કર્યો, શત્રુ મિત્ર ઉપર સમજાવ રખાવ્યો, મરણ સુધરે તેવી રીતનો

સચોટ ઉપદેશ દેવાવાળી બની, જેથી યુગબાહુ થોડીકવારના શુભ અધ્યવસાયથી કાળ કરી પાંચમા બ્રહ્મ દેવલોકમાં દેવતા થયો. ધીરપણાથી મરણ થયું તો દુર્ગતિ ન થઈ. કદાચ કાયર થઈને હે ચેતન ! મરીશ તો મરણ કાંઈ દૂર જતું નથી, તેમ અટકતું નથી. માટે કોઈ સાથે સખત વૈર વિરોધ રાખવો નહિ. કદાચ કોઈની સાથે ખેદ કે બોલાચાલી થઈ હોય તો તેના માટે ક્ષમા યાચના કરી સર્વ જીવોની સાથે વૈરવિરોધ ખમાવીને શાંતિ પકડવી. જેથી સામો માણસ પણ પ્રાયઃ વૈર કાઢી નાંખશે, જે તું તેમ નહિ કરે તો વૈરનો પ્રવાહ ભવાંતરમાં ચાલુજ રહેશે. જેનું જીવન પવિત્ર છે, તે જીવને મરણ સમયમાં કોઈ પ્રકારે દુઃખ થતું નથી, જેનું જીવન કંકેડી સ્થિતિવાળું છે તેને અહીંયાં પણ દુઃખ ને પરભવમાં પણ દુઃખની શ્રેણિ છે, માટે જીવન સુધારવું તે ખાસ કર્તવ્ય છે, શુદ્ધ જીવનવાળાને મરણના વિચારમાં દુઃખ નથી, શોક નથી, ખેદ નથી. આવું ઉત્તમ જીવન મનુષ્યભવ વિના બીજે નહિ થઈ શકે, માટે હે ચેતન ! ખરાબર કમ્મર કસ, અને વિચાર કર કે આ ભવમાં ધર્મ આરાધન માટે જે સગવડો મળી છે, જે જોગવાઈયો પ્રાપ્ત થઈ છે, તે વારંવાર મળતી નથી, જેથી તે મળેલી જોગવાઈયેથી આત્મહિત કરી લેવામાં ન આવે તો તેના જેવી બીજી ગંભીર ભૂલ નથી. અનેક પ્રકારની ઉત્તમ જોગવાઈથી ભરપૂર માનવ ભવ નકામો ચાલ્યો જાય તો બહુજ ખોટું થયું ગણાય. અજ્ઞાણ જીવો તો ખાવાપીવાની વસ્તુઓ મેળવવી, ધનસંચય કરવો, પુત્ર-પૌત્રાદિક પરિવાર વધારવો, રહેવા માટે નવા નવા બંગલા બનાવવા અને સાચી ખોટી રીતે પોતાનું માન-સન્માન વધારવું એમાંજ ગુંથાયેલા હોય છે, તેવા અજ્ઞાણ જીવો તો માર્ગથી બ્રષ્ઠ થઈ સંસારશેરીમાં ભૂલા પડીને અનાદિ કાળથી ભટક્યા જ કરે છે.

તેવા જીવોને સાચું સુખનું સ્થાન જે મોક્ષ તે બહુજ દૂર રહે છે. તેનો ખ્યાલ પણ તેવા અજ્ઞાણને આવતો નથી. તે સુખને પ્રાપ્ત કરવા ભાવના પણ થતી નથી અને પોતાની જીવંતીબરની કપટ, દગા, પાશલા, જૂઠ, ચોરી, પરદારાગમન વિગેરેથી થયેલી અધમ દશાને દૂર કરવાનો આત્મા સાથે વિચાર પણ થતો નથી. એવા પ્રાણીઓ સંસારમાં આસક્ત રહી આડા અવળા ગોથાં ખાધા કરે છે અને અનેક પ્રકારની ઉપાધિઓથી વ્યાપ્ત થઈ ભારે થતા જાય છે. એવા જીવોના મનના પરિણામ, તેની પ્રવૃત્તિઓ, તેના વિચારો વિગેરે તપાસ્યું હોય તો અનેક પ્રકારે સાંભળનારને પણ કંટાળો આવે તેવા હોય છે. આવી સ્થિતિમાં હે ચેતન ! મળ નથી. એ સ્થિતિથી ચોરાસી લાખ જીવાયોનિમાં નવનવા ભવો કરવા પડશે. તિર્યચ ગતિમાં કુતરા, બીલાડા, વ્યાધ્ર, સિંહ, ઉંટ, સર્પ, ગધેડા, ઘોડા વિગેરેના ભવો કરવા પડશે અને ભવબ્રમણ ઉભું રહેશે. માનવ જીવન હાથ આવ્યા છતાં, દુર્ગતિના ભવો ઉત્પન્ન કર્યા, તેમાં કેટલું ખોયું ? કેટલું નુકશાન થયું ? કદાચ તું હે ચેતન ! એમ માનતો હોઈશ કે, મને મારાં માખાપ, સ્ત્રી, પુત્ર, મામા, માસી વિગેરે સુખ આપશે, તેથી તેઓની ખાતર પ્રયાસ કરી કાંઈ પ્રાપ્ત કરી રાખું અથવા તેઓનો આધાર રાખી હું સંસારમાં મસ્ત રહું, તો તે પણ તારી મોટી જબરજસ્ત ભૂલ છે. કારણ કે, જ્ઞાની મહારાજ કહે છે કે:—

મા જાણસિ જીવ તુમં, રત્તકલ્ત્તાઈ મજ્જ સુહરેહ ।

નિરળં બંધર્ણમેયં, સંસારે સંસરત્તળં ॥ ૧ ॥

અર્થ—હે જીવ ! આ સંસારમાં એકાંત દુઃખના હેતુ પુત્ર,

સ્રી, મિત્રો વિગેરેને તું સુખના હેતુ બાણીશ નહિં, કારણ કે સંસારમાં બ્રમણ કરતાં જીવોને એ પુત્ર, સ્રી, મિત્રો વિગેરે સગાં સંબંધીયો જબરજસ્ત કર્મબંધનનાં કારણ છે; પરંતુ તને સંસારમાંથી છોડાવીને મુક્તિમંદિરમાં પહોંચાડનારા નથી. કેટલીકવાર આપણે વ્યવહારમાં તપાસીએ છીએ ત્યારે સગાં-સંબંધીનો સ્નેહ ક્ષણિક માત્રમ પડે છે. ધનની ખાતર બાઈએને પરસ્પર લડતાં જોયા છે. અને તે એવા તો લડે છે, કલેશ કરે છે કે, એકબીજાને પાણી પીવાનો પણ સંબંધ રહેતો નથી. માતૃપિતાના સ્નેહમાં પણ સ્વાર્થનો સ્નેહ કેટલો બધો જોવામાં આવે છે ! તેઓ પૈસા કમાવાવાળા પુત્રો અને નહિ કમાવાવાળા પુત્રો તરફ કેટલું અંતર રાખે છે તે જોઈ શકાય છે. આ તો વ્યવહારમાં આપણે જોઈ પરંતુ આત્મહિત કરવાનાં કાર્યોમાં તો તેઓ તરફથી ઘણીજ અડચણો ઉભી કરવામાં આવે છે. આત્મસાધન કરનાર પુત્રનો તિરસ્કાર કરવામાં આવે છે અને છેવટ તેને મમજીવી-ફ્રાસલાવીને સંસારમાં ખેંચી લાવવાનો પ્રયત્ન સર્વત્ર જોવામાં આવે છે. મોહની ખાતર-લ્હાવો લેવાને ખાતર જે માબાપો પોતાની સંતતિમાં સંસાર રસિકતા ઠસાવે છે, તે સંતતિ સંસારના કીચડમાં અત્યંત ખૂંચી જાય તેવાંજ કાર્યો કરે છે, -તે માબાપો સંતતિનાં હિતેચ્છુ નથી પરંતુ પોતાને શરણે પડેલી પોતાની સંતતિને હાથે કરી દુર્ગતિના ખાડામાં ધકેલી દેનારાં છે; વિશ્વાસઘાતિ છે. ધર્મિષ્ઠ માબાપોને પુત્રને ધર્મ જનતાં વૈરાગી જનતાં આનંદ થાય, પોતાની કાય-રતા માટે તિરસ્કાર વધુટે અને વળી કહી પણ દે કે, શાસ્ત્રો સાંભળી સાંભળીને બુઢો થયો પણ મને વૈરાગ્ય ન થયો, ધર્મ

ન પરિણમ્યો, જેથી હું પામર છું. હે પુત્ર ! તું ધન્ય છે, જે તારી આવી ઉચ્ચ ભાવના—સંસાર તોડનારી દીક્ષા ગ્રહણ કરવાની થઈ. હે પુત્ર ! પરમેશ્વરી દીક્ષાજ અવશ્ય આચરણીય છે, એનાથીજ કલ્યાણ છે. જે કોઈ મહાપુરૂષોએ આત્મશ્રેય સાધ્યું છે, તર્યા છે, સંસારની રખડપટ્ટીથી છુટ્યા છે, તે આ સંયમથીજ. તારા માટે પણ શ્રેષ્ઠ માર્ગ તેજ છે. અમે તો બુદ્ધ થયા, આસક્ત છીએ, અમારી આસક્તિ છુટતી નથી. આવી રીતે કહી વળી ચારિત્રની મુશ્કેલીયો સમજાવી ચારિત્ર લેવા માટે સ્થિર કરે, દૃઢ કરે, વૈરાગી થયેલાને વિશેષ વૈરાગી બનાવે, કૃષ્ણ મહારાજે જેમ પોતાની પુત્રીઓને પરમાત્મા શ્રી નેમિનાથ ભગવાન પાસે સંયમ લેવા દૃઢ બનાવી તેમ દૃઢ બનાવી સંસારને પરિમિત કરાવી નાંખે. તેવાંજ માબાપો પુત્ર-પુત્રીઓનાં ખરાં હિતકારી છે; સંસારથી તારવામાં મદદગાર છે. આવાં માબાપો આજકાલ પંચમકાળમાં બહુજ કમતી દેખાય છે. તેની સાધ્યદ્રષ્ટિમાં મદદગાર બનવું, એ તો સેંકડે નેવું ટકા તો અભાવ રૂપ છે. જે કે કાળરાજ એચિંતો ગમે ત્યારે ગરદન પકડે તે વખત તેને અટકાવવા સમર્થ થતાં નથી, આથી શાસ્ત્રકાર તત્ત્વદ્રષ્ટિથી ધર્મમાં વિદ્ધ કરનારને શત્રુભૂત કહે છે. બુદ્ધોઃ—

માતાપિતાસ્વસૃગૃસ્થ તત્ત્વાત્ , પ્રબોધ્ય યો યોજતિ શુદ્ધમાર્ગે ।

ન તત્સયોઽરિઃ ક્ષિપતે ભવાબ્ધૌ, યો ધર્મવિઘ્નાદિકૃતેશ્ચ જીવં ॥

અર્થ—જે માણસ શાસ્ત્રની આજ્ઞાનુસાર બોધ કરીને શુદ્ધ માર્ગમાં બીજા જીવને જોડે છે, તેજ તત્ત્વથી ખરી રીતે તેની માતા, તેના પિતા, તેની જહેન અને તેજ સુગુર કહેવાય; પરંતુ જે ધર્મમાં વિઘ્ન કરવાવાળા માતાપિતાદિક અથવા ગમે તેહોય

તેના સમાન બીજા કોઈ શત્રુ નથી, કારણ કે તે ધર્મમાં વિઘ્ન કરી આ જીવને દુર્ગતિમાં નાંખે છે.

વિવેચન—એક અદ્ભૂત આશ્ચર્યની વાત છે કે, અનંતકાળથી લવણમણી કરતાં કરતાં મહાપુણ્યના ઉદયથી મનુષ્યલવાદિ ઉત્તરોત્તર શુદ્ધ સામગ્રી જીવને મળી, ગુરૂમહારાજની અમૃતસરખી સંસારને છેદન કરનારી દેશના સાંભળી, જીવ પ્રતિબોધ પામ્યો, સંસારનો ત્યાગ કરી પરમેશ્વરી પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરવા ઉજ્જ્વલ થયો, તે સમયની ચારિત્રની શુદ્ધ લાવનાથી છઠ્ઠા સાતમા ગુણઠાણનો માલીક થયો, તે માર્ગથી હેઠે પછાડી સંસારમાં ભટકાવનાર માતાપિતાદિકને આ જીવ હિતકારી માને છે; પરંતુ તત્ત્વદષ્ટિથી તપાસ કરતાં, શાસ્ત્રકાર તેમને શત્રુસમાન કહે છે તે બરાબર છે. કારણ કે શત્રુ હોય તે સામા માણસનું ધન ખોવરાવે કે બીજું ગમે તે નુકશાન કરે, તેમ આ જીવને ઉચ્ચ કોટી ઉપર ચડતાં નીચે પછાડ્યો, તેણે કેટલું નુકશાન કર્યું? કેટલું આંતરિક ધન ખોવરાવ્યું?, તે હે ચેતન ! બરાબર સમજ.

આ કારણથી સાંસારિક સગાં રનેહીઓની ખાતર રાત દિવસ આરંભ સમારંભમાં મન્યા રહેવું અને આત્મહિતની પ્રવૃત્તિ ન કરવી તે ભૂલ ભરેલું કાર્ય છે. બરાબર વિચાર કરતાં જણાશે કે આ જીવ ધનપ્રાપ્તિ વિગેરે પૌદ્ગલિક વસ્તુઓમાં લલચાઈ જઈ તેની ખાતર જીંદગી પૂરી કરવાનીજ વાતો કરે છે અને તે ખોટી લાલચના જોરથી તો તેને ધન ઉપર અનાદિ કાળથી એવી તો મૂર્છા લાગી છે કે, તેની પ્રાપ્તિના અને તેની સાચવણીના વિચારોમાં તેને એટલો બધો આનંદ આવે છે કે તે ધનની ખાતરજ ધન પછવાડે મંડ્યો રહે છે, આગળ પાછળનો

વિચાર કર્યા વગર એમાંજ આસક્ત રહે છે, અને તેની સાથે એવા જોરથી ગાંઠ બાંધે છે કે જાણે કોઈ દિવસ તેનો વિયોગ થવાનો જ ન હોય. આ આખી માન્યતા ભૂલભરેલી હોવાથી પરિણામ વિપરીત આવે તેમાં શું આશ્ચર્ય ?

હૈ ચેતન ! જો તારે ઉચ્ચ કોટિ ઉપર ચડવું હોય, આત્મ-કલ્યાણ કરવું હોય તો શુદ્ધ અંતઃકરણથી શુદ્ધ ભાવના પ્રગટ કર. થોડા દિવસમાં કાચ સાધી લે, ઉત્તમ નરભવાદિ સામગ્રીથી ગજસુકુમાળ, ધનાકાકંઠી, ધન્ના શાલિભદ્ર, મેઘકુમાર, આર્દ્રકુમાર, મૃગાપુત્ર, અનાથીમુનિ, અંધકમુનિ, ઢંઢણઋષિ, ઝાંઝરીયા મુનિ વિગેરે મહામુનિમતંગજો આ સંસારને અસાર સમજી, દુઃખના બોખાંડ પૂર્ણ, વિષયસુખને વિષના પ્યાલા સરખું સમજી, સંયમ અહણ કરી, આત્મખજાનો પ્રગટ કરી ગયા. તેજ ઉત્તમ નરભવ, ઉત્તમ કુળ, નિરોગી શરીર વિગેરે સામગ્રીને તું કેમ ગુમાવે છે ? વિભાવ દશામાં કેમ પડ્યો છે ? તેનો વિચાર કર. વળી તને જેના ઉપર અત્યંત રાગ છે, તે શરીર પણ તારું નથી, તો પછી માતાપિતા પુત્ર કલત્રાદિ હૈ ચેતન ! તારાં સગાં કેવી રીતે થશે ? તને વેદનામાંથી કેવી રીતે છોડાવશે ? પરલોકમાં કેવી રીતે સહાય કરશે ? તું પાપમાર્ગે ચઢી આત્માની પાયમાલી મત કર. તારા શરીરની-પૈસાટકાની ખબર પૂછનારા સૌ કોઈ મળશે પરંતુ તારા આત્માની શું સ્થિતિ છે, એ પૂછનારા વિરલા છે. એ કોઈ હોય તો મહાવ્રતના ધારણ કરનારા મુનિવરોજ છે. તે મુનિવરો સંસારને પુષ્ટિ કરનારની વાતો ન કરે પરંતુ માનવ-જીવન પામી તમારે શું કરવું જોઈએ, શાથી તમારો જન્મ સફલ થાય, શાથી તમે જન્મમરણનાં દુઃખને કાપી મોક્ષ

મેળવો, તેજ રસ્તો મુનિવરો ખતાવશે અને પછી તારે આત્માના વિકાસ માટે, મોક્ષ મેળવવા માટે, માર્ગ લેવો જોઈએ, -જેથી આત્મામાં જરૂર પરાવર્તન થાય. જો તે પ્રમાણે હે આત્મા ! તું નહિં કરે તો ચૈદ્ર રાજલોકમાં આ જીવ સ્વકર્માનુસાર ક્યાંયે ઉત્પન્ન થઈ જશે અને કુટુંબાદિક પણ ક્યાંઈ વિખરાઈ જશે; તે તું પ્રત્યક્ષ જુએ છે.

વળી આ શરીર પણ ત્રણ મિત્ર પૈકીનો નિત્ય મિત્ર હોવા છતાં મરણ વખત સહાય નહિંજ કરે. તને જલદી કાઢી મૂકશે, તારે જરૂર નીકળવું પડશે. જે શરીર માટે અનેક પાપો કર્યા હશે, નહીં ખાવાના પદાર્થો-અભક્ષ્ય અનંતકાય વિગેરે ખાધા હશે, ખીડી, હોકો, ગાંજો વિગેરે પીધા હશે, રાત્રિભોજન, પરદારાગમન વિગેરે અકૃત્ય કર્યા હશે, સારા સારા પદાર્થો ખવરાવી ખૂબ પુષ્ટ બનાવ્યું હશે, તે તારા ઔદારિક શરીરને એક ઘડિવાર પણ કોઈ ઘરમાં રાખશે નહિં, પરંતુ ભસ્મીભૂત કરશે. તે શરીરનાં પરમાણુઓ ચૈદ્ર રાજલોકમાં રહેલાં પરમાણુઓ તથા સ્કંધો વિગેરેમાં ભળી જશે.

શ્રીપન્નવણાસૂત્રમાં શરીર પદમાં કહ્યું છે કે ‘આ જીવે અનંતાં શરીર મૂક્યાં, તે શરીર તમામ ભવનાં વિખરાઈ ગયાં, તેવીજ રીતે આ ભવનું ઔદારિક શરીર પણ વિખરાઈ જશે, તે ચોક્કસ ધારી રાખજો. તને તો ચાર હાથની લંગોટી પહેરાવી વિદાય કરશે. કુડકપટ દગા પાસલા અનીતિ વિગેરે પાપકર્મ કરી ધન લેળું કર્યું હશે તે તો કુટુંબાદિક લોગવશે. અહો! કેવી મૂર્ખાઈ ! ખરેખર, પૂરી મૂર્ખાઈ સમજવી. પોતાનું ધન-જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રને પ્રાપ્ત કરવાનો રત્ન ચિંતામણિ જેવો સમય

ગુમાવી બેઠો. સાર કાંઈ લઈ શક્યો જ નહિ. પારકું સુધારવા ગયો તે પણ સુધારી શક્યો નહિ. કારણ કે સર્વે જીવો પોતપોતાના કર્મધીન છે, જેથી ભલું કે ખુરું કોઈ કરનાર નથી, માત્ર શુભ-શુભ કાર્યોના તેઓ નિમિત્તમાત્ર છે. માતાપિતા પોતાની પુત્રીને સારા જ્ઞાનદાન કુટુંબમાં સારું સુદૃઢ જોવરાવી પરણાવે છે, પરંતુ બાઈનું પુણ્ય બોલું હોય છે તો ટુંક સમયમાં તે વિધવા બને છે. વળી ગરીબ કુળમાં પરણાવી હોય, પરંતુ બાઈ પુણ્યશાળિની હોય તો સુખી થાય છે. શાસ્ત્રમાં તેવાં ઘણાં દર્શાંતો છે. મયણાસુંદરી અને સુરસુંદરીનો અધિકાર શ્રીપાલચરિત્રમાં સવિસ્તર છે, તેથી પુણ્ય પ્રકૃતિ અને પાપ પ્રકૃતિનું કૃપા સ્પષ્ટ સમજાય તેમ છે. માટે હે જીવ ! તેવા જૂઠા કુટુંબાદિકના મોહમાં નહિ. મુંઝાતાં આત્મિક-લક્ષ્મી પ્રગટ કરવા ઉદ્યમવંત થજો. નિશ્ચય ચિત્તથી શુભ ભાવનામાં આરૂઢ થઈશ તો આત્મિકલક્ષ્મી પ્રગટ થતાં વાર નહિ લાગે. શુભ ભાવનામાં આરૂઢ થવા માટે જૈન સિદ્ધાંતોમાં બાર ભાવનાનું સ્વરૂપ ઘણુંજ સરસ વર્ણન કરેલ છે જે ભાવનાને મનન-પૂર્વક ભાવવાથી આત્માનો જલદી ઉદ્ધાર થાય છે. તે બાર ભાવનાનું સંક્ષેપ વર્ણન.

પ્રથમ અનિત્ય ભાવના.

આ સંસારના કર્મ બંધનકારક પદાર્થો અને આડંબરી દેખાવોને તીરસ્કાર કરાવનારી સર્વ પ્રકારના સંસારિક ભાવોની અસ્થિરતાને નિવૃત્ત કરનારી અને આત્માના ઉન્નત માર્ગને દર્શાવનારી જે ભાવના તે અનિત્ય ભાવના કહેવાય છે. આ ભાવનાને ભાવવા માટે નીચેનાં વાક્યો હે ચેતન તારી હૃદયભૂમિકામાં સ્થાપન કર. હે ચેતન આ અનિત્ય ભાવના ભાવતાં પ્રથમ

તું તારા આત્માને પ્રતિબોધ આપજે, કે હે આત્મા તું આ સંસારના ખોટા પદાર્થો તરફ આનંદ માનીશ નહીં. તે સર્વ પદાર્થો પારણામે અનિત્ય છે, વિનાશશીલ છે નિર્રર્થક છે ક્ષણ ભંગુર છે. તે તારા આત્માના નથી તેમ તારો ઉદ્ધાર કરનારા નથી આખરે તેઓ ઇન્દ્રબલના જેવા ક્ષણભ્ય સ્થાયિ છે તેની અનિત્યતા તારી આગળ સાબીત કરવાની કાંઈ જરૂરી નથી તે તું આ સંસારમાં પ્રત્યક્ષ જોઈ શકે છે અખુટ ધનવાળો ક્ષણમાં નિર્ધન બની જાય છે સજ્જનોના પરિવારથી વિટાયેલો માણસ થોડી વારમાં એકાકી બની જાય છે તે ખુબ લક્ષમાં રાખજે આવા વિનાશ સ્વભાવવાળા પદાર્થો ઉપરની નિત્યતા અને સ્થિરતાની ખુદ્ધિ થવા દઢશ નહીં તે ઉપરથી શાસ્ત્રકાર નીચે પ્રમાણે લખે છે:—

શ્લોક—યત્પ્રાતસ્તન્નમધ્યાન્હે યન્મધ્યાન્હે ન તન્નિશિ ।

નિરીક્ષ્યતે ભવેઽસ્મિન્નૂહા પદાર્થાનામનિન્ત્યતા ॥ ૧ ॥

અર્થ—જે પદાર્થ પ્રાતઃકાલે રમણીય લાગતો હોય તે મધ્યાન્હ કાલે તેથી વીપરિત દેખાય છે અથવા તે તદ્દન હોતો નથી. અને જે મધ્યાન્હકાલે સુંદર દેખાય છે તે રાત્રે નષ્ટ થઈ જાય છે. જેમકે, સચેતન પદાર્થોમાં કેટલાંયે જીવો સવારમાં આનંદમાં માલતા હોય તે બપોરે કાળ રાજાનાં સપાટામાં આવેલા ભસ્મીભૂત બની જાય છે અને અચેતન પદાર્થોમાં પ્રભાતે સુંદર દેખાતાં બંગલામાં ધનમાલ વીગેરે તેજ દીવસે વિનાશ ભૂત થયેલા દૃષ્ટિગોચર થાય છે. હે, શુદ્ધ ચેતન તું જો ખુબ ઉંડો વીચાર કરીશ તો તને ખીજી પણ ખાત્રી થશે. જેવી રીતે સંસારના પદાર્થો અનિત્ય છે તેવી રીતે સંસારનું સુખ

પણ અનિત્ય છે. એટલુંજ નહીં પરંતુ તે સુખની આગળ દુઃખ તો તૈયાર થઈને ઉભું છે તે એટલે સુધી કે સુખના કરતાં દુઃખ અનંત ગણું વધી પડશે તે માટે શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે ને.

શ્લોક—યજ્ઞન્મનિસુખંમૂઢ યચ્છદુઃસ્વં પુરઃસ્થિતમ્ ।

તયોદુઃસ્વમનંતંસ્યાત્ તુલ્યાંશ્ચુપાદ્યોઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ—આ સંસારમાં હે ચેતન, તારી સન્મુખ ને કાંઈ મુખ અથવા દુઃખ દેખાય છે તે બંનેને જ્ઞાનરૂપી ત્રાજવામાં મુકીને તોળી જોજો તો તને સુખ થકી દુઃખ અનંત ગણું માલુમ પડશે, જેમકે મનુષ્ય ભવ હારી ગયો તેને પરંપરાએ સાત નરકમાં અથવા તિર્યચોના ભવોમાં અનંતા દુઃખો ઉત્પન્ન થાય છે. વળી હે આત્મા ! તારે વિચારવું જોઈએ કે મનુષ્ય માત્રને સુખ ભોગવવાનું સ્થાન આ શરીર છે. પરંતુ તે શરીરજ અનિત્ય છે તો પછી બીજા સુખોની શા માટે નકામી ફાગટ ઇચ્છા રાખી પાપ કર્મોમાં તું ખુંચી રહે છે ઇત્યાદીક ખુબ ઉંટો વીચાર કરી વસ્તુની અનિત્યતાનું ચિંતવન કરી સ્થીર ધર્મમાં સારી રીતે દ્રઢ બની જાજો. જેથી પુરણ રીતે ઉભય લોકમાં સુખી થવાય.

બીજી અશરણુ ભાવના.

આ સંસારમાં શરણુ કરવા યોગ્ય શું છે. અશરણુ આત્માને કોનું શરણુ લેવું જોઈએ અને શરણુનાં સાધનો કેવી રીતે મેળવી શકાય. કયો ઉપાય શોધું જેથી આનંદ પ્રાપ્ત કરી શકું તે માટે શાસ્ત્રકાર કહે છે કે,—

કોનુસ્યાદુપાયોત્ર યેનાહં દુઃસ્વ સાગરાત્ ।

સંસારાશ્ચ વિનિર્ગત્ય નિર્ભયાનંદમાશ્રયે ॥

આ જગતમાં એવો કોઈ ઉપાય છે કે જે વડે હું આ દુઃખના સમુદ્ર એવા સંસારમાંથી નીકળી નિર્ભય એવા આનંદનો આશ્રય લઉં. આ શ્લોક ઉપરથી એટલુંજ સિદ્ધ થાય છે જે આ સંસારમાં ધર્મનું શરણુજી જીવને આનંદદાયક છે. દરેક પ્રાણી ઉપર ભયંકર અને વીકરાળ કાળ રાજાનું ચક્ર ફર્યા કરે છે. તે કાળનું સ્વરૂપ શાસ્ત્રકારોએ ઘણું સ્થળોએ વર્ણવ્યું છે તે કાળની ઇચ્છા માત્રથી જગતમાં શું બની રહ્યું છે તે વીચાર

जगत् त्रय जयीवीर एक एवान्तकक्षणे ।

इच्छा मात्रेण यस्यै तेपतन्त्रिदशेश्वराः ॥

અર્થ—ત્રણ જગતને જીતવાવાળો એક દ્વિતિય સુભટ કાળ છે જેની માત્ર ઇચ્છાથી દેવતાઓના સ્વામી ઈંદ્રો પણ ક્ષણમાત્ર માં સ્વર્ગથી પડે છે. તો પછી ખીજની શી દશા ? જેમના હૃદયમાં અશરણુ ભાવનાનું સ્વરૂપ ઓળખાયું નથી તે ખરેખર મૂર્ખા છે. કારણ જે કોઈ શરણુભૂત નથી એવું નજરે જોયા છતાં ખોટા શરણુને પકડી ઘણા દુઃખી થાય છે અને સાચા શરણુનું ભાન નહીં આવવાથી પરીણામે ઘણી દુખદાર્ઢ ભવાટવીમાં બ્રમણ કરી રહ્યા છે ખીજની દુઃસ્થીતી જોઈને તેઓ શોક કરવા મંડી જાય છે પરંતુ પોતાના આત્માનો વીચાર કરતા નથી. જે હે આત્મા તારૂં શું થશે તે માટે કહ્યું છે જે.

शोचन्ति स्वजनमूर्खाः स्वकर्मफल भोगिनम् ।

नात्मानं बुद्धि बिध्वंसं यमद्रंष्टांतर स्थितम् ॥

અર્થ—પોતાના સ્વજન સગાઓની મરણુ આદી આપત્તિઓ જોઈને મૂર્ખા માણસો શોક કરે છે. પરંતુ બુદ્ધિનો નાશ થયો છે જેનો એવો પોતે યમરાજાની દાઢમાં રહેલો છે

તેનો શોક કરતો નથી એ કેટલું શોચનીય સમજવું, જેમ દાવાનળની બળતી જવાલાઓથી ભયંકર એવા વનમાં મૃગના બાળકને કોઈ શરણ આપી શકતું નથી તેવી રીતે દુખરૂપ દાવાનળની બળતી જવાલાઓથી ભયંકર એવા સંસારરૂપી વનમાં પ્રાણીઓને કોઈ શરણ આપનાર નથી. હે ચેતન આ ઉપરથી તને ખાતરી થશે કે આ સંસારમાં પ્રાણીઓ મૃત્યુના વિકાળ મુખમાં ગ્રાસ થઈ પડે છે. ત્યારે તેને કોઈ શરણ આપનાર નથી. જેઓ છ ખંડને જીતી આત્મોર્કષથી ગર્જિત કરી રહ્યાં છે જેઓ પોતાની ભુજબળથી સંપાદન કરતા મહાન સુખો મેળવી આનંદ સાગરમાં ઉછળી રહ્યા છે જેઓ ત્રણ ભુવનમાં નિષ્કંટક બિરુદ ધરાવી રહ્યા છે તેવા ઇંદ્રો ચક્રવર્તિ-વાસુદેવો પ્રતિ વાસુદેવો વિગેરે કુર કાળ રાજાની દાદાઓમાં દળાતાં પીસાતાં અશરણ હોઈ શરણ શોધવાને માટે દીન મુખે થઈ દશ દીશાઓ પ્રતિ દૃષ્ટિ ફેંકતાં વલખાં મારી રહ્યા છે પરંતુ કોઈ શરણ થતું નથી તો હે ચેતન તેઓની પાસે તું શી ગણતરીમાં છે. આ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે જે આ સંસારમાં ખરું શરણ નિર્ભય આનંદ આપનાર ધર્મજ છે ધર્મની દીવ્ય સત્તા નીચે આવેલો આત્મા નીરાબાધ સદા સુખી રહે છે. તે ચોક્કસ લક્ષમાં લઈ ધર્મનું શરણ કરવા તત્પર થા.

ત્રીજી સંસાર ભાવના.

હે ચેતન. જો તું આ સંસાર ભાવના ભાવીશ તો તારા મનુષ્ય જીવનની ઉપર કોઈ દીવ્ય પ્રભા પડશે. તારા જીવનને સન્માર્ગ દર્શાવનારી અને ખરા કર્તવ્યની દીશા તરફ દોરનારી આ સંસાર ભાવનાને જો તારા હૃદય ઉપર આરૂઢ કરીશ

તો તારી આગળ આ સંસારનું શુદ્ધ સ્વરૂપ સ્વતઃ પ્રગટ થઈ આવશે તે તને દર્પણની જેમ દેખાઈ આવશે તે સાથે આ ભવાટવી કેવી ભયંકર છે અને તેની અંદર પ્રાણીઓની શી સ્થિતિ થાય છે તે તમામ સ્વરૂપ તારી સમક્ષ સાક્ષાત્કાર થઈ આવશે તે વીચાર કરજે અજ્ઞાનના આવરણથી આવર્તે થએલો અને મિથ્યાત્વના ઉદયથી અચેતન જેવો બની ગયેલો જીવ પોતાના જીવનની સુધારણાના સત્ય માર્ગને શોધી શકતો નથી તેથી તે ચતુર્ગતિ રૂપ વિકટ સંસારમાં પરિભ્રમણ કર્યા કરે છે. કર્મના દ્રઢ બંધનથી પરાધિન થએલા પ્રાણીને જે ઘોર દુઃખો ભોગવવા પડે છે તે તો અનંતા કાળથી ચાલ્યા આવે છે કર્મોધિન સંસારી જીવે અનંત પુદ્ગલ પરાવર્તન કરેલાં છે તેનું સ્વરૂપ પ્રથમ બતાવી દીધું છે વળી કોઈ વાર શુભકર્મનો ઉદય થઈ આવે તો પુન્યની પ્રબળતાથી વિમાન વાસી બની જાય છે. પરંતુ ત્યાં પણ તેમનો સ્થીર વાસ નથી. સ્થિતિ પુરી થઈ રહ્યા પછી તુરંતજ ત્યાંથી ચલાયમાન થવું પડે છે ત્યાંથી ચવી આ વિશ્વમંડળમાં અથડાયા કરે છે. કોઈ વાર પાપકર્મના પ્રબળ ઉદયથી નરક ભુમિમાં ક્ષુધા, તૃષ્ણા, તાપ, તાદ અને તર્જના પ્રમુખ અસહ્ય દુઃખો સહન કરવાં પડે છે. જે દુઃખોનું શ્રવણ કરતાં કંપારી છુટે છે. કદાચિત તિર્યચની યોનીમાં પણ પરાધિનતા વિગેરે પણ ઘણું કષ્ટ સહન કરવું પડે છે. હે ચેતન બીજી ગતીઓની વાત તો દુર રહી પરંતુ ચીંતામણી સમાન ગણાતા મનુષ્ય જીવનનો તો ખાસ તું વીચાર કર કેટલાક તો પશુ સમાન અજ્ઞાન અવસ્થામાંજ પોતાનું જીવન પુરું કરે છે કેટલાકને જન્મતાંજ માતાપિતાનો વિયોગ થાય છે. કેટલાક વળી ક્ષુધા તૃષ્ણા અને તિરસ્કારની પીડાઓપુર્વક જીવન

પર્યંત દાસપણું કરે છે ત્યારે વળી કેટલાક તો વિવિધ પ્રકારના રોગથી પીડાઈ રહેલા હોય છે તે તમામ મનુષ્યની સ્થિતિનું અવલોકન કર. જેથી તને સત્ય વસ્તુનું ભાન થાય. આ સંસારમાં એવી કંઈ જાતિ છે અને વળી એવી કંઈ ચોની છે કે જે જાતિ અને ચોનિમાં તું જન્મ્યો નથી. એટલુંજ નહીં પરંતુ જેને તું પ્રેમનું સ્થાન રૂપ ભોગ વિલાસની ભૂમીરૂપ સ્ત્રી માને છે. તે કોઈવાર તારી માતા પણ થઈ ચુકી છે વળી માતા તે સ્ત્રી થઈ ચુકી પિતા તે પુત્ર ને પુત્ર તે પિતા એવી રીતે અકેક જીવની સાથે અનંતા સગપણ થયા છે હજી આત્માને નહીં સમજાવે તો તારે અનંતા કાળ બ્રમણ કરવા પુર્વક નવા નવા સગપણ કરી, સંયોગ વિયોગના અનંતા દુઃખ સહન કરવા પડશે. પરંતુ જો આ અનુપમ ભાવનાને તારા હૃદયમાં સ્થાન આપીશ. અને વિતરાગના વચનમાં શુદ્ધ શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન કરીશ તો આ સંસારના વિકટ અને વિષમ ભાવો તને હેરાન નહીં કરે અને ખરૂં આત્મભગ્ન પ્રગટ થઈ આવશે અને તારા શુદ્ધ આત્માની અપૂર્વ જ્યોતિ પ્રગટ થશે.

ચોથી એકત્વ ભાવના.

મિત્ર પુત્ર કલત્રાદિ કૃતે કર્મ કરોત્યયમ્ ।

યત્તસ્ય ફલ મે કાકી મુક્તેશ્વરોદિષુસ્વયમ્ ॥

પ્રાણી પોતાના પુત્ર મિત્ર સ્ત્રી વર્ગ વિગેરેને માટે જે કાંઈ કર્મ કરે છે. તે કર્મનું ફળ નરકાદિ ગતિમાં પોતે એકલો જ ભોગવે છે તેના મિત્રો પુત્રો કે સ્ત્રી વિગેરે તે કર્મનું ફળ ભોગવવામાં સહાય થતા નથી. આ જીવ મારા નરસાં કાર્યો

કરી જે દ્રવ્ય પેદા કરે છે તે દ્રવ્યને ભોગવવા માટે તેના મિત્ર પુત્રાદિ કેવળ સહાયકો થાય છે. પરંતુ તેણે કરેલાં કર્મો થી ઉત્પન્ન થયેલી દુઃખની શ્રેણીને સહન કરવામાં કોઈ સહાયક થતું નથી. તે દુઃખોની શ્રેણીને તો કર્મને બાંધવાવાળાને ભોગવવી પડે છે. સર્વે જીવો જન્મ અને મરણનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરે છે અને દેખે છે છતાં પણ તેના હૃદયમાં આવતું નથી કે જન્મ અને મરણનો અનુભવ એકલાનેજ કરવો પડે દરેક પ્રાણી એકલોજ જન્મે છે અને એકલોજ મરણ પામે છે તે વાત જમપ્રસિધ્ધ છે. છતાં અંધકારના અજ્ઞાનથી અંધ બનેલો એકત્વ ભાવનાને ભાવતો નથી. દરેક પ્રાણી મનુષ્ય જન્મ જેવા ચિંતામણી રત્નનો અલભ્ય લાભ લેવાનો અધિકારી હોવા છતાં પ્રમાદ વિગેરે દુર્ગુણોને વશ થઈ પોતાના એકત્વનું શુદ્ધ સ્વરૂપ સંપાદન કરી શકતો નથી તે કેવી બુલ ગણાય. આ જીવ એકલો આબે છે એકલો જવાનો છે ને ઉપાજન કરેલા શુભ અશુભ કર્મોને એકલોજ ભોગવવાનો છે. અત્યાર સુધીમાં તને દુઃખમાં સહાય કરનાર કોઈ થયું નથી, અને થશે પણ નહીં. આ પ્રમાણે એકત્વ ભાવના તારા હૃદયમાં ભાવી વિવેક દીપક પ્રગટ કરજે તેના પ્રકાશથી તારા હૃદયનું અંધકાર દૂર થશે અને તને ખાતરી થશે જે આ સંસારનો સંબંધ સ્વાર્થમય છે અને ખરો સહાયક તો ધર્મજ છે તેમ પ્રતિભાસ થશે.

પાંચમી અન્યત્વ ભાવના.

પુત્ર મિત્ર કલત્રાણિ વસ્તુનિવધનાનિચ ।

સર્વથાઽન્ય સ્વમાવાનિ માલય ત્વં પ્રતિભજ ॥

અર્થ—હે આત્મા આ જગતમાં પુત્રમિત્ર અને સ્ત્રી

તેમજ બીજી વસ્તુઓ તથા દ્રવ્ય વિગેરે પૌદ્ગલીક પદાર્થો સર્વ પ્રકારે જુદા સ્વભાવવાળા છે એક સ્વભાવવાળા નથી એવી ભાવના તારા હૃદયમાં ક્ષણ ક્ષણ ભાવજે. હે ચેતન, તું શુદ્ધ સ્વરૂપી છે. તેં પરપુદ્ગલોમાં પ્રવેશ કરેલો છે પરમાં પ્રવેશ કરવો તે પોતાનોજ ઘાતક બને છે તે હકીકત સત્ય છે પરમાં પ્રવેશ કરવાથી તને આધિ વ્યાધિ ને ઉપાધિ રૂપ અનેક કષ્ટો પ્રાપ્ત થાય છે પર પ્રવેશના આવેશથી તારામાં મમત્વના અંકુરા પ્રગટ થઈ આવે છે જે અંકુરા તને તારા જીવનમાં શલ્ય રૂપ બને છે. માટે તારા જીવનને જો નિરૂપાધિક આનંદમય બનાવવું હોય તો તું તેની અંદર અન્યત્વ ભાવનાનો પૂર્ણ પ્રકાશ પાડજે. શરીર તે આત્મા નથી ને આત્મા તે શરીર નથી આત્માથી શરીર જુદું છે આત્મા તે ચેતનમય છે ને શરીર તે જડ છે તેનો સાચો સંબંધ આત્માને નથી. પુર્વ કર્મના યોગથી આ સંસારમાં જે કાંઈ મળી આવે છે તેની અંદર મમત્વ ન રાખવા માટે અન્યત્વ ભાવના ખાસ જરૂરની છે જે કાંઈ મળી આવે છે તે અન્ય છે આત્મીય નથી એવી ભાવના જે ભાવવી, તે અન્યત્વ ભાવના છે આ જગતમાં જે ઘણામાં ઘણા દુખી માણસો છે અને તે દુખોની ખુબ પાડનારા છતાં તેમાંથી છુટવાનો ઉપાય નહીં કરનારા. આ અન્યત્વ ભાવનાના પ્રયોગને નહિ જાણનારા છે એમ સમજવું. આત્માથી તમામ વસ્તુ એ ભિન્ન છે, આત્માની નથી એવી રીતે મનુષ્ય આત્મા અને પુદ્ગલોનો સંબંધ સારા વિવેકથી વિચારે તો તેનો આત્મા અન્યત્વ ભાવનાને ભાવતો થશે મમતાના ગૃહમાંથી મુક્ત થઈ શીઘ્ર અપુર્વ આત્મ કલ્યાણ કરી શકે છે.

છઠ્ઠી અશુચિ ભાવના.

જ્યારે અન્યત્વ ભાવના સિદ્ધ થઈ એટલે આત્મા અને દેહનો સંબંધ ભિન્ન દેખાઈ આવે છે દેહ અશુચિમય છે. આત્મા શુચિ એટલે પવિત્ર છે એવું ભાન લાવવાની આવશ્યકતા હોવાથી છઠ્ઠી અશુચિ ભાવનાનો ક્રમ. બરાબર છે હે ચેતન; જેની ઉપર તને સંપૂર્ણ રાગ છે. અને જેનું પોષણ કરવાને માટે હમેશાં તું સજ્જ રહે છે તે તારી આ કાયા અશુચિમય છે. અશુચિના ભંડાર જેવી અને ક્ષણમાં વીખરાઈ જનાર અને વળી પવિત્ર વસ્તુને અપવિત્ર કરનારી ક્ષણવારમાં ભસ્મીભૂત થનારી છે આવી કાયાની સ્થિતિ જોઈને જ સનતકુમાર ચક્રવર્તિ એ તેના ઉપરથી મોહને છોડી દીધો હતો. એ મહાન્ પુરુષનું ચરિત્ર વૈરાગ્યથી ભરપૂર ઘણુંજ અસરકારક ઉત્તમ બોધ આપનારું શાસ્ત્રોમાં પ્રસિદ્ધ છે. તેઓની કાયા ઘણી સુંદર હતી છતાં પૂર્વકૃત કર્મના ઉદયથી તેજ કાયા રોગ મય બની જવાથી તેમના શુદ્ધ અંતઃકરણમાં તીવ્ર વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત થયો અને તરતજ ચારીત્ર લેવા તત્પર થયા. છ ખંડની પ્રભૂતા ક્ષણવારમાં છોડી દઈ મહાત્મા ચાલી નીકળ્યા ધન્ય છે તેવા પવિત્ર મહાત્માઓને જેનું નામ લેતાં પાપના પુંજ નાશ થાય છે. તે પ્રમાણે હે ચેતન, તું પણ આ છઠ્ઠી અશુચિ ભાવનાને તારા પવિત્ર હૃદયમાં ઉત્પન્ન કરજે. જેના દીવ્ય પ્રભાવથી અજ્ઞાન અધર્મ અને સ્વાર્થમય તારી દેહ તરફની ભમતા દુર થઈ જશે અને તું કલ્યાણનું સ્થાન બનીશ. અને આત્માના સુતત્વો તારી દ્રષ્ટિમાં પ્રકાશીત થશે, માટે અશુચિ ભાવનાનો વિચાર કરવો કે આ શરીર રસ રૂઢિર'માંસ લેદ અસ્થિ મજ્જાને વિચરિ

એ સાત ધાતુથી ભરેલું છે, તે કદી કાળે પવિત્ર થતું નથી. પુરૂષના નવ દ્વાર અને સ્ત્રીના બાર દ્વારો સદા અશુચિથી વદ્યા કરે છે. તો તેના ઉપરથી મમત્વ ભાવ છોડી દઇ આત્માને નિર્મળ બનાવવો એજ મનુષ્ય જીવનનું સાક્ષ્ય છે.

સાતમી આશ્રવ ભાવના.

જેમ સમુદ્રમાં ચાલતા વહાણમાં છિદ્ર પડવાથી તેની અંદર પાણી ભરાય છે તેવી જ રીતે જીવ પણ મન વચન કાયાના યોગરૂપ છિદ્ર પડવાથી શુભાશુભ કર્મને ગ્રહણ કરે છે કર્મ બાંધનના હેતુઓ વડે જે કર્મોનું ગ્રહણ કરવું તે આશ્રવ કહેવાય છે. આત્માનો સ્વભાવ શુદ્ધ છે. પરંતુ કર્મના લેપ વડે અશુદ્ધ બને છે ક્રોધાદિક કષાયો વિષય પ્રમાદ મિથ્યાત્વ. મન વચન કાયાના યોગ અને અવિરતી વડે તમામ આશ્રવો જીવોને જન્મ મરણના ભયને આપનારા પાપના સમુદ્રને નિયમિત કરનારા છે. આવા પ્રકારના દુખના સ્થાનભૂત સતાવન આશ્રવોને ત્યાગ કરવા હે ચેતન તત્પર રહે. જે જ્યારે સર્વથા મન વચન કાયાથી તેનો ત્યાગ થશે ત્યારે જ તારા આત્માના અવિનાશી સુખની તને પ્રાપ્તિ થશે. માટે આશ્રવના બહેંતાલીશ ભેદો છે તેનો અંતરથી વીચાર કરવો જોઈએ. અને તેને અટકાવવા પ્રયત્ન કરવો.

આઠમી સંવર ભાવના.

આત્મ સ્વરૂપને નિર્મળ બનાવનારી સંવર ભાવના બાળુવી. ઉપર બતાવેલી આશ્રવ ભાવનાની સાથે આ ભાવનાને સંબંધ છે આશ્રવ શબ્દનો અર્થ કર્મને આવવાનો છે ત્યારે સંવર

શબ્દનો અર્થ તેથી ઉલટો છે એટલે તેજ આશ્રવનો ।નરોધ કરવાથી સંવર થાય છે. પાપને આવવાનાં ગરનાળા સમાન જે સતાવન આશ્રવ તે સર્વ દ્વાર ને રોકવાં અર્થાત્ નવા આવતાં કર્મેને અટકાવવાં તે સંવર કહેવાય છે તે સંબંધી જે શુભવીચાર તે સંવર ભાવના બાણવી. જેમ સમુદ્રમાં રહેલા નાવને છિદ્ર હોય તો તેની અંદર પાણી ભરાઈ જવાથી ડુબી જાય છે. પરંતુ જો તે છિદ્રને બંધ કરી દીધું હોય તો તેની અંદર પાણી આવતું નથી અને નાવ પણ ડુબી જતી નથી તેમ પાપને આવવાનાં નાળાં બંધ કરવાથી નવાં કર્મ આવતાં બંધ થઈ જાય છે. પાંચ સમિતિ ત્રણ ગુપ્તિ દશવિધયતિધર્મ બાર ભાવના સત્તર પ્રકારે સંજમ બાવીસ પરિસહ છતવા તે તમામ સાધનો નવાં કર્મેને આવતાં અટકાવીને સંવરની પ્રાપ્તિ કરાવે છે. આ સંવર ભાવનાની પ્રવૃત્તિ આત્મસ્વરૂપની નિર્મલતા બનાવવામાં બહુ ઉપયોગી છે. માટે હૈચેતન લક્ષમાં લઈ ઉપર કહેલી સંવર ભાવનાને અમલમાં મુકવા ઉદ્યમવંત થજો.

નવમી નિર્જરા ભાવના.

આત્માને લાગેલાં કર્મ જર્જરી ભૂત કરી દેવાં તે નિર્જરા કહેવાય છે. તે નિર્જરા તપસ્યાના યોગથી. વિશેષ પ્રકારે થઈ શકે છે તેથી આત્મસ્વરૂપને નિર્મળ કરવા માટે નિર્જરા ભાવનામાં તપસ્યા કરવાની આવશ્યકતા છે. તે તપના છ બાહ્ય અને છ અભ્યંતર એવા બાર ભેદ છે. તેને નિદાન રહિત શુદ્ધ અંતઃ કરણપૂર્વક આદરવાથી દૈવ પ્રહારી અર્જુનભાળી વિગેરેની માફક આ ભવનાં કરેલાં પાપો ભસ્મીભૂત કરીને આત્મા કેવલ જ્ઞાન

પામી શાશ્વતાંસુખનો અખંડ આનંદ અનુભવે છે. આ કારણથી વૈરાગ્ય લાવને ઉત્પન્ન કરનારી અને કર્મ જાળને તોડી નાખનારી નિર્જરા લાવના ભવી જીવોએ અવશ્ય લાવવી જોઈએ અને અમલમાં પણ મુકવી.

દશમી લોકસ્વરૂપ લાવના.

ચૌદ રાજલોક અનાદિ કાળથી શાશ્વત છે આદિ અંતથી રહિત છે. કોઈ દિવસ નાશ થવાનો નથી તેમ તેને કોઈ ઉત્પન્ન કરતું નથી. વહી તે અવિનાશી છે. જીવાદિ પદ પદાર્થોથી ભરેલ છે. જેમ કોઈ કેડ ઉપર એ હાથ દઈ, પગ પહોળા કરી ઉભો રહે તેવી રીતે. આ ચૌદ રાજલોકનું સ્વરૂપ જાણી લેવું તે પુરૂષના કેડની નીચેના ભાગમાં અધોલોક, મધ્યમાં તિર્ઞ્ણલોક, અને ઉપરના ભાગમાં ઉર્ધ્વલોક છે. પદ્ દ્રવ્યાત્મક લોકની જહાર અનંત આકાશ છે. તેને અલોક કહેવાય છે. બાકીના ભાગને લોક કહેવાય છે. તેમાં પદ્ દ્રવ્ય વ્યાપી રહેલાં છે. તેની અંદર મિથ્યાત્વ અવિરતિ કષાય અને યોગની પ્રબલતાથી જીવો. પરદ્રવ્યતે પોતાનું માની ભ્રમણ કરી રહ્યા છે જ્યારે વીતરાગના વચનથી શુદ્ધ માર્ગને અનુસરણ કરશે ત્યારેજ લોકના અગ્રભાગે પોચી શાશ્વત સુખને જીવો અનુભવ કરશે.

અગ્યારમી બોધિ દુર્લભ લાવના.

આ જીવને અનાદિ કાળથી સંસારમાં ભ્રમણ કરતાં માનવ ભવાદિ સામગ્રી પામ્યા પછી ધર્મનું શ્રવણ, પ્રાપ્ત થયા છતાં પણ અત્યાર સુધી સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થઈ નહીં. જેથી સંસારમાં ગોથાં બાધાં જે એકવાર પણ બોધિરત્ન પ્રાપ્ત થયું હોતતો આટલો કાળ

બ્રમણ કરવું ન પડત. સંસારની તમામ પૌદ્ગલીક વસ્તુ તને મળી ચુકી હશે. પરંતુ સમ્યક્ત્વ રત્ન બહુજ દુર્લભ થઇ પડ્યું જે જીવો સિદ્ધ થયા. થાય છે. અને થશે. તે તમામ સમ્યક્ત્વના મહાત્મ્યથી જ થયા છે. આ સમ્યક્ત્વ રત્ન પામવાના માટે મનુષ્યગતિ સર્વોત્તમ સાધન છે. માટે મહામૂલ્યવાલી આવી શુભ સામગ્રી પામી સમ્યક્ત્વરત્ન પ્રાપ્ત કરવા હે આત્મા; સારી રીતે યત્ન કરજે. જેથી તારી આ માનવ ભવની મુસાફરી સફળ થશે. આ બાબતની વિશેષ હકીકત સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિમાં આગલ ઉપર વર્ણવેલી છે. ત્યાંથી જોઇ લેવી.

આરમી ધર્મ દુર્લભ ભાવના.

આ જીવને જ્યારે બોધિ બીજની પ્રાપ્તિ થાય ત્યારે જ ધર્મ આરાધન કરવાની બરાબર રૂચિ થાય છે. જ્યાં સુધી મિથ્યાત્વરૂપ અંધકાર આત્મામાં છવાઈ રહેલું હોય ત્યાં સુધી જીવને શુદ્ધ માર્ગ દૃષ્ટિગોચર થતો નથી આ હેતુ માટે સમ્યક્ત્વ પામ્યા પછી ધર્મનું આરાધન બરાબર કરાય છે. આ ધર્મ ભાવના જીવને ઘણી કઠીન છે. સંસારની વાસનાથી વાસિત થયેલા આત્માને વિષય. કષાય સ્ત્રી પુત્ર અને ધનાદિકમાં જેવી પ્રીતિ થાય છે. તેવી જો ધર્મ પ્રત્યે થાય તો આ સંસારનાં સમગ્ર દુઃખોનો નાશ કરવાને તે આત્મા સમર્થ થાય છે. આવા ઉત્તમ ધર્મને માટે પ્રત્યેક ભવ્ય પ્રાણિયોએ આદર કરવો જોઈએ. જે જીવો આવા ઉત્તમ ધર્મથી વિમુખ રહે છે તે જીવો પોતાના માનવ જીવનનો દુરૂપયોગ કરે છે મહાત્મા પુરૂષો પોકાર કરીને કહે છે જે હે ભવ્યજીવ તું પ્રમાદ અને મોહના વશ થઈ ધર્મનો અનાદર કરીશ નહીં. જો અનાદર કરીશ તો આ સંસારનો કેટલો તને ઉન્નમોર્ગો ચડાવી દેશે જેથી

ભવ સમુદ્રને તારનાર જૈન ધર્મને તું ભુલી જઈશ અને ઉલટી તારા હૃદયમાં સંસાર સુખની વાસનાઓ વધારે પ્રબલ થઈ આવશે. જ્યાં સુધી આ જીવ ધર્મ તરફ આદર કરતો નથી ત્યાં સુધી તેને સુખની પ્રાપ્તિ થવાની નથી. બીજા વાળ્યા વિના કદાપી ધાન્યની ઉત્પત્તિ ન થાય. આ જગતમાં રાત્રપાણું ચક્રવર્તિ પાણુ ઈંદ્રપાણું અને છેવટ તીર્થંકરપાણું ધર્મના પ્રભાવથી જ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. ધર્મ આગળ કોઈ પણ પદાર્થ દુર્લભ નથી. આવા ઉત્તમ પ્રકારના ધર્મને આરાધન કરવા. હે આત્મા, જલદી તૈયાર થજો. ઉપર ખતાવેલ બાર ભાવનાને હૃદયમાં સ્થાન આપવાવાલો જીવ કોઈ દીવસ દુઃખી થતો નથી પરંતુ શીઘ્ર ભવ સમુદ્રનો પાર પામી અજરામર પદને સુખેથી મેળવી શકે છે. ચોરી કરનારાઓને પણ શુભ નિમિત્ત મળવાથી-શુભ ભાવનામાં આડઠ થવાથી આત્માનો ખબનો પ્રાપ્ત થયો છે, મુક્તિપદને પામ્યા છે. તે ચાર ચોરનું દષ્ટાંત નીચે પ્રમાણે—

શુભ ભાવના ઉપર ચાર ચોરની કથા.

ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠિત નગરનો રહેવાસી કોઈ શ્રાવક પોતાના નિર્વાહ માટે ભીલ લોકોની પાલ્લમાં આવીને વસ્યો હતો. પુણ્યયોગે ત્યાં રહેતાં તે કોડાધપતિ થઈ ગયો. એક વખત તે ભીલના વૃદ્ધ પુરૂષો તે શ્રાવકની ઋદ્ધિ જોઈ વિચાર કરવા લાગ્યા કે—“આપણને લોકમાં નાંખી છેતરીને આણે ઘણું દ્રવ્ય એકઠું કર્યું છે, માટે રાત્રિએ તેને ઘેર ખાતર પાડી તેનું સર્વ દ્રવ્ય લઈ લઈએ, નહિં તો તે કપટી વણિક તમામ દ્રવ્ય લઈ પોતાના નગરમાં ચાલ્યો જશે.” આવો વિચાર કરી તેઓ ખાતર પાડવાને તત્પર થયા. પેલો શ્રાવક પ્રતિદિન સાત આઠ સામાયિક કરતો હતો. તે

દિવસે મધ્ય રાત્રિ વિત્યા પછી પોતે તથા પોતાની સ્ત્રી બંને સામાયિક લઈને બેઠાં હતાં. તેવામાં પેલા ચોર ખાતર પાડવા આવ્યા. ખાતર પાડી બુચ્છે છે તો ગ્રહના સ્વામીને જાગતો જાયો. તેઓ વિચારમાં પડ્યા કે—‘તેની જાગૃત અવસ્થામાં ચોરી કેવી રીતે થશે ? માટે રાહ જોઈએ,’ અહીં પેલા શ્રાવકે ચોરને જોઈને વિચાર્યું કે:—“દ્રવ્ય તો ઘણા ભવમાં મળશે, આ ભવમાં પણ દ્રવ્ય ઘણી વાર આવ્યું ને ગયું, પરંતુ જે સામાયિકમાં મેળવેલા જ્ઞાનાદિ દ્રવ્યને કોષાદિક ચોરો લુંટી લેશે તો પછી તું શું કરીશ ? માટે ભાવદ્રવ્ય બચાવવું તેજ શ્રેષ્ઠ છે. ભાવદ્રવ્ય હશે તો તમામ વસ્તુ સુલભ છે.” આ પ્રમાણે વિચાર કરી તે શ્રાવક ઉપરાઉપર સામાયિક કરવા લાગ્યો. તેમાં વારંવાર નવકાર મંત્ર ભણવા લાગ્યો. તે સમયે ચોરોમાંથી ચાર ચોરને ઉઠાપોહ કરતા જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું, તેથી ઘણા ભવ પહેલાં જે ધર્માનુષ્ઠાન કરેલું અને જે ભણેલું, તે સાંભરી આવ્યું. તેથી તે ચોરોને શુભ વિચારો પ્રગટ્યા, પોતાની ભૂલો દૃષ્ટિમાર્ગમાં આવી. જેથી વિચારવા લાગ્યા કે—“પરધનની ઈચ્છા કરનારા આપણને ધિક્કાર છે ! ચોરી કર્યાથી બાહ્ય પૌદ્ગલિક દ્રવ્ય આવે છે પરંતુ ભાવધન-જ્ઞાનાદિ આત્માની સાચી લક્ષ્મી ચાલી જાય છે, તે આ જીવ તપાસતો નથી. અહો ! આ શ્રાવકને ધન્ય છે ! જે આપણને જોતાં છતાં પણ પોતાનું લક્ષ છોડતો નથી.” આ પ્રમાણે પર ગુણની પ્રશંસા કરતા અને આત્માની લઘુતા ભાવતા, મનને સ્થિર કરતાં તેમણે સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કર્યું. અને ચોરી વિગેરેનું પ્રત્યાખ્યાન કર્યું, તેથી દેશવિરતિપણું ત્યાંજ પ્રાપ્ત થયું અને વૈરાગ્યની વૃદ્ધિ થવાથી ખડ્ગ વિગેરે દૂર મૂકી તિવ્ર શુભ અધ્યવસાયથી સર્વવિરતિપણું પણ પ્રાપ્ત કર્યું. પછી અનુક્રમે શુભ ભાવના-

એ ચડતાં આઠમા નવમા ગુણુઠાણે ચઢી ક્ષપકશ્રેણિ પામીને સકળ ધાતીકર્મને દગ્ધ કરી, તેજ ઠેકાણે કેવળજ્ઞાન-કેવળદર્શન પામ્યા. સૂર્યનો ઉદય થયો એટલે તેઓએ દ્રવ્યલોચ કર્યો અને સમીપ રહેલા દેવતાએ મુનિવેષ આપ્યો તે ગ્રહણ કર્યો. પેલા ગૃહસ્થ શ્રાવકને ખબર પડવાથી તે કેવલીઓને નમીને વારંવાર તેઓની સ્તુતિ કરવા લાગ્યો. આરે કેવળજ્ઞાન પામેલા મહા મુનિવરોએ અન્યત્ર વિહાર કર્યો. અનુક્રમે મોક્ષમાં ખિરાજમાન થયા, જન્મ-જરા મરણાદિક સંસારનાં સર્વ દુઃખનો નાશ કર્યો. અહો ! શુભ ભાવનાનું કેવું પરિણામ આવ્યું ? પરગુણી પ્રશંસા અને સ્વકૃત દુષ્ટતાની નિંદા કેટલું કામ કરે છે ? તે આ દૃષ્ટાંતથીજ હે ચેતન ! વિચારીને તું પણ તે કાર્ય કરવા સાવધાન થઈ જા.

ધર્મિ ચાર ચોરની કથા.

ઉપર ખતાવેલ શ્રાવકના સામાયિકથી ચોરનું કાર્ય થયું. આપણે સામાયિક કરતી વખતે મન, વચન, કાયાને મોકળાં મૂકી ચથાર્થપણે તેના સ્વરૂપને ઓળખતા નથી. સામાયિકમાં રહી રાજ્યકથા, દેશકથા, લકતકથા, સ્ત્રીકથા, આ ચાર કથાને દેશવટો આપવો જોઈએ. શુભ ભાવના વધારવી જોઈએ. ઘણાં સામાયિક કર્યા છતાં અશુભ ભાવથી પરાવર્તન કેમ થતું નથી. લાલ-ટોટાની પણ ખબર રાખવી જોઈએ. વેપારમાં જો ખોટ જાય, પૈસા ટકા જાય તો હે ચેતન ! તારા મનને જરૂર આઘાત પહોંચે છે. રાત્રે નિદ્રા પણ આવતી નથી. બીજે વર્ષે લાલ કેમ થાય તેવી યોજના ઘડાય છે તેવી રીતે એક સામાયિકનું શાસ્ત્રમાં કેટલું ફળ કહ્યું છે, તે વિચાર કર. બાણું કોડ, ઓગણસાઠ લાખ, પચીસ હજાર, નવસેં પચીસ પચ્ચોપમ ઝાઝેરું-દેવગતિનું આયુ ખંધાય. પુણ્યાનું-

અંધી પુણ્યની પ્રાપ્તિ થાય, પછીથી પણ શુભ ગતિ પ્રાપ્ત થાય
ઇત્યાદિક સામાયિકનાં ફલનું નુકશાન થાય. તેટલી ખોટ જાન્ય તો
તેના માટે આત્માને આઘાત પહોંચે કે નહિં ? અને જો આઘાત
પહોંચે તો વ્યાપારની માફક સામાયિકમાં પણ નુકશાન થાય.
તેવીજ રીતે ઉપયોગપૂર્વક સામાયિક કરી, વિકથાઓને દૂર કરી,
આત્મજાગૃતિ, કરી શુભ ભાવના ઉપર આરૂઢ થવું જોઈએ. !

શુભ ભાવનાને પ્રાપ્ત કરવા માટે આ પંચમ કાળમાં તો
જિનપ્રતિમા અને જિનઆગમ સિવાય બીજું કંઈ આ જીવને
તરવાનું સાધન નથી. માટે હે આત્મા ! જિનપ્રતિમા ઘણા સૂત્ર
સિદ્ધાંતમાં તાર્થિકર ગણધરોએ બતાવેલી છે, તેનું તું અવલંબન
કર, જિનપ્રતિમાને દેખી પ્રભુના ગુણ તને બહુજ યાદ આવશે
અને પ્રભુના ગુણ યાદ આવવાથી તને તેવા ગુણ પ્રાપ્ત કરવાની
ભાવના જાગૃત થશે. તેથી અનંત કાળનાં ઘણાં કર્મો ભસ્મીભૂત
થશે. સમ્યક્ત્વ રત્નનો પ્રાપ્તિ થશે. અનુક્રમે મોક્ષ મુખ પણ
મેળવી શકીશ. પરમાત્માના દર્શન કરતાં શું વિચારવું ? કેવી
રીતે દર્શન કરવાં ? તે હકીકત હવે સમજાવીએ છીએ.

જિનપ્રતિમાનાં દર્શન કેવી રીતે કરવાં ?

પરમાત્માનાં દર્શન કરવા માટે શુદ્ધ ચોખ્ખાં વસ્ત્રાદિકપહેરીને
જવું, દેરાસરજીમાં પ્રવેશ કરતાં નિસિહી વિગેરે દશ ત્રિકો જાળ-
વવા, પાંચ અભિગમ સાચવવા, પ્રભુ સામી દષ્ટિ રાખવી, આડું
અવળું જોવું નહિં, પરમાત્માની સન્મુખ મુખ રાખી ચૈત્યવંદન
કરવું, વિગેરે વિધિ જે દેવવંદન ભાષ્યમાં કહેલ છે તે પ્રમાણે
કરવી. દર્શન કરતાં પરમાત્માની સન્મુખ દષ્ટિ રાખી હૃદયમાં
નીચે લખેલ વચનો ધારણ કરવ.

“જિનપ્રતિમાનું મુખારવિંદ દેખી હે ચેતન ! વિચાર કર. આ મુખ કેવું સુંદર અને શાંત સ્વભાવવાળું છે ? લવ્ય જીવોને આનંદ પમાડનારું છે. જે મુખે કોઈના અવર્ણુવાદ, મૃધાવાદ, હિંસાકારી વચન, નિંદાનાં વચન બોલાણાંજ નથી, તેમાં રહેલી જીવ્હા વડે રસેન્દ્રિયના વિષયોનું સેવન કરેલું નથી, પરંતુ આ મુખ ધર્મ ઉપદેશ આપીને અનેક લવ્ય પ્રાણીઓ જે સંસારમાં ભૂલાં પડેલાં તેને તારવાનેજ સમર્થ બન્યું છે. માટે આ મુખને ધન્ય છે. એવું મુખ મારું ક્યારે થશે ? આ નાસિકા વડે શુરભિગંધ દુરભિગંધ રૂપ દ્રાણેન્દ્રિયના વિષયોનું સેવન કર્યું નથી. આ ચક્ષુરિન્દ્રિય વડે પાંચ વર્ણુ રૂપ વિષયોને સેવ્યા નથી, કોઈપણ સ્ત્રીના ઉપર કામવિકારની દૃષ્ટિથી જોયું નથી, તેમ કોઈની સામે દ્વેષની દૃષ્ટિથી પણ જોયું નથી, માત્ર વસ્તુ સ્વભાવ અને કર્મની વિચિત્રતા વિચારીને સમભાવે રહેલાં છે, તે નેત્રને ધન્ય છે. મારાં નેત્ર એવાં ક્યારે થશે ? આ કાને કરીને વિચિત્ર પ્રકારના રાગ-રાગણી સાંભળવા વડે તેના વિષયોનું સેવન કર્યું નથી, પરંતુ પ્રિય કે અપ્રિય જેવા શબ્દો કાને પડ્યા, તેવા સમભાવે સાંભળ્યા છે. તેવા કાન મારા ક્યારે થશે ? આ શરીર વડે હિંસા કે અદત્ત ગ્રહણ કર્યું નથી, પરંતુ તે શરીરથી જીવરક્ષા કરીને, આમાનુગામ વિહાર કરીને લવ્ય જીવોને સંસારના દુઃખથી મુક્ત કર્યા છે અને આ શરીરથી ઉચ્ચ તપ જપ અને ઘોર પરિસહુ ઉપસર્ગોને સહન કરી, આત્મિક ખજાનો કેવળજ્ઞાન કેવળદર્શનરૂપ પ્રાપ્ત કરીને લોકલોકનું સ્વરૂપ એક સમયમાં અવલોકન કરી, ઘણા જીવોને ધર્મોપદેશ આપી, દુર્ગતિમાં જતાં બચાવ્યા છે. અર્જુનમાળી જેવા ઘોર પાપીઓને પાપથી મુક્ત કરી સિદ્ધિસુખને પમાડ્યા છે. ધન્ય છે આ પ્રભુના શરીરને !” આ પ્રમાણે પ્રભુપ્રતિમા

નિહાળવાથી સાક્ષાત્ પ્રભુના ગુણ યાદ આવે છે, ને તે પ્રમાણે પ્રભુના ગુણ યાદ આવવાથી જીવ પાપરહિત થઈ આત્મશ્રેય જલદી કરી શકે છે.

પરમાત્મા મહાવીરના ગુણો.

પ્રભુ મહાવીર પરમાત્મા-પરમ યોગીશ્વર આજથી પચીસો વર્ષ ઉપર આ ભારતવર્ષને પોતાના ચરણકમળથી પવિત્ર કરી રહ્યા હતા. તેઓ અહિંસાના તો પિતાજી હતા. તેમનું ઐશ્વર્ય, ઠકુરાઈ, બળ અને પ્રભુતા વિગેરે પર ઉપકારને માટેજ હતું. પારાવાર પરાક્રમ હોવા છતાં ક્ષમાના સાગર હતા. લોકાલોકના ત્રણે કાળના ભાવો એક સમયમાં દેખનારા હતા. ત્રિભુવનનું સા-આજ્ય હોવાં છતાં કેવળ નિર્મોહી અને નિરાભિમાની હતા. દાતા-રમાં શિરોમણિ, સહિષ્ણુતામાં અસાધારણ, જિતેન્દ્રિયમાં મહાન્ અને અપરાધીઓ ઉપર પણ ઉપકાર કરનાર હતા. જગતના જીવોનું કલ્યાણ કેમ થાય ?, સર્વ જીવો પાપથી કેમ મુકાય ?, અવિનાશી સુખ પ્રાપ્ત કરવા તત્ત્વના રસિક કેમ બને ! તે માટે તેમનું અહર્નિશ લક્ષ્યબિંદુ હતું. ધીરતામાં-વીરતામાં-ત્રણ લોકને ધ્રુજાવવામાં સમર્થ હતા. તેમનું ચારિત્ર અલૌકિક હતું-તેમનું સંયમ બળ-આત્મ-બળ અનિર્વણનીય હતું. જેના પ્રભાવથી કોટો દેવતાઓ તેમની સેવામાં હાજર રહી ચરણમાં આજોટતા હતા. તેમના પ્રભાવથી પરસ્પર વૈરભાવવાળા જીવો પોતાનું વૈર ભૂલી મિત્રભાવે વર્તતા હતા. જીવમાત્રને ત્રાસ દેનારી જડ વસ્તુઓ પણ પોતાના સ્વભાવને ભૂલી જતી હતી. સુવર્ણ-રૂપું અને રત્નાદિકથી રચિત સમવસરણુ-માં બેસી દેશના દેવા છતાં અને સુવર્ણનાં કમળ ઉપર ચાલનારા છતાં નિઃસ્પૃહી અને નિર્મોહી હતા. આવા પરોપકારી પ્રભુના

લાખમાં અંશે પણ સરખામણી કરી શકે તેવી એક પણ વ્યક્તિ અધાપિ પર્યંત પેદા થઈ નથી, અને ભવિષ્યમાં પેદા થાય તેમ નથી. આવું અત્યંત ચમત્કારિક, અનેક અતિશયો વડે કરીને અલંકૃત અદ્ભૂત જીવન અને જગતના જીવોના પાપોને ભસ્મી-ભૂત કરવાને સમર્થ મહાન્ પુણ્યનો પુંજ, પરમાત્મા મહાવીર-દેવે પોતાના પાછલા મનુષ્ય ભવમાં અસાધારણ પવિત્ર જીવન ગાળી, મહા દુસ્કર તપસ્યાઓ કરી પ્રાપ્ત કર્યો હતો. પરમાત્મા મહાવીરદેવ પચીસમા ભવમાં નંદન ઋષિ થયા, તે વખતે સંયમ ગ્રહણ કરીને જાવજીવ સુધી અગ્યાર લાખ એંશી હજાર છસો ને પીસ્તાલીશ માસખમણ કરી, તીર્થંકર નામકર્મ નિકાચીત કરી, સત્તાવીસમા ભવમાં પરમાત્મપદ પ્રાપ્ત કરી, શાંતલાવે ધર્મ-દેશના આપી જગતના જીવોને દુર્ગતિમાં પડતા બચાવ્યા હતા.

હે પરમાત્મા ! હે વીર ! આવું આપનું અદ્ભૂત ચારિત્ર કયા જીવોને મુગ્ધ ન કરે ? ખરી રીતે વિચાર કરતાં હે પરમાત્મા ! અમે આપને નજરે જોયા નથી, એટલુંજ નહિ પણ દુનિયામાં ઈશ્વર તરીકે પૂજાતા અન્ય દેવોને પણ પ્રત્યક્ષ નિહાળ્યા નથી, અથવા આપ અમારા બંધુ છો અને અન્ય દેવો અમારા શત્રુ છે તેવું પણ નથી, અમે આપના પાવત્ર શાસનમાં પેદા થયા માટે તમારા વચનનો પક્ષપાત કરવો, એવો પણ અમોને લેશમાત્ર મોહ નથી, અમે આપના તથા અન્ય દેવોના ચરિત્રો જાણીને તપાસ કરીએ છીએ, હૃદયમાં ઠસાવીએ છીએ અને ઉંડા ઉતરી વિચાર કરીએ છીએ ત્યારે આપનુંજ ચરિત્ર પરસ્પર વિરોધ વિનાનું અને ઈશ્વરપણાના ગુણોને પ્રતિત કરાવનારું માલુમ પડે છે. કારણ કે સર્વજ્ઞપણું-રાગદ્વેષ રહિતપણું-ત્રૈલોક્યપૂજ્યતા અને યથાર્થ ઉપદેશકપણું આદિ પવિત્ર ગુણો જેનામાં હોય તેજ

દેવ સર્વ પૂજ્ય પુરૂષોમાં શિરોમણિ કહેવાય. અને તેવા સર્વ
 ગુણો હે પ્રભુ વીર ! આપનામાં વિદ્યમાન હોવાથી અમે આપની
 ઉપર મુગ્ધ બન્યા છીએ અને આપના પવિત્ર શાસનનો આશ્રય
 કરી રહ્યા છીએ. અમારી નસેનસોમાં અને રોમેરોમમાં એજ
 પવિત્ર ભાવનાનો ધોધ વહી રહ્યો છે કે જેને પ્રભાવે ચક્રવર્તિની
 ઋદ્ધિ તો શું પણ ત્રણ ભુવનનું સામ્રાજ્ય પણ તમારા શાસનના
 અભાવે તમારી આજ્ઞાના ખંડનવડે પ્રાપ્ત થતું હોય તો દૂર ફેંકી
 દેવા તૈયાર છીએ. ભલે દરિદ્રી રહીએ, ઘેરઘેર માગીને ઉદરપૂર્ણ
 કરવી પડે, પરંતુ આપની આજ્ઞાનું બહુમાનપૂર્વક પાલન થતું
 હોય તો તે એકવાર નહિ પરંતુ કોડવાર અમને કબુલ છે.
 મહાન શાસનરક્ષકો-શ્રીમાન્ હરિભદ્રસૂરિ, શ્રીમાન્ હેમચંદ્રા-
 ચાર્ય જેવા પ્રખર વિદ્વાનો આપના પવિત્ર શાસનને પામવા માટે
 પોતાનું અહોભાગ્ય સમજતા હતા. હે પરમાત્મા ! હે પરમ-
 યોગીશ્વર ! વધુ શું કહીએ ?, આપના લોકોત્તર અતિશયોથી ભર-
 પૂર જીવનને સાંભળી તેને સમજપૂર્વક શ્રદ્ધામાં મૂકી અમે તેના
 આનંદમાં ગરકાવ બની ગયા છીએ, હે તરણતારણ ! હે પ્રભો !
 એક વખત આપના ભક્તો તરફ મીઠી દૃષ્ટિથી જુઓ, અમારા
 અપરાધોની માફી આપો અને અમારા હૃદયરૂપી શુદ્ધ સિંહાસન
 ઉપર આરૂઢ થાઓ. હે પરમાત્મા ! આપના જેવો પવિત્ર સંયમ-
 રાગ, આપના જેવું યોગબળ અને આપના જેવો સમભાવ
 અમારામાં પ્રાપ્ત કરો. અમે જ્યાં સુધી આ સંસારમાં છીએ
 ત્યાં સુધી આપના ચરણકમળની સેવા ભવોભવને વિષે માંગીએ
 છીએ. તેજ સેવનાથી અમે અમારા આત્માને ઉચ્ચ કોટી
 પ્રાપ્ત કરાવવા ભાગ્યશાળી થઈશું. સરોવર પાસે ગયા છતાં
 તૃષા ન છીપે, લક્ષ્મીવાન પાસે ગયા છતાં દરિદ્રતા ન મટે તો

તે સરોવરની અને લક્ષ્મીવંતની શોભા શી ગણાય ? આપના જેવા ત્રિભુવનનાયક શિરછત્ર છતાં અમે કંગાળ રહીએ અને તમે અનંત સુખોના લોકતા અને પરમ યોગીશ્વર રહો તેમાં આપની શોભા શી ? અમે તો પાંગળા હોઈ મેરૂપર્વત ઉપર ચઢવાની અમારી ઇચ્છા તથા નિર્ભાગી હોઈ રાજ્યપ્રાપ્તિ કરવાનો અમારો લોભ અને યોગ્યતા વિના દુષ્પાપ્ય વસ્તુ માગવાની બેશરમાઈ બતાવવાથી ભલે હાસ્યજનક ગણાઈએ, પરંતુ મેઘ જેમ વૃષ્ટિ કરતાં ઉચ્ચ નીચ સ્થાન જોતો નથી, ઉપકારીઓ પાત્રાપાત્રની દરકાર કરતા નથી, તો પછી આપના જેવા ત્રિભુવનનાયક દાતાશિરોમણિ મળ્યા છતાં અમે અસંતુષ્ટ રહીએ એ બનેજ કેમ ? કદાપિ ન બને. અમે લીધા વિના છોડવાના નથી. વહેલા કે મોડા-આપના સિવાય આ ત્રણ જગત્માં અમારું દારિદ્ર્ય કોઈ દૂર કરનાર નથી, માટે હે પરમાત્મા ! એકવાર આ સેવક સામી દષ્ટિ કરી, સંસારસમુદ્રથી શીઘ્ર પાર ઉતારો. આપની મુદ્રા દેખતાં હબરો-લાખો જીવો ભવના નિસ્તારને પામવા ભાગ્યશાળી થયા છે. આપની મૂર્તિ જગતના દારિદ્ર્યને દૂર કરનારો છે, તેથીજ સુવિહિત પુરૂષોએ આદરેલી છે અને આપની સ્તુતિ કરી છે. તે પ્રભુ સ્તુતિના શ્લોકો આ પ્રમાણે:—

ऐंद्रश्रेणिनता प्रतापभवनं भव्यांगिनेत्रामृतं ।

सिद्धांतोपनिषद्विचारचतुरैः प्रीत्या प्रमाणीकृता ॥

मूर्तिः स्फुर्तिमती सदा विजयते जैनेश्वरी विस्फुरन्-

मोहोन्मादघनप्रमादमदिरामचैरनालोकिता ॥ ૧ ॥

જિનેશ્વરની પ્રતિમા સદા જયવંતી વર્તે છે. તે પ્રતિમા કેવી છે ? ઇન્દ્રના વર્ગથી નમાએલી તથા પ્રતાપનું ઘર અને

જાણ્ય પ્રાણીઓના નેત્રોને અમૃતસમાન તથા સિદ્ધાંતના રહસ્યને
જાણનાર વિચક્ષણોએ પ્રેમપૂર્વક પ્રમાણભૂત કરેલી અને વળી
પ્રભાવશાલીની આવી પરમાત્માની મૂર્તિને, મહામોહના ઉન્મા-
દથી તથા પ્રમાદરૂપી મદિરાથી મદોન્મત્ત થયેલા જીવો જોઈ
શકતા નથી. ૧.

ધન્યા દષ્ટિરિયં યયા વિમલયા દૃષ્ટો ભવાન્ પ્રત્યહં ।

ધન્યોઽસૌ રસના યયા સ્તુતિપથં નીતો જગદ્રત્સલઃ ॥

ધન્યં કર્ણયુગં વચોમૃતરસો પીતો મુદા યેન તે ।

ધન્યં હૃત્ સતતં ચ યેન વિષદસ્ત્વન્નામમન્ત્રો ધૃતઃ ॥ ૨ ॥

તે દૃષ્ટિને ધન્ય છે કે જે નિર્મળ દૃષ્ટિએ હંમેશાં આપનાં
દર્શન કીધાં, તે જીભને ધન્ય છે કે જેણે જગદ્રત્સલ હે પર-
માત્મા ! આપને સ્તવ્યા, તે કર્ણને ધન્ય છે કે જેણે આપના વચ-
નામૃતનો રસ આનંદથી પીધો અને વળી તે હૃદયને પણ ધન્ય
કે જેણે તમારા નામરૂપી નિર્મળ મંત્રને સદા ધારણ કર્યો. ૨.

કિં પીયૂષમયી કૃપારસમયી કર્પુરપારીમયી ।

કિં વાનન્દમયી મહોદયમયી સદ્ધ્યાનલીલામયી ॥

તત્ત્વજ્ઞાનમયી સુદર્શનમયી નિસ્તંદ્રચંદ્રપ્રભા-

સારસ્ફારમયી પુનાતુ સતતં મૂર્તિસ્ત્વદીયા સતામ્ ॥ ૩ ॥

હે પ્રભુ ! તમારી મૂર્તિ શું અમૃતમય છે ? અથવા કૃપા-
રસમય છે ? અથવા કર્પૂરમય છે ? અથવા શું આનંદમય છે ?

મહોદયમય છે? અથવા ધ્યાનની લીલામય છે? શું તત્ત્વજ્ઞાનમય છે? સુદર્શનમય છે? અથવા ઉજ્જ્વલ ચંદ્રપ્રભાના ઉદ્યોતરૂપ છે? આવા પ્રકારની તમારી ભૂતિ સબજનોને સદા પવિત્ર કરે. ૩.

શ્રીમદ્ગુર્જરદેશભૂષણમણિં સર્વજ્ઞતાધારકમ્ ।

મિથ્યાજ્ઞાનતમઃપલાયનવિધાબુદ્ધત્પ્રભં તાયિનમ્ ॥

પાર્શ્વસ્થાયુકપાર્શ્વયક્ષપતિના સંસેવ્યપાર્શ્વદ્વયમ્ ।

શ્રીશંખેશ્વરપાર્શ્વનાથમહમાઽઽનન્દેન વન્દે સદા ॥ ૪ ॥

ગુર્જરદેશના ભૂષણરૂપ, સર્વજ્ઞપણાને ધારણ કરનાર, મિથ્યાજ્ઞાનરૂપ અંધકારને દૂર કરવામાં પ્રતાપી સૂર્યસમાન, સર્વ પ્રાણીઓનું રક્ષણ કરનાર અને પાર્શ્વવર્તિ પાર્શ્વે નામના યક્ષથી જેનાં બંને પાસાં સેવાયેલ છે, એવા શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ પ્રભુને હું હંમેશાં આનંદપૂર્વક વંદું છું. ૪.

ચિત્રં ચેતસિ વર્તતેઽદ્ભુતમિદં વ્યાપલ્લતાહારિણીં ।

મૂર્તિ સ્ફૂર્તિમતીમતીવ વિમલાં નિત્યં મનોહારિણીં ॥

વિચ્છ્યાતાં સ્નપયન્ત એવ મનુજાઃ શુદ્ધોદકેન સ્વયમ્ ।

સંચ્છ્યાતીતતમોમલાપનયતો નૈર્મલ્યમાભિમ્રતિ ॥ ૫ ॥

મારા ચિત્તમાં આ આશ્ચર્ય વર્તે છે કે વિપત્તિરૂપી લતાઓને નષ્ટ કરનારી, હંમેશાં મનોહારિણી, વળી નિર્મળ અને સ્ફુર્તિવાળી જિનેશ્વર પરમાત્માની ભૂતિને શુદ્ધ જલ વડે નહવરાતાં મનુષ્યો ખૂદ પોતે પોતાનો અસંખ્ય અજ્ઞાનરૂપ મળ દૂર થવાથી નિર્મલતાને સંપાદન કરે છે. ૫.

વિવેચન—લોકમાં આપણે જોઈએ છીએ કે જે સ્નાન કરે

તે મેલ રહિત થાય અને આ તો પરમાત્માની મૂર્તિને સ્નાન કરાવનારા મેલ રહિત થયા, તે આશ્ચર્ય બાણુવું.

શ્રેયઃસંકેતશાલા સુગુણપરિમલૈર્જેયઃ । ત્સાલા ।

છિન્નવ્યામોહજાલા પ્રમદભરસરઃપૂરણે મેઘમાલા ॥

નમ્રશ્રીમન્મરાલા વિતરણકલયા નિર્જિતસ્વર્ગિશાલા ।

ત્વન્મૂતિઃ શ્રીવિશાલા વિદલતુ દુરિતં નંદિતં ક્ષોણિપાલા ॥૬॥

હે પ્રભુ ! કલ્યાણની સંકેતશાળા જેવી, સદ્ગુણરૂપ સુગંધ વડે જીતી છે. કલ્પવૃક્ષના પુષ્પોની માળા જેણે એવી, અને વળી તોડી નાંખી છે વ્યામોહની જાળ જેણે એવી, આનંદના સમૃદ્ધ-રૂપ સરોવરને પૂરવામાં મેઘમાળા જેવી, નમ્યા છે ઐશ્વર્યધારી મનુષ્યો રૂપી હંસ જેઓને એવી, અને વળી દાનની કળાથી જીત્યા છે દેવલોકના પ્રદેશો જેમણે એવી, અને અનંદિત કર્યા છે રાજા મહારાજાઓને જેણે એવી, વિશાળશ્રીસંપન્ન તમારી મૂર્તિ, હે પરમાત્મા ! જગજીવોનાં પાપોને દૂર કરો. ૬

અપારઘોરસંસાર-નિમગ્નજનતારક ।

કિમેષ ઘોરસંસારે, નાથ તે વિસ્મૃતો જનઃ ॥ ૭ ॥

હે નાથ, ! હે પરમાત્મા ! આ અપાર ઘોર સંસારમાં મગ્ન થયેલા જનોને તારનાર હે પ્રભો ! ઘોર સંસારમાં આ માણસને શું તમે વિસરી ગયા ? ૭.

સદ્ભાવપ્રાપ્તિપન્નસ્ય, તારણે લોકબાંધવ ।

ત્વયાઽસ્ય શ્રુવનાનંદ, યેનાઘાપિ વિહંબ્યતે ॥ ૮ ॥

હે લોકબાંધવ ! હે ભુવનને આનંદ કરનાર ! સારા ભાવને પ્રાપ્ત થયેલા એવા મને તારવામાં હજી આપ કેમ વિલાંબ કરી રહ્યા છો ? ૮.

આપન્નશરણે દીને, કરુણામૃતસાગર ।

ન યુક્તમીદૃશં કર્તુ, જને નાથ ભવાદૃશામ્ ॥ ૯ ॥

હે કરુણાદ્રષ્ટી અમૃતના સમુદ્ર !, હે નાથ ! આપના શરણને પ્રાપ્ત થયેલા અને દીન એવા જનને વિષે આપના સરખા ત્રિભુવનના નાથને આવા પ્રકારે કરવું તે યુક્ત નથી. અર્થાત્ હવે મને ભવસમુદ્રથી તારવામાં વિલાંબ કરવો તે ઠીક ન કહેવાય. ૯.

ભીમેઽહં ભવકાંતારે, મૃગશાવકસન્નિભઃ ।

વિમુક્તો ભવતા નાથ, કિમેકાર્કી દયાલુના ॥ ૧૦ ॥

ભયંકર ભવ અટવીમાં મૃગલાના શિશુની માફક ભમતા એવા મને એકલાને આપ સરખા દયાળુએ હે નાથ ! કેમ મૂકી દીધો ? અર્થાત્ હવે આપની પાસે મને રાખો. ૧૦.

ઇતથેતથ નિશ્ચિન્ન-ચક્ષુસ્તરલતારકઃ ।

નિરાલંબો ભયેનૈવ, વિનશ્યેઽહં ત્વયા વિના ॥ ૧૧ ॥

હે નાથ ! તમારા વિના ભયવડે અહિં તહીં નાંખ્યા જે ચક્ષુ તે વડે કરી ચાંચલ થઇ ગઇ છે કીકી જેની એવો અને વળી આલંબન વિનાનો હું નાશ પામ્યો, અર્થાત્ ઘણું જન્મ મરણ કરી બહુ દુઃખી થયો. ૧૧

અનંતવીર્યસંભાર-જગદાલંબદાયક ।

વિધેદિ નિર્ભયં નાથ, મામુત્તાર્ય ભવાટ્વીમ્ ॥ ૧૨ ॥

હે અનંત વીર્યના સમૂહવાળા !, હે જગતના જીવોને
આલંબન દેવાવાળા ! મને આ લવચ્છટવીમાંથી પાર ઉતારી
હે નાથ ! લયરહિત કરો. ૧૨.

ન માસ્કરાદૃતે નાથ, કમલાકરબોધનમ્ ।

યથાતથા જગન્નેત્ર, ત્વદૃતે નાસ્તિ નિર્વૃત્તિઃ ॥ ૧૩ ॥

હે નાથ !, હે જગતના જીવોને નેત્ર સમાન !, હે પરમાત્મા !
જેમ સૂર્ય વિના કમળનો સમૂહ વિકસ્વર થઈ શકતો નથી, તેમ
તમારા વિના મારો આત્મા વિકસ્વર નહિ થવાથી મને નિર્વૃ-
ત્તિનો અભાવજ રહે છે. ૧૩.

કિંમેષ કર્મણાં દોષઃ, કિં મમૈવ દુરાત્મનઃ ।

વાઽસ્ય હતકાલસ્ય, કિંવા મે નાસ્તિ ભવ્યતા ॥૧૪॥

હે પરમાત્મા ! શું આ તે મારા કર્મનો દોષ છે ? અથવા શું
આ હુદ્દા એવા મારા આત્માનો દોષ છે ? કે આ હત્યારા એવા
કાળનો દોષ છે ? અથવા મારી લવિતવ્યતા જ પાકી નથી કે
હજી સુધી મારો આ સંસારમાંથી કેમ પાર આવતો નથી ? ૧૪

સંસારમારવપથે પતિતેન નાથ ।

સીમંતિનીમરુમરીચિવિમોહિતેન ॥

દૃષ્ટઃ કૃપાનિધિમયસ્ત્વમથો કુરુષ્વ ।

તૃષ્ણાપનોદવશતો જિન નિર્વૃત્તિં મે ॥ ૧૫ ॥

હે નાથ ! સંસારરૂપી મારવાડના માર્ગમાં ભૂલા પડેલા અને
શ્રીરૂપી આંજવાથી મોહિત થયેલા, એવા મેં હે કૃપાના સ્નાગર !
તમારાં દર્શન કર્યાં, હવે મારી તૃષ્ણા દૂર કરીને મને શાંતિ
થાય તેમ કરો. ૧૫

ભૂપીભૂય સમન્વજાત્ સમુચિતાં યો લોકનીતિં યુગા—

રંભે યઃ પ્રથમં ચ સાધુચરિતં શ્રેષ્ઠં સમારાધયત્ ॥

ભૂત્વા તીર્થપતિશ્ચ મોક્ષપદવીવિદ્યોતનં યો વ્યધાત્ ।

વિશ્વેશઃ પરમેશ્વરો વિજયતે શ્રીઆદિનાથઃ સ કઃ ॥ ૧૬ ॥

જેણે યુગના આરંભમાં રાજા બની સમુચિત લોકનીતિનું શિક્ષણ આપ્યું, જેણે સદુચી પ્રથમ સાધુ-ચરિતનો શ્રેષ્ઠ માર્ગ આરાધ્યો અને જેણે તીર્થંકર થઈ સર્વથી પ્રથમ મોક્ષ-માર્ગનું પ્રકાશન કર્યું, એવા વિશ્વેશ્વર પરમેશ્વર આદિનાથ ભગવાન જયવંત વર્તે છે. ૧૬

યો વીક્ષ્ય દુઃખિભુવનં કરુણાર્દ્રચિત્તી—

ભૂતા યથાર્થસુખમાર્ગવિવોધનાય ॥

તીવ્રં તપશ્ચરિત્તવાન્ અભવશ્ચ પૂર્ણઃ ॥

શ્રેયઃશ્રિયં દિશતુ સ પ્રભુવર્ધમાનઃ ॥ ૧૭ ॥

દુઃખી જગતને જોઈ, કરુણાદર્દ્ર હૃદયવાળા બની, જેણે સાચા સુખનો માર્ગ બતાવવા માટે તીવ્ર તપશ્ચર્યા આચરી અને પૂર્ણતા પ્રાપ્ત કીધી; એવા પ્રભુ વર્ધમાનસ્વામી તમને કલ્યાણ લક્ષ્મી આપે. ૧૭.

અનંતદુઃખાંબુધિપાતકાનાં ।

રાગાદિદોષદ્વિષતાં શમાય ॥

ન યં વિનાઽઽલંબનમસ્તિ કિંચિત્

સ વીતરાગઃ શરણં પ્રપદ્યઃ ॥ ૧૮ ॥

અનન્ત દુઃખસાગરમાં પાડનારા એવા રાગદ્વેષ વિગેરે દુઃખ-
નોને શમાવવા માટે જેના વગર ખીન્નું કંઈ આલંબન લેવા
યોગ્ય નથી, તે વીતરાગદેવને શરણે જવુંજ જોઈએ. ૧૮.

આ પ્રમાણે પ્રભુપ્રતિમાની પાસે રહી ભાવનાપૂર્વક સ્તુતિ
કરવાથી સાક્ષાત્ પરમાત્મા આપણને યાદ આવે છે, જેથી જીવોમાં
કોઈ અપૂર્વ જાગૃતિ થાય છે. પચીસો વર્ષ પહેલાં થયેલા મહાવીર
પ્રભુ અત્યારે ભવ્ય જીવના હૃદયમાં તેમની મૂર્તિનું વિલોકન
કરવાથી સાક્ષાત્ થાય છે.

જીવો જિનપ્રતિમાના આલંબનથી શીઘ્ર સંસારસમુદ્ર તરી
શકે છે-તો પછી સાક્ષાત્ પ્રભુ મહાવીર હતા તે સમયનું તો
કહેવું શું?

એવી રીતે ઉચ્ચ કોટિના ગુણોથી ભરપૂર પરમાત્મા મહા-
વીરદેવના ચરણકમળનું આરાધન કરી, તેમની આજ્ઞા શિરપર
વહન કરી, તે સમયમાં આ ભરતક્ષેત્રમાં અનેક જીવો પોતાનું
કલ્યાણ કરતા હતા અને આધુનિક સમયમાં પણ મહાવિદેહ
ક્ષેત્રમાં વિચરતા વિહરમાન તીર્થંકરોની દેશના શ્રવણ કરી અનેક
ભવ્ય જીવો પોતાના આત્માનું કલ્યાણ કરી રહ્યા છે. અત્યારે
આપણે અહિં ભરતક્ષેત્રમાં સાક્ષાત્ પ્રભુના અભાવે તેમના નામ-
શ્રવણથી તથા ઉપર કહેલ તેમના સ્થાપનાનિક્ષેપાથી (ઝલહલતી
મૂર્તિથી) હજારો બદ્ધે લાખો જીવો પોતાનું કલ્યાણ કરી રહ્યા
છે. તો હે ચેતન! તું પણ જિનપ્રતિમાનાં દર્શન કરી, પરમા-
ત્માના ગુણોને યાદ કરી, તારામાં સારા ગુણોની છાપ પાડ. જિન-
પ્રતિમા જિનવર સરખીજ જાણજે. જિનપ્રતિમામાં લેશ માત્ર
શંકા કરીશ નહિં. જિનપ્રતિમા ઘણું સૂત્રોમાં પરમાત્મા મહા-

વીર દેવેજ કહેલી છે. તે જિનપ્રતિમાનો ઘણા સિદ્ધાંતોમાં અધિકાર વિધમાન હોવા છતાં, કેટલાએક અણુસમજવાળા અજ્ઞાની જીવો, સૂત્રોના ખરાં અર્થને નહિ સમજતાં વિપરીત અર્થ કરી જિનપ્રતિમાને નાહું માનતાં થકાં ભૂલા પડી ભમી રહ્યા છે. જીવો જિનપ્રતિમાનો અધિકાર શ્રી જ્ઞાતાસૂત્રમાં દ્રૌપદીએ જિનમંદિરમાં જઈ, જિનપ્રતિમાની પૂજા કરી ‘નમુત્થુણ’ કહ્યું છે. જેને આ પ્રમાણે પ્રત્યક્ષ પાઠ છે:—

તएणं सा दोवइरायवरकन्ना जेणेव मज्जणधरे तेणेव उवागच्छइ मज्जणधरं अणुपवेसइ नाया कयबलीकम्मा कय-
कोउअमंगलपायच्छित्ता सुद्धपावेसाइं वत्थाइं परिहियाहिं मज्ज-
णधराओ पडिणिरकमइ जेणे व जिणधरे तेणेव उवागच्छइ.
जिणधरं अणुपविसइ अणुपविसायित्ता आलोए जिणपडि-
माणं पणामं करेइ लोमहत्थयं परामुसइ एवं जहा सुरियाभो,
जिणपडिमाउ अचेइ तहेव भाणियव्वं । जाव धुवं डहइ धुवं
डहयित्ता वामं जाणुं अचेइ अंचेइत्ता दाहिजणाणुं धरणितलं-
सि निहट्टु तिखुत्तो मुद्धाणं धरणितलंसि निवेसइ निवेसइत्ता
इसि पच्चुणमइ करयल जाव कट्टु एवं वयासि नमुत्थुणं
अरिहंताणं भगवंताणं जावसंपत्ताणं वंदइ नमंसइ जिणवराओ
पडिनिखमइ.

અર્થ—તે વારે તે દ્રૌપદી રાજકન્યા જ્યાં સ્નાન મજ્જન કરવાનું ઘર છે ત્યાં આવે, મજ્જન ઘરમાં પેસે, સ્નાન કરીને કર્યું છે બલિકર્મ એટલે પૂજાનું કાર્ય જેણે અર્થાત્ ઘર દેરાસરમાં પૂજા કરીને કૌતુક કહેતાં તિલકાદિ, મંગળ-દધિઅક્ષતાદિ તેમજ

પ્રાયશ્ચિત્ત એટલે દુઃસ્વપ્નાદિનો ઘાત કર્યો છે. જેણે એવી શુદ્ધ ઉજ્જવલ જિનમંદિરને યોગ્ય સારાં વસ્ત્ર પહેરીને, સ્નાનધરમાંથી નીકળે, જીહ્વા જિનધર છે. ત્યાં આવે, જિનધરમાં પેસે, જિનપ્રતિમાને દીકે થકે પ્રણામ કરે; પછી મોરપીંછી ગ્રહણ કરે. ગ્રહણ કરીને જેવી રીતે સૂર્યાલ દેવતાએ રાયપસેણી સૂત્રમાં જિનપ્રતિમાને પૂજ્યાનો અધિકાર છે, તેમ સઘળો વિધિ જાણવો. તે સૂર્યાલનો અધિકાર જ્યાં સુધી ધૂપ દહે ત્યાં સુધી કહેવો પછી નમુત્યુણું વિગેરે જાણવું. આથી સ્પષ્ટ થાય છે કે દ્રૌપદીએ જિનપ્રતિમા પૂજી છે. રાયપસેણી સૂત્રમાં સૂર્યાલદેવતાએ જિનપ્રતિમા પૂજ્યાનો અધિકાર છે. વળી દ્રૌપદીએ નમુત્યુણું કહ્યું છે. જિનપ્રતિમા આગળ સ્વસ્તિક કર્યો છે, જેથી તેને શ્રાવિકા જાણવી. શ્રાવિકા વિના બીજો તે વિધિ જાણે નહિ, માટે નિશ્ચય થાય છે કે સમક્તિદષ્ટિ દ્રૌપદીએ જિનપ્રતિમા પૂજી છે. વળી નંદીસૂત્રમાં મહાકલ્પસૂત્રનું નામ છે; તેમાં લખ્યું છે કે:— ‘ જો મુનિ તથા પૌષ્પવાળા શ્રાવક જિનપ્રતિમાનાં દર્શન ન કરે તો પ્રાયશ્ચિત્ત આવે. ’ તે પાઠ:—

સે ભયવં તહારૂવં સમણં વા માહણં વા ચેઙ્ગઅધરે ગચ્છેજ્ઞા ?
 હંતા ગોયમા ! દિણે દિણે ગચ્છેજ્ઞા. સે ભયવં જત્થ દિણે
 ણા ગચ્છેજ્ઞા તઓ કિ પાયચ્છિતં હવેજ્ઞા ? ગોયમા પમાયં
 પહુચ્ચ તહારૂવં સમણં વા માહણં વા જા જિણધરં ન ગચ્છેજ્ઞા
 તઓ છટ્ટં અહવા દુવાલસમં પાગચ્છિત્તં હવેજ્ઞા. સે ભયવં સમ-
 ણોવાસગસ્સ પોસહસાલાણ પોસાહિણ પોસહબંભયારી કિં
 જિણહરં ગચ્છેજ્ઞા ? હંતા ગોયમા ! ગચ્છેજ્ઞા. સે ભયવં કેળ-

ટ્રેણ ગચ્છેજ્ઞા ? ગોયમા ! નાળદંસણચરણદ્વયાઈ , ચ્છજ્ઞા. જે
 કેઈ પોસહસાલા પોસહવંમયારી જઓ જિણહરે ન , ચ્છજ્ઞા
 તઓ પાયચ્છિત્તં હવેજ્ઞા ? ગોયમા ! જહા સાહુ તહા માણિ-
 યવ્યં છટ્ઠં અહવા દુવાલસમં પાયચ્છિત્તં હવેજ્ઞા ॥

અર્થ—‘હે ભગવન્ ! કેઈ જીવને દુઃખી નહિ કરવાવાળા
 તેવા પ્રકારના સાધુ જિનમંદિરમાં જાય કે કેમ ?’ ‘હે ગૌતમ
 હંમેશાં પ્રતિદિન જાય.’ ‘હે ભગવન્ ! જો હંમેશાં ન જાય તો એ
 મુનિને પ્રાયશ્ચિત લાગે કે કેમ ?’ હે ગૌતમ ! જો પ્રમાદનું અવલં-
 બન કરીને તથા પ્રકારના સાધુ જિનમંદિરમાં પ્રતિદિન ન જાય તોએ
 સાધુને છટ્ટ કે એ ઉપવાસ અથવા પાંચ ઉપવાસનું પ્રાયશ્ચિત લાગે.’

હે સમજનો ! વિચાર કરો. ઉપર કહેલ પાઠમાં ખૂદ ભગવાને
 જ પ્રતિદિન પ્રતિમાનાં દર્શન કરવાની આજ્ઞા કરમાવી છે ?
 જે જીવો જિનમૂર્તિનાં દર્શન કરતા નથી, તે જીવો પરમાત્માની
 આજ્ઞાના વિરાધક બને છે, તે ખુદલું સમજાઈ જાય તેવું છે.
 કારણ કે નંદીસૂત્રમાં મહાકલ્પ સૂત્રનું નામ છે, તે નંદીસૂત્ર-
 જિનપ્રતિમાને નહિ માનવવાળા પણ માને છે; માટે નંદીસૂત્રમાં
 કહેલ મહાકલ્પસૂત્ર પણ પ્રમાણભૂત થયું. તે પ્રમાણભૂત થવાથી
 જિનપ્રતિમા પણ પ્રમાણભૂત થઈ ચૂકી,

જિનપ્રતિમાનાં દર્શન ન કરે તો સાધુને જેટલું પ્રાયશ્ચિત
 કહ્યું, તેટલું પ્રાયશ્ચિત પોષહમાં રહેલ શ્રાવક પણ પ્રમાદને
 લઇને દર્શન કરવા ન જાય તો શ્રાવકને પણ સમજવું. માટે
 જિનપ્રતિમાનાં દર્શન અવશ્ય નિરંતર કરવાં વળી નંદીસૂત્રમાં
 મહાનિશિથ સૂત્રનું નામ છે. નંદીસૂત્ર ૩૨ સૂત્રમાં છે. તેમાં કહેલ
 મહાનિશિથ સૂત્રમાં કહ્યું છે કે:—‘ જિનમંદિર કરાવવાવાળો સમકિત

દષ્ટિ જીવ બારમા દેવલોકે જાય.' આ સૂત્રના પ્રમાણથી પણ જનપ્રતિમાની સિદ્ધિ થઈ ચૂકે છે.

ઉપર કહ્યા શિવાય બીજાં ઘણાં સૂત્રોમાં જિનપ્રતિમાનો અધિકાર છે. આ પુસ્તક વિશાળ થઈ જવાના હેતુથી તે પાઠો નહિં લખતાં, તે તે સૂત્રોનાં નામ માત્ર બતાવીએ છીએ.

- ૧ જીવાભિગમસૂત્રમાં વિજયદેવે જિનપ્રતિમા પૂજ્યાનો અધિકાર છે.
- ૨ ભગવતીસૂત્રના વીસમાં શતકે જંઘાચારણે જિનપ્રતિમાને વંદન કર્યાનો અધિકાર છે.
- ૩ ઉપાસક દશાંગ સૂત્રમાંકહ્યું છે કે—આણુંદ શ્રાવકે નિયમ કર્યો કે 'જિનવરને જિનભિંબ વિના બીજા કોઈને પણ વંદુ નહિં પૂજું નહિં.' તેવી રીતે બીજા નવે શ્રાવકો માટે જાણવું.
- ૪ કલ્પસૂત્રમાં સિદ્ધાર્થ રાજાએ જિનપ્રતિમા પૂજ્યાનુંકહ્યું છે.
- ૫ શ્રી ભગવતીસૂત્રમાં તુંગિયાનગરીના શ્રાવકોએ જિનપ્રતિમા પૂજ્યાનો અધિકાર છે.
- ૬ ઉવવાઈસૂત્રમાં ઘણાં જિનમંદિરોનો અધિકાર છે.
- ૭ તેજ સૂત્રમાં અંબડ શ્રાવકે જિનપ્રતિમાને વાંદી તથા પૂજ તેવો અધિકાર છે.
- ૮ શ્રી જંબુદ્વિપપત્તિ સૂત્રમાં ચમક દેવતાદિકોએ જિનપૂજ કરેલી કહી છે.
- ૯ શ્રી નંદીસૂત્રમાં વિશાળાનગરીની અંદર શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામીની મહાપ્રભાવિકે થુભ કહેલ છે,
- ૧૦ શ્રી અનુયોગદ્વાર સૂત્રમાં સ્થાપના માનવી કહી છે.
- ૧૧ શ્રી આવશ્યક સૂત્રમાં જુદા જુદા અનેક અધિકાર છે.

શ્રી ભરત ચક્રવર્તિએ જિનમંદિર કરાવ્યાનો અધિકાર છે.
 વગ્ગુર શ્રાવકે શ્રી મહોનાથજીનું દેરાસર કરાવ્યું છે.
 પુષ્પથી જિનપૂજા કરનારનો સંસાર ક્ષય થઈ જાય તેમ
 કહ્યું છે. તથા પ્રભાવતી શ્રાવિકાએ જિનમંદિર બનાવ્યું છે.
 તથા જિનપ્રતિમાની આગળ નાટક કર્યું છે.
 શ્રી શ્રેણિકરાજ નિરંતર એકસો આઠ સોનાના જ્વનવા
 કરાવીને પરમાત્મા સન્મુખ સ્વસ્તિક કરતા હતા.
 સર્વ લોકમાં રહેલ જિનપ્રતિમાને આરધવા નિમિત્તે સાધુ
 તથા શ્રાવક કાઉસુગ્ગ કરે તેમ કહ્યું છે.
 બીજા પણ જિનપ્રતિમાના જુદા અધિકારો છે.

૧૨ શ્રી વ્યવહારસૂત્રમાં પ્રથમ ઉદ્દેશે જિનપ્રતિમાની આગળ
 આલોચણ કરવી કહી છે.

૧૩ દશપૂર્વધરના શ્રાવક સંપ્રતિરાજાએ સવાલાખ જિનમંદિર
 કરાવ્યાં છે તથા સવાકોડ જિનખિંબ ભરાવ્યાં છે, જેમાંથી
 હજારો જિનમંદિર તથા જિનપ્રતિમાઓ વિદ્યમાન છે.
 શત્રુંજય, ગીરનાર આદિ તીર્થોમાં તથા ઘણાં નગરમાં ઘણાં
 સ્થાનકે સંપ્રતિરાજાનાં કરાવેલાં જિનમંદિરો દૃષ્ટિએ
 પડે છે. તેમજ બીજાં પણ ઘણાં હજારો વર્ષોનાં કરાવેલાં
 જિનમંદિરો હાલ વિદ્યમાન છે. આબુજી ઉપર વિમલચંદ્ર
 તથા વસ્તુપાળ તેજપાળનાં કરોડો રૂપીઆ ખરચીને બના-
 વેલાં જિનમંદિરો વિદ્યમાન છે. જેની શોભા દેખતાં ભલભલા
 વિદ્વાનો પણ આશ્ચર્ય પામે છે.

આ પ્રમાણે ઘણાં સૂત્રોમાં ઘણાજ વિસ્તારથી જિનપ્રતિમાનો

અધિકાર બહુજ્ઞ આનંદકારી વિદ્યમાન હોવાથી જિનપ્રતિમા વંદનિક-પૂજનિક છે. પ્રતિમાનાં દર્શન કરતાં પણ પાપના પુંજ ભસ્મીભૂત થઇ જાય છે. માટે તેમાં લેશમાત્ર શંકા રાખવી નહિ. અનંતકાળથી ભવચક્રમાં ભ્રમણ કરતાં માનવભવાદિ ઉત્તમ સામગ્રી મળી છે, તેમાં જો જિનપ્રતિમામાં શંકા રાખીશ અથવા નહિ માને તો પાશ્વ અનંતકાળ ભ્રમણ કરવું પડશે. સૂત્રનો એક અક્ષર ઉત્થાપન કરનારને અનંત સંસારી કહ્યા છે, તો પછી ઠેકાણે ઠેકાણે સૂત્રોમાં કહેલા જિનપ્રતિમાને વંદન કરવાના- પૂજા કરવાના અધિકારને ઉત્થાપન કરનારાઓને કેટલો સંસાર વધી જાય તે તીવ્રદષ્ટિથી સૂક્ષ્મબુદ્ધિથી વિચારવું. કદાચહ છોડી દેવો. પ્રથમથી પકડી રાખેલ અમારાથી કેમ મૂકાય તેવા ખોટા કદાચહમાં મુંઝાઈ રહેવાથી આત્માને ભવચક્રમાં નરકાદિ દુર્ગતિનાં અસહ્ય દુઃખો સહન કરવાં પડશે. કદાચહ મૂકવામાં તો દુઃખ લેશમાત્ર થતું નથી, પરંતુ ઉલટો આનંદ પ્રાપ્ત થાય છે. આત્મામાં નવીન જાગૃતિ આવે છે. ભવભ્રમણ નષ્ટ થાય છે. જુઓ જિનપ્રતિમાનાં દર્શન કરવાથી જ કેટલા ફાયદા થાય છે. ? કેવા કેવા જીવો બોધિનીજ પ્રાપ્ત કરીને આત્મકલ્યાણ કરી ગયા છે. ?

- ૧ અલયકુમારે મોકલેલી ઋષભદેવસ્વામીની પ્રતિમા દેખી આર્દ્રકુમાર પ્રતિબોધ પામ્યા અને સમ્યક્ત્વ રત્ન પ્રાપ્ત કરી અનુક્રમે મુનિપણું અંગિકાર કરી આત્મકલ્યાણ કરી ગયા.
- ૨ દશવૈકાલિક સૂત્રના કર્તા શ્રી શય્યંભવસૂરિ, શ્રી શાંતિનાથની પ્રતિમા દેખી પ્રતિબોધ પામ્યા છે,

સિર્જંભવગણહરજિણપદિમાદંસણેણ પદિબુદ્ધો.' ઇત્યાદિ

૩ શ્રી જિનપ્રતિમાની લક્ષ્મીથી શ્રી શાંતિનાથજીના જીવે તીર્થકર ગોત્ર બાંધ્યું છે.

૪ જિનલક્ષિત કરવાથી જીવ તીર્થકર ગોત્ર બાંધે છે. આ કથન શ્રી જ્ઞાતાસૂત્રમાં છે. જિનપ્રતિમાની પૂજા છે તે તીર્થકર-નીજ પૂજા તે અને તેથી વીસસ્થાનક મધ્યાન પેલા સ્થાનકનું આરાધન થાય છે.

૫ જિનપ્રતિમાને પૂજનાથી સંસારનો ક્ષય થઈ જાય છે. એમ શ્રી આવશ્યકસૂત્રમાં કહ્યું છે.

૬ જિનપ્રતિમાને પૂજવાથી મોક્ષક્ષણની પ્રાપ્તિ થાય છે એમ શ્રીરાયપસેણીસૂત્રમાં કહ્યું છે.

૭ ગણધર મહારાજના સત્તર પુત્રે સત્તરે લેહમાંથી એક પ્રકારે જિનપૂજા કરી છે અને તે જિનપૂજાથી તેજ ભવે મોક્ષે ગયા છે. આ અધિકાર સત્તરલેહી પૂજાના ચરિત્રમાં છે અને સત્તર લેહી પૂજા શ્રી રાયપસેણી સૂત્રમાં કહેલી છે.

૮ નાગકેતુ શ્રીજિનેશ્વરની પૂજા કરતાં શુદ્ધ ભાવનાવડે કેવળ-જ્ઞાન પામ્યા હતા.

૯ દુર્ગતા નારી પરમાત્માની કુલની પૂજા કરતાં કેવળજ્ઞાન પામી હતી.

શ્રીદશવૈકાલિકસૂત્રના આઠમા અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે:—‘ભીંત ઉપર સ્ત્રીની મૂર્તિ ચિત્રેલી હોય, તે મુનિઓએ જોવી નહિ. કારણ કે તેને દેખવાથી વિકાર ઉત્પન્ન થવાનો સંભવ.’

चित्तभित्तिं न निज्भ्राण, नारिवासुअलंकियं ।

भक्त्वरमिबद्मण, दिट्ठिं पडिसमा रे ॥ १ ॥

અર્થ—“ ચિત્રામણની ભીંત સ્ત્રીથી અલંકૃત હોય તો તેને ભેવી નહિ. કારણ જે તે વિકાર થવાના હેતુભૂત છે. જેમ સૂર્ય સામું ભેધ દષ્ટિ સંહરી લઇએ છીએ, તેની પેઠે ચિત્રામણની સ્ત્રી દેખીને દષ્ટિ સંહરી લેવી. ”

જુઓ !, વિચાર કરો ! જેમ ચિત્રામણની સ્ત્રી દેખાવાથી કામ-વિકાર ઉત્પન્ન થાય છે તેવીજ રીતે શાંતરસથી ભરપૂર પરમાત્મા ની મૂર્તિ દેખતાં જીવને વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થાય, તેમાં શું આશ્ચર્ય ? માટે જિનપ્રતિમામાં જરાપણ સંશય રાખવો નહિ.

સૂત્રામાં જિનપ્રતિમા વિષે પદ.

[રાગ—નાથ ^સે ગજકાબંધ છુડાયો]

પૂજે પ્રેમે જિનપડિમા ન્યકારી,

એ તો અવિચળ સુખ દેનારી.....પૂજે.

પ્રભુપડિમા પૂજનની સાંખો, બહુ છે સૂત્ર મોઝારી;

રાયપસેણીમાં સુર સૂર્યાભે, પૂજી છે પડિમા પ્યારી...પૂજે.

જ્ઞાતા અંગે રંગે ઉમંગે, દ્રૌપદી સમક્તિ ધારી,

જિનવર પૂજી લીધો લ્હાવો, જગમાં છે બલિહારી...પૂજે.

જંઘાચારણને વિદ્યાચારણની, પૂજન વાત વિસ્તારી;

ભગવતીમાં પ્રભુ વીરે બાખી, બલિહારી જઈએ વારી...પૂજે.

જીવાભિગમમાં વિજયદેવતા, પડિમા પૂજે મનોહારી;

તેમ ભવી જિનવર પૂજી ભાવે, “ભક્તિ” કરો વારંવારી...પૂજે.

આ પ્રમાણે સૂત્ર સિદ્ધાંતમાં કહેલી જિનપ્રતિમાનાં દર્શન કરી, પૂજન કરી, ભક્તિ કરી, ઘણા ભવ્ય જીવો સમ્યગ્દર્શન પામી

અનુક્રમે કેવળજ્ઞાનની લક્ષ્મી મેળવી મુક્તિમાં બિરાજમાન થયા છે. જન્મમરણના કલેશથી દૂર થયા છે. આવી રીતે જીવોને કર્મ બંધાવવા માટે આ પંચમકાળમાં સાક્ષાત્ જિનેશ્વર ભગવાનનો વિરહ છે. પણ જિનપ્રતિમા પ્રબળ સાધન હોવા છતાં-શાસ્ત્રમાં ઠેકાણે ઠેકાણે જિનેશ્વરદેવે તે બતાવેલ છતાં, કેટલાએ બિચારા મહામોહનીય કર્મના જોરથી-પ્રબળ મિથ્યાત્વના ઉદયથી જિનપ્રતિમાને નથી માનતા, નથી પૂજતા તેને માટે ઉપાધ્યાયજી યશોવિજયજી મહારાજ કહે છે કે:—

એણીપેરે બહુ સૂત્રે લખ્યું જરે, જિનપૂજા ગૃહીકૃત્ય-;

જે નવી માને તે સહીજ રે, કરશે બહુ ભવ નૃત્ય. સુણો જિન !

તુજ વિણ કવણ આધાર.

“બહુ સૂત્રસિદ્ધાંતમાં જિનપૂજાનું કૃત્ય ગૃહસ્થો માટે કહેલું છે, છતાં જે નહિ માને તે આ ભવચક્રમાં જન્મમરણના ફેરાવડે નૃત્ય કરશે.” માટે હે ચેતન ! તું લેશમાત્ર જિનપ્રતિમામાં શંકા કરીશ નહિ અને હંમેશાં પરમાત્માનાં વિધિપૂર્વક દર્શન કરી-પૂજન કરી સમ્યક્ત્વ રતનની પ્રાપ્તિ કરી લેજે. તને આ અપૂર્વ અવસર મળ્યો છે, તેથી જેમ ખીલ જીવો પ્રભુપ્રતિમાનું આલંબન લઈ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરી આત્મકલ્યાણ કરી ગયા તમ તું પણ કરી શકીશ. માટે નિશ્ચયચિત્તથી જિનપ્રતિમાનાં દર્શન-પૂજા-ભક્તિ કરજે !

ઇતિ શ્રી જિનપ્રતિમાનો તથા તેમની

પૂજા—ભક્તિનો અધિકાર.

જેવી રીતે આ પંચમકાળમાં જિનપ્રતિમાનો ભવી જીવોને આધાર છે—તરવાનું સાધન છે, તેવીજ રીતે તીર્થંકર ગણધરોએ કહેલાં જિનઆગમ પણ જીવને સંસારમાંથી તરવાનું પ્રબળ સાધન છે. આગમમાં બતાવેલ ધર્મનું આરાધન કરનાર ભવ્ય જીવો આત્માની પરમાત્મ દશા પ્રાપ્ત કરે છે. જે વીરપ્રભુનાં બતાવેલાં તત્ત્વ જીવ સાંભળે તો તેના હૃદયમાં નવીન અફભૂત વિચાર પેદા થાય: માટે હે ચેતન! સર્વજ્ઞ પ્રભુએ કહેલો ધર્મ ઉત્તમ શરણરૂપ જાણીને મન, વચન, અને કાયા-ત્રિકરણ શુદ્ધે તેનું આરાધન કર! આરાધન કર! અવસર હાથમાં આવ્યો છે તેને જવા દઈશ નહિ. તું અનંતકાળથી અનાથ છે, તે ધર્મના પ્રભાવથીજ સનાથ થઈજ. અનંતકાળથી સંસારમાં ભ્રમણ કરતાં માતાપિતા, ભગિની, સ્ત્રી વિગેરે કુટુંબાદિક તને શરણભૂત થયાં નથી. પરલોકમાં જતાં તેઓનો તને આધાર નથી. જેથી શરણ રહિત એવો તું ધર્મના પ્રભાવથી જ શરણવાળો થઈશ. જે શ્રી ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રના વીસમા અધ્યયનમાં કહેલ અનાથોનું કાઈ શરણ થયું નહિ, જેથી તેઓએ શુભ વિચારોને આત્મા સાથે જોડી દીધા અને સનાથ તેમજ શરણવાળા થયા. તે દ્રષ્ટાંતનું બરાબર મનન કરજે. તેઓની નિસ્પૃહતા વિગેરે જોઈ શ્રેણિક રાજા પણ ધર્મ પામ્યા તે અનાથી મુનિનું દ્રષ્ટાંત આ પ્રમાણે—

અનાથી મુનિનું દ્રષ્ટાંત.

એકદા ગજ અશ્વાધિકવાળા તથા વૈદુર્યાદિક ઘણા રત્નોવાળા મગધદેશના અધિપતિ શ્રેણિકરાજા અશ્વકીડાને માટે મંડિકુક્ષિ નામના વનમાં નીકળી પડ્યા. વનની શોભા ઘણી મનોહારિણી હતી, નાના પ્રકારનાં વૃક્ષોવડે વન ઘણુંજ શોભી રહ્યું હતું.

નાના પ્રકારનાં પક્ષીઓ તે વનનું સેવન કરતાં હતાં. તે પક્ષીઓના જુદા જુદા શબ્દો સંભળાતા હતા. નાના પ્રકારના પાણીનાં ઝરણાં ઝરી રહ્યાં હતાં. તે વન નંદનવનની તુલ્યતા ધરાવતું હતું. ત્યાં એક તરૂની નીચે મહાસમાધિવંત શરીરે સુકુમાળ એવા એક મુનિને તે શ્રેણિક રાજાએ દીઠા. તેનું અદ્ભૂત રૂપ દેખી રાજા મનમાં અત્યંત આનંદ પામ્યા અને ઉપમારહિત રૂપથી વિસ્મય પામી મનમાં તેમની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા. ‘ અહો ! આ મુનિનો કેવો અદ્ભૂત વર્ણ છે ? અહો ! કેવું મનોહર રૂપ છે ? અહો ! આ મુનિ કેવા આશ્ચર્યકારક ક્ષમાના ધરનાર છે ? અહો ! આ મુનિના અંગમાં વૈરાગ્ય કેટલો ભરેલો છે ? અહો ! આ મુનિમાં કેટલી નિર્દોષતા ઝળહળી રહી છે ?’ ઇત્યાદિક અનેક પ્રકારે ચિંતવતાં, ખૂશી થતાં, સ્તુતિ કરતાં, ધીમેથી ચાલતાં, પ્રદક્ષિણા દઈ તે મુનિને વંદન કરી, અતિ સમીપ નહિ તેમ અતિ દૂર નહિ તેવી રીતે બેઠા. પછી બે હાથ જોડી વિનયપૂર્વક મુનિરાજને પૂછ્યું:—‘હિ મહારાજ ! તમે પ્રશંસા કરવા લાયક તરૂણ છો, ભોગવિલાસને માટે તમારી વય અનુકૂળ છે, સંસારમાં નાના પ્રકારનાં સુખો રહ્યા છે, તે સઘળાંને ત્યાગ કરી મુનિપણમાં અતીવ ઉદ્ધમ કરો છો તેનું શું કારણ ? તે મને અનુગ્રહ કરીને કહો.’

રાજાનાં આવા પ્રકારનાં વચનો સાંભળી મુનિરાજે કહ્યું:—‘હિ રાજન્ ! હું અનાથ હતો, હિ મહારાજ ! મને અપૂર્વ વસ્તુ પ્રાપ્ત કરાવનાર તથા યોગ-ક્ષેમનો કરનાર, મારા ઉપર અનુકંપા આણનાર, પરમ સુખનો દેનાર મિત્ર કોઈ ન થયો, એ કારણથી હું અનાથ હતો.’ આવા પ્રકારનાં મુનિનાં વચન સાંભળી શ્રેણિકને હસવું આવ્યું અને શ્રણિકે કહ્યું કે:—‘ તમારે મહાઋદ્ધિવંતને નાથ કેમ

ન હોય ? જો કોઈ તમારો નાથ ન હોય તો હું પોતે થાઉં છું. તમે આ સંસારના લોગ લોગવો. મિત્રજ્ઞાતિ સહિત દુર્લભ એવો તમારો મનુષ્યલવ સફળ કરો. ’ અનાથી મુનિએ કહ્યું:—‘હે શ્રેણિક મગધદેશના રાજા ! તું પોતેજ અનાથ છો તો મારો નાથ કેમ થઈશ ? નિર્ધન હોય તે ધનાઢય કેવી રીતે બનાવે ? બુદ્ધિરહિત બુદ્ધિદાન ક્યાંથી આપે ? વંધ્યા સ્ત્રી સંતાન ક્યાંથી આપે ? જ્યારે તું પોતેજ અનાથ છો તો મારો નાથ ક્યાંથી થઈશ ? ’ મુનિના વચનથી રાજા વિસ્મય પામ્યો અને વ્યાકૂલ થયો. કોઈ કાળે જે વચનનું શ્રવણ થયું ન હતું, એવું વચન યતિના મુખથી સાંભળી શંકાચ્છત થયો છતો બોલ્યો કે:—‘હું અનેક પ્રકારના અશ્વોનો લોગી છું, અનેક પ્રકારના મદોન્મત્ત હસ્તિઓનો ધણી છું, અનેક પ્રકારની સેના મારે આધીન છે, નગર ગામ અંત:પુર અને ચતુષ્પદ વિગેરેની મારે કાંઈ ન્યૂનતા નથી, મનુષ્ય સંબંધી સઘળા પ્રકારના લોગ મને પ્રાપ્ત થયા છે, સેવક જનો મારી આજ્ઞાને આરાધે છે, તમામ પ્રકારની સામગ્રી મારે ઘેર છે, સર્વ મનોવાંચ્છિત વસ્તુઓ મારી સમીપે રહે છે, આવા પ્રકારનો હું દેદીપ્યમાન છતાં અનાથ કેમ હોઉં ? રખે હે ભગવન્ ! તમે ફેરફાર બોલતા હશો. ’

મુનિએ કહ્યું. ‘ હે રાજન્ ! મારા કહેલા અર્થની ઉત્પત્તિને તું બરાબર સમજ્યો નથી, તું પોતે અનાથ છો, પરંતુ તે સંબંધી તારી અજ્ઞતા છે. હવે હું કહું છું તે અવ્યય અને સાવધાન ચિત્તે તું સાંભળ. તે સાંભળી પછી તેના સત્યાસત્યનો નિર્ણય કરજે. મેં પોતે જે પ્રકારના અનાથીપણાથી મુનિપણું અંગીકૃત કર્યું છે, તે હું પ્રથમ તને કહું છું:—

‘ળીજા નગરોથી અતિ શોભાવાળી કોસંબી નામની એક સુંદર નગરી છે. ત્યાં ઋદ્ધિથી પરિપૂર્ણ ધનસંચય નામના મારા પિતા રહેતા હતા. પ્રથમ યૌવનવયને વિષે અતુલ્ય અને ઉપમા-રહિત એવી મારી આંખોને વિષે વેદના ઉત્પન્ન થઈ તથા દુઃખને દેવાવાળો આખા શરીરે દાહજ્વર ઉત્પન્ન થયો. શસ્ત્રથી પણ તીક્ષ્ણ એવો તે રોગ વૈરીની પેઠે મારા ઉપર કોપાયમાન થયો. માંડે મસ્તક આંખની અસહ્ય વેદનાથી અત્યંત દુઃખવા લાગ્યું. ઇન્દ્રના વજ્રના પ્રહાર સરખી ળીજાને પણ અત્યંત ભય ઉપજાવનારી અત્યંત દાહજ્વર વેદનાથી હું બહુ શોકાર્ત્ત થયો. શારીરિક વિદ્યામાં વિદ્વાન, મંત્રમૂળીના જાણુ-સુજ્ઞ વૈદરાજ મારી તે વેદનાનો નાશ કરવા માટે આજ્ઞા, અનેક પ્રકારના ઔષધોપચાર કર્યા, પણ તે વૃથા ગયા ધનવંતરી સરખા તે વૈદો મને તે વેદનાથી મુક્ત કરી શક્યા નહિ. હે રાજન્ ! એજ માંડે અનાથપણું હતું, મારી આંખની વેદના ટાળવાને માટે મારા પિતાએ સર્વ ધન આપવા માંડ્યું. પરંતુ તેથી કરીને પણ મારી વેદના ટળી નહિ. હે રાજન્ ! એજ માંડે અનાથપણું હતું. મારા માતા પુત્રના શોકે કરીતે અત્યંત દુઃખિત થઈ. પરંતુ તે પણ તે દરદથી મને મૂકાવી શકી નહિ. હે મહારાજ ! તેજ માંડે અનાથપણું હતું. એક ઉદરથી ઉત્પન્ન થયેલા મારા મોટા તથા લઘુ બાંધવા પોતાથી બનતો પરિશ્રમ કરી ચૂક્યા, પણ મારી વેદના ટળી નહિ. હે રાજન્ ! એજ માંડે અનાથપણું હતું. વળી મારી મોટી તથા નાની ભગીનિયોથી પણ માંડે દુઃખ ટળ્યું નહિ. હે મહારાજ ! એ જ માંડે અનાથપણું હતું. મારી પતિવ્રતા સ્ત્રી મારા ઉપર પ્રેમવાળી અને રાગવાળી હતી. તે પણ આંખમાં પરિપૂર્ણ આંસુ ભરીને મારા હૃદયને સ્ત્રીચતી-લી-જવતી હતી. મારી અમીથી ક્ષણવાર અલગી રહેતી નહોતી.

અન્ય સ્થળે જતી પણ નહોતી. હે રાજન્ ! એવી સ્ત્રી પણ મારા રોગને ટાળી શકી નહિ, હે રાજન્ ! એજ માફ અનાથપણું હતું. એવી રીતે કોઈના પ્રેમથી, કોઈના ઔષધથી, કોઈના વિલાપથી અને કોઈના પરિશ્રમથી એ રોગ શાંત ન થયો. મેં તે વેળા એકલાએ જ અસહ્ય વેદના લોગવી. પછી હું આ દુઃખથી ભરેલા સંસારથી ખેદ પામ્યો. તેથી વિચારવા લાગ્યો કે:-હું જો આ ઘોર વેદનાથી મુક્ત થઈશ તો પારમેશ્વરી પ્રવ્રજ્યાને (દીક્ષાને) અંગીકાર કરીશ. 'એમ ચિંતવતો હું શયન કરી ગયો. રાત્રી અતિક્રમી ગઈ. એટલે, હે મહારાજ ! મારી તે વેદના શમી ગઈ અને હું નીરોગી થયો. પ્રાતઃકાળે માતાપિતા સ્વજનાદિકને પૂછીને મેં મહાક્ષમાવાળું અને ઇન્દ્રિયોનો નિગ્રહ કરવાવાળું, આરંભાદિથી રહિત સાધુપણું અંગીકાર કર્યું. ત્યારપછી હું મારા આત્માનો નાથ થયો. હવે સર્વ પ્રકારના જીવનો હું નાથ છું. "

અનાથી મુનિએ આવા પ્રકારની અશરણુ લાવના શ્રેણિક રાજના મન ઉપર દૃઢ ઠસાવી. હવે બીજો ઉપદેશ તેને અનુકૂલ આપે છે:-“ હે રાજન્ ! આ આપણો આત્મા જ દુઃખની ભરેલી વૈતરણીનો કરનાર છે. આપણો આત્મા જ શાદમલી વૃક્ષના દુઃખનો ઉપજવનાર છે. આપણો આત્મા જ મનોવાંચિત, ઇષ્ટ વસ્તુ રૂપી દુધને દેવાવાળી કામધેનુ ગાય જેવું સુખને ઉપજવનાર છે. આપણો આત્માજ નંદનવનની માફક આનંદકારી છે. આપણો આત્માજ કર્મનો કરનાર છે. આપણો આત્માજ તે કર્મનો ટાળનાર છે. આપણો આત્માજ દુઃખોને ઉત્પન્ન કરનાર છે. આપણો આત્માજ સુખનો ઉત્પન્ન કરનાર છે. આપણો આત્માજ મિત્ર અને આપણો આત્માજ

વૈરી છે. આપણા આત્માજ તમામ કાર્ય કરનાર છે.” આવી રીત અનેક પ્રકારે અનાથી મુનિએ તે શ્રેણિકરાજ પ્રત્યે સંસારનું અનાથપણું કહી બતાવ્યું. તેથી શ્રેણિકરાજ અતીવ સંતોષપામ્યા. તે અજળી કરીને બોલ્યા કે:—‘હે ભગવન્ ! મને તમે બરાબર ઉપદેશ કર્યો, તમે યથાસ્થિત અનાથપણું કહી બતાવ્યું હે મહાકવિ ! તમે સનાથ છો, તમે સંબંધવ છો, અને તમે સધર્મ છો. તમે સર્વ અનાથના નાથ છો. હે પવિત્ર સંચાત ! હું તમને ખમાવું છું. તમારી હિતશિક્ષાને વાંછું છું. ધર્મધ્યાનમાં વિદ્ય કરવાવાળું ભોગવિલાસ સંબંધી આમંત્રણ મેં આપને કર્યું હતું તે સંબંધીનો મારો અપરાધ ખમાવું છું.’ એવી રીતે સ્તવના કરી શ્રેણિકરાજ પરમાનંદ પામી ધર્મને વિષે રાગી થયા. અને મુનિને પ્રદક્ષિણા કરી તેમના ચરણ વાઢીને સ્વસ્થાને ગયા.

ઈતિ અનાથી મુનિ કથા.

અહો ભગ્યો ! મહા તપોધન, મહા મુનિ, મહા પ્રજ્ઞાશાલી, મહા યશસ્વંત, મહાનિર્ઘ્રીય અનાથી મુનિએ મગધદેશના રાજાને પોતાના શુદ્ધ ચારિત્રથી જે બોધ આપ્યો છે, તે ખરેખર અશરણ ભાવનાને સિદ્ધ કરી દેખાડે છે. મહામુનિ અનાથીએ જે જે વેદનાઓ સહન કરી, તેની તુલ્ય અથવા તેથી પણ વિશેષ અસદ્ધ દુઃખો અનત જીવો સામાન્ય દષ્ટિથી ભોગવતા દેખાય છે. તે સંબંધી તમે વિચાર કરો ! સંસારમાં છવાઈ રહેલ અશરણતાનો ત્યાગ કરી સત્ય શરણ રૂપ ઉત્તમ તત્ત્વજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરો ! પ્રાપ્ત કરવા ઉદ્યમ કરો !, એજ મુક્તિના કારણરૂપ થશે. જેમ સંસારમાં રહેલ અનાથી અનાથ હતા તેમ પ્રત્યેક આત્મા તત્ત્વજ્ઞાનની ઉત્તમ પ્રાપ્તિ વિના હંમેશાં અનાથ જ છે. સનાથ થવા માટે પુરૂષાર્થ ફેરવવાની જરૂર છે. હે આત્મા ! તું પણ પુરૂષાર્થ

કૈાવવીશ તોજ આત્મહિત કરી શકીશ. શ્રેણિકરાજ સુલસા રેવતી પ્રમુખના જીવો પણ પુરૂષાર્થ કૈાવવી પરમાત્માની આજ્ઞાને શીરપર ચડાવી આવતી ચોવીસીમાં તીર્થકર થશે, આવતી ચોવીસીમાં થવાવાળા તીર્થકરોનાં નામો.

આવતી ચોવિસીમાં થવાવાલા તીર્થકરોના નામ.

૧ શ્રી પદ્મનાભ.	તે શ્રી શ્રેણિક મહારાજના જીવ.
૨ શ્રી. સુરદેવ.	તે શ્રી મહાવીર સ્વામીના કાકા શ્રાવકનો જીવ
૩ શ્રી સુપાર્શ્વજીન	તે કોણિક પુત્ર ઉદાયનનો જીવ
૪ શ્રી સ્વયંપ્રભજીન.	તે શ્રી વીરનો પોટીલ નામે શ્રાવકનો જીવ
૫ શ્રી સર્વાનુભૂતી.	તે દુદાયુષનો જીવ
૬ શ્રી દેવશ્રતજીન.	તે કીર્તિનો જીવ
૭ શ્રી ઉદયજીન.	તે શ્રી વીરનો શ્રાવક શંખ ના- મનો જીવ
૮ શ્રી પેઢાલજીન.	તે આણંદ શ્રાવકનો જીવ
૯ શ્રી પોટિલજીન	તે શ્રી સુનંદનનો જીવ
૧૦ શ્રી શતકીર્તિ	તે શતક શ્રાવકનો જીવ
૧૧ શ્રી મુનિસુવ્રત	તે દેવકીજીનો જીવ
૧૨ શ્રી અમમ જીન	તે સત્યકીનો જીવ
૧૩ શ્રી નિષ્કયાજીન	તે વાસુદેવનો જીવ
૧૪ શ્રી નિષ્પુલાક જીન	તે બલદેવનો જીવ
૧૫ શ્રી નિર્મમત્વજીન	તે સુલસા શ્રાવીકાનો જીવ
૧૬ શ્રી ચિત્રગુપ્ત	તે રોહિણીનો જીવ
૧૭ શ્રી સમાધિજીન	તે રેવતી શ્રાવિકાનો જીવ

- ૧૮ શ્રી સંવરજીન તે શતાલીનો જીવ
 ૧૯ શ્રી યશોધરજીન તે દ્વિપાયનનો જીવ
 ૨૦ શ્રી વિજયજીન તે કૃષ્ણનો જીવ
 ૨૧ શ્રી મલ્લિજીન તે નારદનો જીવ
 ૨૨ શ્રી દેવજીન તે અંબડ તાપસનો જીવ
 ૨૩ શ્રી અનંતવીર્યજીન તે અમરનો જીવ
 ૨૪ શ્રી ભદ્રજીન તે રવાતિ યુધનો જીવ

ઉપર બતાવેલ નામવાર તીર્થંકર મહારાજ આવતી ચાવીસીમાં થવાના છે. તેમ બીજા કેવલી ગણુધરો વીગેરે અનેક જીવો પુરુષાર્થ ફેરવી રત્નત્રયિનું આરાધન કરી. કેવલજ્ઞાન પામી. અજરામર પદના ભોક્તા થશે તેવી રીતે હે ચેતન તું પણ જો તીર્થંકર મહારાજનો હિતોપદેશ તારા હૃદયમાં ઠસાવી સંસાર ઉપરથી રાગ ઉઠાવી રત્નત્રયિનું આરાધન કરીશ તો મુક્તિ સુખને જલદી મેળવીશ.

હે જીવ ! તું અનાદિ કાળથી આ ચૌરાશી લક્ષ્યોનિમાં અજ્ઞાનતાથી ભટક્યા કરે છે, અને કામક્રોધ. મોહ માયાદિ. અંતરંગ શત્રુઓથી એવો દુસાઈ ગયો છે કે તને સારાસારની તે ગમ પડવા દેતા નથી. જેથી અનેક લોકોને ત્રાસ આપી રહ્યો છે. તેનું ફલ અનિષ્ટ તારે ભોગવવું પડશે. તેનો પણ તું વિચાર કરતો નથી. તારા માથે કાળ ચક્ર ભમી રહ્યું છે. તે તને ક્યારે ઝડપી લેશે. તે લક્ષમાં લેતો નથી અને પુત્રકલત્ર લક્ષ્મી, વીગેરે પોતાનાં માનીને બેઠો છે પણ તે કોઈ તાંડે નથી. તેનો વીચાર પણ તને આવતો નથી. આ શરીર ઉપર મુર્છા રાખી. ધર્મ ક્રિયાથી પાછો રહે છે શરીરને ખુબ સાચવે છે. આત્માને સાચવતો નથી. પણ તે શરીર તાંડે નથી તે ધ્યાનમાં લેતો નથી. આ

ભવ બ્રમણનો અંત જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર રૂપ રત્નત્રયિ વિના આવવાનો નથી તે રત્નત્રયિ પ્રાપ્ત કરવા. તારો લેશ માત્ર પ્રયત્ન પણ નથી તો પછી ભવબ્રમણનો અંત કેવી રીતે આવશે. તે વીચાર કર. પછી તું સદા પાપથી પેટ ભરે છે કુવિચારોમાં લીન બની જાય છે. ઘાટ આવે દેવ ગુરૂ અને ધર્મની પણ નિંદા કરી નાહક માનવ ભવ હારી જવાના કારણો સેવે છે. પ્રમાદને વશ થઈ આત્મ ચિંતવન એક ક્ષણ પણ કરતો નથી. તો કદાચ કુતર બીલાડાં શિયાલ. સર્પ વીગેરે તિર્થ્યોના તથા નરકના ભવો કદાચ તારા શરીરપર આવ્યા તો તને તેવા હલકા ભવમાંથી ધર્મ વિના કોણ મુક્ત કરાવશે. તેવા હલકા ભવો ન આવે તેવા ઉપાયો લેવા તને કેમ સુઝતા નથી. ઉપાયો નહિ કરે ત્ય સુધી તારું ઠેકાણું નહિ પડે. જેમ ભોજન કર્યા વિના ભૂખ ન મટે. જલપાન કર્યા વિના તૃષ્ણા ન મટે. સૂર્ય વિના અંધકાર ન મટે તેમ ધર્મ વિના કોઈ દિવસ પણ દુઃખ ન મટે. તે વાત કોઈ દિવસ ભુલી જઈશ નહિ. તે ધર્મને. બતાવનાર સદ્ગુરૂના ચરણે જવું જોઈયે. તેમનાં વચનો સાંભલવાં જોઈએ સદ્ગુરૂના સમાગમ વિના અને તેમના બતાવેલ માર્ગે ચાલ્યા સિવાય તારો છુટકો નથી. તે સિવાય તારી ભવ બ્રમણનો નિસ્તાર થવાનો નથી. વીર પ્રભુની વાણીનો સ્વાદ સદ્ગુરૂના સંગથી જો કરીશ તો જ સાચા સુખનો અનુભવ કરી શકીશ. વલી તું જાણે છે કે ‘જેવું કરે તેવું પામે’ છતાં પારકી નિંદા કરી પાપથી પેટ ભરવા તૈયાર થાય છે. અને આત્મનિંદાતો કરતો નથી. તો પછી સંસાર સમુદ્ર કેવી રીતે તરીશ માટે તેનો ઉંડો વીચાર કરી પારકી નિંદા કરવાની ટેવ પણ જરૂર કાઢી નાખજે. અને વારંવાર આત્માને

હિત શિક્ષા આપવા તૈયાર રહેજો. પ્રભાતે વહેલા ઉઠી ધર્મ લાવનાના ઉચ્ચા વિચાર જેવા શાંત ચિત્તથી થાય છે. તેવા શુભ વિચારો ખીજા ટાઈમે થવા પ્રાય મુશ્કેલ છે. માટે સવારમાં કલાક બેકલાકને! ટાઈમ આત્મલાવનામાં કાઢ. સામાયિક પ્રતિક્રમણ, પુસ્તક-વાંચન, વીગેરેથી, સમય સફલ કર અને પ્રમાદને છોડ નીચેની હકીકત ધ્યાનમાં લઈ ખુબ મનન કર.

હિતોપદેશ.

જેવી રીતે ક્ષુધા લાગે તો ખાવા માટે, તૃષ્ણા લાગે તો પીવા માટે, પૈસા કમાવા માટે, પુત્રપુત્રીયોની સારસંભાળ માટે, સંસારનાં મળુરીરૂપ કાર્યોમાં તો કોઈને કાંઈ પૂછવું જ પડતું નથી, જરૂરી પ્રવૃત્તિ થાય છે; તો પછી આ આત્મા અનાદિ કાળથી સંસારરૂપી બંધીખાનામાં પડ્યો છે, તો તેને છોડાવવા માટે થોડો પણ ઉદ્યમ કેમ કરતો નથી ? હે ચેતન ! જરા લેશ માત્ર ચક્ષુ ઉઘાડ. જ્યારે ત્યારે પણ શુભ કાર્યમાં પુરૂષાર્થ ફેરવ્યા વિના સંસારરૂપી કેદખાનામાંથી છુટાશે નહિ. માટે આત્મહિત કરવા તૈયાર થા. સદ્ગુણને! સંયોગ મેળવ. તેમની સેવા કરી આગમમાં પ્રકાશિત કરેલા તીર્થકર ગણધરના બતાવેલા ધર્મને જાણ, જાણીને વિચાર કર, સ્વધન અને પરધનને ઓળખ, મોહના કેન્દ્રથી અસત્ય વસ્તુને સત્ય વસ્તુ જાણી, ભ્રમથી ભૂલ્યો થકે! સાંસારિક સુખને સત્યસુખ તરીકે જાણી શા માટે મુંઝાય છે ? વીતરાગ પરમાત્મા કથિત સત્ય તત્ત્વથી અજાણ રહી પોતાનું આયુ નિરર્થક શુભાવી અધોગતિ શા માટે પ્રાપ્ત કરે છે? સુખની આશાએ બાહ્ય વસ્તુની પ્રાપ્તિ કરવા પ્રયત્ન કરી રહ્યો છે, પરંતુ હે મોહાન્ધ આત્મા ! તું એટલું પણ વિચારતો નથી કે, ખરું સુખ તો આત્મામાં રહેલું છે: પૌદ્ગલિક વસ્તુ તો વિનાશ પામી

જવાની છે; તેની આશાએ આત્મીક ધન ખોઈશ નહિ. કોઈ પણ જડ પદાર્થમાં સુખ રહેલું નથી. જે શરીરમાં સુખ રહેલું હોય તો મૃત શરીરમાં તે સુખની પ્રાપ્તિ થવી જોઈએ, પરંતુ થતી નથી. માટે સિદ્ધ થાય છે કે, સુખ એ આત્માનો ગુણ છે. કર્મના આવરણને લીધે સંસારી જીવોને સુખ તિરોલાવે છે અને સિદ્ધને કર્મના નાશથી તે સુખ આવિર્ભાવે પ્રકાશે છે. તાત્વિક સુખ આત્મામાં જ રહેલું છે. પરંતુ દુઃખદાયી વિભાવ દશાને અનાદિ કાળથી તું કોટે વળગાડીને ફરી રહ્યો છે તેને છોડ. સ્વભાવ દશાને પ્રાપ્ત કર. પરંતુ તારે હજી રસ. લોહપતા ઘણી છે. સમભાવથી આ સંસારહિત તપશ્ચર્યા કરતો નથી. ઉપવાસ, આયંબિલ, એકાસણું, છેવટ ઉણોદરી વ્રત, પણ સમભાવથી કરતો નથી. નવીન નવીન ચીજો ખાવાની ઇચ્છાઓ કર્યા કરે છે, પરંતુ ઇચ્છાનિરોધ કરતો નથી. જે વસ્તુની ઇચ્છા થઈ તેને દબાવતો નથી. સંસારનાં અનેક કાર્યોનું તું ચિંતવન કરે છે. કોઈવાર કામરાગમાં, કોઈવાર રોદરાગમાં, કોઈવાર દષ્ટિરાગમાં, કોઈવાર કુદેવમાં-જેનામાં દેવપણાની ગંધ પણ નથી તેમાં, કોઈવાર કુગુરૂમાં-જેનામાં ગુરૂ પણાનો અભાવ છે તેમાં કોઈવાર કુધર્મમાં-જે ધર્મથી અનેક જીવોનો નાશ થાય એવા અસત્ય ધર્મમાં, કોઈવાર મનોદંડમાં, કોઈવાર વચનદંડમાં-નહિં બોલવા લાયક વચનો બોલીને, કોઈવાર કાયદંડમાં, કોઈવાર હાસ્ય, રતિ, અરતિ, ભય, શોક દુઃખમાં, કોઈવાર કૃષ્ણાદિ ત્રણ અશુભ લેસ્થામાં, કોઈવાર રસ ગારવ, ઋદ્ધિગારવ, શાતાગારવમાં લીન થઈને સંસારની વૃદ્ધિનાં કારણોનું તું ચિંતવન કરે છે. તો હે ચેતન ! તું કેવી રીતે સ્વભાવ દશા પ્રાપ્ત કરી સંસારસમુદ્રનો પાર પામીશ ? આ તમારા આત્માના શત્રુ છે કે મિત્ર ? શાસ્ત્રકારો તો એને કદ્દા શત્રુ કહે છે, તો શું આવી જબરજસ્ત મોહરાજની સેનાને પાછી

નહિ હઠાવે ? તારું સર્વથા બગાડવાવાળી તે સેના છે.હે ચેતનાં વળી તારા ઉપર અઠાર પાપસ્થાનકોનો કેટલો ભેરાવર હુમલો છે? તારી જીંદગીનો અત્યાર સુધીનો વિચાર કરી લે કે, કયો દિવસ મારો ચોકખો ગયો,કે જે દીવસે એકપણ પાપસ્થાનક સેવ્યું નથી? ભાગ્યેજ કોઈ તેવો દીવસ નીકળશે શું આ પણ એક આત્માની નબળાઈ-હીનસત્ત્વતા નહિ તો બીજું શું કહેવાય? ફક્ત સવારે કે સાંજે જ્યારે પડિછમણું કરે છે ત્યારે પહેલે પ્રાણુતિપાત, બીજે મૃધાવાદ, ઇત્યાદીક પાપસ્થાનકનાં નામ બોલી બાય છે, પરંતુ તે શબ્દમાત્રમાંજ રહી બાય છે. સવારે કે સાંજે તે બોલીને જો બીજે દીવસે તેનાથી પાછા હઠે-તે પાપસ્થાનકો ન સેવે તો કેવો આનંદ આવે ? થોડો અનુભવ તો કરજે. અમૂક દીવસે એક પણ પાપસ્થાનકનો સમાગમ કરવો નથી, એમ ધારીને જો થોડું ઘણું તે તરફ લક્ષ રાખીશ તો જરૂર તેને થોડે ઘણે અંશે પણ કાઠી શકીશ. શબ્દો ઉચ્ચાર્યા પછી તે ઉપર વિચાર કરીને શુભમાં પ્રવૃત્તિ ને અશુભથી નિવૃત્તિ કરવાથી જ આત્માને લાભ થાય છે. સર્પ અથવા સિંહને દેખી સર્પ, સર્પ, સિંહ, સિંહ, એમ શબ્દ બોલીએ ને પાછા હઠી ન જઈએ તો સર્પ અથવા સિંહ પ્રાણનો નાશ કરે. તેવી જ રીતે પાપસ્થાનક બોલીને પણ તેનાથી પાછા ન હઠીએ તો તે પાપસ્થાનકો ભાવ પ્રાણ જે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર-તેનો નાશ કરે. તેમાં શું આશ્ચર્ય? સુવર્ણ તથા હીરાદિકને દેખીને મુખથી સુવર્ણાદિક બોલ્યા કરે, સાક્ષાત્ દીઠાં છતાં ગ્રહણ ન કરે, ને કાચના કટકાજ ગ્રહણ કરે, તે ધનવાન થાય ખરો ? ન જ થાય. તેવી જ રીતે જીવાદિક નવ તત્ત્વોનું જાણપણું કરે, પરંતુ તેમાં રહેલ સંવર તત્ત્વનો આદર ન જ કરે, નિર્જરાને ન સ્વીકારે, તો જાણવા માત્રથી

પ્રવૃત્તિ વિના કેવી રીતે આત્મકલ્યાણ કરી શકે ? જુઓ ક્રિયા અષ્ટકમાં શું કહે છે ?

ક્રિયાવિરહિતં હંત, જ્ઞાનમાત્રમનર્થકમ્ ।

ગતિ વિના પક્ષજ્ઞોપિ, નામ્નોતિ પુરમીક્ષિતમ્ ॥

ક્રિયા રહિત જ્ઞાન માત્ર નિષ્કૂળ છે. રસ્તાનો જાણનાર માણસ ગતિ ન કરે-છાનોમાનો બેસી રહે તો વાંછિત નગરે પહોંચતો નથી. તેમ ક્રિયારહિત જ્ઞાન મોક્ષકળદાતા થતું નથી.' શાસ્ત્રમાં પણ જ્ઞાનક્રિયાવડે કરીને જ મોક્ષ કહેલ છે, આ હેતુ-માટે જાણપણું કરી શુભકાર્યમાં પ્રવૃત્તિ કરવી, તેજ મોક્ષનું કારણ છે. બાકી હે ચેતન ! દીવસ ને રાત્રી રોજ જાય છે, આયુ કાપે છે, મસ્તકપર ઘોળા વાળ આવ્યા, મૃત્યુએ આગળથી દૂતો મોકલી ખબર આપી કે-તું ચેત કે ન ચેત, જ્ઞાનક્રિયાવડે મોક્ષસુખ મેળવવા પ્રવૃત્તિ કર કે ન કર, હું તો તાકીદથી આવું છું. તૈયાર થઈ રહેજે. ખોટી આશાએ સંસારમાં પડ્યો રહીશ નહિં. મધુબિંદુ જેવા સાંસારીક સુખમાં મુંઝાઈશ નહીં. નીચે લખેલી ગાથાનું મનન કરજે.

નગારાં વાગે માથે મોતનાં, કેમ નિશ્ચિંત થઈને સુતોરે:

મધુબિંદુ સુખની લાલચે, ખાલી કીચડમાં કેમ સુતો રે.

અલિહારી જાઉં એ વૈરાગ્યની.

આ ગાથાથી નિશ્ચિત કરી લેજે કે મૃત્યુનાં નગારાં વાગી રહ્યાં છે, હવે આત્મશ્રેય કરવામાં જેટલો વીલંબ કરીશ તેટલું ગુમાવી બેસીશ. તું એમ ધારીશ નહિ કે, હજી મને ઘોળા વાળ નથી આવ્યા, હજી હું તો નાની ઉંમરનો છું, હજી આપણે ઘણીવાર છે. સોપક્રમ આશુવાળાને તો વાળ ઘોળા હોય કે કાળા હોય તે

જેવાનું નથી. શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે ‘સોપકમ આયુવાળાનું સાત પ્રકારે આયુ ત્રુટે છે.’ જુઓ, ઉપદેશ રત્નાકરમાં શ્રી મુનિસુંદર-સૂરિ મહારાજે બતાવેલ છે:—

અજ્ઞવસાણે નિમિત્તે, આહારે વેઅણા પરાધાણ !

ફાસે આળપાણુ, સત્તવિહં જિજ્ઞાણ આં ॥ ૧ ॥

૧. અધ્યવસાય રાગ, લય ને સ્નેહ—આ ત્રણ પ્રકારે સમજવા તેમાં રાગજન્ય અધ્યવસાય કોઈ સ્ત્રી એક તરણ પુરૂષને પાણી પાતી હતી, તેના ઉપર અત્યંત રાગવાળી થઈ પાછી હતી નહિ, તે પુરૂષને જેવામાં એકદમ રાગવાળી બની. પુરૂષ આલ્યો ગયો. રાગના અધ્યવસાયથી બાઈ મરણને શરણ થઈ. મનુષ્ય ભવ ગુમાવી બેઠી, એ પેલો રાગ અધ્યવસાય.

ગજસુકુમાળનો સસરો સોમિલ વિપ્ર ગજસુકુમાળને ઉપ-સર્ગ કરીને આવતો હતો. સામેથી વાસુદેવ આવતા દેખી લયથી મરણ પામ્યો. એ બીજો લય અધ્યવસાય.

ત્રીજો સ્નેહ અધ્યવસાય: તે એક વણિકને એક તરણ સ્ત્રી હતી. તે બંનેને ગાઠ સ્નેહ હતો. તે વાણીઓ દેશાંતર કમાવા ગયો. કમાઈને પાછો વળ્યો, તેના મિત્રે આગળથી ઘેર આવી પરીક્ષા કરવા તેની સ્ત્રીને કહ્યું કે:—‘તમારો પતિ મરી ગયો.’ બાઈને સ્નેહ ઘણો હોવાથી તે શબ્દ સાંભળતાં તુરતજ મરણ પામી. પાછળથી તેનો ઘણી આવ્યો, તે પણ પોતાની સ્ત્રીને મરણ પામેલી જોઈ સ્નેહના તીવ્ર અધ્યવસાયથી મરણ પામ્યો. આ સ્નેહ અધ્યવસાયથી. આવા પ્રકારનો તીવ્ર સ્નેહ જીવને બહુ હેરાન કરે છે. જલદી મૃત્યુ પમાડે છે. આજકાલ પંચમ કાળમાં પણ આવો સ્નેહ ઘણીવાર દૃષ્ટિગોચર થાય છે. ઘણા જીવો તેથી

મૃત્યુને આધીન થયા છે. જરાપણ વિયોગ થાય તો મનમાં જાણે છે કે, માફ તમામ નાશ થઈ ગયું ! અરે, હું હવે શું કરીશ ? મારી કોણ રક્ષા કરશે ? મને કોણ સાચવશે ? ઇત્યાદિક સ્વાર્થમાં અંધ બની ખોટા વિલાપ કરી આયુને ઉપક્રમ લગાડી દૂર રહેલા મૃત્યુને નજીક કરી જીવંતી રહ કરે છે ને આર્તધ્યાનથી મરણ પામી નરક તિર્યચાદિ દુર્ગતિના અધિકારી બને છે. માટે આવા સ્નેહથી દરેક ભવ્ય જીવોએ પાછા હઠવું. પ્રથમનો જે રાગ, તે રૂપાદિ દેખાવથી ઉત્પન્ન થયેલ પ્રતિરૂપ જાણવો અને આ સ્ત્રીપુત્રકલત્રાદિ ઉપર જે રાગ તે સ્નેહ જાણવો. આવો સ્નેહ જીવને બહુ ભવમાં ભટકાવનાર થાય છે. વળી કેટલીકવાર કેટલાક લક્ષ્મીના વિયોગ થવાથી બહુજ મુંઝાઈ જાય છે. જાણે કે માફ તમામ ગયું; પરંતુ મૂર્ખ એટલું વિચારતો નથી કે, જન્મ્યો ત્યારે શું લાવ્યો હતો ? અને નરીશ ત્યારે શું લઈ જઈશ ? માટે શું કામ ગભરાય છે ? લક્ષ્મી ગઈ તો ગઈ. તારા નસીબમાં નહોતી. તારું પુણ્ય પ્રબળ હોત તો જાત નહિ, પુણ્ય ઓછું થયું તો ગઈ, માટે પુણ્ય બરાબર ઉપાર્જન કર !, આવી રીતે આત્માને સમજાવીને શાંત કરવાથી શાંતિ થાય છે અને બહુ રાગવડે ઉદ્વેગ દૂરવાથી મૃત્યુને શરણ થવાય છે. તે પણ આવા રાગની અંદર અંતર્ભૂત થાય છે. આ ત્રણે પ્રકારના અધ્યવસાય આયુને તોરી નાંખે છે,

૨. બીજો ઉપક્રમ નિમિત્ત—દંડ, શસ્ત્ર, રજજી, અગ્નિ, પાણી, ઝેર સર્પ, શીત; ઉષ્ણ, અરતિ, ભય, ક્રુધા, તૃષ્ણા, દસાવું, પીલાવું ઇત્યાદિ નિમિત્તથી આયુ તુટી જાય છે.

જેમ કોઈને માથામાં દંડ વાગ્યો ને તે મૃત્યુ પામ્યો. રૂદ્રદેવે અગ્નિ શિખા નામની પોતાની સ્ત્રીને માથામાં દંડ મારવાથી તે મરણ પામી. તેની જેમ કોઈ શસ્ત્ર લાગવાથી યુદ્ધાદિકમાં મરણ પામે,

કોઈ ગળે દોરડાનો ફાંસો ખાઈ મરણ પામે, કોઈ અગ્નિથી બળીને, કોઈ જળમાં ડુબીને, કોઈ ઝેર ખાઈને, કોઈ સર્પ કરડવાથી, કોઈ શીતથી, કોઈ ઉષ્ણતાથી, કોઈ ક્ષુધાથી, કોઈ તૃષ્ણાથી વિગેરે નિમિત્તો પામીને મરી જાય છે. આ નિમિત્તો આયુને તોડી નાખે છે.

૩. આહાર—અતિ ઘણો આહાર કરવાથી અબ્જિર્ણ થઈ જાય છે ને તેથી આયુ તુટી જાય છે.

૪. વેદના—નેત્રાદિમાં શૂલાદિ વગેરેની ઉત્કટ વેદના થવાથી આયુ તુટે છે.

૫. પરાધાત—વિજળી આદિના પરાધાતથી આયુ તુટી જાય છે.

૬. સ્પર્શ—શરીરને વિષે તેવા પ્રકારના ઉત્કટ ઝેરનો સ્પર્શ થવાથી અથવા સર્પાદિકના સ્પર્શથી આયુ તુટી જાય છે. જેમ બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તિ મરી ગયા પછી, તેના પુત્રે સ્ત્રીરત્ન પાસે ભોગની પ્રાર્થના કરતાં તેણે કહ્યું કે:—‘મારો સ્પર્શ તું નહિ સહન કરી શકે, જે તને ખાત્રી કરી આપું.’ એમ કહી એક ઘોડાને કેડ સુધી તે સ્ત્રીરત્ન સ્પર્શ કર્યો. જેથી વીર્યના ક્ષયવડે તે અશ્વ તરતજ મરણ પામ્યો. ચક્રવર્તિની સ્ત્રી કામવિકારથી બીજનો સ્પર્શ કરે તો બીજને સહન ન કરી શકે. મૃત્યુ પામે. જેથી સ્પર્શ પણ આયુને તોડનાર છે.

૭. આસોઆસ—ફેરફાર લેવાવાથી કે વધારે લેવાવાથી આયુ તોડી નાખે છે.

આ સાતે નિમિત્તો સોપક્રમ આયુવાળાનું આયુ તોડનારાં છે, અહીં કદાચ કોઈ શંકા કરે કે:— ‘આયુ તે વળી તુટતું હશે,

જેટલા વરસનું આંધ્યું હોય તેટલું લોગવે, તેને વધઘટ કોઈ કરનાર નથી. ' તેના ઉત્તરમાં લોકપ્રકાશ વિગેરે શાસ્ત્રોમાં કહ્યું છે કે, જેમ લુગડું પાણીથી ભીંજવી ખૂબ લીધું કર્યું પછી ગોટોવાળીને તે કપડું એક બાજુ રાખી મૂકીએ તો સુકાય તો ખરું પણ લાંબા ટાઈમે સુકાય, પરંતુ જો તે કપડાને નીચેની પાણી કાઢી નાંખી તડકે સુકવીએ તો જલદી સુકાઈ જાય. તેવી રીતે આયુને જો ઉપક્રમ ન લાગે તો જેટલા વરસનું આયુ આંધ્યું હોય તે પૂરું કરીને પછી મરણ પામે અને ઉપર ખતાવેલ સાત પ્રકારના ઉપક્રમમાંથી કોઈ પણ ઉપક્રમ લાગે તો પાંચ મીનિટ પૂરી ન થાય ને મરણને શરણ થવું પડે. આ બીના સોપક્રમ આયુવાળા માટે જાણવી. નિરૂપક્રમ આયુવાળા યુગલિક, દેવતા નારકી, ચરમશરીરી, તીર્થંકરો વિગેરે જેને સિદ્ધાંતમાં નિરૂપક્રમી આયુવાળા કહ્યા છે, તે પોતાનું આયુ પૂરું કરીનેજ કાળધર્મ પામે. જેમ નારકીના જીવોના તલ તલ જેવડા ટુકડા પરમાધામી કરે છે. છતાં તે મરી જતા નથી-વેદના અથાગ લોગવે છે. તેવી રીતે નિરૂપક્રમ આયુવાળા માટે સમજવું. જુઓ:—

પાતાલસુંદરીએ જયંતસેન રાજાને મારી નાંખવા ઝેર દીધું છતાં લોંચરામાંથી બહાર નીકળ્યો કે ઉલટી થઈ, ઝેર નીકળી ગયું. ચરમશરીરી હોવાથી નિરૂપક્રમ આયુ ન ત્રુટયું.

ભીમસેનને દુર્યોધને ઝેર દીધું હતું છતાં કાંઈ ન થયું.

કંડુ રાજાને દેવીએ પર્વતમાં પછાડ્યા છતાં ચરમશરીરી હોવાથી મરણ ન પામ્યા.

આયુ જેટલું આંધ્યું હોય તેમાં એક મીનિટ વધે નહિ, પણ ઘટે ખરું તે ચોક્કસ સમજવું. તો પછી આવા શંકાશીલ આયુ

ઉપર હે આત્મા । વિશ્વાસ રાખીશ નહિ. આજ આનંદથી તું
ઝેઠો હોય તો પણ ચોક્કસ જાણજે કે, આવતી કાલની સવાર તો
ફર રહી પરંતુ ખપોર જ્યારે દેખે ત્યારે ખરો. જે શાસ્ત્રકાર
લલામણુ કરે છે કે,—ધર્મ કરવામાં વિલાંબ નહિ કરવો:—

જં કલ્લે કાયવ્વં, તં અજ્જં ચિય કરેહ તુરમાણા ।

बहुविग्धो हु मुहुत्तो, मा अवरन्हं पडिख्कहे ॥ ૧ ॥

મનુષ્ય ચિંતવે છે; કે, કાલે ધર્મ કાર્ય કરીશું, પરંતુ કાલ
કોણે દીડી છે ? કાલે શું થશે ? માટે હે લગ્યો ! કાલે કરવાનું
હોય તે આજેજ વિલાંબ રહિત કરી લો, જરાપણ ટીલ કરશો
નહિ. ધર્મ કાર્ય કરવામાં એક મૂહુર્ત પણ વિઘ્નવાળું થઈ પડે છે
તેથી પાછલા પહોરમાં કરવાનું હોય તે પણ પેલા પહોરમાં જ
કરી લો, કારણ જે કદાચ આયુ પુરું થઈ રહ્યું તો પાછલા
પહોરમાં કેવી રીતે ધર્મ કરશો ?

જુઓ યશોધરનો જીવ પ્રથમના નવમા ભાવમાં સવારે સંજમ
લેવાને વિચારમાં સુઈ રહ્યો, તેની સ્ત્રી નયનાવળીએ ઝેરદહ છેવટે
ગળે નળ દહીં મારી નાંખ્યો, સંજમ લઈ શક્યો નહીં. આર્તધ્યા-
નથી મરીને મોર થયો, ત્યાં તીર્થચના ભવોમાં હિંસાના જોગથી
વધી શક્યો નહિ, તુરત ઉંચા ચડી શક્યો નહિ. છેવટે નવમે
ભવે યશોધર ચાહારાજ થયા. તે ભવમાં મુનિરાજના સમાગમથી
જાગ્રતિ થવાથી આત્મશ્રેય કર્યું.

ધર્મ કરવામાં વિલંબ નહિં કરવા વિષે.

રાગ—બ્રહ્મા વેગે આવોરે...

નગો લવી નગો રે, ઉંઘ અધોરી ત્યાગો રે,
અવસર આવ્યો ઓળખો હોજ;
નહિ નગો તો, જીવન ચાલ્યું રે જાય,
ખોયું તેનો પસ્તાવો પાછલ થાય.....નગો.

સાખી—પળ પળ પ્રાણી આઉપું, ઓછું થાય હંમેશ;
ચેતો ચિત્તમાં ચોંપથી, એ આગમ ઉપદેશ.
ધર્મ ક્રિયામાં લાગો રે.....અવસર આવ્યો.

સાખી—લાખ પૂર્વ આયુ ધણી, ચાલ્યા અન્તે ખાસ;
અદ્ય જીવનનો આપણો, તો અરે શ્યો વિશ્વાસ.
લવની લાવઠ લાંગો રે.....અવસર આવ્યો.

સાખી—ધર્મે ઢીલ કરો નહિ, ધરો ધ્યાનમાં એહ;
તપ જપ વ્રત કરણી કરી, સફળ કરો આ દેહ.
“લક્ષિ” જિનવરની માગો રે.....અવસર આવ્યો.

આજકાલ કેટલાએક જીવો ધર્મકાર્યોમાં વિલંબ કરી મૃત્યુને શરણુ થાય છે, પરંતુ વાયદા કરી જલદી કાર્ય સાધી શકતા નથી, તેવા જીવોને કાળરાજી આચિંતા પકડે છે, ત્યારે આર્તધ્યાનથી મરણુ પામી યશોધરના જીવની માફક તિર્યચાદિ ગતિમાં રખડે છે. પછી જલદી ઉંચુ ચઢવું ઘણું કઠિન થઈ પડે છે. પ્રથમ આપણે બતાવી ગયા કે મનુષ્યનો ભવ પામવો મહા કઠિન છે: તે ગુમાવી બેઠા પછી ક્યાંથી મળે? તેથી જેણે આ એક ભવ બગાડ્યો, તેણે ઉત્તરોત્તર ઘણા ભવો બગાડ્યા જેણે આ એક ભવ સુધાર્યો, તેણે

તમામ ભવો સુધાર્યા. કારણ કે જીવ ધર્મારાધનવડે સમ્યક્ત્વ દર્શન પામી દેવલોકમાં જાય છે અને ત્યાં પણ અનેક પ્રકારનાં તીર્થંકરની ભક્તિ વિગેરે શુભ કાર્યો કરી, માનવ ભવ લઈ, સિદ્ધિ-પદને જલદી પામે છે. કેાઈ ત્રણ ભવ, કેાઈ પાંચ, સાત, આઠ ભવમાં પણ સિદ્ધિપદ પામે છે. વચલા ભવમાં પણ દુઃખને પામતા નથી. સારી ઋદ્ધિસિદ્ધિવાળા કુટુંબમાં જ જન્મ થાય છે. માટે હે ચેતન ! આ ભવસફળ કરવા માટે જલદી ઉદ્યમવંત થા ! પ્રમાદ છોડ. જો ! છાંયાના બહાના વડે કાળરાત્ર તારી પાછળ ફરે છે. તે હકીકત શાસ્ત્રકાર બતાવે છે:—

છાયામિસેણ કાલો, સયલજિયાણં છલં ગયેસંતો ।

પાસં કહાવિ ન મુશ્ચઈ, તા ધમ્મે ઉજ્જમં કુણહ ॥ ૧ ॥

‘ હે આત્મા ! તારા શરીરની છાયા જે દેખાય છે. તે છાયાને બદલાને કાળરાત્ર તારી પાછળ ફરે છે, સકળ જીવોનું છળ તે તાકી રહ્યો છે, છેડો છોડતો નથી, માટે ધર્મને વિષે ઉદ્યમ કર. ’

એકદમ આચિંતો તને કાળ પકડશે ત્યારે પછી તારાં જેટલાં કામ છે, તેટલાં પૂરાં થઈ શકવાનાં નથી: કામ તો બાકીનાં બાકીજ રહેશે. અને તને તે વખત બહુ જ પશ્ચાત્તાપ થશે કે— ‘ અરે ! આપણે કાંઈ આખી જીંદગીમાં સુકૃત કરી શક્યા નહિ અને મૃત્યુના પંજમાં આવ્યા. ’ તેવો પશ્ચાત્તાપ તે વખતે ન થાય તેવી યોજના અત્યારથી કરી લે. દાન, શીયલ, તપ, ભાવ—આ ચાર પ્રકારના ધર્મને તથા શ્રુત ધર્મ ને ચારિત્ર ધર્મને આદર. અવસર પામી સંયમ ગ્રહણ કર. સંયમ ન લઈ શકે તો સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ સમજી સમ્યક્ત્વપૂર્વક શ્રાવકનાં બારવ્રત, સદ્ગુણો સંયોગ

પામી અંગિકાર કરી લે. પછી ધીમે ધીમે સંયમની પણ ભાવના થશે. અત્યારથી અભ્યાસ પાડ. અભ્યાસ વિના કોઇપણ કાર્ય કરવું ઘણું કષ્ટકારી થઇ પડે છે. શરીર સાફ છે ત્યાં સુધી જ કરી શકીશ. અત્યારે નહિ કરે તો પછી મૂઠ તથા ગમારની ઉપમાને લાયક થઇશ. જો ! શાસ્ત્રમાં કહે છે કે:—

વિવિધોપદ્રવં દેહ—માયુશ્ચ ક્ષણભંગુરં ।

કામાઽઽલંબ્ય ધૃતિં મૂઢૈઃ, સ્વશ્રેયસિ વિલંબ્યતે ॥ ૧ ॥

“આ દેહ વિવિધ પ્રકારના ઉપદ્રવથી સપડાયેલ છે, આયુ ક્ષણભંગુર છે, છતાં કેવા પ્રકારની ધૈર્યતાને કે ધીકાઈને અવલંબી મૂઠ જીવો પોતાના આત્મહિતમાં વિલંબ કરી રહ્યા છે ?”

આ શરીર અનેક પ્રકારના ઉપદ્રવોથી વિંટાયેલુંજ છે કોઈ વાર ભયંકર રોગ, કોઈ વાર મૂચ્છા. કોઈ વાર ઘેલછા ઇત્યાદિ ઉપદ્રવોથી ભરપૂર આ દેહ છે. વળી આયુ પણ ક્ષણભંગુર છે. ક્ષણવારમાં માણસ મરણને શરણ થઈ જાય છે. આવી સ્થિતિમાં તો બીજા કોઈનું શરણ નહિ લેતાં ધર્મનું જ શરણ લેવું, તેજ આત્માને હિતકારી છે. ધર્મ છે તેજ જીવને પરભવ જતાં શંખલ-ભાતા તુલ્ય થાય છે. માર્ગમાં ગમન કરનાર માણસ સાથે ભાતું ન હોય તો દુઃખી થાય છે. તેજ હકીકત ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં કહે છે કે:—

અદ્વાણં જો મહંતં તુ, અપાહિજ્જો પવજ્જઈ ।

ગચ્છંતો સો દુહી હોઈ છુહાતન્હાહિં પીઠિણ ॥ ૧ ॥

“જે મનુષ્ય મોટા લાંબા માર્ગમાં ભાતા વિના ગમન કરે છે,

તે જતો થકો ક્ષુધા અને તૃષ્ણ વડે પીડા પામતો ઘણોજ દુઃખી થાય છે. ”

વિવેચન—લાંબા માર્ગે જવું હોય તો સુર માણસ ભાતું લઇનેજ ગમન કરે, પરંતુ લીધા વિના જાય તો મૂર્ખ કહેવાય. તેવીજ રીતે પરલોકમાં ગમન કરનાર જીવ ધર્મને સાથે ન ગ્રહણ કરે તો દુઃખી થાય અને વળી મૂર્ખ કહેવાય તેમાં આશ્ચર્ય નથી. તેજ હકીકત સૂત્રકાર કહે છે કે:—

एवं धम्मं अकाउणं, जो गच्छइ परं भवं ।

गच्छंतो सो दुही होइ, बाहिरोगेहिं पीडिण ॥२॥

“એજ પ્રમાણે એટલે ભાતા વિના માર્ગમાં જતા પુરૂષની જેમ જે પુરૂષ ધર્મ કર્યા વિના પરલવમાં જાય છે. તે વ્યાધિ અને રોગો વડે પીડા પામ્યો છતો દુઃખી થાય છે ”

હવે જે ભાતું લઇને જાય છે તેના ઉપર કહે છે કે:—

अद्धाणं जो महंतं तु, सपाहिच्चो पवज्जइ ।

गच्छंतो सो सुही होइ, लुहातन्हाहिं विवज्जिओ ॥३॥

“જે પુરૂષ મોટા લાંબા માર્ગમાં ભાતા સહિત ગમન કરે છે. તે પુરૂષ ક્ષુધાતૃષ્ણથી રહિત થયો થકો સુખી થાય છે. ”

एवं धम्मंपि काउणं, जो गच्छइ परं भवं ।

गच्छंतो सो सुही होइ, अप्पकम्मे अव्वेयणे ॥४॥

“એજ પ્રમાણે ધર્મ કરીને જે પ્રાણી પરલવમાં જાય છે, તે પ્રાણી અદ્ય કર્મવાળો થયો થકો અને અશાતાવેદના રહિત

થયો થકો સુખી થાય છે. ” વળી વિશેષ પ્રકારે ધર્મનો પ્રભાવ કહે છે કે:—

જિનધમ્મોયં જીવાણં, અપુન્વો કપ્પપાયવો ।

સગ્ગાપવગ્ગસુક્खाणं, फलणं दायगो इमो ॥ ૧ ॥

“આ જિનધર્મ જીવોને અપૂર્વ કલ્પવૃક્ષ તુલ્ય છે. કારણ કે કલ્પવૃક્ષ આ લોકનાં જ સુખને આપે છે, પરંતુ જિનધર્મરૂપી કલ્પવૃક્ષ તો સ્વર્ગ અને મોક્ષના સુખરૂપ રૂપોને આપવાવાળો છે, માટે જોન ધર્મ રૂપી કલ્પવૃક્ષને અપૂર્વ સમજવો. ”

ધમ્મો બંધુ સુમિત્તો અ, ધમ્મો ય પરમો ગુરુ ।

મુરુખમગ્ગે પયત્તાણં, ધમ્મો પરમસંદ્ધો ॥ ૧ ॥

“આ જગતમાં જીવોને ધર્મ બંધુ સમાન છે. જેમ આપત્તિ સમયમાં લાઈ સહાયતા કરે છે, તેમ આપત્તિમાં આવી પડેલા પ્રાણીને ધર્મ બરાબર સહાય કરે. છે વળી ધર્મ હિતકારી મિત્ર સમાન છે. જેમ સાચો મિત્ર સદ્બુદ્ધિ આપી સન્માર્ગે દોરે છે, તેમ ધર્મ પ્રાણીને સન્માર્ગમાં દોરે છે. વળી ધર્મ સદ્ગુરુ સમાન છે. જેમ સદ્ગુરુ મહારાજ ઉપદેશ આપી પ્રાણીને દુર્ગતિમાં જતાં બચાવે છે, તેમ ધર્મ પણ પ્રાણીને દુર્ગતિમાં જવા દેતો નથી. જેમ ચીલાતિપુત્ર તથા દંડપ્રહારી, ને અર્જુનમાળી જેવા ઘોર પાપી જીવો પણ ચારિત્ર ધર્મના પ્રભાવથી દુર્ગતિમાં નહિ જતાં દેવલોક તથા મોક્ષમાં બિરાજમાન થયા છે. માટેજ ધર્મ મોક્ષ-માર્ગમાં ગમન કરનાર જીવોને રથ સમાન કહ્યો છે. જેમ ઉત્તમ રથ માર્ગમાં

સુખેથી લઈ જાય છે ને ઇચ્છિત નગરે પહોંચાડે છે, તેમ ધર્મરૂપી રથ પણ મોક્ષ-માર્ગમાં પ્રવર્તેલા પ્રાણીને મોક્ષમાં સુખશાંતિથી પહોંચાડે છે.”

આવે ધર્મરાજનો પ્રયત્ન પ્રભાવ હોવા છતાં સંસારમાં રહેલા કેટલાએ જીવો લક્ષ્મીની લાલસાવડે કરી એક બીજાનું બુદ્ધિ ચિંતવી, ઇર્ષ્યાઓ કરી, અનેક પ્રકારનાં પાપો કરી નરકાદિ દુર્ગતિના લાજન થાય છે અને નરકાદિકમાં ઘોર વેદના સહન કરે છે.

લક્ષ્મીની ચંચળતા.

(રાગ-એ વ્રત જગમાં દીવો મેરે પ્યારે...)

એ ઋદ્ધિ અસ્થિર પ્રમાણો, હો પ્રાણી !

એ ઋદ્ધિ અસ્થિર પ્રમાણો, મોહ કરો છો શ્યાનો હો પ્રાણી
નંદે સોવનની ડુંગરી કરી પણ, લઇને ગયો નહિં કટકો :

કાયા માયા વાદળ છાંયા, છે દિન ચારનો ચટકો... હો પ્રાણી

મમ્મલુ શેઠે વેડ કરી ભલે, ભેળી લક્ષ્મી બહુ કાંધી;

અન્તસમે સહુ મૂકીને ચાલ્યો, પાછ ન સાથે લીધી. હો પ્રાણી

માર્ગાનુસરીના ગુલુ પાંત્રીશને, અંતરમાંહી ઉતારો;

ન્યાયોપાર્જિત વિત્ત વરીને, ખર્ચો ખાતે હજારો... હો પ્રાણી

સાતે ક્ષેત્ર વાપરી પૈસો, જીવન જરૂર સુધારો;

પ્રભુ “ લક્ષ્મિ ” વળી નિત્ય કરીને, સફળ કરો જન્મારો...

હો પ્રાણી ! એ ઋદ્ધિ અસ્થિર પ્રમાણો.

જીઓ ! ધવળશેઠે, શ્રીપાલરાજ મહાપુણ્યશાળી, અહોનિશ નવપદનું ધ્યાન કરવાવાળાનું તેની લક્ષ્મી લઈ લેવા માટે બૂદ્ધિ ચિંતવ્યું, શ્રીપાળને સમુદ્રમાં નાંખવા પ્રપંચો રચ્યા, સમુદ્રમાં

નાંખ્યો, સિદ્ધચક્રના ધ્યાનથી મીન ઉપર ચઢી સમુદ્ર બહાર નીકળ્યો. અંતે પાપનો ઉદય થવાથી ધવળ શેઠજ સાતમા માળથી નીચે પડ્યો, મરીને સાતમી નરકે ગયો. બીજાનું બુરું ચિંતવ્યાથી સુખી ક્યાંથી થવાય ? આ હકીકત શ્રીપાલ ચરિત્રમાં છે.

વળી એક શેઠે તેના નોકરને દુઃખી કરવા ઘણો ઉદ્યમ કર્યો, પરંતુ તે નોકરનું પુણ્ય પ્રબળ હતું, જેથી ચંડાળ પાસે મરાવવા ખાનગી દાવપેચ કર્યા છતાં ચંડાળે છોડી મૂક્યો. બીજીવાર ઝેર આપવાનો બંદોબસ્ત કર્યો, ત્યાં ઝેર તો દૂર રહ્યું પરંતુ ઝેરને બદલે તે શેઠની પુત્રી પરણ્યો. ત્રીજી વખત મારી નાંખવાનો દાવપેચ રચ્યો, ત્યાં તે શેઠનો જ પુત્ર મરાઈ ગયો. જેટલું જેટલું તેનું શેઠે અવળું ચિંતવ્યું તેટલું તેટલું તેના પુણ્યના પ્રભાવથી સવળું થયું. છેવટ તે શેઠ પુત્રના મરણથી બહુ દુઃખ થવાને લીધે ચરણ પામી નરકે ગયો. એટલે તે નોકર શેઠનો જમાઈ હોવાથી તમામ મીલકતનો માલીક થયો. સજ્જનો ! વિચાર કરો, પારકાની ઇર્ષ્યા કરશો તો તમે ક્યાંથી સુખી થશો ? આ અધિકાર ગૌતમપૃચ્છામાં છે.

આજકાલ કેટલાએ જીવો બીજાને સુખી દેખી મનમાં બળે છે ને ઇર્ષ્યા કરો પોતાના આત્માને પાપથી ભારે કરે છે. મનમાં વિચારે છે કે, આટલી બધી ઋદ્ધિ સિદ્ધિ એને થઈ ને મારે કેમ નહિ ? માટે તેની ઋદ્ધિનો ફેરફાર કરાવી નાખું. આવા વિચાર કરવાથી પાપના બંધન સિવાય બીજાં કાંઈ હાથમાં આવતું નથી. કારણ કે સામા મનુષ્યનું પુણ્ય પ્રબળ હશે, ત્યાં સુધી તારાથી કાંઈ થવાનું નથી. ઇર્ષ્યા કરનાર જીવો પોતાનાં શુભ કાર્યનો

લાભ ગુમાવી લવાંતરમાં દુઃખી થાય છે. તે ઉપર કુંતલદેવી રાણીનું દષ્ટાંત મનનપૂર્વક વિચારી ઇર્ષ્યાથી હે ચેતન દૂર રહી આત્મસાધન કરજે.

કુંતલદેવી રાણીનું દષ્ટાંત.

આ ભરતક્ષેત્રને વિષે ઇન્દ્રની નગરી જેવું અવનિપૂર નામનું નગર છે, તેમાં જિતશત્રુ નામે રાજા છે. તે રાજાને પાંચસો રાણીઓ હતી. તે સર્વે ઉદાર અને પુણ્યકાર્યમાં અત્યંત આદરવાળી હતી. તે સર્વની મધ્યે કુંતલદેવી નામની પટરાણી માત્ર બહારથી જ શોભતી હતી: બીજી રાણીઓ નિષ્કપટપણે ધર્મ કાર્યમાં તત્પર હતી તેથી તેઓ તત્ત્વથી શોભતી હતી. સર્વે રાણીઓને રાજાની કૃપાથી ઘણી ઘણી સંપદાઓ પ્રાપ્ત થયેલી હતી તેનાથી તેણીએ અદ્ભુત ચૈત્યો કરાવ્યાં. તે ચૈત્યોમાં તેઓએ સુવર્ણાદિકની સુંદર જિનપ્રતિમાઓ સ્થાપન કરાવી. ઉત્તમ જીવોના ભાવ નિરંતર પુણ્યકાર્યમાં વૃદ્ધિ પામતા જ હોય છે. તે ચૈત્યોમાં તે નિરંતર સ્નાત્રાદિક મોટા ઉત્સવો! કરવા લાગી, કારણ કે ચૈત્યોમાં મોટી પૂજાઓ કરવામાં આવે તે પોતાને અને અન્યને બોધનું કારણ છે. તે સર્વે રાણીઓ ઉપર વક્ર હૃદયવાળી કુંતલદેવી ઇર્ષ્યા કરતી હતી તેથી તેણીએ સુવર્ણનું મોટું ઉંચું ચૈત્ય કરાવ્યું. તેમાં પૂજાદિક સમગ્ર કાર્ય વિશેષ કરીને કરવા લાગી. કારણ કે ઇર્ષ્યાળુ જીવો પોતાના ઉત્કર્ષ માટે અને પરના અપકર્ષ માટે પ્રયત્ન કર્યા કરે છે. બીજી સર્વે રાણીઓ સરળ હતી. તેઓ ભક્તિથી જે જે ઉત્સવો કરતી હતી, તે તે ઉત્સવો થકી કુંતલદેવી ઇર્ષ્યાથી બમણો બમણો કરતી હતી. તો પણ બીજી રાણીઓ તો કુંતલદેવીની પ્રશંસાજ કરતી હતી કે (અહો !

આશ્ચર્ય) આ કુંતલદેવીની સંપત્તિ કોને વખાણવા લાયક નથી ?, કે જે આ પ્રમાણે જિનેશ્વરની અદ્ભૂત ભક્તિ કરે છે.

આ પ્રમાણે પ્રશંસા કરી તમામ રાણીઓ કુંતલદેવીની પ્રશંસા કરતી હતી. પરંતુ તે કુંતલદેવીનો મત્સર (ઇર્ષ્યા) તેણીના મોટા પુણ્યનો નાશ કરનાર થયો. કારણ કે વિષ છે તે સ્વાદિષ્ટ-સારા ભોજનને પણ દૂષિત કરે છે. સપત્નિના ચૈત્યોમાં મનોહર વાજાંત્રોનો શબ્દ થતો તે પણ તેણીના કાનમાં પડતો, તે તેને તીવ્રજ્વરના માટે થતો હતો. એકંદર તેઓનાં ચૈત્યોમાં સુંદર કાર્યો થતાં જોઈ કુંતલદેવી દુઃખી થતી હતી. આ પ્રમાણે દ્વેષના દુઃખથી પીડા પામતી વ્યાધિ વડે અધિક પીડાવા લાગી. આ ભવમાં દુષ્ટકર્મ ઉદયમાં આવવાથી છેવટ દુષ્ટ અવસ્થાને પામી કે જેથી તેણીને જોઈ થુથુ કરી, સર્વ કોઈ નિંદા કરતું હતું. રાજાએ પણ દૂર કરી. છેવટ કાળધર્મ પામી ઇર્ષ્યાના જોરથી કુતરી થઈ. ઇર્ષ્યાળુ માણસ પુણ્યવાન હોય તો પણ તેની શુભ ગતિ નથી. તે કુતરી ચૈત્યની અંદર વારંવાર આવજા કરવા લાગી, કારણ કે પૂર્વ જન્મમાં અભ્યાસ કરેલ શુભ અથવા અશુભ, તે અન્ય જન્મમાં પ્રાપ્ત થાય છે. બીજી સર્વ રાણીઓ હર્ષથી પોતાના અને કુંતલદેવીના ચૈત્યોને પૂજતી હતી, કારણ કે સત્પુરુષોને કોઈપણ કાર્યમાં આ માર્ગ અને આ પારકું એવી બુદ્ધિ હોતી નથી, તો પછી ધર્મ કાર્યમાં તો કેમ જ હોય. કોઈ વખત તે નગરના ઉદ્યાનમાં કેવલજ્ઞાની મુનિ પધાર્યા. તે સાંભળી અંતઃપુર અને પરિવાર સહિત રાજાએ કેવલી પાસે જઈ પ્રણામ કર્યા. દેશનાને અંતે હર્ષ પામેલી રાણી-ઓએ ગુરૂને પૂછ્યું કે:- ‘ તે પુણ્યશાળી કુંતલદેવી કયાં ઉત્પન્ન થઈ છે ? , ગુરૂએ કહ્યું કે.- ‘ ઇર્ષ્યાવડે તેનો ગર્વ વૃદ્ધિ પામ્યો હતો તેથી

તે કુંતલદેવીએ સર્વ પુણ્ય કર્મને મલીન કર્યું છે. ઘણા વિસ્તાર પામેલા મત્સર ભાવથી ખાંધેલા કુકર્મના યોગે મરીને પોતાના ચૈતન્યની સામે કુતરી થઈ છે.' સર્વ કાર્યોમાં ઇર્ષ્યાનો ત્યાગ કરવો જોઈએ તેમાં વળી પુણ્યના કાર્યમાં તો વિશેષે કરી ત્યાગ કરવો જોઈએ, નહિતો પુણ્યનો વિનાશ થાય છે. આ પ્રમાણે કેવલી મહારાજની દેશના સાંભળી ચતુર રાણીઓ અત્યંત વૈરાગ્ય પામી. કારણ કે ભવ્ય પ્રાણીયો કુકર્મનું કૃણ સાંભળીને જલ્દી વૈરાગ્ય પામે છે, ત્યારપછી તમામ રાણીઓ ચૈતન્યમાં આવી જિનેશ્વરને નમસ્કાર કરી સ્નેહ, કરુણા અને આશ્ચર્ય સહિત તે કુતરીને જોઈ. તેની પાસે લોજન મૂકી વૈરાગ્યનાં વચનો કહેવા લાગી. 'હે ભદ્રે ! તેં પૂર્વભવમાં આ ચૈત્ય કરાવ્યું છે, તે સિવાય બીજું દાનાદિક પુણ્ય ઘણું કર્યું છે: પરંતુ તે સર્વે પુણ્ય તારી ઇર્ષ્યાએ ધોઈ નાંખ્યું છે અને ઇર્ષ્યાથી આવી નિંદવા લાયક ગતિને પામી છે. અને તું પૂર્વભવમાં રાજાની પટરાણી કુંતલદેવી હતી.' આવાં વચન સાંભળી તે કુતરી સંભ્રાંત થઈ વિચારવા લાગી કે:—' મારા પર પ્રેમ રાખનારી આ સ્ત્રીઓ કોણ છે ? આ સ્ત્રીઓ શું કહે છે ? આ મંદિર શું છે ? મેં આ ક્યાં જોયું છે ? ' ઇત્યાદિક તર્કવિતર્ક કરતાં તેણીને ભતિસ્મરણજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું અને પોતે પૂર્વે કરેલું પુણ્ય તથા ઇર્ષ્યા એ સર્વેનું સ્મરણ થયું, તેથી તે અત્યંત વૈરાગ્ય પામી વારંવાર પૂર્વના દુષ્કર્મને નિંદવા લાગી, પછી કેવલી ભગવાન પાસે જઈ સર્વે કર્મની આલોચના કરી, અણસણ અહણ કરી, સાત દિવસ અણસણ પાળી સ્વર્ગે ગઈ. આ પ્રમાણે ઇર્ષ્યાનું પરિણામ અત્યંત દુષ્ટ બાણી, હે આત્મા ! કોઈ દિવસ કોઈ ઉપર ઇર્ષ્યા કરીશ નહિ

અને નાહક તેવા ખોટા માર્ગમાં જઈ દુઃખી થવા પ્રયત્ન કરીશ નહિ. વળી લક્ષ્મી મેળવવા માટે અન્નતિ ઈર્ષ્યા કે કુડકપટ કરી દગા પાસલા કરી લક્ષ્મી મેળવવા ધારે છે, પણ તે રીતે મેળવી શકીશ નહિ. તેમ કરવાથી કદાચ પૂર્વ ભવના પુણ્યથી લક્ષ્મી મળશે. ભવાંતરમાં દુર્ગતિમાં અસહ્ય દુઃખો વેઠવાં પડશે, અને તારી મેળવેલી લક્ષ્મી પાછળ ભેગાં થઈને ખીન્ન બહુ ભોગવશે. પાપનાં ફળ તો તારે એકલાનેજ ભોગવવાં પડશે. તેમાં લેશમાત્ર કોઈ ભાગ પડાવશે નહિ.

નંદરાજ સોનાની નવ ડુંગરીયો મૂકીને ચાલ્યો ગયો; પણ સાથે તેમાંથી થોડું પણ સોનું લઈ શક્યો નહિ. પ્રથમ કહી ગયેલ સાગરશ્રેષ્ઠિ ચોવીસ કોડ સોનામહોરોનો માલીક હોવા છતાં હાથ ખંખેરી પાપના ઉદ્યથી સાતમી નરકે ગયો. ખીન્ન પણ ઘણા રાજાઓ, ચક્રવર્તિ; વાસુદેવો, અથાગ લક્ષ્મી મૂકી મૂકીને પરભવમાં પાપના જોરથી નરક-તિર્થત્ર્ય ગતિમાં ચાલ્યા ગયા છે, તેના દાખલા આપણે ધણીવાર શાસ્ત્રમાં સાંભળીએ છીએ, તો પણ લક્ષ્મી લક્ષ્મી કરીએ છીએ. લક્ષ્મી માટે જૂઠું ખોલવું, લક્ષ્મી માટે સામાયિક, પડિસ્કમણા પોપહ, વિગેરે, ન કરવાં, અનીતીના વરસાદ વરસાવવા, દગાખાજ કુડકપટનો આદર કરવો, પ્રમાણીકપણાને દેશવટો દેવો, જિનવાણી શ્રવણ કરવાનો અપૂર્વ સોના જેવો સમય મળ્યા છતાં પણ લક્ષ્મી માટે નિષ્ફળ કરવો, છેવટે જીંદગીને રદ કરી નાંખવી અને માર્ગાનુસારીના ગુણોને પણ તીલાંજલી દેવી. આવાં અનર્થકારી કાર્યોથી, હે ચેતનરાજ ! મનુષ્ય ભવ કેવી રીતે સુધારશે ? માટે મનુષ્ય ભવને સફળ કરવા સાફ ઉપર બતાવેલા દોષોને દૂર કરી પ્રમાણિકપણું પ્રાપ્ત કરી નીતિનો આદર કરો. નીતિ-

પુર્વક મર્યાદા સહિત ધન ઉપાર્જન કરી શુભ માર્ગમાં ખર્ચી લવાંતરનું ભાતું ખાંધો. અનીતિથી ભેગું કરેલું ધન આનંદ નહિ આપે. પરભવ તો બગાડીજ મૂકશે. આ ભવમાં પણ અનેક પ્રકારના દોષોથી વીંટાઈ જશે. કોઈ વિશ્વાસ પણ કરશે નહિ.

જુઓ! ફક્ત એક રૂપીયાનું રૂ એક વણિકે બે રૂપીઆનું કહીને એક ભરવાડને આપ્યું. એક રૂપીયો અનીતિ કરી પેદા કર્યો. તે રૂપીયાના ઘેબર ખાવા માટે મંગાવ્યા, ઘેર જમાઈ આવ્યો-ઘેબર ખાઈ ગયો. શેઠ ઘેર આવ્યા-ઘેબર દીઠા નહિ. જમાઈ જમી જવાથી બહુ વિચાર થયો. ‘અરે! આ મેં શું કર્યું? ભરવાડને ઠગી રૂપીયો પેદા કર્યો, પાપ શિરપર ઓઢ્યું અને ઘેબર ખીજો જમી ગયો! આ પ્રમાણે શુભ વીચારો થવાથી જ્ઞાનદશા બગી, મુનિરાજનો સમાગમ થયો, છેવટે વૈરાગ્ય પામી, લક્ષ્મી ઉપરથી મોહ ઉઠાવી, સંસારનો ત્યાગ કરી આત્મશ્રેય કર્યું. જેવી રીતે તે શેઠે અનીતિ કરીને પાછળથી શુભ વિચારો થવાથી ઉચ્ચ કોટિનું કાર્ય કર્યું, અનીતિને દેશવટો દીધો, તેવીજ રીતે હે જીવ! તું કદાચ એકવાર બે વાર અનીતિ કરી ચૂક્યો હોય તો પણ હવે તેનો પશ્ચાત્તાપ કરી ફરીથી તેમ ન કરવા ઉદ્ધમવંત થા; પરંતુ હંમેશાં જો તેજ પ્રમાણે કર્યા કરીશ તો પછી પાપના બોબથી કેવી રીતે હલકો થઈશ? વળી કદાચ અજ્ઞાનતાથી દેવદ્રવ્ય, જ્ઞાનદ્રવ્ય જો તારા ઘરમાં કદાચ રહી ગયું ને તારી જીંદગી પુરી થઈ ગઈ, તથા પાછળથી પણ કદાચ કોઈએ ચૂકાવ્યું નહિ તો તે દ્રવ્ય તારા અનેક જન્મોને બગાડી મૂકશે માટે કોઈ દિવસ પણ એક પૈસો પણ દેવદ્રવ્ય-જ્ઞાનદ્રવ્ય કે બીજા કોઈપણ

ધાર્મિક ખાતાનો દેવો રાખીશ નહિ. જરા ધ્યાન આપ કે શ્રાદ્ધવિધિમાં સાગર શેઠ એક રૂપીઆની એંસી કાંકણી થાય તેવી એક હજાર કાંકણી ઘરમાં રાખવાથી તેના કેવા હાલહવાલ થયા? તેને દષ્ટાંત જરા તપાસ એટલે તારાં જ્ઞાનચક્ષુ વિકસર થાય.

દેવદ્રવ્ય ભક્ષણ કરવા ઉપર સાગરશેઠનું દષ્ટાંત.

સાંકેતન નગરમાં સાગર શેઠ નામનો પરમ દૃઢ ધર્મિ શ્રાવક હતો, જેથી તેઓને ગામના શ્રાવકોએ મળી કેટલુંક દેવદ્રવ્ય આપ્યું અને કહ્યું!—‘કે દેરાસરના સુથાર, કડીઆ મનુરને આ દ્રવ્યમાંથી આપતા રહેજો અને તેનો હિસાબ લખીને અમને દેખાડજો’ પછી નગરશેઠ લોભાંધ થઈને, સુથાર કડીઆ વિગેરેને રોકડ દ્રવ્ય ન આપતાં દેવદ્રવ્યના પૈસાથી સોંઘા મૂલ્યનાં ધાન્ય ઘી ગોળ તેલ વસ્ત્ર વિગેરે વેચાતાં લઈને આપે, અને વચ્ચે લાલ રહે તે પોતાના ઘરમાં રાખે, એમ કરવાથી એક હજાર કાંકણીનો લાલ તેણે પોતાના ઘરમાં રાખ્યો. ફક્ત એટલાજ દેવદ્રવ્યના ઉપલોગથી તેણે અત્યંત ઘોર દુષ્કર્મ ઉપાર્જન કર્યું. વળી તે દુષ્કર્મને આલોચ્યા વિના મરણ પામીને સમુદ્રમાં જલ મનુષ્ય થયો.

હવે તે જલ મનુષ્યના મસ્તકમાં રહેલ ગોળીરૂપ રત્ન લેવા માટે તેને ઘણા પ્રયત્ન કરી પકડી સમુદ્રને કાંઠે રહેનારા પરમાધામિ જેવા નિર્દય લોકોએ મોટી વજનના જેવી કઠણ ઘંટીમાં ઘાલી ઘાણીની પેઠે પીલવાથી ઉત્પન્ન થતી અત્યંત વેદનાને ભોગવી, મરણ પામી ત્રીજી નરકે નારકીપણે ઉત્પન્ન થયો.

ત્યાર પછી તે નગરશેઠનો જીવ નારકીમાંથી નીકળી મોટા સુમુદ્રમાં પાંચસો ધનુષ્ય પ્રમાણ મોટા શરીરવાળો મત્સ્યપણે ઉત્પન્ન થયો. તેને માછી લોકોએ પકડી અંગોપાંગ છેદન કરી મહાવેદના ઉપજાવી. તે મહા દુઃખથી મરી છેવટે ચોથી નરકે ગયો. તે પછી અકેકે ભવ વચમાં તિર્થચનો કરીને પાંચમી છઠી સાતમી નરકીમાં બપોળે વાર ઉત્પન્ન થયો. ત્યારપછી પણ દેવદ્રવ્યનું એક હજાર કાંકણી જેટલું દ્રવ્ય ભોગવેલું હોવાથી એક હજાર ભવ ગાડરમાં ઉત્પન્ન થયો. એક હજારવાર સસલો થયો. હજારવાર મૃગલો થયો. હજારવાર શીયાળ, હજારવાર બિલાડો, હજારવાર ઉંદર, હજારવાર નોળીયો, હજારવાર ઘરનો કોળ, હજારવાર ઘરોળી, હજારવાર સર્પ, હજારવાર વીંછી, હજારવાર વિષ્ણુનો કીડો, એમ વળી હજાર હજાર ભવની સંખ્યાએ પૃથ્વીમાં, પાણીમાં, અગ્નિમાં, વાયુમાં, વનસ્પતિમાં, શંખમાં, છીપમાં, એળોમાં, કીડામાં, પતંગીયામાં, માખીમાં, ભમરામાં, મત્સમાં, કાચબામાં, લેસોમાં; બળદમાં, ઉંટમાં, ખરચરમાં, ઘોડામાં, હાથીમાં, વિગેરેમાં લાખો ગમે તે ભવ કરી પ્રાચે સર્વ ભવમાં શસ્ત્રઘાત વિગેરેથી થતી મહાવેદના ભોગવી મરણ પામ્યો. ચેતન! વિચાર કર, એક હજાર કાંકણીયે આત્માનો ડાટ વાળી નાંખ્યો, પાપનો પાર રહ્યો નથી. હજી આટલેથી નહિ વિરામ પામતાં બીજા મનુષ્ય ભવમાં પણ ઉત્પન્ન થયો. ત્યાં જે ઠેકાણે આ ભાઈ ઉત્પન્ન થાય ત્યાં કાંતો કોઈનું ધન નાશ થાય. કોઈના ઘરમાં ચોરનો પ્રવેશ, કોઈ ઠેકાણે અગ્નિ વિગેરે ઉત્પન્ન થવાથી, કોઈ ઠેકાણે તેને ઉભું રહેવાને સ્થાન મળતું ન હતું. આવી અનેક વિડંબના પામવામાં સાગરશેઠે બાકી

રાખી નથી. છેવટે ઘણા કાળ નવા નવા ભવો કરી, ઘણો કાળ જમણુ કર્યા પછી એક જ્ઞાની ગુરૂ મહારાજ મળ્યા. તેઓને નમીને પોતાના પૂર્વ ભવમાં કરેલા કર્મનું સ્વરૂપ પૂછવા લાગ્યો. મુનિ મહારાજે સાગર શેઠના ભવથી માંડી સર્વથા-સ્થિત સ્વરૂપ કહી સંભળાવ્યું. તેણે અત્યંત પશ્ચાત્તાપ પૂર્વક દેવદ્રવ્ય લક્ષણ કરેલાનું પ્રાયશ્ચિત્ત માગ્યું મુનિરાજે કહ્યું કે તે જેટલું દેવદ્રવ્ય લક્ષણ કરેલું છે, તેના કરતાં અધિક પાછું આપ અને હવે પછી દેવદ્રવ્યનું રક્ષણ કર, વૃદ્ધિ કર, તેથી તારું સર્વ કર્મ નાશ પામશે. સર્વ પ્રકારના સુખ ભોગની સંપદાની તને પ્રાપ્તિ થશે, એ ઉપાય છે. બીજો નથી. ત્યારપછી તેણે મુનિ સમક્ષ નિયમ કર્યો કે જ્યાં સુધી લક્ષણ કરેલ દેવદ્રવ્યથી હજારગણું અધિક પાછું ન આપું, ત્યાં સુધી ભોજન માત્ર અને વસ્ત્ર પહેરવા માત્રથી અધિક કાંઈ રાખવું નહિ. એવો અભિગ્રહ કરી શ્રાવકનાં નિર્મળ વ્રત લીધાં. ત્યારપછી જ્યાં જ્યાં વ્યાપાર કરે ત્યાં ત્યાં ઘણો લાભ મળે. અનુક્રમે ધનની વૃદ્ધિ થઈ. હજાર કાંકણીનું જે દેવું હતું તેના કરતાં લાખ ગણું ધન આપી દેવદ્રવ્યના દેવાથી મુક્ત થયો. ત્યારપછી જેમ જેમ વ્યાપાર કરે તેમ તેમ અત્યંત વૃદ્ધિ થઈ. પોતાના દેશ તરફ ગયો, ત્યાં રાજાએ ઘણું સન્માન આપ્યું. ત્યારપછી આમ-નગર વિગેરે ઘણે ઠેકાણે પોતાના દ્રવ્યથી નવિન જિનમંદિર કરાવ્યાં, તેની સાર સંભાળ કરી, દેવદ્રવ્યની ખૂબ વૃદ્ધિ કરી. નિત્ય મહોત્સવ કરી જિન શાસનની ઉન્નતિ કરવી કરાવવી વિગેરે કાર્યોમાં અગ્રેસરીપણું કરી દીન દુઃખી જનનો ઉદ્ધાર કરી પોતાની લક્ષ્મીનો સદુપયોગ કરી અર્હતપદની ભકિતમાં લીન થઈ તીર્થંકર નામ કર્મ ઉપાર્જન કર્યું. ત્યારપછી ઘણાં શુભ કાર્યો કરી છેવટમાં

દીક્ષા અંગીકાર કરી શુદ્ધ ચારિત્ર પાળી સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમાં ગયા. ત્યાંથી મહાવિદેહક્ષેત્રમાં તીર્થંકરલક્ષ્મી ભોગવી ઘણા જીવોનો અનહદ ઉપકાર કરી મોક્ષમાં બિરાજમાન થયો.

હે આત્મા ! વિચાર કર. દેવદ્રવ્ય ભક્ષણ કરવાની પ્રવૃત્તિ કરવામાં કેવા હાલહેવાલ થાય છે. સહેજ બાબતમાં દેવદ્રવ્યના દેવાદાર થઈ જવાય છે. પછી આલોચણ લીધા વિના દેવદ્રવ્ય આપ્યા વિના ઉદ્ધાર થતોજ નથી. માટે ચેતતા રહેવું: દેવદ્રવ્યની વૃદ્ધિ કરવી, પરંતુ દેવાદાર થઈ અનેક ભવો બગાડવા નહિં. બગાડીશ તો પછી સુધારવા મુશ્કેલ પડશે. માટે ખરાબર વિવેક પૂર્વક વર્તન કરી, દેવદ્રવ્યના દેવાથી-બરોબર ચેતતા રહેવું. દેવદ્રવ્યનું દેવું તો દૂર રહ્યું પરંતુ તે દેરાસરજીમાં કરેલ દીપકથી પણ પોતાનું કાર્ય કરનારની બહુ ખરાબી થાય છે તે ઉપર એક ઉંટડીનું દષ્ટાંત.

ઉંટડીનું દષ્ટાંત.

ઈન્દ્રપુર નગરમાં દેવસેન નામનો એક ગૃહસ્થ રહેતા હતા. તેનો ધનસેન નામે ઉંટ સંભાળનાર નોકર હતો. તે ધનસેનના ઘેરથી એક ઉંટડી દરરોજ દેવસેનના ઘેર આવી ઉભી રહેતી, ધનસેન તેને ઘણું મારે-કુટે પણ દેવસેનનું ઘર છોડે નહિ. કદાપિ મારી કુટીને ધનસેન તેને પોતાને ઘેર લઈ જઈ ગમે તેવા બંધનથી બાંધે તોપણ તેને તોડી પાછી દેવસેનના ઘેર આવી ઉભી રહે. કદાચિત્ તેમ ન બને તો ધનસેનના ઘેર કાંઈ પણ ખાય નહિ ને બુમરાણ કરી મૂકે. છેવટે દેવસેનના ઘેર આવે ત્યારેજ છુટકો થાય. (નિરાંતે રહે) આવો દેખાવ

દેખી દેવસેને તેનું મૂલ્ય આપી પોતાના ઘરના આંગણા આગળ બાંધી રાખી. ને ઉંટડી દેવસેનને દેખી ઘણી ખૂશી થતી. એમ કરતાં બન્નેને અરસપરસ પ્રીતિ થઈ. કોઈ વખત જ્ઞાની ગુરૂ મહત્યા ત્યારે દેવસેને પૂછ્યું:—‘ મહારાજ સાહેબ ! આ ઉંટડીને મારી સાથે શો સંબંધ છે કે માફ ઘર છોડતી જ નથી અને મને દેખી રાજ થાય છે. ’ ગુરૂ મહારાજે ઉત્તર આપતાં જણાવ્યું કે પૂર્વ જન્મે તે ઉંટડી તારી માતા હતી, તેં દેરાસરજીમાં પ્રભુ આગળ દીપક કર્યો હતો, તે દીવાના ઉદ્યોતથી એણે પોતાના ઘરનાં કામ કર્યાં હતાં, વળી ધુપધાણામાંથી બળતા આંગારાથી એક વખત ચુલો સળગાવ્યો હતો, તે કર્મ બંધ નથી મરણ પામી ઉંટડી થઈ, જેથી તારા ઉપર સ્નેહ રાખે છે. શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે:—

જો જિણવરાણ હેહું, દીવં ધુવં ચ કરિઅ નિજકજ્જં ।

મોહેણ કુણહ મુદો, તિરિઅંતં સોલહહ્ બહુસો ॥

જે પ્રાણી અજ્ઞાનપણાથી જિનેશ્વર ભગવંત પાસે કરેલા દીવાથી કે ધુપધાણામાં રહેલા અગ્નિથી પોતાનાં ઘરનાં કામ કરે છે, તે ઘણું કરી તિર્યચ થાય છે. એટલાજ માટે દેવના દીવાથી ઘરનો કાગળ પણ વાંચવો નહિ, ઘરનું કામ પણ કરવું નહિ, દીવો પણ કરવો નહિ. નહિંતર તે બાઈની માફક તિર્યચ-પણું પ્રાપ્ત થાય. ઇતિ ઉંટડીનું દષ્ટાંત.

વળી નકરો આખ્યા વિનાછત્ર, ચામર, કળશ વિગેરે દેવ-દ્રવ્ય પોતાના ઘરકામ માટે જે મૂર્ખ વાપરે, તે પરભવમાં ઘણા દુઃખી થાય છે, માટે ધ્યાન બરાબર રાખવું.

વળી જ્ઞાન દ્રવ્ય અને સાધારણ દ્રવ્યનું નુકશાન કરવાથી પણ ભવાંતરમાં ઘણી વિડંબના લોગવવી પડે છે: તે ઉપર શ્રાદ્ધ-વિધિમાં કહેલ—

કર્મસાર અને પુણ્યસારનું ટુંક દ્રષ્ટાંત.

જોધપુર નગરમાં ચોવીસ કોડ સોનૈયાનો સ્વામી ધનાવહ નામનો શેઠ અને તેને ધનવતી નામની સ્ત્રી હતી. તેને જોડલે જન્મેલા કર્મસાર અને પુણ્યસાર નામના બે પુત્રો હતા.

ધનાવહ શેઠે જન્મે ભાઈઓને બાર બાર કોડ સોનૈયા વહેંચી આપી, પોતે ધનવતી સ્ત્રી સહિત આત્માનું હિત કરવા માટે દીક્ષા લઈ, પોતાના આત્માનો ઉદ્ધાર કરી દેવલોક ગયાં.

પાછળથી કર્મસારનું કુવ્યાપાર વિગેરેથી ધન નાશ થઈ ગયું.

પુણ્યસારનું દ્રવ્ય ચાર લોકો ચોરી ગયા. છેવટે જન્મે ભાઈઓ એક સરખા દરિદ્રી થયા: સગાંવહાલાં કુટુંબી લોકોમાં પણ અણમાનીતા થયા; સ્ત્રીઓ પણ ભુખે મરવા લાગી. ને તેમનાં માતાપિતાએ તેડાવી લીધી. ત્યારપછી જન્મે ભાઈ પરદેશ આવ્યા ગયા. ત્યાં ઠેકાણે ઠેકાણે વિડંબના અને દુઃખ સિવાય સુખ લેશ માત્ર પામ્યા નહિ. પુણ્યસારને કોઈ વાર દેવીના પ્રભાવથી ચિંતામણી રત્ન પ્રાપ્ત થયું, તે પણ ભાગ્યહીનપણાથી સમુદ્રમાં પડી ગયું. દુઃખની સીમા બાકી રહી નહિ: ઘણો સમય રખડી પાછા પોતાના દેશમાં આવ્યા, ત્યાં કોઈ જ્ઞાની ગુરૂ મળ્યા. તેઓને પોતાનું ભાગ્ય પૂછ્યું. મુનિરાજ કહે છે કે:—

તમે પૂર્વ ભવમાં ચંદ્રપૂર નગરમાં જિનદત્ત અને જિનદાસ નામના બે પરમ શ્રાવક હતા. એક વખત તે ગામના શ્રાવકોએ

મળી તમેને ઉત્તમ શ્રાવક જાણી જિનદત્તને જ્ઞાન દ્રવ્ય અને જિન-
દાસને સાધારણ દ્રવ્ય સાચવવા આપ્યું. તમે બન્ને જણ સારી
રીતે સાચવણ કરતા હતા. એક વખત જિનદત્તને પોતાના કામ
માટે એક પુસ્તક લખાવવાની જરૂર પડવાથી લહીયા પાસે લખાવી
લીધું, પરંતુ તેના પૈસા આપવાનો પોતાની પાસે બીજો જોગ ન
બનવાથી મનમાં વિચાર્યું કે:—‘આ પણ જ્ઞાન જ લખાવ્યું છે, તો
જ્ઞાનદ્રવ્યમાંથી આપવામાં શી હરકત છે?’ એમ ધારી પોતાના કાર્ય
માટે લખાવેલા પુસ્તકના ફક્ત બાર રૂપીયા જ્ઞાન ખાતામાંથી
આપી દીધા. જિનદાસને પણ એક વખત ખરેખરી અડચણ હતી
ત્યારે વિચાર કીધો કે:—‘આ દ્રવ્ય સાધારણ ખાતામાં વાપરવાનું
હોવાથી હું પણ નિર્ધન શ્રાવક છું, તો મને લેવામાં શી અડ-
ચણ છે?’ એમ ધારી સાધારણની કોથળીમાંથી ફક્ત બાર રૂપીયા
લઈ પોતાના ઘર કામમાં વાપર્યા. એમ તમે બન્ને જણાએ
કોમ્પને કહ્યા વિના જ્ઞાન દ્રવ્ય, સાધારણ દ્રવ્ય લીધેલું: તેથી
કાળ ધર્મ પામીને પહેલી નરકે નારકીપણે ઉત્પન્ન થયા. નરક-
માંથી નીકળી તમે બન્ને સર્પ થયા: વળી મરણ પામી બીજી
નરકે ગયા: ત્યાંથી નીકળી ગીધ પડ્યો થયા: પછી ત્રીજી નરકે
ગયા. એમ એક ભવ તિર્યચ, એક ભવ નરક, એમ સાતે નરકે
ભ્રમ્યા. ત્યારપછી એકેન્દ્રિય, બેઘન્દ્રિય, તેઘન્દ્રિય, ચૌરેન્દ્રિય, તિર્યચ,
પંચેન્દ્રિય, એમ બાર હજાર ભવમાં ઘણું ઘણું દુઃખ ભોગવી, ઘણું
ઘણું કર્મ ખપાવીને તમે બન્ને જણ મનુષ્ય થયા છો. તમે
બન્ને જણાએ બાર બાર રૂપીયાનો ઉપયોગ કીધો, તેથી બાર
હજાર ભવ સુધી એવાં વિકટ દુઃખ ભોગવ્યાં. આ ભવમાં પણ
બાર કોડ સોનેયા પામીને પાછા ખોયા. ત્યારપછી પણ ધન
પામીને ખોયું. ઘણીવાર દાસ કર્મ કર્યા. કર્મસારે પૂર્વ ભવમાં

જ્ઞાન દ્રવ્યનો ઉપલોગ ક્રીધેલો હોવાથી, તેને આ લવમાં મંદ-
મતિપણું તથા નિર્બુદ્ધિપણુની પ્રાપ્તિ થઈ.

ઉપર મુજબ મુનિનાં વચન સાંભળી બન્ને જણ બહુ ખેદ
કરવા લાગ્યા. મુનિરાજે ધર્મોપદેશ દીધો, જેથી બોધ પામીને
'જ્ઞાન દ્રવ્ય અને સાધારણ દ્રવ્યના લક્ષણ કરેલા બારબાર રૂપી-
આના બદલે બારબાર હજાર રૂપીયા જ્યાં સુધી અમો તે બન્ને
ખાતામાં ન આપીએ, ત્યાંસુધી અન્ન વસ્ત્ર વિના બીજું' સર્વસ્વ
કમાઈને એમાં આપીશું: ' એવો મુનિરાજ પાસે નિયમ કરી શ્રાવક
ધર્મ અંગિકાર કરી વ્યાપાર કરવા લાગ્યા. ત્યારપછી બંને
જણાએ કરેલ કર્મનો ક્ષય થઈ જવાથી વ્યાપાર વિગેરેમાં ધનની
પ્રાપ્તિ થઈ. અને બાર બાર રૂપીયાના બદલે બાર બાર હજાર
સોનૈયા આપી બન્ને જણ જ્ઞાનદ્રવ્ય અને સાધારણના દેવાથી
મુક્ત થયા. અને ત્યારપછી બાર બાર કોડ સોનૈયાની ઋદ્ધિ-
વાળા થયા અને સુશ્રાવકપણું પાળતાં જ્ઞાનદ્રવ્ય અને સાધારણ
દ્રવ્યનું રક્ષણ અને વૃદ્ધિ કરવા લાગ્યા. અનુક્રમે શુભ કાર્યો
કરી છેવટે દીક્ષા અંગિકાર કરી બન્ને ભાઈ સિદ્ધિપદને પામ્યા.

આવી રીતે જ્ઞાનદ્રવ્ય અને સાધારણ દ્રવ્યના લક્ષણ ઉપર
કર્મસાર અને પુણ્યસારનું દ્રષ્ટાંત સાંભળી—મનન કરી—જ્ઞાનદ્રવ્ય કે
સાધારણ દ્રવ્યનો લેશ માત્ર બગાડ થવા દેવો નહિ: નહિંતર
જેવી રીતે તેઓને વિડંબના અને દુઃખની ઝડીયો સહન કરવી
પડી તેવી જ રીતે હે આત્મા ! તારે સહન કરવી પડશે. આ લવમાં
તે દ્રવ્ય કદાચ લક્ષણ કરીશ તો ઘરનાં તમામ કુટુંબ વિગેરે
લોગ કરશે, પરંતુ દુઃખ તારે સહન કરવાં પડશે: માટે તેવો
ધંધો કરીશ નહિ અને કદાચ દેવું રહી ગયું હોય તો સુસ-

પણું અંગીકાર કરી ગમે તેમ કરી તે દેવાથી મુક્ત વેલાસર થજે. વળી વ્યાપારાદિકમાં અનીતિ પણુ કરીશ નહિ. અનીતિથી થયેલ પાપ તારા શિર પર રહેશે. તે પાપ ભવાંતરમાં તારે ભોગવવું પડશે. તારા પૈસા તો ખાવાવાળા ખાઈ જશે ને ભોગવવાવાળા ભોગવશે.

તને ભવાંતરમાં એક પૈસો પણુ કોઈ બંધાવશે નહિ. ફક્ત અનીતિથી કરેલ પાપ સિવાય બીજું સાથે શું લઈ જઈશ ? માટે કોઈ રીતે અનીતિ કરીશ નહિ. જે માર્ગાનુસારીના ૩૫ ગુણો પ્રગટ કરવામાં પણુ પ્રથમ ન્યાયસંપન્નવિભવ શાસ્ત્રકાર મહારાજ બતાવે છે, તેનું મનન કર. શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યે યોગ-શાસ્ત્રમાં માર્ગાનુસારીના ગુણો કહેલા છે તે આ પ્રમાણે:—

ન્યાયસંપન્ન વિભવઃ, શિષ્ટાચારપ્રશંસકઃ ।

કુલશીલસમૈઃ સાર્થ, કૃતોદ્દાહોઽન્યગોત્રજૈઃ ॥ ૧ ॥

પાપશ્રીરુ પ્રસિદ્ધં ચ, દેશાચારં સમાચરન્ ।

અવર્ણવાદી ન ક્વાપિ, રાજાદિષુ વિશેષતઃ ॥ ૨ ॥

અનતિવ્યક્તગુણે ચ, સ્થાને સુપ્રાતિવેશ્મિકે ।

અનેકનિર્ગમદ્વાર-વિવર્જિતનિકેતનઃ ॥ ૩ ॥

કૃતસંગઃ સદાચારૈ-ર્માતાપિત્રોશ્ચ પૂજકઃ ।

ત્યજન્ પ્લુતં સ્થાન-મપ્રવૃત્તશ્ચ ગર્હિતે ॥ ૪ ॥

વ્યયમાયોચિતં કુર્વન્, વેષં વિક્તાનુસારતઃ ।

અષ્ટાભિર્ધીગુણૈર્યુક્તઃ શૃણ્વાનો ધર્મમન્વહં ॥ ૫ ॥

અર્જીર્ણે ભોજનત્યાગી, કાલે ભોક્તા ચ સાત્મ્યતઃ ।

અન્યોન્યાપ્રતિબંધેન, ત્રિવર્ગમપિ સાધયન્ ॥ ૬ ॥

યથાવધતિથૌ સાધૌ, દીને ચ પ્રતિપત્તિકૃત્ ।

સદાનભિનિવિષ્ટશ્ચ, પક્ષપાતી ગુણેષુ ચ ॥ ૭ ॥

અદેશાકાલયોશ્ચર્યા, ત્યજન્ જાનન્ વલાવલં ।

વ્રતસ્થજ્ઞાનવૃદ્ધાનાં, પૂજકઃ પોષ્યપોષકઃ ॥ ૮ ॥

દીર્ઘદર્શી વિશેષજ્ઞઃ, કૃતજ્ઞો લોકવલ્લભઃ ।

સલજ્ઞઃ સદયઃ સૌમ્યઃ, પરાપેકૃતિકર્મઠઃ ॥ ૯ ॥

અંતરંગારિષટ્વર્ગ-પરિહારપરાયણઃ ।

વશીકૃતેન્દ્રિયગ્રામો, ગૃહિ ધર્માય કલ્પતે ॥ ૧૦ ॥

૧. પહેલો ગુણ—ન્યાયસંપન્નવિભવઃ—કહેતાં તમામ પ્રકારના વ્યાપારમાં ન્યાયપૂર્વક વર્તવું, અન્યાયથી ચાલવું નહિ, નોકરી કરતાં ધણીએ સોંપેલ પૈસામાંથી ખાઈ જવા નહિ. ઓછી સમજવાળા મનુષ્યને છેતવવા પ્રયત્ન કરવો નહિ. વ્યાજ વટાંત કરનારે સામા ધણીને છેતરી વ્યાજના પૈસા વધારે લેવા નહિ. માત્ર સેજ-લેજ કરીને વેચવો નહિ. સરકારી નોકરી કરનાર મનુષ્યે ધણીને બહાલા થવા સારું લોકો ઉપર કાયદાવિરૂદ્ધ બુલમ ગુજારવો નહિ. ઈત્યાદિ બીજાં પણ કાર્યોમાં અનીતિ કરવી નહિ. ઉભય લોકમાં અનીતિ ધણી હાનિ કરનાર છે.

૨. બીજો ગુણ—શિષ્ટાચારપ્રશંસકઃ—કહેતાં જ્ઞાન અને ક્રિયાએ કરી ઉત્તમ આચરણવાળા મનુષ્યોના આચાર, તે શિષ્ટાચાર

કહેવાય છે. શિષ્ટાચારવાળા લોક નિંદા કરે તેવું કાર્ય કરવું નહિ. રાજા દંડ કરે તેવું કાર્ય કરવું નહિ. વેશ્યા તથા પરસ્ત્રીગમન તજવું જુગટે રમવું નહિ. શીકાર કરવો નહિ. ચોરી કરવી નહિ. ઘણી જીવહિંસા થાય તેવો વ્યાપાર કરવો નહિ. કોઈનો પ્રાણ જીવ તેવું જૂઠું બોલવું નહિ. બની શકે ત્યાં સુધી જરા લેશ માત્ર પણ જૂઠું બોલવું નહિ. માંસ મદિરા મધ ને માંખણ વિગેરે અભક્ષ્ય પદાર્થો ખાવા નહિ. દીન ગરીબનો ઉદ્ધાર કરવો. કોઈએ આપણા પર કરેલા ગુણને યાદ કરવા, ભૂલી જવા નહિ. દક્ષિણપણું રાખવું. ઇત્યાદિ શિષ્ટાચાર કહેવાય. તે તે શિષ્ટાચારની પ્રશંસા કરવાવાળા થવું, એ બીજો ગુણ જાણવો.

૩. **ત્રીજો ગુણ**— સરખાં કુળ-શીલ અને ધર્માચારવાળા સાથે વિવાહ કરવો. પરંતુ એક ગોત્રી સાથે કરવો નહિ. યોગ-શાસ્ત્ર વિગેરેમાં નિષેધ કરેલ છે. સ્ત્રી તથા પતિનો એકજ ધર્મ હોય તો ધર્મ સંબંધી તકરાર ઉઠવાનો સંભવ રહે નહિ અને ધર્મકાર્ય કરવામાં પરસ્પર સાધનભૂત થઈ પડે, જેથી પરલોક પણ સુધરી શકે.

૪. **પાપબીડ**—કહેતાં સર્વ પ્રકારના પાપથી ડરવું કારણ કે પાપ કરવાથી આ લોકમાં નિંદા થાય, ને પરલોકમાં નરકાદિ દુઃખો ભોગવવાં પડે. માટે પાપથી બહુ ડરવું.

૫. **દેશાચાર સમાચરનું**—કહેતાં દેશાચાર પ્રમાણે વર્તવું. જે દેશમાં વસતા હોઈએ તે દેશમાં જે જે કાર્ય કરવાં, તે એવાં કરવાં કે જેથી નિંદાપાત્ર ન થવાય. વસ્ત્ર-આભૂષણ-આશન-પાનાદિ દેશની રીતિ પ્રમાણે કરવું. જે દેશમાં જેવાં વસ્ત્ર પહેરાતાં હોય, તે છોડી બીજા દેશની રીતનાં પહેરવાં નહિ.

૬. અવર્ણવાદી ન કવાપિ—કહેતાં સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક શ્રાવિકા, વિગેરે કોઈના પણ અવર્ણવાદ બોલવા નહિ. પારકા અવર્ણવાદ બોલવાથી ઘણા દોષો ઉત્પન્ન થાય છે, વળી નીચ ગોત્ર બંધાય છે. કોઈના અવર્ણવાદ ન બોલવા તો પછી રાજ પ્રધાન વિગેરેના તો વિશેષ કરીને ન બોલવા, કારણ કે તેથી પૈસા તથા પ્રાણનો પણ નાશ થવા સંભવ રહે છે.

૭. અનતિવ્યક્તગુપ્તે—કહેતાં જે ઘરમાં પેસવા નીકળવાના અનેક રસ્તા હોય, તેવા ઘરમાં રહેવું નહિ. કેમકે તેવા ઘરમાં રહેવાથી ચાર પ્રમુખને આવવાનું તથા સ્ત્રી આદિકને ગેરવર્તણુંક ચલાવવાનું સુગમ પડે છે. બીજા પણ ઘણા દોષો ઉત્પન્ન થાય છે. તેમજ વળી ચારે બાજુથી ઠાંકેલ હોય એવા સ્થાનમાં પણ રહેવું નહિ. કારણ અગ્નિ વિગેરેના ઉપદ્રવને પ્રસંગે તેવા ઘરમાંથી નીકળવું તથા પેસવું ઘણું કઠિન થઈ પડે. માટે બહુ બારી બારણાંવાળા અથવા એકદમ ચારે બાજુથી આચ્છાદિત હોય તેવા સ્થાનમાં રહેવું નહિ. વળી સારા પાટોશમાં રહેવું. ખરાબ પાટોશીની પાસે રહેવાથી, તેના ખોટા આલાપ સંલાપ સાંભળવાથી અને તેની ચેષ્ટા વિગેરે દેખવાથી આપણામાં ગુણ હોય તે ચાલ્યા જાય છે અને બીજા દોષ ઉત્પન્ન થાય છે.

૮ કૃતસંગ સદાચારૈઃ—કહેતાં ઇહલોક અને પરલોકમાં હિતકારી પ્રવૃત્તિવાળા જે મનુષ્યો હોય, તે સારા આચારવાળા કહેવાય, તેઓનો સંગ કરવો. સારા માણસના સંગથી અનેક પ્રકારના ગુણની પ્રાપ્તિ થાય છે, દુર્જનના સંગથી ગુણ હોય તે ચાલ્યા જાય છે. માટે નિર્ગુણીના સંગનો ત્યાગ કરવો અને ગુણવંતનો સમાગમ કરવો. તેમજ મિથ્યાત્વીનો સંગ કરવો નહિ.

તેનો સંગ કરવાથી આપણી ધર્મયુદ્ધિ નષ્ટ થાય છે અને સારા સંગથી સારી યુદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે.

૯. માતપિત્રોશ્ચ પૂજકઃ—કહેતાં માતા-પિતાની આજ્ઞામાં રહેવું. તેમને પૂજનારા થવું. નિત્ય પ્રાતઃકાળે તેમને વંદન કરવું. જો વૃદ્ધ થયાં હોય તો તેમને ખાવાપીવાની, પહેરવા ઓઢવાની તજવીજ રાખવી. તેમના ઉપર ક્રોધ કરવો નહિ. કટુ વચન વાપરવાં નહિ. અયોગ્ય કાર્યથી થતા ગેરફાયદા વિનયપૂર્વક સમજાવવા. પરલોક સંબંધી હિતકારી અનુષ્ઠાનમાં તેમને જોડવા. જેથી તેમના આત્માનું પણ કલ્યાણ થાય. દરેક રીતે તેમની ભક્તિ કરવી.

૧૦. ત્યજન્નુ પપ્લુતં સ્થાનં—કહેતાં ગ્રામનગરાદિસ્થાન જે ઉપદ્રવવાળું હોય તેનો ત્યાગ કરવો. જે રાજાઓને પરસ્પર વિરોધ હોય તેવા ગ્રામનગરાદિમાં રહેનાર મનુષ્યને તે ભયનું સ્થાન ગણાય. તથા દુર્ભિક્ષ મરફી વિગેરે રોગોના ઉપદ્રવવાળા સ્થાનનો પણ ત્યાગ કરવો. જો તેમ ન કરે તો ધર્મ અર્થ કામ પૂર્વે પ્રાપ્ત કરેલાનો નાશ થવાનો સંભવ રહે છે, નવા ઉત્પન્ન થતા નથી. જેથી મનુષ્ય જીવન દુઃખમય થઈ પડે છે.

૧૧. અપ્રવૃત્તિશ્ચ ગર્હિતે—કહેતાં દેશ-જાતિ-કુળ અપેક્ષાએ નિર્દિત કાર્યમાં પ્રવૃત્તિ કરવી નહિ.

૧૨. વ્યયમાયોચિતં કુર્વન્—કહેતાં પૈસાનો ખર્ચ પોતાની આવકના પ્રમાણમાં કરવો અને સારો લાભ થયો હોય તો કૃપણતા છોડીને સાતક્ષેત્ર વિગેરે શુભ માર્ગમાં ધન ખર્ચવું.

૧૩. વેષં વિત્તાનુસાર—કહેતાં ધનને અનુસારે વસ્ત્રાભૂષણ પહેરવાં. થોડું ધન હોય અને ધનાઢ્યના જેવાં વસ્ત્ર પહેરવાથી

તેમજ ધનાઢય હોય અને ગરીબના જેવાં વસ્ત્ર પહેરવાથી લઘુતા થાય છે, માટે પૈસાને અનુસારે વેશ રાખવો.

૧૪. અષ્ટભિર્ધીગુણૈયુક્તા—કહેતાં આઠ ગુણના ગુણો વડે કરી યુક્ત બનવું. તે આઠ ગુણના નામ:—

- ૧ શાસ્ત્ર સાંભળવાની ઈચ્છા. ૫ તેમાં તર્ક કરવો તે સામાન્યજ્ઞાન.
- ૨ શાસ્ત્રનું સાંભળવું. ૬ અપોહ કરવો તે વિશેષ જ્ઞાન.
- ૩ તેનો અર્થ સમજવો. ૭ અર્થવિજ્ઞાન-અર્થનું જ્ઞાન કરવું.
- ૪ તે અર્થને યાદ રાખવો. ૮ તત્ત્વજ્ઞાન-આ વસ્તુ આમજ છે એવો નિશ્ચય કરવો.

૧૫. શૃણુવાનો ધર્મમન્વહં—કહેતાં નિરંતર ધર્મનું સાંભળવું. હમેશાં ધર્મને સાંભળનાર માણસને મનમાં ખેદ થયો હોય તો તે દૂર થાય છે, સારી ભાવના જાગે છે, છેવટ બન્ને લોકમાં સુખી થવાય છે.

૧૬. અણર્ણુ લોજનત્યાગી—કહેતાં પ્રથમનું ખાધેલું અનાજ વિગેરે બરાબર પચ્યું ન હોય તો નવીન લોજનનો ત્યાગ કરવો. સર્વરોગના મૂળભૂત અણર્ણુ થયું હોય ને લોજન કરે તો અણર્ણુની વૃદ્ધિ થાય.

કહ્યું છે કે—(અણર્ણુ પ્રલવા રોગા:) રોગ માત્ર અણર્ણુમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે. તેથી બનતાં સુધી અણર્ણુવાળા માણસે ઉપવાસ કરી દેવો, જેથી બે ફાયદા થાય. અણર્ણુ નષ્ટ થાય ને કર્મની નિર્જરા થાય.

૧૭. કાળે ભોક્તા—કહેતાં ભૂખ લાગે ત્યારે ખાવું, અકાળે ભોજન કરવું નહિં. લોહપતાનો ત્યાગ કરી ભૂખ પ્રમાણે ખાવું. અતિ

લોજન કરે તો ઉલટી-ઝાડા-મરડાદિક દોષનો સંભવ રહે છે, માટે અતિ લોજન કરવું નહિ. જે થોડું ખાય છે, તે ઘણું ખાઈ શકે છે. શાસ્ત્રમાં ખત્રીશ કવળનો આહાર કહ્યો છે, તે ધ્યાનમાં રાખવું.

૧૮. અન્થોન્યાપ્રતિબંધેન—કહેતાં ધર્મ—અર્થ અને કામ એ ત્રણે પરસ્પરબાધા ન પામે તેવી રીતે સાધવા. તેમાં મુખ્યતા ધર્મની સમજવી. કારણ કે ધર્મથીજ અર્થ અને કામ મળી શકે છે, ધર્મ સાધન કરવાના સમયમાં દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરવાનું સુએ તો ધર્મથી ચુકાય છે, અને ધર્મ ચુકયા તો અર્થ અને કામ પણ ચુકયા સમજવું. માટે ત્રણ વર્ગ સાધવાનો વખત નક્કી કરી રાખવો. જેથી દ્રવ્ય ઉત્પન્ન કરવામાં અને સંસારનાં કાર્યોમાં વિઘ્ન ન આવે ને ધર્મનું આરાધન રૂઢી રીતે થાય.

આજકાલ કેટલાક જીવો ધર્મને છોડી પૈસા લેળા કરવામાં જ જીંદગી પૂરી કરે છે. તે પોતાના આત્માને ઠગે છે, ને તે જીવો ધર્મરહિત રહેવાથી પરલોકમાં દુર્ગતિમાં અસહ્ય દુઃખોને સહન કરે છે. માટે તેમ ન કરવું, ધર્મની મુખ્યતા રાખવી. એક દિવસ પણ ધર્મ આરાધન વિનાનો થવો ન જોઈએ, તે ખાસ યાદ રાખવું.

૧૯. યથાવદ્વિતિથૌ—કહેતાં મુનિરાજને દાન દેવારૂપ વિનયપૂર્વક આતિથ્ય કરવું. દુઃખી જનને અનુકંપા દાન દેવું. મુનિરાજની સેવાલક્ષિત કરવામાં કુશળ રહેવું. અહંકાર રહિત દાન દેવું. શાલિભદ્ર મૂળદેવ વિગેરે દાનના પ્રભાવથી અથાગ લક્ષ્મીના લોકતા થયા છે.

૨૦ સદાનભિનિવિષ્ટશ્ચ—કહેતાં ખોટો હઠ—કદાચહ કરવો નહિ જિનમતને વિષે બહુમાનપૂર્વક રાગ કરવો. હઠ—કદાચ-હથી જમાલીની માફક જીવ સમ્યક્ત્વથી બ્રહ્મ થાય છે.

૨૧. પક્ષપાતી ગુણેષુ-કહેતાં ગુણી જનનો પક્ષ કરવો. તેમની સાથે સૌજન્ય તથા દાક્ષિણ્યતો વાપરવી. તેમનો સમાગમ કરવો. ગુણિજનના સમાગમથી અનેક પ્રકારે જીવોને લાભ થાય છે. ઉભય લોકમાં હિત થાય છે.

૨૨. અદેશાકાલયોશ્ચર્યાં ત્યજન્-કહેતાં જે દેશમાં જવાની શાસ્ત્રકાર આજ્ઞા ન આપતા હોય અથવા રાજાની મનાઈ હોય, તે દેશમાં ઉદ્ધતાઈ કરીને જવું નહિ. વળી જે કાળે જે કાર્ય કરવાની આજ્ઞા ન હોય, તે કાળે તે કાર્ય કરવું નહિ. અદેશ-અકાળમાં કાર્ય કરવાથી અનેક પ્રકારના ઉપદ્રવ થાય છે.

૨૩. જનન જલાબલ્લં-કહેતાં પોતાનું જળ તપાસીને કાર્ય કરવું કારણ કે શક્તિ ઉપરાંત કાર્ય કરવાથી ધનની તેમજ શરીરની હાનિ થાય છે.

મતસ્થજ્ઞાનવૃદ્ધાનાં પૂજક-કહેતાં વ્રતમાં રહેલા અને જ્ઞાનમાં વૃદ્ધિ પામેલા એવા પુરૂષોની સેવા કરવી. આત્મહિતના અર્થે તેમની પાસેથી જ્ઞાન સંપાદન કરવું; વ્રતમાં રહેલા જ્ઞાની પુરૂષોની સેવાકલ્પવૃક્ષની માફક સારા ઉપદેશરૂપી ફળવડે કરીનેફળે છે.

૨૪. પોષ્ય પોષક-કહેતાં પોષણ કરવા લાયક સ્વકુટુંબનું આહારવસ્ત્રાદિકથી પોષણ કરવું.

૨૬. દીર્ઘદર્શી-કહેતાં દરેક કાર્યનો આરંભ કર્યા પહેલાં શુભ-અશુભ પરિણામ વિચારવું અને પછી કાર્યની શરૂઆત કરવી જે કાર્ય કરવાથી નુકશાન થવાનો સંભવ હોય, તે કાર્ય કરવું નહિ.

૨૭. વિશેષજ્ઞ-એટલે સામાન્ય અને વિશેષને ઓળખતાં શીખવું. વસ્તુ તથા અવસ્તુ, કૃત્યાકૃત્ય, ભક્ષ્યાભક્ષ્ય વિગેરેનું

અંતર સમજવું. વિશેષ નહિ જાણવાવાળાને, યોગશાસ્ત્રમાં પશુસમાન કહ્યો છે.

૨૮. કૃતઙ્ગ-કહેતાં કોઈએ ઉપકાર કરેલો હોય, તેને સારી રીતે જાણે-ઓળખે નહિ.

૨૯. લોકવલ્લભ-કહેતાં સારા માણસોનો વિનય કરવા વડે લોકોમાં પ્રિય થવું: અનીતિવાળાં તથા ધર્મવિરુદ્ધ કાર્ય કરીને લોકમાં પ્રિય થવાની ઇચ્છા કરવી નહિ.

૩૦ સલજ્જ-કહેતાં લજ્જવાન થવું. પ્રાણનો નાશ થાય તે પશુ અંગીકાર કરેલ વ્રતાદિને છોડવાં નહિ. તેમજ નિલજ્જ કાર્ય કરવું નહિં.

૩૧. સદ્ય-કહેતાં દુઃખી જીવો ઉપર દયા રાખવી. જેમ બને તેમ હિંસાનું કાર્ય કરવું નહિં. જેમ આપણને આપણા પ્રાણુ બહાલા છે, તેમ તમામ જીવોને બહાલા છે. માટે કોઈ જીવની હિંસા કરવી નહિં.

૩૨. સૌમ્ય-કહેતાં સામ્ય દષ્ટિ રાખવી. કપાયવાળી પ્રકૃતિ કરવી નહિં કે જેથી ખીજાને આપણા ઉપર દ્વેષ જાગે.

૩૩. પરોપકૃતિકર્મઠ-કહેતાં પરોપકાર કરવામાં શરવીર થવું. પરોપકાર કરવાવાળો મનુષ્ય લોકના નેત્રને અમૃતના અંજન સરખો પ્રિય લાગે છે.

૩૪. અંતરંગારિષડ્વર્ગ—પરિહારપરાયણ—કહેતાં કામ, ક્રોધ, લોભ, માન, મદ, હર્ષ—શિષ્ટ પુરુષોએ, આ છને અંતરંગ શત્રુ કહ્યા છે. પર સ્ત્રી ઉપર દુષ્ટ વિચારો કરવા તે કામ ૧. પારકાને તથા પોતાને કદનો વિચાર કર્યા વિના કોપનું કરવું તે ક્રોધ. ૨, યોગ્ય પાત્રમાં દાન નહિ દેવું અને નિષ્કારણ

પરધન ગ્રહણ કરવું તે લોભ.૩. કુલ,બલ, ઐશ્વર્ય,રૂપ, વિદ્યાદિકનો અહંકાર કરવો તે મદ. ૪. દુષ્ટ અભિનિવેસ ઉપર ચઢવું—યુક્તા-યુક્તાનું ન સમજવું તે માન. ૫. નિમિત્ત વિના બીજાને દુઃખ ઉત્પન્ન કરવા વડે કરીને તથા જીગાર શિકારાદિ અનર્થ કાર્ય કરીને મનમાં ખૂશી થવું તે હર્ષ. ૬, આ છને અંતરંગના કટ્ટા શત્રુ બાણવા.આ છથી ઘણું દૂર રહેવું. તેનો સમાગમ કરવો નહિં.

૩૫. વશીકૃતેન્દ્રિયગ્રામો—કહેતાં પાંચે ઇન્દ્રિયોને વશ કરવી. અત્યંત આસક્તિના પરિહારવડે કરીને સ્પર્શાદિ પાંચે ઇન્દ્રિયોના વિકારને રોકવા.અભક્ષ્યાદિ વસ્તુ ખાવાની લાલચ કરવી નહિ. ઇન્દ્રિયોનો વિજય ઉત્કૃષ્ટ સંપદા પમાડે છે. કહ્યું છે કે:-

આપદાં કથિતઃ પંથાઃ, ઇન્દ્રિયાણામસંયમઃ ।

તજ્જયઃ સંપદાં માર્ગો, યેનેષ્ટં તેન ગમ્યતામ્. ॥

ઇન્દ્રિયોનો અનિગ્રહ કરવો તે આપદાનો માર્ગ છે અને તેને જીતવી તે સંપદાનો માર્ગ છેઃ જે માર્ગ ઈષ્ટ લાગે તે માર્ગે ગમન કરે. ”

એકેક ઇન્દ્રિયના દોષથી પતંગીઆ, બ્રમરા, માછલા, હાથી, અને હરણીય. દુર્દશાને પામે છે—પ્રાણને નષ્ટ કરે છે, તો પાંચે ઇન્દ્રિયોને વશ પડેલા મનુષ્યની શી દશા સમજવી ? માટે ખરાબર પુરૂષાર્થ ફેરવી ઇન્દ્રિયોને જીતવી, ન જીતી હોય તો જીતવા પ્રયત્ન કરવો.

આ ઉપર બતાવેલા પાંત્રીશ ગુણવાળો મનુષ્ય ગૃહસ્થધર્મના આરાધન માટે સમર્થ થાય છે. આ મહા મૂલ્યવાળી માનવ જીવંતી પ્રાપ્ત કરી અવશ્યમેવ આ માર્ગાનુસારીના ૩૫ ગુણો પ્રાપ્ત કરવા

ઉદ્ધમ કરવો. કદાચ પાંત્રીશે ન પામી શકાય તો તેમાંથી અડધા ઉપરાંત પણ પ્રાપ્ત કરવાજ જોઈએ. તેમાં મૂખ્ય પહેલો ગુણ ન્યાયથી પૈસા ઉપાર્જન કરવા: તે ગુણને કદાપી છોડવો નહિ. તે ગુણ ન હોય તો બીજા ગુણ શોભાને ન પામે. અનીતિથી ભેગા કરેલા પૈસા લાંબા કાળ સુધી ટકતા પણ નથી. કારણ કે અનીતિથી પાપ પ્રકૃતિ બંધાય છે, ને તે પાપનો ઉદય થયો કે તરત તમામ ઋદ્ધિ સિદ્ધિ ગુમાવી બેસવું પડે છે. ઉપાધ્યાયજી મહારાજ યશોવિજયજી જ્ઞાનસાર અષ્ટકમાં કહે છે કે:—

येषां भ्रमंगमात्रेण, भज्यन्ते पर्वता अपि ।

तैरहो कर्मवैषम्ये, सुपैर्भिक्षाऽपि नाप्यते । १ ।

‘ જે રાજા મહારાજાની બ્રહ્મટીના લંગ માત્રે કરી પર્વતના ભુકા થઈ જતા હતા, તેજ રાજા મહારાજાઓને કર્મવડે વિષમ દશા પ્રાપ્ત થવાથી રાંકની માફક ભિક્ષા પણ મલતી નથી, કેટલો બધો કર્મ રાજાનો પ્રબળ પ્રતાપ ? ’

વિવેચન—જેઓને ઘેર હાથીઓના મદના ઝરવાથી આંગણે તેનો કીચડ થઈ રહેતો હતો, જેઓને ઘેર ઘોડા રથ પાયદલ વિગેરેનો ગર્જારવ થઈ રહેતો હતો, સુવર્ણાદિ ધનની સંખ્યા કરી શકાતી નહોતી, તેવા ધનવંતોને પણ કર્મરાજના પરાધીન-પણાથી-પુણ્યનો નાશ થવાથી ભીખ માગીને પેટ ભરવું, તે પણ કઠિન થઈ પડે છે. તો પછી સામાન્ય કોટિના જીવોનું શું ગણું ? અનીતિ કરવાથી અશુભ કર્મ બંધાય છે, તેથી લક્ષ્મીને વિયોગ થાય તે સ્વાભાવિક છે. માટે નીતિથીજ દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરી, લક્ષ્મીને સારા શુભ ક્ષેત્રમાં વાપરવી, જેથી પુણ્ય બંધાય અને આ ભવ-

માં તથા પરલવમાં પુણ્ય પ્રકૃતિથી અથાગ લક્ષ્મી મળે. જુઓ ! તેજઉપાધ્યાયજી મહારાજ કર્મવિપાક અષ્ટકમાં કહે છે કે:—

જાતિચાતુર્યહીનોઽપિ, કર્મણ્યભ્યુદયાવહે ।

ક્ષણાદ્ રંકોઽપિ રાજા સ્યાદ્, છત્રછન્નદિગન્તરઃ ॥ ૧ ॥

‘ જાતિ તથા ચતુરાઈથી રહિત હોવા છતાં શુભ કર્મનો અભ્યુદય થવાથી એક ક્ષણવારમાં રંક ભીખારી હોય તો પણ છત્ર વડે કરી આચ્છાદિત કયાં છે દિશાના ભાગ જેણે એવો રાજા થાય છે. ’

ગમે તે ગરીબ રંક કે નિર્ધન હોય પરંતુ પુણ્યપ્રકૃતિ સાથે લાવેલો હોય તો ધનાઢય થઈ જાય અને ઇષ્ટ વસ્તુની સામગ્રી મળે. પરંતુ અનીતિ કરવાથી ઇષ્ટ વસ્તુ મળતી નથી, તે ચોક્કસ યાદ રાખવું. કેટલાક કહે છે કે:—‘ અનીતિ કરવાનો આ જમાનો છે, નીતિ કરવા જઈએ તો પૈસા મળતા નથી. ’ તેવું બોલનાર ભૂલ કરે છે. ન્યાયથી ઉપાર્જન કરેલ થોડું પણ દ્રવ્ય શુભ માર્ગમાં વાપરવાથી અથાગ પુણ્ય બંધાય છે. પુણ્યના પ્રતાપથીજ લક્ષ્મી મળે છે. અનીતિ કરનારને પણ જે કંઈ લક્ષ્મી મળે છે તે પૂર્વતું પુણ્ય હોય તોજ મળે છે: પરંતુ અનીતિના જ્વેરથી વિશેષ પાપ બંધાવાથી પરિણામે લક્ષ્મીનો નાશ થાય છે કદાચ આ લવમાં નાશ ન થયો તો પરલવમાં તો તેનાં કંટુક ફળ અવશ્ય ભોગવાં પડે છે. માટે જેમ બને તેમ સર્વ પ્રકારે નીતિનો આદર કરો, ન્યાયથી ચાલો. આ ગુણ ઘણો મજબુત છે. આ ગુણ પ્રાપ્ત કરશો તો બીજા ઘણા ગુણો પ્રાપ્ત થશે. આ હેતુથીજ હેમચંદ્રાચાર્યે માર્ગાનુસારીના ૩૫ ગુણોમાં પ્રથમ ન્યાયસંપન્ન-

વિલસ જતાવેલ છે. માટે લવલીડુ જીવેએ અનીતિને દેશવટો આપી ન્યાયસંપન્નવિલસનોજ આદર કરી પ્રમાણિકપણું પ્રાપ્ત કરું: તેજ મનુષ્યલવ પામ્યાનો સાર છે.

નીતિથી પૈસા ઉત્પન્ન કર્યા પછી પણ તેને આરંભ સમારંભના કાર્યોમાં ખરચી પાપના ભાગી બનવું નહીં પરંતુ કુમારપાળ મહારાજ તથા વસ્તુપાલ તેજપાલની માફક સારાં સુકૃતનાં કાર્યોમાં ખરચી પુણ્યાનું બંધી પુણ્યના ભાગી બનવું. નહિતર પછી ઘણા મોહથી લક્ષ્મીની ઉપરજ ફાળીધર, નોળીયા; ઉદર વિગેરે થવું પડે છે: એવા શાસ્ત્રમાં ઘણું દાખલા છે. સમરાદિત્ય કેવળીના ચરિત્રમાં ઘણા જીવે લક્ષ્મી ઉપર મોહ રાખવાથી તિર્યચાદિ ગતિમાં ગયાનો અધિકાર છે. આદિનાથ દેશનામાં પ્રિયંજુ શેઠ લક્ષ્મી ઉપર અતીવ મોહમમત્વ કરી ઠેઠ નિગોદ સુધી પહોંચ્યો. રૂદ્રદેવની સ્ત્રી અગ્નિશિખા લક્ષ્મીના મોહથી કાળી નાગણુ થઈ અને તેનો પુત્ર કુડંગ કાળો સર્પ થયો. ઇત્યાદિક ઘણાં દૃષ્ટાંતો છે. માટે મેળવેલી લક્ષ્મીનો સદુપયોગ કરી ચંચલ લક્ષ્મીથી નિશ્ચલ ધર્મની પ્રાપ્તિ કરવી તેજ સાર છે. શાસકાર ભલામણુ કરે છે કે:-

લક્ષ્મીદાયાદાશ્ચત્વારો, ધર્માગ્નિરાજતસ્કરા: ।

વૃદ્ધપુત્રાપમાનેન, કુપ્યન્તિ બાંધવાસ્ત્રય: ॥ ૧ ॥

‘લક્ષ્મીના ચાર ભાગીદાર પુત્રો છે. તેમાં પ્રથમ ધર્મ, પછી અનુક્રમે અગ્નિ, રાજ, ને તસ્કર-આ ચાર હોવા છતાં મોટા પુત્ર ધર્મનું અપમાન કરવા વડે કરીને બાકીના ત્રણ પુત્રો કોપાયમાન થાય છે.’

વિવેચન—આ જીવે એકઠી કરેલી લક્ષ્મી ધર્મના પ્રભાવ થીજ સમજવી. તેથીજ શાસકારો ધર્માદ્ધનં કહેતાં ધર્મ થકી

ધન પ્રાપ્ત થાય છે તેવું કહી ગયા છે. ધર્મથી હીન જીવો ગરીબ, પામર. દુઃખી અને હીન હોય છે. આવો ધર્મનો પ્રગટ પ્રભાવ હોવા છતાં કૃપણ જીવો શુભ માર્ગમાં લક્ષ્મીને ખર્ચતા નથી અને ભેગી કરે છે. પછી પાછળનાં માણસો તેનો ઉપયોગ કરે છે. લક્ષ્મી ભેગી કરતાં લાગેલાં પાપો ભવાંતરમાં ભેગી કરનારને ભોગવવાં પડે છે. માટે બહુજ વિચાર કરી, કૃપણપણું દૂર કરી, લક્ષ્મીને શુભ માર્ગમાં વાપરી, મનુષ્ય ભવનો લડાવો લેવા ચૂકવું નહિં.

જીઓ ! પૂર્વે થઈ ગયેલા કુમારપાળ રાજાએ લક્ષ્મીથી કેવાં કેવાં શુભ કાર્યો કરી મહા પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું છે. ?

ઉદારતા ઉપર કુમારપાળ રાજાનું સંક્ષેપ વર્ણન.

- ૧ સમ્યક્ત્વ મૂળ બાર વ્રત અંગિકાર કર્યા.
- ૨ ત્રિકાળ જિનપૂજા કરવાનો નિયમ કર્યો.
- ૩ અષ્ટમી તથા ચતુર્દશીના પૌષધ ઉપવાસ કરવા.
- ૪ પારણાને દિવસે દષ્ટિગોચર થયેલા સેંકડો માણસોને યથા-યોગ્ય વૃત્તિ આપીને સંતોષ પમાડવો.
- ૫ સાથે પૌષધ ગ્રહણ કરેલા હોય તેઓને પોતાના આવાસે પારણું કરાવવું.
- ૬ સાધર્મિક ભાઈઓને ઉદ્ધાર કરવા માટે એક હજાર સોના-મહોર દરરોજ આપવી.
- ૭ એક વરસમાં એક કોડ સોનામોહોરનું દાન સાધર્મિક ભાઈને દેવું. (એ પ્રકારે ચૌદ વરસ સુધી ચૌદ કોડ સોના-મહોરનું દેવું.)

- ૮ સાધર્મિ ભાઈઓ પાસેનું અકોણું લાખ દ્રવ્ય છોડી દીધું.
 ૯ નિર્વશ જનારનું તમામ દ્રવ્ય રાજ અહણુ કરે. પરંતુ આ
 ધાર્મિક રાજએ તેવું બહોતેર લાખ દ્રવ્ય મૂકી દીધું.
 ૧૦ લખેલાં પુસ્તકના એકવીસ જ્ઞાન ભંડાર કરાવ્યા.
 ૧૧ હંમેશાં ત્રિભુવનપાળ દેરાસરગ્રામ. રનાત મહોત્સવ કરવો.
 ૧૨ શ્રી હેમચંદ્રસૂરિ મહારાજને દ્વાદશાવર્ત વંદન કરવું. પછી
 અનુક્રમે તમામ મુનિરાજને વંદન કરવું.
 ૧૩ પ્રથમ અહણુ કરેલા પૌષધવ્રતવાળા શ્રાવકોને પ્રણામ કરી
 માન દેવું.
 ૧૪ પોતાના અઠાર દેશમાં અમારી પડહ વગડાવ્યો.
 ૧૫ ન્યાયની ઘંટા વગાડવી.
 ૧૬ ખીજ ચૌદ દેશોને વિષે ધનના બળવડે તથા મૈત્રીના બળ-
 વડે જીવોની રક્ષાનું કરાવવું.
 ૧૭ ચૌદસો ને ચુમાલીસ (૧૪૪૪) નવિન જિનમંદિરો કરાવ્યા
 અને સોળસો (૧૬૦૦) જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યા.
 ૧૮ સાત મોટી તીર્થજાત્રા કરી.
 ૧૯ પહેલા વ્રતમાં—સારી એવો શબ્દ બોલાઈ જાય તો
 ઉપવાસ કરવો.
 ૨૦ ખીજ વ્રતમાં—વિસ્મૃત્યાદિથી અસત્યવચન બોલાઈ જાય
 તો આયંબિલ વિગેરેનો તપ કરવો.
 ૨૧ ત્રીજા વ્રતમાં—મરી ગયેલા નિર્વશીનું ધન અહણુ ન
 કરવું.
 ૨૨ ચોથા વ્રતમાં—ધર્મની પ્રાપ્તિ થયા પછી નવી સ્ત્રી
 પરજીવી નહિ, એવો અભિગ્રહ કર્યો.

૨૩ ચોમાસામાં મન, વચન અને કાયાએ કરી શીલ પાળવું. તેમાં મનથી કદાચ લાંગ થાય તો ઉપવાસ કરવો. વચનથી લાંગ થાય તો આયંબિલ કરવું. કાયાથી સ્પર્શરૂપ લાંગ થયે એકાશન કરવું. (મનને વિશેષ મજબુત રાખવા મનથી લાંગ થયે ઉપવાસ રાખ્યો હશે. એમ સંભવ થાય છે.)

લોપલદેવી રાણીના મરણ પછી પ્રધાનાદિ ઘણા લોકોએ પાણીચહણ કરવાનું કહ્યું છતાં પોતાનો નિયમ બરાબર સાચવ્યો—પાણીચહણ ન કર્યું.

૨૪ પાંચમા વ્રતમાં—છ કોડનું સોનું, આઠ કોડનું રૂપું, એક હજાર તોલા મહા મૂલ્યવાળાં મણિરત્નો વિગેરે, બત્રીસ હજાર મણુ ધી, બત્રીસ હજાર મણુ તેલ, ત્રણ ત્રણ લાખ મુઠા શાલી ચણા બુવાર મગ વિગેરે. પાંચ લાખ ઘોડા, એક હજાર હાથી, પાંચસો ઘર, પાંચસો હાટ, પચાસ હજાર રથ ઇત્યાદિ રાખ્યા.

૨૫ છઠ્ઠા વ્રતમાં—વર્ષાકાળમાં પાટણ શહેરના સ્ત્રીમાડાથી બહાર જવાનો નિષેધ કર્યો.

૨૬ સાતમા વ્રતમાં—મદ્ય, માંસ, મધુ, માખણ—આ ચાર મહા વિગયનો સર્વથા ત્યાગ તથા બહુબીજ, પંચોદુમ્બર ફળ, અલક્ષ્ય, અનંતકાય, ઘેબર વિગેરેનો ત્યાગ. દેરાસરજીમાં મૂક્યા વિના વસ્ત્ર ફળ આહાર વિગેરેનો ત્યાગ. સચિત્તમાં એક પત્રના પાન બીડાં આઠ (દરરોજ), રાત્રિએ ચારે પ્રકારના આહારનો ત્યાગ, વર્ષાઋતુમાં એક ધી વિગય છુટી, બાકી પાંચનો ત્યાગ. લીલા શાકનો નિષેધ તથા રોજ એકાસણું કરવું. પર્વ તીથિઓને દિવસ કાયમ અભ્યાસ પાળવું.

૨૭ આઠમા વ્રતમાં—સાતે વ્યસનોને પોતાના હેશમાંથી કાઢ્યા.

૨૮ નવમા વ્રતમાં—જન્મે ટંક સામાયિક કરવું. તે સામાયિકમાં શ્રી હેમચંદ્રસૂરિમહારાજ વિના બીજા સાથે બોલવાનો નિષેધ. હમેશાં વીતરાગ સ્તોત્રનું તથા યોગશાસ્ત્રના બાર પ્રકાશનું ગણવું.

૨૯ દશમા વ્રતમાં—ચોમાસામાં કટકનું નહિ. કરવું ગીજનીના સુલતાનનું આગમન થયા છતાં પણ નિયમથી નહિ ચળવું.

૩૦ અગ્યારમા વ્રતમાં—પૌષઘોષવાસમાં રાત્રિએ કાચોત્સર્ગ કરતાં મંડોડો પગે ચાંટયો, લોકોએ દૂર કરવા માંડયો છતાં દૂર થયો નહિ, જેથી તેની મરવાની શંકાવડે કરી પોતાના પગની ચામડી ઉખેડીને દૂર મૂકી મંડોડાને બચાવ્યો.

૩૧ બારમા અતિથિસંવિભાગ વ્રતમાં—દુઃખી સાધર્મિક શ્રાવક પાસેનું બોતેર લાખ દ્રવ્યનું છોડી દેવું. નિરંતર સુપાત્રમાં દાન દેવું.

આ પ્રમાણે આ મહાભાગ્યશાળી કુમાળ રાજના પુણ્ય માર્ગો કેટલાક લખી શકાય! પોતે સારી રીતે ધર્મનાં અનુષ્ઠાન વડે કરીને પોતાના આત્માનો ઉદ્ધાર કરી સંસારને તોડી નાખ્યો. ફક્ત બે ભવમાંજ મોક્ષ જાય તેવું અનુષ્ઠાન કર્યું. અને સાધર્મિક ભાઈઓને યથાયોગ્યદાન દેવા વડે કરી, ધર્મમાં સહાય કરવા વડે કરી, તથા કરના મૂકવા વડે કરી, સીદાતાના ઉદ્ધાર વડે કરી, અઢાર હેશમાં અમારી પડહ વગડાવવા વડે કરી, પરોપકાર પણ ઘણાજ કર્યો. જેથી માનવ જીન્દગી ધર્મનાં કાર્યોવડે સફળ

કરી મોક્ષરૂપી ફળ પ્રાપ્ત કર્યું. લક્ષ્મી ઉપર મોહ રાખ્યો હોત
તો આવાં ઉત્તમ કાર્યો થઈ શકત નહિ.

ઇતિ કુમારપાળ સંક્ષેપ વર્ણન.

વસ્તુપાલ તેજપાલ વિગેરેનાં શુભ કાર્યો.

વસ્તુપાળ તેજપાલે પણ લક્ષ્મીથી અનેક શુભકાર્યો કર્યાં છે.
શ્રી આબુજી ઉપર બાર કોડ ને ત્રેપન લાખ દ્રવ્ય ખરચી એવાં
તો દેરાસરો કરાવ્યાં કે આધુનિક જમાનાના કારીગરોની દ્રષ્ટિને
ગરકાવ કરી મૂકે છે. વસ્તુપાલ તેજપાલે શુભમાર્ગમાં લક્ષ્મી
વાપરી તેનું દિગ્દર્શન સામાન્યથી કરીએ છીએ.

ત્રણ લાખ દ્રવ્ય ખરચીને શત્રુજયે તોરણ બંધાવ્યું.

ત્રણ હજાર બસો ને બે જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યા.

તેરશે' જિનમંદિર શિખરબંધ કરાવ્યાં.

એક લાખ ને પાંચ હજાર નાવન જિનખિંબ ભરાવ્યાં.

નવસે' ને ચોરાસી પાપઘશાળા કરાવી.

છત્રીસ લાખ દ્રવ્ય ખરચીને જ્ઞાન પુસ્તકોના ભંડાર કરાવ્યા.

ત્રણ લાખ દ્રવ્ય ખરચી ખંભાતમાં જ્ઞાન ભંડાર કરાવ્યા.

સાડા બાર ચાત્રા શ્રી શત્રુજય તીર્થની કરી.

અઢાર કોડ છન્નુ લાખ દ્રવ્ય શ્રી શત્રુજય તીર્થે ખરચ્યું.

અઢાર કોડ ને ત્રાસી લાખ દ્રવ્ય શ્રીગીરનારજી તીર્થમાં ખરચ્યું.

બાર કોડ ને ત્રેપન લાખ દ્રવ્ય શ્રી આબુતીર્થમાં ખરચ્યું.

પાંચશે' સિંહાસન હાથીઢાંતનાં કરાવ્યાં.

પાંચસે' સમવસરણ કરાવ્યાં.

સાતસેં ધર્મશાળા કરાવી.

એક હજાર માણસો દાનશાળાએ હંમેશાં આહાર લેતા હતા.

ઈત્યાદિક તે ભાગ્યશાળીઓએ ઘણી લક્ષ્મી શુભમાર્ગમાં ખરચી મહા પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું.

શ્રી સિદ્ધસેનદિવાકરે પ્રતિબોધ કરેલ વિક્રમરાજાએ પણ શત્રુજયનો સંઘ કાઢી પુષ્કળ લક્ષ્મી ખરચી. તે સંઘમાં ૧૬૯ સોનાનાં દેરાસરો હતાં. સિદ્ધસેનદિવાકર પ્રમુખથી પાંચસો આચાર્યો સાથે હતા. ચૌદ મુકુટબદ્ધ રાજા સાથે હતા. સીત્તેર લાખ શ્રાવકના કુટુંબ સંઘમાં હતાં.

આમ રાજાએ શ્રી સિદ્ધાચલજીના સંઘમાં બાર કોડ સોનૈયાનો ખર્ચ કરી મહાન્ પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું.

સાધુ પેથડશાએ શ્રી સિદ્ધાચલજીના સંઘમાં અગ્યાર લાખ દ્રવ્યનો ખર્ચ કરી માનવભવનો અપૂર્વ લ્હાવો લીધો. તથા ધર્મધોષસૂરિનો નગરમાં પ્રવેશ કરાવ્યો ત્યારે બહોંતેર હજાર દ્રવ્યનો ખર્ચ કર્યો.

શ્રી સંપ્રતિ રાજાએ સવા કોડ જિનખિંબ લરાવ્યાં. જિનમંદિરથી પૃથ્વી અલંકૃત કરી. અઢગક લક્ષ્મી ખર્ચી મહાન્ પુણ્યના લાગી બન્યા.

આ સિવાય ઘણા ભાગ્યશાલી જીવોએ શ્રી શત્રુજય, ગીરનાર વિગેરે મહા પવિત્ર તાર્થિમાં પોતાની લક્ષ્મી પુષ્કળ ખરચી પુણ્યાનુબંધી પુણ્યને પ્રાપ્ત કર્યું છે. સંવત્ અઢારમા સૈકામાં મોતીશા શેઠે શ્રી સિદ્ધાચલજી ઉપર કુંતાસરનો ખાડો પૂરાવી નવીન ટુંક ઉભી કરીને પોતાના યશને જગત્માં ફેલાવી દીધો છે: અને મહાન્ પુણ્ય ઉપાર્જન કરી ગયા છે. આવા ઉત્તમ જીવો

જગત્માંથી કાળધર્મ પામી ગયા છતાં નામસ્મરણ રૂપે હજી બાણે જીવતાજ હોય નહિ એમ ધર્મિષ્ઠ જીવોને યાદ આવ્યા કરે છે. આ કાળમાં પણ ઘણા ઉત્તમ જીવો પોતાની લક્ષ્મીને દર વરસે સારા માર્ગમાં ખરચી મહા પુણ્ય ઉપાર્જન કરી રહ્યા છે. ત્યારે કૃપણ જીવો લક્ષ્મીનો સંચય કરવામાં જ જીંદગી પૂરી કરે છે અને સંસારની લીલા કરવા માટે હજારો ને લાખોના મહેલો બંધાવી તથા મોટરગાડીઓ ચલાવી પુણ્ડલાનંદી બની પાપના ભાગી બને છે. પરંતુ જ્ઞાનચક્ષુથી એટલું પણ તપાસતા નથી કે ‘પરલોકમાં ગયા પછી તે બંગલામાં હે ચેતન ! ક્યા જીવો લીલા કરશે ? મોટરગાડીમાં કોણ બેસશે ? પાપના બોજ કોણ ભોગવશે ? એટલો વિચાર જ્ઞાનચક્ષુથી જો થાય તો જરૂર સમજ પડે અને શુભમાર્ગમાં લક્ષ્મી ખરચવા તૈયાર પણ થવાય. માટે દરેક ભવ્ય જીવોએ ન્યાયસંપન્નવિભવ પ્રાપ્ત કર્યા પછી પણ લક્ષ્મીને શુભમાર્ગમાં ખરચી જૈન શાસનને દીપાવવું, ભવાંતરનું ભાતું મજબુત કરવું. છેવટ મોક્ષસુખ પ્રાપ્ત થઈ શકે તેવી રીતે શુભ ક્ષેત્રમાં ધનનો વ્યય કરવો. લક્ષ્મીવડે આવાં શુભ કાર્યો તથા શુભ અનુષ્ઠાનો કરવાથી જીવોને સમ્યક દર્શન હોય તો બહુ નિર્મળ થાય છે અને ન હોય તો નવીન પ્રાપ્ત થાય છે.

મિશ્ર્યાત્વનો ક્ષય તથા ક્ષયોપશમ અથવા ઉપશમ થાય છે. ગમે તેટલી ક્રિયાઓ કરીએ, ગમે તેટલું દ્રવ્ય ખરચીએ, તીર્થની બત્રાઓ કરીએ, પરંતુ જો સમ્યક્ત્વ દર્શન પ્રાપ્ત ન થાય તો તમામ ક્ષેાગટ સમજવું. ઉપર બતાવેલ શુભ અનુષ્ઠાન તથા શાસનની પ્રભાવના તથા શુભ માર્ગમાં દ્રવ્યનો વ્યય કરવો, તે તમામ સમ્યક્ દર્શન પ્રાપ્તિના કારણો છે. તેવાં કારણો મળ્યા

છતાં પણ સમ્યક્ દર્શન રૂપી કાર્ય ન થાય તો પછી તેના જેવું બીજું દુઃખ કયું કહેવાય ? ઘરમાં ઘી, ગોળ, ખાંડ વિગેરે ભોજનની સામગ્રી હોય છતાં ભુખે મરે તો પછી તેના જેવો બીજો કોણ મૂર્ખ કહેવાય ! તેવીજ રીતે અનંત કાળ પરિભ્રમણ કરતાં મનુષ્ય જન્મ, આર્ય ભૂમિ, ઉત્તમ ક્ષેત્ર, ઉત્તમ કુળ, દેવ, ગુરુ, ધર્મની જોગવાઈ, ધર્મનું શ્રવણ વિગેરે પ્રાપ્ત થયા છતાં જો વીતરાગના વચનમાં શંકા રાખી સમ્યક્દર્શન પ્રાપ્ત ન કરે તો તે પણ મૂર્ખજ કહેવાય તેમાં શું આશ્ચર્ય ? આવું અમૂલ્ય સમ્યક્ત્વ રત્ન જીવને પ્રાપ્ત કરવાનો અપૂર્વ સમય હાથ આવ્યો છે તો તે સમય જવા દેવો નહિ. જેમ કોઈ ધનના અર્થી મનુષ્યને ધન કમાવાનો બરાબર સમય આવ્યો હોય તો પ્રમાદ તથા ધન મેળવવામાં ખામી રાખે નહિ, તેમ ચિંતામણી રત્નથી અધિક મનુષ્યલવાદિ સામગ્રી પામી લવ્ય જીવ પણ સમ્યક્ત્વરત્નને પ્રાપ્ત કરવામાં પ્રમાદ કરે નહિ, અને જો પ્રમાદમાં પડી ગયો તો સમ્યક્ત્વરત્ન મળી શકે નહિ. કારણ કે સમ્યક્ત્વરત્ન પ્રાપ્ત કરવું તે કાંઈ સામાન્ય વાત નથી, બહુ જ કઠિન છે. તેની કઠિનતા માટે પણ દશ દૃષ્ટાંતો જે મનુષ્યલવની કઠિનતાવાળાં કહ્યાં છે તે સમજવાં. ચાર ગતિમાં ભ્રમણ કરતાં જીવોને મનુષ્યલવમાં સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્ત થવી સુલભ ગણાય છે. કારણ કે દેવતાઓને વિષયમાં અતિ આસક્તિ હોવાથી પોતાનું આયુ તેમાં ને તેમાં ખૂંટી યઈ જાય છે. જેથી તેઓને પણ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ જલદી થતી નથી. જુઓ ! મોટી સંઘયણમાં કહ્યું છે:—

તર્હિ દેવા વંતરિયા, વરતરૂનીગીયવાઈયરવેણં ।

નિચં સુહિયા પમુડિયા, ગયંપિ કાલં ન યાગંતિ ॥ ૧ ॥

અર્થ—“તે ભુવનો માંહે વ્યંતરિક દેવતાઓ શ્રેષ્ઠ સૌભાગ્યવાળી દેવીઓનાં ગીત તથા વાણંત્રના શબ્દે કરી નિરંતર સુખીઆ તથા હર્ષવાળા થયા થકા ગયેલા કાળને બાણતા નથી.”

નારકી જીવો અત્યંત વેદનાથી વ્યાકુળ હોવાથી તેઓને પણ જલદી સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થવી કાઠન જ ગણાય, તિર્યચો વિવેકથી શૂન્ય હોવાથી ધર્મશ્રવણ કરવું જ બની ન શકે તો પછી સમ્યક્ત્વની વાત તો દૂર રહી, જે કે ઉપર બતાવેલ દેવતા નારકી તિર્યચોને પણ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થાય છે, પરંતુ મનુષ્ય ભવમાં મનુષ્યોને ઉત્તમ સામગ્રી મળ્ય પછી જેટલી સુલભતા છે તેટલી સુલભતા સમ્યક્ત્વ માટે તે ત્રણ ગતિવાળા જીવોને નથી. માટે મનુષ્યોએ આવી ઉત્તમ સામગ્રી પામીને વિષય કષાય ને પ્રમાદ જે આત્માના કદા શત્રુ છે, તેને દૂર કરી મિથ્યાત્વથી દૂર રહી સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરવું, તેજ મનુષ્ય ભવ પામ્યાનું ખરું રહસ્ય સમજવું.

હવે સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ ક્યારે થાય ? તે બતાવાય છે:—

જીવને સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ.

જ્ઞાનાવરણીયાદ આઠ કર્મમાંથી એક આયુ કર્મને છોડીને સાતે કર્મની સ્થિતિ શુભ અધ્યવસાયથી ઘટાડી ઘટાડીને એક કોટાકોટી સાગરોપમમાં પટ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ ન્યૂન કરે તે સમયે જીવ યથાપ્રવૃત્તિકરણ કરે. તે કરણ જીવે આ સંસારમાં ભ્રમણ કરતાં અનંતીવાર કર્યું અને યથાપ્રવૃત્તિકરણ કરી ગ્રન્થીદેશે આવ્યો ખરો, પરંતુ આગળ જન્મ શક્યો નહિ. આ પેલું કરણ.

બીજું અપૂર્વકરણ તે જીવપરિણામ વિશેષ છે. આ જીવે સંસારપરિભ્રમણ કરતાં કોઇવાર પણ અપૂર્વકરણરૂપ પરિણામ વિશેષને પ્રાપ્ત કર્યા નથી, જેથી તેનું નામ અપૂર્વકરણ કહેવાય છે. આ અપૂર્વકરણરૂપ પરિણામ વિશેષથી ઘનનિવિડ રાગ દ્વેષ પરિણુતિમયી જે અન્યો દુઃખે કરી ભેદવા લાયક છે, તેને ભેદી નાંખે છે. તે બીજું કરણ.

ત્રીજું અનિવૃત્તિકરણ તે જે અધ્યવસાય થયા તે ફળ પ્રાપ્તિ વિના નિવર્તે નહિ ચાલે પૂર્વે આવ્યા જે અપૂર્વકરણરૂપ પરિણામ તે પાછા જાય નહિ તેને અનિવૃત્તિકરણ કહીએ. તે અનિવૃત્તિકરણરૂપ પરિણામે કરી જીવ સમ્યક્ત્વ પામે તે ત્રીજું કરણ.

આ ઠેકાણે ત્રણ કરણની સાક્ષી આપવા માટે કલ્પલાખ્યની ગાથા લખીએ છીએ.

અંતિમકોઢાકોડી, સર્વકર્મમાણં આરવજ્ઞાણં ॥

પલિયા અસંખિજ્ઞ-ભાગે સ્ત્રીણે હવડ ગંઠીણં ॥ ૧ ॥

ગંઠીત્તિ સુદુભેઓ, કરુણદઘણગૂઢગંઠીવ્વ ॥

જીવસ્સ કર્મજાણિઓ, ઘણરાગદોસપારિણામો ॥ ૨ ॥

જા ગંઠી તા પદમં, ગંઠીસમદ્વિચ્છઓ ભવે વીયં ॥

અનિયટ્ટીકરણ પુણ, સમ્મત્તપુરુષકાઢે જીવે ॥ ૩ ॥

“આયુ વર્ણને સાતે કર્મની અંતિમ કહેતાં છેલ્લી કોઢા-કોડી સ્થિતિ પદ્યોપમને અસંખ્યાતમે ભાગે ન્યૂન રહે, બાકી સર્વ બપી જાય, ઇહાં ગંઠી સ્થાનક છે.

તે ગાંઠી કેવા પ્રકારની છે ? અત્યંત દુઃખે કરી ભેદવા ચો-
ગ્ય કર્કશ વક્ શુદ્ધ શુભ કોઈ ખરીરાદિ કઠિન કાષ્ટની ગાંઠ જેવી
તેવી રીતે ભેદી શકાય નહિ તે ઉપમાવાળી એ અનાદિકાળની
જીવને કર્મજનિત ઘન કહેતાં નિવિઠ રાગદ્વેષપરિણતિ રૂપ અન્ધી
છે. તે વજની માફક દુર્લેધ સમજવી.

ત્યાં ગાંઠી છે ત્યાં સુધી આવે તેને પ્રથમ યથાપ્રવૃત્તિકરણ
હોય, અન્ધી ભેદ થયા પછી બીજું અપૂર્વકરણ હોય, તથા
સમ્યક્ત્વ પુરખખડે કહેતાં સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત્યપણે આગળ કર્ત્યું છે
જે જીવોએ એટલે ચોક્કસ મુળ આગળ રહ્યું છે તે જીવને ત્રીજું
અનિવૃત્તિકરણ હોય.

આ કરણમાં વિશુદ્ધ અધ્યવસાય વડે કરી ઉદયમાં આવેલ
મિથ્યાત્વને વેદતો, નહિ ઉદયમાં આવે તેને ઉપશમાવતો, ઉપશમ
લક્ષણ અંતર્મુદૂર્ત કાળમાનવાળા અંતકરણમાં પ્રવેશ કરે અંતર-
કરણના પડેલા સમગ્રે જીવ ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરે. અંતરક-
રણનો કાળ અંતર્મુદૂર્તનો છે. તેથી ઉપશમ સમ્યક્ત્વ અંતર્મુ-
દૂર્ત કાળપ્રમાણ સમજવું, ઉપશમ સમ્યક્ત્વમાં રહ્યો છતો જીવ
સત્તામાં રહેલ મિથ્યાત્વના ત્રણ પુંજ કરે. જેવી રીતે મદન
કોદ્રવા ધાન્ય વિશેષ છે તેને ઔપધિ વિશેષ વડે કરી શોધાય
છે. તે શોધતાં કેટલાક શુદ્ધ થાય, કેટલાક અર્ધા શુદ્ધ થાય,
કેટલાક અશુદ્ધજ રહે છે. એવી રીતે જીવ પણ પરિણામવિશે-
ષથી મિથ્યાત્વને શોધે છે, તે શોધતાં થકાં કેટલાંક દળ શુદ્ધ
થાય, કેટલાંક અર્ધ શુદ્ધ થાય, અને કેટલાંક અશુદ્ધ રહે-એમ
ત્રણ પ્રકારે થાય છે. તે ઉપશમ સમ્યક્ત્વનો અંતર્મુદૂર્તનો કાળ
પૂરો થયા પછી જો શુદ્ધ પુંજનો ઉદય થાય તો અવશ્ય ક્ષયો-

પશમ સમ્યગદષ્ટિ કહેવાય, અર્ધશુદ્ધ પુંજનો ઉદય થાય તો મિશ્રદષ્ટિ કહેવાય, અને અશુદ્ધ પુંજનો ઉદય થાય તો સાસ્વાદનમાં થઇને મિથ્યાદષ્ટિ થાય. આ કર્મઅન્યનો અભિપ્રાય જાણવો.

સિદ્ધાંતિક મત પ્રમાણે તો અનાદિ મિથ્યાત્વદષ્ટિ અન્યીલેદ કરીને તથાવિધ તીવ્ર પરિણામે કરી અપૂર્વકરણમાં આરૂઢ થયેલો મિથ્યાત્વને ત્રિપુંજવાળું કરે. ત્યારપછી અનિવૃત્તિકરણના સામર્થ્ય થકી શુદ્ધપુંજને વેદતો થકો ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ પામ્યા વિના પ્રથમથીજ ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરે.

વળી કેટલાક આચાર્યો કહે છે કે, યથાપ્રવૃત્તિ વિગેરે ત્રણ કરણના ક્રમે કરી ઉપશમ સમ્યક્ત્વથી પડયો થકો મિથ્યાત્વે જાય છે.

ઉપશમ સમ્યક્ત્વ તથા ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વનો ભેદ નીચે પ્રમાણે જાણવો:—

ઉપશમ સમ્યક્ત્વમાં—ઉદય આવેલ મિથ્યાત્વનો ક્ષય અને નહિ ઉદયમાં આવેલા મિથ્યાત્વનો સર્વથા ઉપશમ હોય, પ્રદેશ ઉદય પણ ન હોય. અને ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વમાં ઉદય આવેલનો ક્ષય અને નહિ ઉદયમાં આવેલનો ઉપશમ હોય. પરંતુ પ્રદેશ ઉદય હોય—પ્રદેશથી મિથ્યાત્વ વેદાય. ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વનો જઘન્ય કાળ અંતર્મુદૂર્ત, ઉત્કૃષ્ટો છાસક સાગરોપમથી કાંઈક અધિક જાણવો.

ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ.

અનંતાનુબંધી ક્રોધ, માન માયા, લોભની ચોકડી ખપાવીને મિથ્યાત્વ મોહની ખપાવ્યા બાદ મિશ્રમોહની પણ ખપાવી

સમ્યક્ત્વ મોહની ખપાવનો કોઈ જીવ કાળ કરે તો પ્રથમ આયુ બાંધ્યું હોય તે ગતિમાં જાય. જેથી ચારે ગતિમાં ક્ષાયક સમ્યક્ત્વ પામીએ. આ કારણથી જ પ્રારંભ મનુષ્ય ગતિમાં કહ્યો છે, અને સમાપ્તિ ચારે ગતિમાં થાય છે: જેથી ચારે ગતિમાં ક્ષાયક સમ્યક્ત્વ જીવ પામી શકે એમ કહ્યું છે. તિર્યચમાં ઉત્પન્ન થતાં અસંખ્યાતા વર્ષના આયુવાળાજ ક્ષાયક સમ્યક્ત્વ પામે, સંખ્યાતા વર્ષના આયુવાળા ઉત્પન્ન થતાં ક્ષાયક સમ્યક્ત્વ ન પામે. કદાચ કોઈ જીવે પૂર્વે આયુ બાંધ્યું હોય અને ત્યારપછી ક્ષાયક સમ્યક્ત્વ પામે તો જે ગતિનું આયુ બાંધ્યું હોય તેજ ગતિમાં ક્ષાયક સમ્યક્ત્વ લઇને જાય. કદાચ આયુ ન બાંધ્યું હોય ને ક્ષાયક સમ્યક્ત્વ પામે તો તેજ ભવમાં કેવળજ્ઞાન પામી મોક્ષે જાય. આયુ બાંધ્યું હોય તો ઉત્કૃષ્ટથી ત્રણ ભવમાં—છેવટ ચાર ભવમાં મોક્ષે જાય. ક્ષાયક સમ્યક્ત્વ મનુષ્ય ભવમાં પામે ત્યારે અનંતાનુબંધીની ચોકડી મિથ્યાત્વમોહની, મિશ્રમોહની ને સમ્યક્ત્વમોહની આ સાત પ્રકૃતિનો સર્વથા ક્ષય કરીનેજ ક્ષાયક સમ્યક્ત્વ પામે છે.

ઉપશમ સમ્યક્ત્વ જીવ જ્યારે પ્રાપ્ત કરે છે ત્યારે ગ્રીષ્મ રતુમાં તૃપ્ત થયેલા જીવને ગોશિર્ષ અંદનના રસવડે છાંટકાવ કરવાથી જેવી શીતલતા થાય છે—જેવો આનંદ થાય છે, તેવો આનંદ—તેવી શીતલતા ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરનારને થાય છે.

સમકિતની પ્રાપ્તિ.

(રાગ—સારંગ—હે સુખદારી ! આ મંસાર થકી જો મુજને ઉદ્ધરે)
 સમકિત વિના, ભવ ભવમાં અથડાતાં અંત ન આવ્યો;
 એ સત્ય ખીના, જિન આગમથી જાણી સમકિત પાચો.
 મનસાર ભવે મુનિદાન દઇ, સમકિત વરી ભવ તેર લહી;

પદવી તીર્થકર પામ્યા સહી ... ... સમકિત વિના
 તે નાલિનદન દરમાવે, મિથ્યાત્વ ગતિ ચહ રખડાવે;
 સમકિત વડે શિવપુર જાવે ... ... સમકિત વિના
 જુઓ ? જંગલમાંહે કઠીઆરે, મુનિદાન દીધું ભવ નયસારે;
 તે વીર નમો પંચમ આરે ... ... સમકિત વિના
 તે સમાકત રૂપી લ્યો મેવો, શુદ્ધ દેવ ગુરુ ધર્મ જ સેવો;
 એમ ભાષે દેવાધિદેવો ... ... સમકિત વિના
 સમકિત લહી ભવજગ તરજે, જિન 'ભક્તિ' લહી ભાવે કરજે;
 શાશ્વત પદવી પ્રેમે વરજે. ... ... સમકિત વિના

સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિ અનંતર આત્મ આનંદ.

સમ્યક્ત્વ પામ્યા પછી જીવને વસ્તુનું યથાસ્થિત સ્વરૂપ સમજાય છે. આત્માને વિષે સાચો જોધ થાય છે. તે આત્મજોધ પ્રાપ્ત થયા પછી જીવને પરમાનંદમાં મગ્ન થવાથી સંસારી સુખનો અલિલાષ કદાપિ થતો નથી. તે સુખ અદ્ય અને અસ્થિર હોવાથી તેને તે દુઃખરૂપ માને છે. ઇષ્ટ વસ્તુને આપનાર કલ્પવૃક્ષને પામીને શુદ્ધ અશનની વાંછા ડોઢ પણ કરે નહિ, તેમ મોક્ષસુખને આપનાર સમ્યગ્ આત્મજ્ઞાનને પામી અનંત દુઃખના કારણરૂપ સંસારના સુખને કદાપિ વાંછે નહિ. જે જીવો આત્મજ્ઞાનમાં આસક્ત છે, તે જીવો કદાપિ નરક તિર્યચ ગતિને પ્રાપ્ત કરેજ નહિ. જેમ ચક્ષુવાળો માણસ કુવામાં ન પડે તેમ આત્મજ્ઞાની જીવ નરકરૂપી કુવામાં નજ પડે. આત્મજોધ જે જીવને પ્રાપ્ત થયો હોય છે, તેને બાહ્ય વસ્તુની ઇચ્છા પણ થતી નથી. જેમ અમૃતનો આસ્વાદ કરનારને ખાંડ પાણી પીવું ન ગમે

તેવી રીતે ખારા પાણી સમાન સંસારના ખોટા પદાર્થો ઉપર આત્મબોધવાળા જીવને આસક્તિ થાયજ નહિ.

આત્મબોધ પ્રાપ્ત કરનાર જીવને હંમેશાં અપૂર્વ આનંદજ પ્રાપ્ત થાય છે. શાથી ? કે તત્ત્વશ્રદ્ધાન થવાથી કર્મબંધનાદિ સ્વરૂપને તે સારી રીતે જાણે છે. જેમકે:—

આ જીવ મિથ્યાત્વ, અવિરતિ; કષાય અને યોગ—આ ચાર કર્મબંધનના હેતુ વડે કરી સમય સમય આયુ છોડીને સાત કર્મને ખાંધે છે. તે જ્યારે ઉદયમાં આવે ત્યારે આ આત્મા સ્વથમેવ ભોગવે છે, બીજું કોઈ સહાયક થતું નથી, આયુ કર્મ આખા ભવમાં એકવારજ ખંધાય છે. જે ગતિનું આયુ ખાંધ્યું હોય ત્યાં આ આત્મા એકલોજ ચાલ્યો જાય છે. બીજું કોઈ સાથે આવતું નથી. વળી દ્રવ્યાદિ ઈષ્ટ વસ્તુનો વિયોગ થાય છે ત્યારે તે વિચારે છે કે ‘મારે પરવસ્તુનો સંબંધ નષ્ટ થયો, મારું દ્રવ્ય તો આત્મ-પ્રદેશમાં રહેલ જ્ઞાનાદિ લક્ષણવાળું છે, તે કોઈ ઠેકાણે જવાનું નથી. વળી કદાચ કોઈ દ્રવ્યાદિ વસ્તુનો લાભ થાય છે ત્યારે વિચારે છે કે ‘મારે આ પૌદ્ગલિક વસ્તુનો સંયોગ અમૂક મુદત સુધીનો થયો છે તો તેમાં મારે મોહ શા માટે કરવો ? તે કાંઈ વાસ્તવિક મારું નથી.’ વળી વેદનીય કર્મના ઉદયથી શરીર કષ્ટાદિનીપ્રાપ્તિ થાય છે તો તે સમભાવને ધારણ કરે છે, ચિત્તમાં ‘પરમાત્માનું’ ધ્યાન કરે છે, આવશ્યકાદિ ધર્મકાર્યને વિષે વિશેષ કરીને ઉદ્યમવંત થાય છે, જેથી એકંદરે આત્મબોધવાળા જીવો સદા સુખનોજ અનુભવ કરે છે.

આવું આત્મિક સુખ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ વિના જીવને કદાપિ પ્રાપ્ત થયું નથી, થવાનું નથી, થશે પણ નહિ. માટે જો સાચા સુખની તને હે ચેતન ! ચાહના હોય, ઇચ્છા હોય, અભિ-

રૂચિ હોય તો તમામ ઉપાધિને છોડી સમ્યક્ત્વરત્નને મેળવ: તેને મેળવવા માટે પ્રયત્ન કર, તો સાચો ધનવાન થઈશ. સમક્રિતી જીવ સાચા ધનપતિ છે, તેને માટે શાસ્ત્રકાર મહારાજ કહે છે કે:-

ધનેન હીનોપિ ધની મનુષ્યો, યસ્યાસ્તિ સમ્યક્ત્વધનં પ્રધાનં ।
ધનં ભવેદેકમંવે સુસ્વાર્થં, ભવે ભવેન્નંતસુસ્ત્રી સુદૃષ્ટિઃ ॥

અર્થ—બાહ્ય ધનથી હીન મનુષ્ય હોય પણ જેની પાસે સમ્યક્ત્વ રૂપી ધન છે, તે ધનવાન કહેવાય છે, કારણકે બાહ્ય ધન તો એક લવના સુખ માટે છે, અને સમ્યક્ત્વરૂપી સાચું ધન છે તે તો લવે લવે-જન્મ જન્મને વિષે અનંત સુખને આપનાર છે, છેવટ મોક્ષસુખને આપનાર છે, માટે બાહ્ય ધન કરતાં પણ સમ્યક્ત્વરૂપી ધન અધિક ગુણવાળું-ફાયદાવાળું જાણવું.

આવા પ્રકારનો સમ્યક્ત્વરત્નનો મહિમા હોવા છતાં અને વાસ્તવિક સુખનું કારણ હોવા છતાં પુદ્ગલાનંદી-લવાલિનંદી જીવો સમ્યક્ત્વ રત્નને મેળવવા લેશ માત્ર પ્રયત્ન નહિ કરતાં સંસારના ઉપાધિજનક પદાર્થોમાંજ આસક્તિવાળા બને છે. અને વિષય કપાયમાં મસ્ત રહી કર્ત્તવ્ય પરાડમુખ બની રત્ન ચિંતા-મણિ સરખો મનુષ્યલવાદિ ઉત્તરોત્તર શુભ સામગ્રીને હારીને અનંત દુઃખના ભાગી બને છે. તેવા જીવોને કયી ઉપમા આપવી તે સુસ્ત જીવો વિચાર કરી લેશે. દરેક લવ્યાત્માઓએ આવી અમૂલ્ય સામગ્રી પામીને સમ્યક્ત્વરત્નને પ્રાપ્ત કરવા બરાબર તન. મન અને ધનથી કટિબદ્ધ થવું જોઈએ. મનથી સારા-સુંદર વિચારો કરવા, આર્ત્તિધ્યાત-રૌદ્રધ્યાન થવા દેવું નહિ, ખોટા વિકલ્પો કરવા નહિ, ધર્મધ્યાનમાં આરૂઢ થવા પ્રયત્ન કરવો,

વચનથી પણ ખોટાં વચન બોલવાં નહિ, જે વચનથી સામા ધણીને અત્યંત દુઃખ થાય તેવું વચન બોલવું નહિ, સત્ય હોય તો પણ સામા ધણીને દુઃખ થાય તે અસત્ય વચન કહેવાય, માટે સારાં, મીઠાં, મધુર, હિત ને મિત વચન બોલવાં. પ્રભુના ગુણ ગાવામાં મહાપુરૂષનાં ચરિત્રોને કથન કરવામાં વચનનો ઉપયોગ કરવો. કાયાથી પણ શાસનના શુભ કાર્યો કરવા. તીર્થયાત્રા પગે ચાલીને છરી પાળતા કરવી. દુઃખી જીવોને બચાવવા માટે-દુઃખોથી મુક્ત કરવા માટે પ્રયત્ન કરવો. આવી રીતે મન, વચન, કાયાના શુભ વ્યાપારથી પણ સમ્યક્ત્વ રત્ન જલદી મળી જાય છે.

સમ્યક્ત્વરત્ન મળ્યા પછી તેને સાચવી રાખવા માટે પણ બહુ કાળજી રાખવાની જરૂર છે.

જેમ ધનવાન પુરૂષ ધનને સાચવવામાં કોઈરીતે ખામી રાખે નહિ, તેમ સમ્યક્ત્વવંત જીવ પોતાના અમૂલ્ય સમ્યક્ત્વરૂપી ધનને સાચવવા માટે કયાસ રાખે નહિ, તોજ તે ટકી શકે.

સમ્યક્ત્વરત્નને સાચવવા માટે સારા ગુણી જનના સમાગમમાં રહેવું. અયોગ્ય અને ધર્મથી હિન મિથ્યાદ્રષ્ટિનો બહુ પરિચય કરવો નહિ. તેવા પરિચયથી પતિત થયેલાનાં ઘણાં દષ્ટાંતો શાસ્ત્રમાં છે. વળી જેમાં હિંસાવૃત્તિ દાખલ કરી હોય-કામવિકારને વર્ણવ્યો હોય તેવાં પુસ્તકો પણ વાંચવા નહિ, તેવા પુસ્તકો વાંચવાથી આત્માની લેશ્યાનું જલદી પરાવર્તન થવા સંભાવના રહે છે. પ્રતિકૂળ સંયોગોથી ભદ્રિક પરિણામી જીવોનું સમ્યક્ત્વથી જલદી અધઃપતન થાય છે. મિથ્યાદ્રષ્ટિના બહુ પરિચયથી સમ્યક્ત્વથી પડી જવાનો સંભવ રહે છે. તત્ત્વાર્થસૂત્રમાં શંકા, કંખા, વિતિગિચ્છા, અન્યદ્રષ્ટિ પ્રશંસા ને તેમનો સંસ્તવ આ પાંચ સમ્યક્ત્વના અતિચાર કહ્યા છે.

શંકા કહેતાં જિનવચનમાં શંકા કરવી. ૧. કંખા કહેતાં અન્ય અન્યદર્શનને સ્વીકારવાની વાંચ્છા કરવી. ૨. વિતિગિચ્છા કહેતાં ધર્મના કૃણમાં સંદેહ કરવો, જેમકે હું આ શુભક્રિયા કરું છું, પરંતુ તેનું કૃણ થશે કે નહિં ? ૩. અન્યદ્રષ્ટિ પ્રશંસા કહેતાં ખીજ દર્શનવાળાનો મહિમા જોઈને પ્રશંસા કરવી કે જૈન દર્શન કરતાં આ દર્શનમાં બહુ મહિમા જણાય છે. ૪. સંસ્તવ કહેતાં અન્યદ્રષ્ટિવાળાનો પરિચય કરવો તે. ૫. પરિચય કરવાથી લાંબા કાળે સમ્યક્ત્વથી આત્મા પતિત થાય છે. ઉપાધ્યાયજી મહારાજ યશોવિજયજી સમ્યક્ત્વની સજ્જાયમાં કહે છે કે—‘ હીણાતણો જે સંગ ન તજે, તેહનો ગુણ નવી રહે; જેમ જલધિજળમાં ભળ્યું ગંગાનીર લુણપણું લહે.’ હીણા માણસનો સંગ પોતાના સારા ગુણને પણ નષ્ટ કરે છે. અર્થાત્ મિથ્યાત્વીના સંગથી સમ્યક્ત્વ ગુણ હાનિ પામે છે. જેમ સમુદ્રના જળમાં ભળ્યું થકું ગંગાનું મીઠું જળ પણ ખાઈ થઈ જાય છે. માટે મિથ્યાત્વીનો પરિચય સમક્રિતી જીવે કરવો નહિ, ઉપર બતાવેલ પાંચે અતિચારો સમજીને જરૂર તેથી દૂર રહેવું. દૂર નહિં રહેવાય તો મિથ્યાત્વરૂપી ચોરો સમ્યક્ત્વ રત્નને લુંટી લેશે. શ્રદ્ધાથી પતિત કરશે. આગળના ગુણઠાણે ચઢવા નહિ દેતાં નીચેના ગુણઠાણે પટકશે. વિગેરે ઘણી હાનિ થશે. નિન્હવાદિ કેટલાએ જીવો પ્રતિકૂળ સંયોગોથી શ્રદ્ધાથી પતિત થઈ સમ્યક્ત્વ ગુમાવી ખેઠા છે ને સંસારમાં રબળ્યા છે. જો કે સમ્યક્ત્વવંત જીવનો એકડો થઈ ચૂક્યો છે તેથી વહેલા કે મોડા છેવટ અર્ધ પુણ્ણલ પરાવર્તનની અંદર સકળ કર્મક્ષય કરીને તે મોક્ષે જાય; પરંતુ જ્યાં થોડા લવમાં જ સાધ્ય સિદ્ધ થાય તેવું હતું ત્યાં સંખ્યાત અસંખ્યાત છેવટ અનંતા લવ સુધી સમ્યક્ત્વ ગુમાવીને રખડવું અને અનંતા દુઃખો સહન કરવાં તે કાંઈ થોડી શોક-

દશા ન કહેવાય. જેમ કોઇ કોડપતિ પાસેથી તમામ લક્ષ્મી હરણ કરી જાય અને પછી તેને કોઇ કહે કે-આગળ ઉપર તમને કોઈ-વાર મળશે. તેવું કહેવા છતાં પણ લક્ષ્મી જવાથી પારાવાર દુઃખ થાય છે. શોક સંતાપમાં મગ્ન થાય છે. છેવટ ગાંડો પણ બની જાય છે. તેવીજ રીતે સમ્યક્ત્વરૂપી સાચી લક્ષ્મી આ જીવ પાસેથી જતી રહેવાથી મિથ્યાત્વરૂપી ભૂતના સમાગમથી ભવચક્રમાં ભટકતાં ઘણીવાર ગાંડો પણ બની જાય છે. તે ચોક્કસ હૃદયમાં ઉતારી સમ્યક્ત્વ રત્નને સાચવવા પુરૂષાર્થ ફારવવું. સમ્યક્ત્વવંત જીવને સમ્યક્ત્વ સાચવવા માટે જેવી રીતે ગુણીજનનો સમાગમ શુભ ફળદાયક કહ્યો છે તેવી જ રીતે સમ્યક્ત્વ નિર્મળ કરવા માટે શુભ ભાવથી તીર્થોની યાત્રા દરવરસે કરવી તે પણ ફળદાયક છે. યાત્રા કરતાં કષાયને મંદ પાડવા, હંમેશાં વેલાસર ઉઠવું, તત્ત્વની ચિંતા કરવી, આત્મિક લક્ષ્મી કેટલી કમાયો ? કેટલી ખોવાણી ? તેનો મેળ કાઢવો.

વ્યવહારમાં ખોટનો ધંધો છોડી પેદાશનો ધંધો આદરીએ છીએ તેવી રીતે આત્માને નુકશાન થાય-ઘણી હાનિ થાય તેવો ધંધો કરવો નહિ. આત્માને લાભ મળે-આત્માનું હિત થાય-આત્મપરિણતિ સુધરે-આત્માની ઓળખાણ થાય તેવો ધંધો હંમેશાં કરવો. નિરંતર ૧-૨-૩ સામાયિક કરવાં, વિશેષ ન બને તો ૧ સામાયિક તો અવશ્યમેવ કરવાની ટેવ પાડવી. તે સામાયિકમાં રાજકથા, દેશકથા, ભક્તકથા, સ્ત્રીકથા-આ ચાર વિકથાને તો દેશવટો આપીને ધર્મકથા જ કરવી. અથવા સારાં વૈરાગ્યનાં-નીતિનાં પુસ્તકો વાંચવા. મહાપુરૂષો પૂર્વે થઇ ગયેલા ગજસુકુમાલ, એવંતીસુકુમાલ, ધનાકાકદી, ધનાશાલિભદ્ર, જંબુસ્વામી, પ્રભવ-

સ્વામી, મેતાર્યમુનિ, દશાર્ણભદ્ર વિગેરે મહાપ્રભાવિક શાસન-
સ્થંભોના તથા મુલસા, રેવતી, ચંદનખાળા પ્રમુખ મહા સતી-
ઓના જીવનચરિત્રો વાંચવા- જે જીવનચરિત્રો વાંચવાથી તે તે
ઉત્તમ જીવોના ગુણ તમને સ્મરણપથમાં ઉપસ્થિત થશે. તમારા
હૃદયપટ ઉપર કોઈ અપૂર્વ જાગૃત્ થશે. વૈરાગ્યની વાસના
પ્રગટ થશે. તે જીવોનું આત્મબળ, તે જીવોની ધૈર્યતા અને ધર્મ
ઉપર નિશ્ચલતાનો અનુભવ થશે. વળી સામાયિકમાં પાંચ પ્રકારનો
સ્વાધ્યાય કરવો.

૧ વાંચના તે પુસ્તકો મનનપૂર્વક વાંચવાં.

૨ પૃચ્છના તે શંકા પડે તો ગુર્વાદિકને પુછી વસ્તુનો નિર્ણય
કરવો.

૩ પરાવતના તે પોતાને જે જે પ્રકરણાદિ યાદ હોય તેની
આવૃત્તિ કરવી જેથી ભૂલી ન જવાય.

૪ અનુમેક્ષા કહેતાં પ્રથમ ધારી રાખેલા અર્થનું ચિંતવન કરવું.
અથવા ખાર લાવનાને આત્મા સાથે વિચારવી.

૫ ધર્મકથા બીજાને કહેવી અથવા સાંભળવી. આ પાંચ પ્રકા-
રના સ્વાધ્યાયથી મનની એકાગ્રતા થાય છે, માટે સામા-
યિકમાં ઉપર બતાવેલ કાર્યો કરવાથી જીવ સમ્યક્ત્વને
પ્રાપ્ત કરે છે. પ્રાપ્ત થયું હોય તો વિશેષ નિર્મળ થાય
છે. જેથી ભવભીરૂ જીવોએ સમ્યક્ત્વને પ્રાપ્ત કરવા અને
પ્રાપ્ત થયા પછી તેને ટકાવી રાખવા સતત ઉદ્યમવંત થવું.
આગળ ગુણઠાણે ચઢવા શ્રાવકના ત્રણ મનોરથને મનોમં-
દિરમાં વિચારવા. મનનપૂર્વક લાવવા તે નીચે પ્રમાણે:—

૧ કેવારે હું બાહ્ય તથા અભ્યંતર પરિશ્રદ્ધનો ત્યાગ કરી મારા આત્માને સુખી કરીશ. તે બંને પ્રકારના પરિશ્રદ્ધો મહા-પાપનું મૂળ છે. દુર્ગતિને પમાડનાર છે, કષાયના સ્વામી છે, અનર્થોને ઉત્પન્ન કરવાના હેતુભૂત છે, દુર્ગતિએ લઈ જનાર છે. બોધિનીજરૂપ સમ્યક્ત્વના ધાતક છે, સત્ય સંતોષ, બ્રહ્મચર્ય, શાંતિ, માર્દવ, આર્જવ, જ્ઞાન. દર્શન, ચારિત્ર. ચરણસીત્તરી, કરણસીત્તરી, બાર ભાવના, પંચ મહાવ્રત ઇત્યાદિક ધર્મરાજના સૈન્યને પાછું હઠાવનાર છે. છેવટ અધોગતિમાં પહોંચાડનાર છે. એવા પરિશ્રદ્ધને જ્યારે હું દૂર કરીશ તે દિવસ મારે સોનાનો સુરજ ઉગશે. મારો આત્મા આત્મિક સુખમાં લીન થશે. તે દિવસ ક્યારે આવશે? એ પેલો મનોરથ.

શ્રાવકના ત્રણ મનોરથ.

૨ કેવારે હું પંચમહાવ્રત લઈ, પંચસમિતિ ત્રણગુણિ એ આઠ પ્રવચન માતાનો આદર કરીશ? તથા ઘોર અભિશ્રદ્ધને ધારણ કરી, બેંતાલીસ દોષરહિત શુદ્ધ આહારી, બની, બાર ભેદે તપ કરી, સકળ કર્મને તોડી, મારા આત્માનો ઉદ્ધાર કરીશ? વળી અંત આહારી, પંત આહારી, અરસ આહારી, વિરસ આહારી, સર્વ રસનો ત્યાગી થઈ ધનાકાકંદી, ધનાશાલિલદ્રાદિક મુનિવરોની માફક ત્યાગી બની, શુદ્ધ સંયમ ધારી થઈ, કર્મશત્રુઓને ક્યારે હઠાવીશ? ‘ધન્ય ધન્ય તે દિન મુજ ક્યારે હોશે? હું લઈશ સંજમ શુદ્ધજી.’ ઇત્યાદિક સંયમ ગ્રહણ કરવાની ભાવના પ્રગટ કરી સંયમ ગ્રહણ ક્યારે કરીશ? જ્યારે મારો સંયમ લેવાનો દિવસ આવશે ત્યારે મારા મનના મનોરથ સફળ થશે અને તે દિવસે હું બાગ્યશાળી કહેવાઈશ. તે બીજો મનોરથ.

૩ કેવારે હું અઢાર પાપસ્થાનકને આજોવી, નિઃશલ્ય થઈ, ચૈદ રાજદોષના તમામ જીવેને ખમાવી સર્વ વ્રતો સાંભળી, અઢાર પાપસ્થાનક ત્રિવિધે ત્રિવિધે વોસિરાવી, ચાર આહારના પચ્ચખખાણુ કરી, છેલ્લે શ્વાસોશ્વાસે આ શરીરને પણ વોસિરાવી, ત્રણ પ્રકારની આરાધના આરાધતો, ચાર મંગળરૂપ ચાર શરણુને ઉચ્ચરતો થકો, સંસારને પુંઠ દેતો, શરીરની મમતા રહિત થયો થકો, મરણુને નહિ વાંછતો અંતકાળે પંડિત મરણુને પામીશ ?

આ ત્રણ મનોરથને ઉત્તમ શ્રાવક શ્રાવિકાઓ મન, વચન, કાયાએ કરી શુભ પરિણામે ભાવતા થકા ઘણા દુર્ભની નિર્જરા કરીને સંસારનો અંત કરનાર મોક્ષરૂપ શાશ્વત સુખને આપનાર સંયમને પણ મહણુ કરવાની અભિલાષાવાળા થાય છે. અને જ્યારે સદ્ગુણો સંયોગ મળે ત્યારે કટિખંદ્ર થઈ તેમની વૈરાગ્યવાળી દેશના સાંભળી આ સંસારરૂપી ઝેડી તોડી નાંખી સંયમને અંગિકાર કરે છે.

ત્રણ મનોરથ.

(ઓધવજી સંદેશા કહેજો સ્યામને—એ રાજ.)

ત્રણ મનોરથ મનથી ચાહું સર્વદા,

ચાહું વળી ક્યારે મળશે ચારિત્ર જો;

જગ જંગળને જીતિ જલ્દી જાણીને.

ક્યારે કરીશ હું સ્થિર-નિર્મળ આ ચિત્ત જો.....

સફળ થજો મહારા એ મનના મનોરથો.

મહા મુનિવર માફક સંયમ પાળીને,

ક્યારે થઈશ હું અંતરમાં ઉજમાળ જો;

ધના પ્રાપ્તિ-મેલ ધના સાધી પરે,

સંયમ પાળી ક્યારે વરીશ શિવમાળ જો.....

સફળ થજો મહારા એ મનના મનોરથો.

પાપસ્થાનક પ્રેમે અઢાર આલોવીને,

ક્યારે ખમાવીશ સહુને ધરી ઉલ્લાસ જો;

અણુસણુ કરી આ દેહની મમતા મુકીને,

ક્યારે માનીશ મૃત્યુ-મહોત્સવ ખાસ જો.....

સફળ થજો મહારા એ મનના મનોરથો,

ત્રણ મનોરથ મનના ફળશે જે સમે,

તે સમયે માનીશ મુજને ધન્ય ધન્ય જો;

સફળ થજો મહારા એ મનના મનોરથો,

“લક્ષિત” લાવે પ્રભુ પાસે યાત્રુ ન અન્ય જો.....

ત્રણ મનોરથ મનથી ચાહું સર્વદા.

લબ્ધ્ય જીવને સયંમની પ્રાપ્તિની અનંતર મોક્ષ પ્રાપ્તિ.

લબ્ધ્ય જીવ જ્યારે અમૃત સરળી સંસારને નિકંદન કરનારી
સદ્ગુરૂની દેશના સાંભળે છે ત્યારે તેને સંસાર કડવો ઝેર થઈ
પડે છે. અને ગુરૂ મહારાજ પાસે ચારિત્ર અંગિકાર કરતાં આવા
ઉદ્ગાર કાઢે છે કે:—

“હિ ગુરૂ મહારાજ હે પરમ ઉપગારી ! હે કર્ણુના સાગર !
અનાદિ કાળથી મોહનિદ્રાના વશ થકી નષ્ટ થઈ ગયું છે શુદ્ધ
ચૈતન્ય જેનું એવા મને આપ સાહેબે સારી રીતે જગાડ્યો જેથી
આ જગતમાં ધન્ય અને પુણ્યશાળી જીવોની કોટીમાં હું અગ્રે-
સરી થયો. કારણ જે અનંતા કાળથી અવળે રસ્તે ચડેલા મને
શુદ્ધ માર્ગે દેખાડનાર આપ મળ્યા. આ સંસારરૂપી સમુદ્રમાં
ડુબતા અને વિવિધ પ્રકારની આધિવ્યાધિરૂપ જળજંતુઓ વડે

પીડા પામતા એવા મને સંસાર સમુદ્રમાંથી તારવા માટે સદ્ગુણો નામ લઈને આપ આવ્યા છે. અત્યારસુધી ઇન્દ્રિયોરૂપી ચોરોએ સ્નેહરૂપી પાસ વડે મજબુત બાંધીને ક્ષુધાતુ-વાથી પીડિત થયેલા મને ભવરૂપી કેદખાનામાં પટકયો હતો જેથી જન્મમરણ આધિવ્યાધિના પરોણારૂપી ઘા લાગવાથી ઘણાજ દુઃખી થયેલા એવા માટે કોઈ શરણ થયું નહોતું, પરંતુ મારા શુભ કર્મના યોગે કરી, બંધાયેલાને છોડાવવાવાળા, નહિં રક્ષણવાળાની રક્ષા કરવાવાળા પરમ કૃપાળુ આપ મળ્યા છે. આ સંસારમાંથી જીવને નરત્વની તથા દેવત્વની ઋદ્ધિઓ પ્રાપ્ત થવી સુલભ છે, પરંતુ સદ્ગુણો સંયોગ મળવો અતીવ દુર્લભ છે. આટલા કાળ સુધી મેં ઘણીવાર પટ્ટરસ લોજનો લોહપતાથી આસ્વાદન કર્યો પરંતુ જન્મમરણને દૂર કરનારી સદ્ગુણની વાણીરૂપ સુધા કહેતાં અમૃતનું આસ્વાદન ન કર્યું. વિદ્વાન હોય કે પંડિત હોય પણ ગુરૂ મહારાજ વિના સમ્યક્ત્વના સ્વરૂપને જાણતો નથી. જેમ મોટી ચક્રવાળો હોય તે પણ રાત્રીએ દીપક વિના પદાર્થને દેખી શકતો નથી; તેવીજ રીતે જીવ પણ સદ્ગુરૂ વિના ખરા તત્ત્વને જાણી શકતો નથી. સંસારી જીવોને તમામ ઠેકાણે પાપનો ઉપદેશ દેવાવાળાનો સંભવ ઘણો હોય છે. લોકો પણ અનાદિકાળના અભ્યાસથી સ્વયમેવ પાપના કાર્યો કરવાને તત્પર થાય છે. પરંતુ સર્વ પ્રકારના હિતનો ઉપદેશ કરવાવાળા તથા જેઓના સમાગમથી અનેક જન્મના પાપો ભસ્મીભૂત થાય છે. એવા પરમઉપકારી ગુરૂ મહારાજનો સંયોગ જીવને મળવો ઘણાજ દુર્લભ છે, માટે હું મારા આત્માને ઉચ્ચ શ્રેણી ઉપર ચઢાવું.”

આ પ્રમાણે ઠહી સંવેગ-વૈરાગ્યના તરંગથી લગ્ય જીવ સફળરૂપે પાસે સ્વવીર્ય ઉદ્ધાસથી ચારિત્ર ગ્રહણ કરી, પંચ મહાવ્રત આઠ પ્રવચન માતા, દશ પ્રકારના યતિ ધર્મ, ચરણસીત્તરી, કરણસીત્તરી, બાવીસ પરિસહને જીતવા ઇત્યાદિ ધર્મરાજની ફેજને સાથમાં લઈ કર્મરાજની ફેજને હઠાવી અપ્રમત્તપણે નીરતિચાર ચારિત્ર પાળી ગુરુમહારાજની આજ્ઞા શીર પર ચઢાવી, ક્ષપકશ્રેણિ ઉપર આરૂઢ થઈ, ઉજ્જવલ ભાવના વડે શુકલધ્યાનના આદિના બે પાયાનું ધ્યાન કરી, કેવલજ્ઞાન કેવલદર્શન પામી, છેવટ શલેશી અવસ્થાને પ્રાપ્ત કરી ચૌદમે ગુણઠાણે તમામ પ્રકારના યોગોને રૂંધી, જ્યાં અનંત સિદ્ધ પરમાત્મા બિરાજમાન થયા છે તેવા શાશ્વતા સિદ્ધિસ્થાનમાં જઈ, આત્માના અખંડ આનંદનો અનુભવ કરવા ભાગ્યશાળી બને છે. જો સંયમ લેવા પુરૂષાર્થ ફેરવે છે તો કાર્ય સિદ્ધ થાય છે, પરંતુ પુરૂષાર્થ ફેરવવું બહુ દુષ્કર છે. કેમકે પ્રથમના ત્રણ કારણ મળ્યા પછી ચોથું કારણ મળી શકે. તે કારણો આ પ્રમાણે:—

મોક્ષનાં ચાર અંગ ઉત્તરોત્તર વિશેષ દુર્લભ છે.

હે આત્મા ! તું બરાબર દીર્ઘદૃષ્ટિથી ખુબ ઉંડો વિચાર કરી લેજે. ઉપર બતાવેલ ક્રમ પાળના અર્થાત્ મનુષ્યભવ, ધર્મનું સાંભળવું, ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા, અને છેવટ સંયમમાં વીર્ય ફેરવવું—આ ચાર બાબત લેગી થયા વિના સંસારમાંથી તરવું બહુ જ મુશ્કેલ છે. જો આ ચારે વસ્તુ બરાબર લેગી થઈ તો તું પણ શીઘ્ર સિદ્ધિસુખનો અખંડ આનંદ પ્રાપ્ત કરી શકીશ. એક એક વસ્તુ ઉત્તરોત્તર બહુજ દુર્લભ છે. સૂત્રકાર મૂળસૂત્રમાં તેની દુર્લભતા બતાવતાં છતાં કહે છે:—

ચત્તારિ પરમંગાણિ, દુહ્મહાણિ ય જંતુણો ।

માણુસત્તં મુદ્ધં સદ્ધા, સંજમંમિ અ વીરિયં ॥ ૧ ॥

જીવને મોક્ષગમન કરવા માટે આ ચાર અંગ બહુ જ દુર્લભ છે. મનુષ્યપણું દશ દ્રષ્ટાંતે કરી દુર્લભ તે પ્રથમ બતાવી ગયા છીએ. મનુષ્યપણું પ્રાપ્ત થયા પછી ધર્મશ્રવણ કરવું બહુ દુર્લભ છે. તેરકાઠિયા વિગેરેનું સ્વરૂપ પ્રથમ કહી ગયા છીએ. તે તમામને હઠાવી ધર્મશ્રવણ કદાચ કર્યું તો પણ શ્રદ્ધા થવી બહુ દુર્લભ છે. શ્રદ્ધા થયા પછી પણ સંયમમાં વીર્ય ફેરવવું તે તો અત્યંત દુર્લભ છે. આ તમામ સામગ્રી લેગી થાય ત્યારે સિદ્ધિપુરીમાં જઈ શકાય. તો હે ચેતન ! હે આત્મા ! તારે સિદ્ધિસ્થાનના અનંત સુખની જો ચાહના હોય અને તું સંસારના ભયંકર દુઃખોથી કંટાળી ગયો હોય તો મનુષ્યપણું પામ્યો છે તેને સફળ કરવા હંમેશાં સદ્ગુણો સમાગમ કરી ધર્મનું શ્રવણ કરજો. ધર્મના શ્રવણ વિના તારો ઉદ્ધાર કદી નહિ થાય, તે ચોક્કસ યાદ રાખજો. ધર્મનું શ્રવણ કરી તેના ઉપર સચોટ શ્રદ્ધા કરજો જેથી સમક્ષિત જેવી અમૂલ્ય વસ્તુ પ્રાપ્ત થશે. સમ્યક્ત્વજો પામ્યા પછી સર્વવિરતિ સામાયક અથવા દેશવિરતિ સામાયિકને મેળવવા માટે દુર્ગેતિને આપવાવાળી હિંસાનો ત્યાગ કરજો. પ્રાણીમાત્રને પોતાની સમાન ગણી જેમ અને તેમ તેને બચાવવા ઉદ્ધમ કરજો. સત્યને સ્વાધિન કરજો, અસત્યને દેશવટો આપજો. પારકી વસ્તુ પત્થર સમાન ગણી હાથમાં ગ્રહણ કરીશ નહિ. શીયલરૂપી આભૂષણથી સ્વશરીરને અલંકૃત કરજો. પરસ્ત્રીને માતા, બહેન કે પુત્રી સમાન ગણી કોઈવાર વિકારવાળી દ્રષ્ટિ કરીશ નહિ. સોના રૂપાનાં આભૂષણો કદાચ તારી પાસે નહિ

હોય તો પણ શીયલરૂપી આભૂષણથી તારું શરીર અત્યંત શોભાવાળું દેખાશે. શીયલથી રહિત લાખો રૂપીયાના ધરેણાંથી તારું શરીર શોભશે નહિ. અને રાવણ જેવા પરસ્ત્રીમાં આસક્તિવાળાની માફક દુર્દશા લોગવીશ. વળી સંતોષનું સેવન કરજે. ક્રોધાદિક શત્રુઓ ઉપર ક્રોધ કરીને આત્મધરમાંથી દૂર કરજે, તેને આધિન થઈશ નહિ. બાહ્ય શત્રુઓ જે નુકશાન કરે છે તે કરતાં અંતરના શત્રુઓ જે કષાયાદિ તે અનંતગણું નુકશાન કરે છે, તે બરાબર સમજીને તેને દેશવટો આપજે. અનાદિ કાળના અભ્યાસથી આ દેહમાં આત્મભાવ મનાયો છે, દેહ તે હું છું એમ માને છે. શરીરને સુખે સુખી, શરીરના દુઃખે દુઃખી, રાત્રી દિવસ તે શરીરનું સેવન કરવામાં-તેનું રક્ષણ કરવામાં-અત્યંત પાલણુ પોષણ કરવામાં તું વ્યતિત કરી રહ્યો છે, તેવા બહિરાત્મ ભાવનો ત્યાગ કરજે.

આત્મા શરીરથી લિપ્ત છે-જૂદો છે-અરૂપી છે. કર્મના વશથી શરીરનો સંબંધ અનાદિનો છે; પરંતુ સારા ઉપાયોથી તે સંબંધ જુદો પડી શકશે. જેમ સુવર્ણમાં રહેલી માટી અગ્નિના સંયોગથી દૂર થાય છે તેવીજ રીતે આત્મા ઉપર રહેલ કર્મ રૂપી માટી તપરૂપી અગ્નિથી દૂર થઈ શકે છે. તે ખ્યાલમાં રાખજે. બે અષ્ટમી, બે ચતુર્દશી, શુકલ પંચમી ઇત્યાદિ સિદ્ધાંતોમાં કહેલી ઉત્તમ તીથિઓના પૌષધ કરી સંસારના બોજને તે દિવસે દૂર કરજે. ઘણું કરીને તીથિના દિવસે પરલવના આયુનો બંધ પડે છે, તો તેવા ઉત્તમ દિવસે તું પૌષધ વિગેરેની ઉત્તમ ક્રિયા કરી સારા અધ્યવસાયમાં રહીશ તો શુભ ગતિના આયુનો બંધ પડવાથી ભવાંતરમાં દુઃખી થવા વખત નહિ આવે. સૂર્યચંદ્ર જેવા મહા પ્રતાપી રાજાએ ત્રણ બંડના ભોક્તા હોવા

છતાં અષ્ટમી ચતુર્દશીનું આરાધન મૂક્યું નથી. પોતાના પ્રાણથી પણ અધિક તીથિઓનું આરાધન કર્યું છે. બીજાને આરાધન કરાવવા સાડ સપ્તમી અને ત્રયોદશીના દિવસ પડહ વગડાવતા હતા જેથી બીજા જીવો પણ તેઓની સાથે પૌષહવ્રત ગ્રહણ કરવા તૈયાર થતા હતા. તે લક્ષમાં લઇ જરૂર પાંચ તીથિના, છેવટ બે ચૌદસના પૌષધ કરી આત્માને પવિત્ર કરજે.

ઇન્દ્રિયોનો ગુલામ થઇશ નહિ. ઇન્દ્રિયોને આધિન થઇ જઇશ તો ઇન્દ્રિયોરૂપી ઘોડા તને દુર્ગતિરૂપી ખાડામાં પટકશે અને બહુ દુઃખી કરશે. માટે ઇન્દ્રિયોને કાળુમાં રાખી તેને તારી ગુલામ બનાવજે. જેથી અભક્ષ્ય, અનંતકાચ, રાત્રીભોજન, કંદમૂળ વિગેરે પાપોના બોબવાળી ચીજોનું લક્ષણ કરવા સમય તને કોઇ દિવસ પણ નહિ આવે. માટે ઇન્દ્રિયોને વશ કરવા સાવચેતી રાખજે.

પૌદ્ગલિક વસ્તુઓની અનિત્યતા—સંસારમાં રહેલા જીવોની અશરણતા વિગેરે શુભ ભાવનાઓનો વેગ જેમ જેમ પ્રબળ થતો જશે તેમ તેમ મમત્વરૂપી અંધકાર તે તે પ્રમાણમાં ક્ષીણ થતો જશે અને સમતાની જળહળતી જ્યોતિ પ્રગટ થશે. સંસારની ગતિ ગહન છે. સંસારમાં સુખી જીવો કરતાં દુઃખી જીવોનું ક્ષેત્ર વિશાળ છે. આધિવ્યાધિ શોક સંતાપથી લોક પરિપૂર્ણ છે. સુખનાં સાધનો હજારો હોવા છતાં દુઃખની સત્તા જલદી પ્રગટ થઇ જાય છે. જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્ય વિના દુઃખ કમી થઇ શકતું નથી. જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્ય મેળવવા તેના સાધનની પૂરતી જરૂર છે. જેથી પૂર્વાચાર્યના બનાવેલાં વૈરાગ્યથી ભરપૂર પુસ્તકો વાંચી જેમ બને તેમ જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત કરવો અને

છેવટમાં વહેલા કે મોડા જરૂર સંયમરૂપી સામ્રાજ્યને અંગિકાર કરવું. સંયમ વિના મુક્તિએ પહોંચાશે નહિ. સંયમ દેવલોકમાં દેવતાને નથી, નારકીને નથી, તિર્યચને નથી, ક્ષત્ર મનુષ્યનેજ તેની પ્રાપ્તિ થઈ શકે છે. તેમાં પણ આર્ય દેશ, ઉત્તમ કુળ, નિરોગી શરીર અને સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા થયા પછી જ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, તો ઠેઠ સુધી પહોંચ્યા છતાં મોહના પંજમાંથી નીકળીને સંયમ ન લેવાય તો પછી કયા ભવમાં કઈ ગાતમાં લેવાશે ? જ્યારે ત્યારે ગમે તે ભવમાં સંયમ લીધા પછી જ મુક્તિએ પહોંચવાનું છે, તો પછી આ ભવમાં સંસાર છોડી સંયમ ગ્રહણ કરવો તેજ સર્વથા હિતકર છે. આ અવસર્પિણિ કાળમાં પાંચમા આરામાં આ ભવમાં મુક્તિ નહિ પહોંચાય, પરંતુ ત્રણ ભવે કે ચાત આઠ ભવે તો જન્મ મરણના કલેશોનો ઉચ્છેદ કરી જરૂર મુક્તિમંદિરમાં પહોંચી શકાશે. પરંતુ સંયમ લીધા પછી પણ બગબર પુરૂષાર્થ નહિ ફેરવે અને સંસારની ઉપાધિમાં-આર્ત ધ્યાનમાં-મોજશોખમાં-જ્ઞાન-ધ્યાનને છોડી વિકથાદિમાં જો પડી ગયો તો સંયમ ગુણહાણથી પડીને અધોગતિમાં ચાલ્યો જઈશ, માટે સંયમ ગ્રહણ કર્યા પછી પણ જ્ઞાન, ધ્યાન, તપ, જપ, પંચ સમિતિ, ત્રણ ગુપ્તિ, દશ યતિધર્મ ઇત્યાદિકનું સેવન કરી, નવા નવા અભિગ્રહ કરી, ચારિત્રધર્મને ઉજવલ કરી મોક્ષમંદિરમાં નિવાસ થાય તેમ કરજે. એટલે ત્યાં અનંત સુખનો લોકતા થઈશ, કદાચ ચારિત્રધર્મને કાયરપણથી ન અંગિકાર કરી શકે તો પછી દેશવિરતિ-પણાને એટલે સમ્યક્ત્વ મૂળ શ્રાવકના બાર વ્રતને તો સમજીને જરૂર અંગિકાર કરજે. તો જરા વિલંબથી પણ છેવટ મુક્તિમાં પહોંચી શકીશ.

ઉપાસક દશાંગ સૂત્રમાં આનંદ કામદેવ વિગેરે દશ શ્રાવકોએ પરમાત્મા શ્રી મહાવીરસ્વામીની દેશના સાંભળી વૈરાગ્ય પામી સમ્યક્ત્વ મૂળ ખાર વ્રત અંગિકાર કર્યા. અને છેવટ સુધી ખરા-ખરા પાળીને આયુ પૂરું કરી વ્રતના પ્રભાવથી સુધર્મા દેવલોકમાં જુદા જુદા વિમાનમાં ચાર પદ્યોપમની સ્થિતિએ દેવપણે ઉત્પન્ન થયા. આયુ પૂર્ણ થયે ત્યાંથી ચ્યવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં જન્મ લઈ રાજાઓ થશે. ત્યાં ચારિત્રને અંગિકાર કરી નિરતિચાર ચારિત્ર પાળી કેવળજ્ઞાન પામી મોક્ષે જશે.

આ પ્રમાણે સમ્યક્ત્વ મૂળ ખાર વ્રતથી પરંપરાએ મુક્તિ મેળવી શકાય છે; તો પછી આ ઉત્તમ ભવને પામી તમામ સામ-ગ્રીને પામી, ગુરૂ મહારાજનો સંયોગ મેળવી હે આત્મા! સમ્યક્ત્વ મૂળ ખાર વ્રત સમજપૂર્વક જરૂર અંગિકાર કરી લેજે. તેની સમજ માટે ઉપાસક દશાંગસૂત્ર. યોગશાસ્ત્ર, ધર્મરત્ન પ્રકરણ, ધર્મ-સંગ્રહ, ધર્મખિન્દુ વિગેરે ઘણા સૂત્રો તથા ગ્રન્થો વિદ્યમાન છે, તો ગુરૂ મહારાજ પાસે વિનયપૂર્વક સમજીને નાંદી મંડાવી વ્રતો ઉચ્ચરી લેજે અને ખરાખરા પાળજે, જંથી આવતાં કર્મો ઘણાં અટકશે. દેશવિરતિપણું પ્રાપ્ત થશે. અંત સમયમાં સર્વ વસ્તુનો ત્યાગ કરવાની અભિલાષા થશે. અંતસમયે નિઝામણા કરવાથી જીવેને બહુ કર્મની નિર્જરા થાય છે. પ્રથમ આયુ ન બંધાયું હે.ય તો શુભ ગતિનું આયુ બંધાય છે. માટે ઉપરની સમજીતી લક્ષમાં લઈ મુનિપણું કદાચ ચારિત્ર મોહનીય કર્મના ઉદયથી આ ભ-વમાં પ્રાપ્ત ન થઈ શકે તો દેશસંયમી થવા માટે સમ્યક્ત્વ મૂળ શ્રા-વકનાં ખાર વ્રત તો અવશ્ય અંગિકાર કરજે અને અંગિકાર કર્યાપછી છેવટ પોતાના અંતસમયમાં તે તે વ્રતોમાં લાગેલા અતિચારોને યાદ કરી ભિન્નભિન્ન દુકકડં આપો, દુષ્કૃત્યોની નિંદા કરવી,

સુકૃતની અનુમોદના કરવી, જેથી આત્મા ઉચ્ચ કોટી ઉપર જરૂર આવી શકે છે. જુઓ ! ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના નવમા પ્રત્યેકબુદ્ધ અધ્યયનના વિષયમાં અંધ બનેલા મણિરથ રાજાએ પોતાના સગા ભાઈ યુગબાહુને તરવારનો ઘા મારી નીચે પછાડ્યો, યુગબાહુને આર્ત્તધ્યાન રૌદ્રધ્યાનના કારણે ઉપસ્થિત થયા, પરંતુ યુગબાહુની ધર્મપત્નિ મદનરેખાએ પોતાના પતિની પાસે બેસી ધૈર્ય પકડી ઘણી સારી રીતે અંત સમયની નિઝામણી કરાવી તે આ પ્રમાણે:—

“હે ધીર ! અત્યારે ધીરપણું અગિકાર કરો. કોઈના ઉપર રોષ કરશો નહિ. તમારાં કરેલાં કર્મો તમારી પાસે લેણું લેવા આવ્યાં છે, તે કર્મોને સમભાવે સહન કરો. જીવોએ પોતે કરેલાં કર્મો વેદવાનાં છે, બીજા તો નિમિત્તમાત્ર છે, ચારાસી લાખ જીવાયો-નિમાં રહેલા સર્વ જીવોને ખમાવો. ચતુર્વિધ આહારનો પણ ત્યાગ કરો. શરીરને પણ વેંસિરાવો.” ઈત્યાદિ ઘણા સારા શબ્દોથી નિઝામણી કરાવી કે જેથી તુરંત જ યુગબાહુ કાળધર્મ પામી પાંચમા બ્રહ્મદેવલોકમાં દશ સાગરોપમની સ્થિતિવાળા દેવ થયા. અહો ! શૂભ ભાવનાથી કરેલ નિઝામણીનો કેટલો બધો પ્રતાપ ? બે કલાચ તે સમયમાં મદનરેખા વિલાપ કરવા મંડી પડી હોત અને યુગબાહુને આર્ત્તધ્યાન રૌદ્રધ્યાનનાં કારણોમાં ઉતાર્યા હોત તો યુગબાહુ પાંચમા દેવલોકમાં જન્મ શકત ખરા ? હે આત્મા ! તું વિચાર કર આજકાલની સ્ત્રીઓ તથા કુટુંબલોકો મરનારની સમીપે આર્ત્તધ્યાન રૌદ્રધ્યાનનાં કારણો ઉપસ્થિત કરે છે. આગળ પાછળના કાર્યો યાદ કરાવે છે. પોતાના સ્વર્થની ખાતર રૂદન કરી મરનારનો અંતસમય બગાડે છે અને મરનારની લેશ્યા તે વખતે

બગડવાથી તેને માઠી ગતિમાં જવું પડે છે, માટે તેમતેમ નહિ કરતાં સંબંધી અગર કુટુંબીજનોએ મરનારનો ભવ સુધારવા માટે હિંમત ધરીને નિઝામણા કરાવવો. પ્રથમ વ્રતો લીધાં હોય તો યાદ કરાવી લાગેલા દોષોની નિંદા કરાવી આત્માને શુદ્ધ કરાવવો. વ્રતો ન લીધાં હોય તો તે વખતે ગુરૂમહારાજને બોલાવીને તેમની પાસે અગર ગુર્વાદિકનો યોગ ન હોય તો આત્માસાક્ષીથી પણ અમુક અમુક વ્રતો ઉચ્ચારાવવા અને નિઝામણા કરાવવી. શુદ્ધ ભાવનાથી કરાવેલી તે વખતની આરાધના જીવેને બહુ હિતકારી થઈ પડે છે. પ્રથમ કરેલા પાપના પુંજ ઘણા ખરા વીખરાઈ જાય છે. આયુ આવતા ભવનું ન બાંધ્યું હોય તો શુભ ગતિનું બંધાય છે, માટે છેલ્લી વખતે જીવેએ જરૂર સમજીને આરાધના કરવી, જેથી વ્રતધારીને અગર કદાચ વ્રતો લઈ ન શક્યા હોય તેવા જીવેને પણ આ અંતસમયની આરાધના ઘણીજ ફાયદાકારક થાય છે.

અંત સમયની આરાધના.

(રાગ—ભેખ રે ઉતારો રાજ ભરથરી.)

ભાવના ભાવો એણીપરે, મૃત્યુ આવ્યે નજીકજ;
હું રે અનાદિ અભેદી છું, શી છે મ્હારે એ ખીકજ...ભાવનાં
ધામ ધરા ધન આ બધું, મેલી જાતું જરૂરજ;
મ્હારું તેમાં કાંઈ નથી, શીદને રહું મગરૂરજ;...ભાવનાં
આ તો ભાડાની છે કાટડી, ખાલી કરતાં શું થાયજ;
પુદ્ગલ નાશ થતાં અરે, આત્માનું શું જાયજ...ભાવનાં
હું તો આત્મ અનાદિ છું, અનંત ગુણો ધરનારજ;
મૃત્યુ ભલે અરે આવતું, હું તો નથી ડરનારજ;...ભાવનાં
મેંધો માનવ ભવ મેળવી, કીધું કાંઈ ન હિતજ;
કાગ ઉડાડવા મેં અરે, ફેંક્યું રત્ન ખચિતજ...ભાવનાં

રાગ ને દ્વેષથી કલેશમાં, કાઢયો સધળો કાળજી;
 જિનવાણી નહિ સાંભળી, વળગી ઝાઝી જાંનજી...ભાવના
 હવે રે પસ્તાવો એ થાય છે, મનમાં પારાવારજી;
 પ્રભુજી અરજી સ્વીકારજો, તારજો કરૂણાધારજી...ભાવના
 અરહિંત સિદ્ધ ને સાધુજી, શરણું હોજો સદાયજી;
 ધર્મ શરણું હોજો વળી, મુજને ભવોભવ માંયજી...ભાવના
 અંત સમયની આરાધના, આરાધો નરનારજી;
 સાર નથી રે સંસારમાં, જિન “ ભક્તિ ” છે સારજી...ભાવના

કેટલાએક જીવો અંત સમયે આરાધના કેમ કરવી ? અથવા
 કેવી રીતે કરાવવી ? તે જાણી શકતા નથી, માટે તેવા જીવોના
 હિતને માટે સામાન્યથી અંત સમયની આરાધના પ્રકરણો તથા
 મહા ગીતાર્થ પુરૂષોના વચન અનુસાર બતાવીએ છીએ.

નમિઝ્ઞ ધનઈ એવં, ભયવં સમઝિચ્ચિયં સમાસંસુ ।

તત્તો વાગરઈ ગુરુ, પજ્જંતારાહણા એયં ॥ ૧ ॥

શ્રી ગુરૂ મહારાજને નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે શિષ્ય
 કહે—હે ભગવન્ મને સમયને દિયિત આદેશ કરો (આરાધના
 કરાવો.) ત્યારે ગુરૂ મહારાજ છેવટની આરાધના આ પ્રમાણે
 કરાવે છે--૧.

આલોહસુ અહારે, વયાઈ ઉચ્ચરસુ સ્વમિસુ જીવેસુ

વોસિરિસુ ભાવિઅપ્પા, અટ્ટારસપાવઠાણાઈ ॥ ૨ ॥

૧ અતિચાર આલોવો, ૨ વ્રત ઉચ્ચારો, ૩ જીવોના
 ખમાવો, આત્માને શુભ ભાવનાવાળો કરીને ૪ અઠાર પાપ
 સ્થાનક વોસિરાવો--૨.

ચડસરણ દુઃકઢગરિહણં ચ, સુકઢાણુમોયણં કુણસુ ॥

સુહભાવણં અણસણં, પંચ નમુકારસરણં ચ ॥ ૩ ॥

૫ ચાર શરણુ આદરો ૬ પાપની નિદા કરો, ૭ સુકૃતની અનુભોદના કરો, ૮ શુભ ભાવના ભાવો, ૯ અણુસણુ કરો, અને ૧૦ પંચપરમેષ્ઠિનું ધ્યાન કરો. ૩.

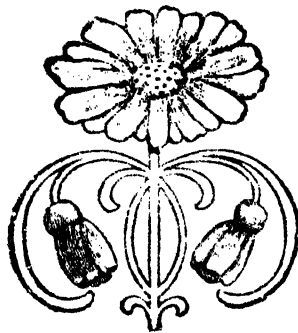
આ દશ પ્રકારમાં પ્રથમ અતિચાર આળોવવા તે આ પ્રમાણે.

નાણંમિ દંસણમિ ય, ચરણંમિ તવાંમિ તહય વિરિયાંમિ ।

પંચવિદં આયોરે, અહારાલોચણં કુણસુ ॥ ૪ ॥

જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ અને વીર્ય એ પાંચ પ્રકારના આચારને વિષે અતિચારની આલોચના કરો. ૪

આ પાંચ આચાર સંબંધી અને શ્રાવકના બાર વ્રતો સંબંધી અતિચાર જરા વિસ્તારથી બતાવવામાં આવે છે:—

અતિચાર વિસ્તાર.

૧ જ્ઞાનાચાર.

૧ કાળ. ૨ વિનય. ૩ બહુમાન. ૪ ઉપધાન. ૫ ગુરૂને નહીં ઓળવવા. ૬ શુદ્ધ સૂત્ર ઉચ્ચારણ તથા ૭ અર્થનું ચિંતવન. ૭ સૂત્ર તથા અર્થ બન્નેનું ચિંતવન—આ આઠ પ્રકારના જ્ઞાનાચારમાં આચારરહિત હું કાંઈ લખ્યો હોઉં, તથા સૂત્ર પ્રકરણાદિકનો ગુરૂગમથી ધાર્યા વિના કદાચ ઉકટો અર્થ કર્યો હોય, કોઈએ સમજાવ્યા છતાં આગ્રહ પકડ્યો હોય, વળી છતી શક્તિએ અન્નાદિક મેં જ્ઞાનીઓને ન આપ્યું હોય અને જ્ઞાનીઓની મેં અવજા કરી હોય, તથા જ્ઞાનના જે પાંચ પ્રકાર મતિ, શ્રુત, અવધિ, મનઃપર્યવ અને કેવળ—આ પાંચ જ્ઞાનની અશ્રદ્ધા કરી હોય, હાંચી કરી હોય જ્ઞાનના ઉપગરણ પાટી પાથી ઠવણી વિગેરેની આશાતના કરી હોય—ઇત્યાદિક જે જ્ઞાનાચાર સંબંધી દોષ લખ્યો હોય તે મિચ્છામિ દુક્કડં.

૨ દર્શનાચાર.

જં સમત્તં નિસ્સંકિયાઈ અટ્ટવિદ્ધગુણસમાઉત્તં ।

ધરિયં મણ ન સમ્મં, મિચ્છામિદુક્કડં તસ્સ ॥

૧ નિઃશક્તિ, ૨ નિકંખિત, ૩ નિવિતિગિચ્છા, ૪ અમૂઢ-દિઠ્ઠિ, ૫ ઉપબૃંહણા, ૬ અસ્થિરીકરણ, ૭ વાત્સલ્ય, ૮ પ્રભાવના—આ પ્રકારના ગુણે સહિત જે સમક્ષિત તે મેં ધારણ કર્યું ન હોય તેનો મિચ્છામિ દુક્કડં.

શ્રી અરિહંત દેવાધિદેવની પ્રતિમાની લાવથી પૂજા ન કરી હોય અને અભક્ષિત કરી હોય તે દોષનો મારે મિચ્છામિ

દુઃકડં થાઓ. વળી ચૈત્યદ્રવ્યનો વિનાશ કર્યો હોય તથા વિનાશ કરતા ખીજ માણસોની ઉપેક્ષા કરી હોય, તે દોષનો મારે મિચ્છામિ દુઃકડં થાઓ. જિનમંદિરાદિકની કોઈ આશાતના કરતો હોય તેને છતી શક્તિએ મેં નિષેધ ન કર્યો, તે દોષનો મિચ્છામિ દુઃકડં આપુ છું. પ્રથમ કહેલા દર્શનાચારનો અર્થ—

૧ નિઃશક્તિ કહેતાં જિનવચનમાં શંકાઃરહિતપણું.

૨ નિકંખિત કહેતાં પરમતની અભિલાષા રહિતપણું.

૩ નિવિતિગિચ્છા કહેતાં સાધુસાધ્વીની નિંદા ન કરવી તથા ધર્મના ફળમાં સંદેહ નહિ કરવો.

૪ અમૂઢદ્વિઠ્ઠિ કહેતાં અન્યમતના અમત્કાર તથા મંત્ર દેખી મૂઢદ્રષ્ટિપણું નહિ કરવું.

૫ ઉપગ્રંહણ કહેતાં સમક્તિદ્રષ્ટિ જીવોની શુભ કરણી દેખી તેની અનુમોદના કરવી—પ્રશંસા કરવી.

૬ સ્થિરીકરણ કહેતાં સીદાતા સ્વામી ભાઈઓને હરકોઈ રીતે ટેકો આપી ધર્મમાં સ્થિર કરવા.

૭ સાધર્મી બંધુઓનું ભાવ સહિત ભક્તિપૂર્વક વાતસલ્ય કરવું.

૮ પવિત્ર જિનશાસનની ઉન્નતિ થાય—જાહોજલાલી વધે તેવા કાર્યો કરવાં.

આ આઠ દર્શનના આચારમાં મેં જે કાંઈ વિપરીતે કર્યું હોય, છતી શક્તિએ કરવા લાયક કાર્ય ન કર્યું હોય તેને આત્મ-સાક્ષીએ ખમાવું છું.

૩ ચારિત્રાચાર.

જં પચહિં સમિર્ઝિહિ તીહિં ગુત્તિહિં સંગયં સયયં ।

પરિપાલિયં ન ચરણં, મિચ્છામિદુક્કડંતસ્સ ॥

પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગ્રામ સહિત નિર્મળ ચારિત્ર મેં
ન પાળ્યું હોય તે દોઝનો મારે મિચ્છામિ દુઝ્ઝડં થાઓ.

૪ તપાચાર.

છતી શક્તિએ અવશ્ય તપશ્ચર્યા કરવી જોઈએ તે તપાચાર કહે-
વાય. શક્તિ હોવા છતાં તપશ્ચર્યા ન કરી હોય તે મિચ્છામિ દુઝ્ઝડં.

૫ વીર્યાચાર.

ધાર્મિક કાર્યમાં પોતાનું જેટલું સામર્થ્ય હોય તેટલું નહિં
ગોપવું તે વીર્યાચાર કહેવાય. તે પ્રમાણે જ ન કર્યું હોય તે
મિચ્છામિ દુઝ્ઝડં.

હવે આરવ્રત સંબંધી આલોચના કરે છે.

પ્રાણુતિપાત આલોચન.

મહા આરંભના કામ આદર્યા હોય, જેવાં કે ઘર ચણાવ્યા હોય,
ટાંકા, ભોંયરા, વાવ, કુવા તળાવ, વિગેરે કરાવ્યા હોય તથા મીલ,
જન, સંચા, પ્રેસ, બનાવ્યા હોય વિગેરે વિગેરે જેમાં જીવોની
હિંસા પારાવાર થઈ હોય, તથા બેઈન્દ્રિય જીવો, તેઈન્દ્રિય જીવો,
ચૌરેન્દ્રિય જીવો, પચેન્દ્રિય જીવોની ત્રણે કાળમાં જે વિરાધના
કરી હોય તે સર્વ પાપોને મન, વચન, કાયાએ કરી ખમાવું છું.

મૃપાવાદ આલોચન.

ક્રોધથી, લોભથી, ભયથી, હાસ્યથી—જે કાંઈ જીવું બોલ્યા
હોઈએ તે મન, વચન, કાયાએ કરીને ખમાવું છું.

અદત્તાદાન આલોચન.

કુડકપટથી દગા પાસલા કરી જે કાંઈ અદત્તાદાન લીધું
હોય તે મન, વચન, કાયાએ કરી ખમાવું છું.

મૈથુન આલોચન.

પરસ્ત્રીગમન કર્યું હોય તથા વિશેષ કામક્રીડા કરી હોય, સ્વ-દારા વિષે અસંતોષ રાખ્યો હોય, કામક્રીડા કરી અતીવ ખુશી થયા હોય, દષ્ટિ વિપર્યાસ કર્યો હોય ઇત્યાદિ મૈથુનવૃત્તિથી જે કાંઈ દોષો લાગ્યા હોય તેનો ત્રિવિધે ત્રિવિધે મન, વચન. કાયાએ કરી મિચ્છામિ હુઝડં દઉં છું. તે પાપ નિષ્ફળ થાઓ.

પરિચ્છદ આલોચન.

ધન ધાન્યાદિક પરિચ્છદને વિષે અતિ અભિલાષા ધરી હોય. પરિચ્છદનું પરિમાણ લઈને વધુ થયે કુટુંબીઓના નામે કરી દીધું હોય, અથવા પોતે મર્યાદા ઓળંગી ગયો હોય તે સંબંધી જે દોષો લાગ્યા હોય તેનો મન, વચન, કાયાએ કરીને મિચ્છામિ હુઝડં આપું છું.

રાત્રિભોજન આલોચન.

રાત્રિભોજન કીધાં હોય, કરીને ખુશી થયા હોય, રસન્દ્રિયની લાલચે અભક્ષ્યાદિક નહિં ખાવા લાયક વસ્તુઓનું ભક્ષણ કર્યું હોય, પ્રતો લઈને વિસાર્યા હોય, મુનિપણામા સંનિદ્રિ વસ્તુઓનું ભક્ષણ કર્યું હોય, સૂર્યાસ્ત થયા પછી વાપર્યું હોય ઇત્યાદિ રાત્રિ-ભોજન સંબંધી દોષ લાગ્યા હોય તથા કપટ હેતુ ક્રિયા કીધી હોય, પચ્યખખાણ લાંગ્યા હોય, આપવખાણ કીધાં હોય, ખીજની ઋદ્ધિ દેખી ઇર્ષ્યાઓ કરી હોય-ઇત્યાદિ જે કોઈ દોષો લાગ્યા હોય તે દોષોને મન. વચન, કાયાએ કરી ત્રિવિધે ત્રિવિધે ખમાવું છું. મારા આત્માને નિઃશલ્ય કરું છું.

ઈતિ પહેલો અધિકાર આલોચણરૂપ સમાપ્ત.

ખીજી અધિકારે વ્રતો પ્રથમ ન લીધા હોય તો લેવા અને લીધેલા હોય તો યાદ કરી ફરીથી ફેરફાર કરીને લેવા. આ વખત પચ્ચઞ્જાણુ આપવા તે પણ અવસર જોઈને અમુક ટાઈમ સુધીના આપવા.

વ્રતોચ્ચારણુ ખીજો અધિકાર.

પહેલું સ્થળ પ્રાણુતિપાત વિરમણુ વ્રત.

કોઈ વ્રસ જીવ નિરપરાધી નિરપેક્ષીને હણવાની બુદ્ધિથી હણવો નહિ. હણાવવો નહિ. કોઈ કાર્ય કરતાં કે શરીરાદિકના રોગનો ઉપચાર કરતાં કરાવતાં પ્રમાદથી હણાઈ જાય તો તેનો આગાર,

ખીજું સ્થૂલ મૃષાવાદ વિરમણુ વ્રત.

પાંચ પ્રકારનું મોટકું જીહું ન જોલવું તે—

૧ કન્યા સંબંધી જીહું જોલવું નહિ.

૨ જૂમિ સંબંધી જીહું જોલવું નહિ.

૩ ચાર પગવાળા જીવનવરો સંબંધી જીહું જોલવું નહિ.

૪ ખોટી સાક્ષી પૂરવી નહિ તથા કુટો લેખ લખવો નહિ.

૫ કોઈની થાપણુ ઓળવવી નહિ.

આ પાંચે પ્રકાર બરાબર પાળવા.

ત્રીજું સ્થૂલ અહતાદાન વિરમણુ વ્રત.

ચોરી કોઈની રાજ્યદંડ ઉપજે તેવી કરવી નહિ. તાણું તોડવું નહિ. ખોસ્સા કાતરવા નહિ. ઈત્યાદિ.

ચોથું સ્થૂલ મૈથુન વિરમણુ (સ્વદારા સંતોષ) વ્રત.

પરસ્ત્રી સંબંધી પ્રહસ્યર્થ પાળવું. અવસરે જીવજીવ પ્રહસ્યર્થ ઉચ્ચરીવેવું.

પાંચમું પરિગ્રહ પરિમાણ વ્રત.

ધન ધાન્ય વધારે મેળવવા માટે ઉદ્યમ ન કરવો, હોય તેટલાથી સંતોષ માનવો, પછી અવસરે તે પણ વેસિરાવવો.

છઠું દિશા પરિમાણ વ્રત.

દિશાનું પરિમાણ કરી લેવું, પ્રથમ કરેલ હોય તો તેનો સંક્ષેપ કરવો. (ઘટાડવું.)

સાતમું ભોગોપભોગ પરિમાણ વ્રત.

ઔદ નિયમ ધારવા. પંદર કર્માદાનને વર્જવા ચાર મહા વિગય વિગેરે બાવીસ અલક્ષનો ત્યાગ કરવો. ઇત્યાદિ.

આઠમું અનર્થદંડ વિરમણ વ્રત.

૧ અપધ્યાન ૨ પાપોપદેશ ૩ હિંસ્રપ્રદાન ૪ પ્રમાદાચરિત એ ચાર લેહ શાસ્ત્રમાં કહ્યા છે. તેમાંથી જેટલા દૂર થાય તેટલા કરવા. તેમાં લાલ ઘણો છે. ઉપરાંત—

૧ જુગટું રમવું નહિ. ૨ પશુ પંખી પાંજરે ઘાલવા નહિં. ૩ નાટકનાચ વિગેરે તમાસા જોવા નહિં. ૪ ફાંસી આપે ત્યાં જોવા જવું નહિં ઇત્યાદિ પણ વર્જવું.

નવમું સામાયિક, દસમું દેશાવકાશિક, અગ્યારમું પૌષધ, બારમું અતિથિ સંવિભાગ—આ ચાર વ્રતો અંત સમયે આદરી શકાય તેવાં નથી માટે તે વ્રતોની ભાવના રાખી આત્મામાં ચિંત્વન કરવું. અમુક ટાઇમે ચિત્તની સ્વસ્થતા હોય તો સમભાવ રૂપ સામાયિક કરવું. વળી વિચારવું કે ઘરમાં જે કંઈ ચીજો અધિકરણ વિગેરે મેં મોકળા રાખ્યાં છે તે તમામ મારો દેહ

પડી ગયે વોસિરે વોસિરે કડું છું. આ વ્રત પચ્ચખખાણુ એટલા માટે છે કે જેમ ખેતરને વાડ કરી હોય તો ખેતરમાં જનનવર ન પેસે ને ચોરી ચોરી ન જાય. વળી ઘરની આગળ કંપાઉન્ડ બાંધવામાં આવે છે જેથી એમ પ્રતિભાસ થાય છે જે આટલી હદ આપણી છે, તેની બહાર આપણે હજી નથી, તેવી રીતે વ્રત પચ્ચખખાણુ દેવાથી લાંબી ઈચ્છા ન થાય. નવા નવા મનોરથો—તરંગોરૂપી ચોર આત્માને દુઃખી ન કરે, તેમ વળી આત્મા પણ તેવી સ્થિતિમાં સમજી શકે કે આ ઉપરાંત મારે પ્રતિજ્ઞા છે.

ત્રીજો અધિકાર.

खामसु सव्वसत्ते, खमेसु तेषिं तुमे वि गयकोहो ।

परिहरियपुव्ववेरो, सव्वे मित्तिचि चिंत्तिसु ॥

‘કોપ રહિતપણે સર્વ પ્રાણીમાત્રને ખમાવો. અને તે જીવોના કરેલા અપરાધને ખમો. પૂર્વનું કોઈ ભવનું પણ વેર તજી દઈને સર્વ મિત્ર છે એમ ચિંતવો.’

શ્રી વાસુપૂજ્ય ચરિત્રમાં જેવી રીતે વાસુપૂજ્યસ્વામીના જીવ પક્ષોત્તર રાજાએ અણસણ કરતાં અવ્યવહાર રાશીના જીવોથી માંડી તમામ જીવોની સાથે ખમતખામણા કર્યાં છે તેમ હું પણ સર્વ જીવોની સાથે ખમતખામણા કરું છું.

ઘણા કાળ સુધી અવ્યવહાર રાશીમાં (નિગોદમાં) રહેલા એવા મારા આત્માએ અનંત જંતુના સમૂહને જે કાંઈ ખેદ ઉપજાવ્યો હોય તે સર્વને ખમાવું છું. વ્યવહાર રાશીમાં આવી પૃથ્વીકાયને ધારણ કરતાં એવા મારા આત્માએ પાપાણ લોહું માટીરૂપે

થઈ જે જે પ્રાણીઓને ખેદ ઉપજાવ્યો હોય તે સર્વે ખમાવું છું. નદી, સમુદ્ર, તળાવ, કુવા, વિગેરેમાં જળરૂપે થઈ મારા આત્માએ જે કોઈ જીવોની વિનાશના કરી હોય તે સર્વે ખમાવું છું. પ્રદીપ, વિજલી, દાવાનલ વિગેરેમાં અગ્નિકાય રૂપે થયેલા મારા આત્માએ જે જીવોનો વિનાશ કર્યો હોય તે સર્વે મન, વચન, કાયાથી ખમાવું છું. મહાવૃષ્ટિ, હિમ, ગ્રીષ્મ, ધુલિ, દુર્ગંધ વિગેરેના સહકારી એવા મારા આત્માએ વાયુકાયમાં રહી જે જીવોનો વિનાશ કર્યો હોય તે સર્વેને ખમાવું છું. વનસ્પતિ થઈને દંડ, ધનુષ્ય, બાણ, રથ, ગાડાં વિગેરે રૂપે થયેલા મારા શરીરે જે જીવોને પીડા કરી હોય તે સર્વેને ખમાવું છું. તથા કર્મના વશ થકી ત્રસપણાને પામીને રાગ, દ્વેષ અને મદ વડે અંધ બનેલા મારા આત્માએ જે જીવોને પીડા કરી હોય અથવા હુણ્યા હોય તે સર્વોને ત્રિવિધે ત્રિવિધે મન, વચન, કાયાએ કરી ખમાવું છું. તે સર્વે જીવો ચોરાશીલાખ જીવાયોનિમાં રહેલા મારો અપરાધ ક્ષમા કરો. સર્વે પ્રાણીઓને વિષે મારે મૈત્રીભાવ છે; કોઈની સાથે વૈર નથી. વળી જિનેશ્વર ભગવાનની પ્રતિજ્ઞા તથા ચૈત્ય તથા મુકુટ આદિ વસ્તુઓમાં મારું શરીર પૃથ્વીકાય રૂપે આવ્યું હોય તેની અનુમોદના કરું છું. તથા જળરૂપે થયેલ મારી કાય જિનેશ્વર ભગવાનના સ્નાનાદિ ક્રિયામાં ભાગ્યયોગે આવેલ હોય તો તેનું અનુમોદન કરું છું. વળી જિનેશ્વર ભગવાનની આગળ ધૂપ ઉત્તેષમાં તથા દીપક વિગેરેમાં મારી કાય અગ્નિકાયરૂપે આવેલ હોય તેની અનુમોદના કરું છું, તથા તીર્થયાત્રામાં નીકળેલ સંઘના પરિશ્રમના નિવારણમાં વાયુકાય રૂપે મારી કાય કદાચ ઉપયોગમાં આવી હોય તો તેની અનુમોદના કરું છું. તથા વનસ્પતિકાય રૂપે થયેલ મારી કાય મુનિરાજોના પાત્રમાં તથા

દાંડામાં તથા જિનેશ્વર ભગવાનની પૂજનાં કુલ વિગેરેમાં ઉપ-
યોગી થઇ હોય તેની અનુમોદના કરે છું. આ પ્રમાણે અનંત
ભવમાં ઉત્પન્ન કરેલ જે દુષ્કૃતના ઓઘ તેને નિંદુ છું અને
કદાચિત કોઇ વખતે થયેલ સુકૃતની અનુમોદના કરે છું.

—::૦::—

ચોથો અધિકાર.

ચોથા અધિકારે અઢાર પાપસ્થાનક આલોવવા તે પ્રથમ
કહેવાયેલ છે.

પાંચમા અધિકારે ચાર શરણુ કરવા તે આ પ્રમાણે:—

પ્રથમ અરિહંત શરણુ.

રાગદ્વોસારિણં, હંતા કમદ્વગાઈ અરિહંતા ।

વિસયકસાચારીણં, અરિહંતા હુંતુ મે સરણં ॥

રાગ અને દ્વેષરૂપી આત્માના વૈરીઓને હણનાર અને આઠ
કર્માદિક શત્રુને હણનાર તથા વિષય કષાયારિક વૈરીઓને હણનાર
એવા અરિહંત ભગવાનનું મને શરણુ થાઓ.

રાયસિરિમવકસિત્તા, તવચરણં દુચ્ચરં અણુચરિત્તા ।

કેવલસિરિમરહંતા, અરિહંતા હુંતુ મે સરણં ॥

રાજ્યલક્ષ્મીનો ત્યાગ કરી દુષ્કર તપ અને ચારિત્ર સેવીને
કેવલજ્ઞાનરૂપ લક્ષ્મીને યોગ્ય થયા એવા અરિહંતનું મને
શરણુ હો. તથા સ્તુતિ અને વંદન કરવાને યોગ્ય તથા ઇન્દ્રને
ચક્રવર્તિની પૂજાને યોગ્ય, શાશ્વત સુખ પામવાને યોગ્ય એવા

અરિહંત પરમાત્માનું મને શરણુ થાઓ. સમવરણુમાં બેસીને પાંત્રીસ વાણીના ગુણે કરી સહિત ધર્મકથાને કહેતા, ચોત્રીસ અતિશયો વડે કરી યુક્ત એવા અરિહંત પરમાત્મા મને શરણુ-ભૂત થાઓ. એક વચને કરી પ્રાણીઓને અનેક સંદેહોને એક કાળે છેદી નાંખતા અને ત્રણ જગતના જીવોને ઉપદેશ આપતા અરિહંત પરમાત્માનું મને શરણુ થાઓ. વચનામૃતવડે જગ-તના જીવોને શાંતિ પમાડતા અને અનેક પ્રકારના ગુણોમાં જીવોને સ્થાપન કરતાં તથા જીવલોકનો ઉદ્ધાર કરતા અરિહંત પરમાત્માનું મને શરણુ થાઓ.

વળી અતિ અદ્ભૂત ગુણવાળા અને પોતાના ચશરૂપી ચંદ્ર-વડે તમામ દિશાઓને પ્રકાશ કરતા અનંતા અરિહંતોને શરણુ પાળે મેં અંગિકાર કર્યા છે. વળી તબ્યાં છે જન્મ મરણ જેમણે તથા તમામ દુઃખોથી પીડાયેલા પ્રાણીઓને જે શરણુભૂત છે અને ત્રણ જગતના જીવનો અપૂર્વ સુખ આપનાર છે એવા અરિહંત પરમાત્માઓને મારો નમસ્કા હો.

બીજું સિદ્ધ શરણુ.

કમ્મઘ્વચયસિદ્ધા, સાહાવિયનાણદંસણસમિદ્ધા ।

સવ્વલલ્લસિદ્ધા, તે સિદ્ધા હંતુ મે સરણં ॥

આઠ કર્મનો ક્ષય કરીને સિદ્ધ થયેલા અને સ્વભાવિક જ્ઞાન દર્શનની સમૃદ્ધિવાળા તથા સર્વ અર્થની લબ્ધિઓ સિદ્ધ થઇ છે. જેમને તેવા સિદ્ધ પરમાત્માનું મને શરણુ હો.

તિયલોઅમત્થયત્થા, પરમપયત્થા અર્ચિતસામત્થા ।

મંગલસિદ્ધપયત્થા, સિદ્ધા સરણં સુહપસત્થા ॥

ત્રણ ભુવનના અગ્રભાગ ઉપર રહેલા તથા પરમ પદ કહેતાં મોક્ષમાં રહેલા એટલે સદૃશ કર્મને ક્ષય કરી સિદ્ધ થયેલા તથા અચિંત્ય સામર્થ્યવાળા અને મંગળભૂત સિદ્ધ સ્થાનમાં રહેનારા, અનંત સુખે કરી પ્રશસ્ત શોભાયમાન એવા સિદ્ધ પરમાત્માનું મને શરણુ થાઓ. તથા રાગાદિ શત્રુઓનો તિરસ્કાર કર્યો છે જેમણે વળી ધ્યાનરૂપ અગ્નિએ કરી બાળ્યું છે લવણીજ જેમણે એવા અને યોગીશ્વરોને આશ્રય કરવા યોગ્ય તથા લવ્ય પ્રાણીઓને સ્મરણુ કરવા યોગ્ય સિદ્ધ પરમાત્માઓનું મને શરણુ હો. વળી જગતના જીવોને આનંદ પમાડનારા અને ગુણના સમૂહથી ભરેલા. નાશ કર્યો છે લવરૂપ કંદ જેઓએ અને કેવલજ્ઞાનના પ્રકાશ વડે ચંદ્ર તથા સૂર્યના પ્રકાશને અલપ કરતા, યુદ્ધાદિ કલેશોનો ઉચ્છેદ કરતા એવા સિદ્ધ પરમાત્માઓ મને શરણુભૂત થાઓ. પ્રાપ્ત કર્યું છે ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાન જેમણે તથા મોક્ષરૂપ દુર્લભ લાભ મેળવ્યો છે જેમણે તથા મૂક્યા છે અનેક પ્રકારના સમારંભ જેમણે અને વળી ત્રણ ભુવનરૂપ ઘરને ધારણુ કરવામાં સ્થંભ સમાન અને આરંભ રહિત એવા સિદ્ધ પરમાત્માઓ મને શરણુભૂત થાઓ.

ત્રીજું સાધુમુનિરાજનું શરણુ

જિઅલોઅબંધુનો કુગડ સિંધુનો પારગા મહાભાગા ।

નાળાઈઈ સિવસુખસાહગા સાહુઓ સરણં ॥

સમગ્ર જીવલોકના બંધુ અને કુગતિરૂપ સમુદ્રના પાર પા-
મનાર મહાભાગ્યવાળા અને જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર વડે મોક્ષ-
સુખના સાધનાર એવા મુનિરાજઓ મને શરણુભૂત હો.

કેવલિણો પરમોહી, વિઝલમડ્ સુઅહરા જિણમયાંમે ।

આયરિય ઉવજ્ઞાયા, તે સવ્વે સાહુણો સરણં ॥

કેવળજ્ઞાનીઓ તથા પરમાવધિજ્ઞાનવાળા તથા વિપુલમતિ મનઃપર્યવજ્ઞાનવાળા તથા શ્રુતજ્ઞાનને ધારણ કરનારા તથા જિન-મતને વિષે રહેલા આચાર્યો અને ઉપાધ્યાયો—તે સર્વે સાધુઓ મને શરણુભૂત થાઓ.

ચડસદસનવપુન્ની, દુવાલસિકારસંગિણો જે અ ।

જિણકપ્પાઽહાલંદિઅ, પરિહારવિમુદ્ધિ સાહુ અ ॥

ચૌદ પૂર્વી, દશ પૂર્વી, નવ પૂર્વી તથા બાર અંગના ધારણ કરનાર, અગ્યાર અંગના ધારનાર તથા જિનકલ્પી, યથાલંદી, પરિહાર વિશુદ્ધિ ચારિત્રવાળા તથા ક્ષીરાશ્રવ, મધ્વાશ્રવ લબ્ધિવાળા, સંલિન્નશ્રોત લબ્ધિવાળા તથા કૌષ્ઠભુદ્ધિવાળા તથા ચારણુમુનિઓ તથા વૈક્રિયલબ્ધિવાળા તથા પદ્ધાનુસારી લબ્ધિવાળા સાધુઓ મને શરણુભૂત થાઓ.

તથા તોડયું છે સ્નેહરૂપ બંધન જેમણે તથા નિર્વિકારી સ્થાનમાં રહેનાર તથા સન્નિવન પુરૂષોને આનંદ આપનાર અને આત્મરમણતામાં રમનાર મુનિરાજઓ મને શરણુભૂત થાઓ, તથા ત્યાગ કર્યો છે વિષય કષાયોનો જેમણે તથા ત્યાગ કર્યો છે સ્ત્રીસંગના સુખના આસ્વાદનો જેમણે તથા હર્ષ શોક પ્રમાદ વિગેરેને દૂર કરનારા મુનિરાજઓ મને શરણુભૂત થાઓ.

આ પ્રમાણે સાધુનું શરણુ કરીને પછી હર્ષયુક્ત ચિત્તવાળો થયો થકો કેવલીભાષિત ધર્મનું શરણુ સ્વીકારવા માટે નીચે પ્રમાણે કહે છે:—

નિદ્ધલિઅકલુસકમ્મો, કયસુહજમ્મો સ્વલીકયઅહમ્મો ।

પમુહપરણામરમ્મો, સરણં મે હોહ જિણધમ્મો ॥

ચોથું કેવલિલાપિત ધર્મનું શરણુ.

અતિશય દળી નાંખ્યા છે માડાં કર્મ જેણે તથા કર્યો છે શુભ જન્મ જેણે તથા દૂર કર્યો છે અધર્મ જેણે ઇત્યાદિક પરિણામે સુંદર જિનધર્મ મને શરણુભૂત થાયો.

પસમિઅકામપ્પમોહં, દિઠ્ઠાદિદેસુ નકલિયવિરોહં ।

સિવસુહફલયમમોહં, ધમ્મં સરણં પવન્નોહં ॥

વિશેષે કરીને કામનો ઉન્માદ સમાવનાર તથા દેખેલા અથવા નહિ દેખેલા પદાર્થોનો નથી કર્યો વિરોધ જેમાં તથા મોક્ષસુખરૂપ ફળને આપનાર એવા સફળ ધર્મનું મને શરણુ થાયો.

વળી નરકગતિને છેદી નાંખનાર તથા ગુણના સમૂહથી ભરેલ અને બીજા વાદીઓથી પણ મોક્ષ ન કરી શકાય તેવો અને હણ્યો છે કામરૂપી સુભટ જંમણે એવા ધર્મને હું શરણુ રૂપે અંગિકાર કરું છું.

જૈનધર્મ જગતના જીવોને અપૂર્વ કદપવૃક્ષ સમાન છે તથા સ્વર્ગ અપવર્ગના સુખરૂપી ફળોને આપનાર છે. તથા ધર્મ પરમ બંધુ સમાન, સારા મિત્ર સમાન છે. તથા ધર્મ પરમ ગુરુ સમાન છે. મોક્ષ માર્ગમાં ગમન કરનાર જીવોને ધર્મ સુંદર રથ સમાન છે. આવા પ્રકારના કેવલીલાપિત ધર્મનું મને શરણુ હો. આ પ્રમાણે ધર્મનું શરણુ અંગિકાર કરવું.

આત્માએ વિચાર કરવો જે ભવાંતર જતાં મને કોઈ શરણુભૂત-આધારભૂત થાય તેમ નથી, માટે ખરું શરણુ આ ચારનું જ કરું કે જેથી મારી શુભ ગતિ થાય.

ચાર શરણા વિગેરે (પદ)

(૧)—મુજને ચાર શરણા હોજો. અરિહંત સિદ્ધ સુસાધુજી;
કેવલી ધર્મ પ્રકાશીયો, રતન અમુલ્ય લાઘ્યું જી ॥ ૧ ॥ ચિહ્નું
ગતિતણું દુઃખ છેદવા, સમરથ શરણાં એહોજી; પૂર્વે મુનિવર
જે હુવા, તેણે કીયાં શરણાં તેહોજી. ॥ ૨ ॥ સંસારમાંહી જીવને
સમરથ શરણાં ચારોજી; ગણિ સમયસુંદર ઇમ કહે, કલ્યાણ
મંગલકારોજી. ॥ ૩ ॥

(૨)—લાખ ચોરાશી જીવ ખમાવીએ, મન ધરી પરમ
વિવેકજી; મિચ્છામિ દુક્કડં દીજીએ, ગુરૂ વચને પ્રત્યેકજી ॥ લાખ૦
॥ ૧ ॥ સાત લાખ ભૂદગ તેડે વાડના, દસ ચૌદ વનના ભેદોજી, ॥
ષટ વિગલ સુર તિરિ નારકી, ચાર ચાર ચૌદ નરના ભેદોજી. ॥
લાખ૦ ॥ ૨ ॥ મુજને વેર નહિ કોઈશું, સહુશું મિત્રીભાવોજી;
ગણિ સમયસુંદર ઇમ કહે. પામીશું પુન્ય પ્રભાવોજી લાખ૦ ॥ ૩ ॥

(૩)—પાપ અદાર જીવ પરિહરો, અરિહંત સિદ્ધની સામેજી;
આલોચ્યાં પાપ છુટીએ, ભગવંત એણીપેરે ભામેજી ॥ પાપ૦
॥ ૧ ॥ આશ્રવ કષાય દોય બાંધવા, વળી કલહ અભ્યાખ્યાનજી;
રતિ અરતિ પૈસુન નિંદના, માયામોહ મિથ્યાત્વજી ॥ પાપ૦ ॥ ૨ ॥
મન. વચન, કાયાએ જે કીયાં, મિચ્છામિ દુક્કડં તેહોજી; ગણિ
સમયસુંદર ઇમ કહે, જૈન ધર્મનો મર્મ એહોજી ॥ પાપ૦ ॥ ૩ ॥

(૪)—ધન ધન તે દિન કદી હોશે, હું પામીશ સંયમ સુ-
દ્ધોજી, પૂર્વ ઋષિ પંથે ચાલશું, ગુરૂવચને પ્રતિબુધોજી ॥ ધન૦
॥ ૧ ॥ અંત પંત ભિક્ષા ગોચરી, રણવટ કાઉસગ કરશુંજી;
સમતા ભાવ શત્રુ મિત્રશું, સંવેગ સુદ્ધો ધરશુંજી ॥ ધન૦ ॥ ૨ ॥

સંસારના સંકટ થકી, હું છુટીશ જિનવચને અવતારોજી; ગણિ
સમયસુંદર ઈમ કહે, હું પામીશ લવનો પારોજી ॥ ધન૦ ॥૩૥

છઠો અધિકાર-દુષ્કૃતની નિંદા.

આખી જીંદગીમાં જે જે પાપકર્મો કર્યાં હોય તેની આત્મ-
સાક્ષીએ નિંદા કરવી. તે આ પ્રમાણે:-

“ઉત્સૂત્ર પ્રરૂપણા કરી હોય, તથા પોતાની બુદ્ધિ પ્રમાણે
અર્થના અનર્થ કર્યા હોય, હજી, હથોયાર ઘંટી વિગેરે જીવોનો
સંહાર થાય તેવાં અધિકરણો વસાવ્યાં હોય, પાપો કરીને કુંટું-
બને પોષ્યા હોય, ઇત્યાદિ દુષ્કર્મો આ લવ તથા પરલવમાં કે
લવોલવમાં કીધાં હોય તે તમામ દુષ્કર્મોને મન, વચન, કાયાએ
કરી આત્મસાક્ષીથી નિંદુ છું.” એ પ્રમાણે પશ્ચાત્તાપ કરવો

સાતમો અધિકાર-સુકૃતની અનુમોદના.

આખા લવમાં જે જે સુકૃત્યો-સારાં કૃત્યો કર્યાં હોય તેની
અનુમોદના કરવી. જેમકે તીર્થયાત્રા કરી હોય, સુપાત્રે દાન
આપ્યું હોય, શીલવ્રત પાળ્યું હોય, માસક્ષમણ. સેલ, આઠ,
છ, ચાર, ત્રણ, બે વિગેરે ઉપવાસો તથા આયંબિલાદિકની તપશ્ચર્યા
કરી હોય, શુદ્ધ ભાવના ભાવી હોય, ગિરિરાજની નવાણું યાત્રા
કરી હોય, ઉપધાન તપ, શાસન પ્રભાવના વિગેરે જે જે શુભ
કાર્યો તીર્થંકર ગણધરના આગમને અનુસરી શુભ ભાવનાથી
આત્માના હિતને માટે કર્યાં હોય તેની અનુમોદના કરે છું.
આત્માનું ઉભય લોકોમાં હિત કરનારા આગમોના નામ નીચે
પ્રમાણે:-

૧૧ અંગના નામ.

- ૧ શ્રી આચારાંગ સૂત્ર
- ૨ ,, સુચંગાંગ ,,
- ૩ ,, ઠાણાંગ ,,
- ૪ ,, સમવાયાંગ ,,
- ૫ ,, ભગવતી ,,
- ૬ ,, જ્ઞાતા ધર્મ કથાંગ,,
- ૭ ,, ઉપાસકદશાંગ ,,
- ૮ ,, અંતગત દશાંગ ,,
- ૯ ,, અનુત્તરોવવાધ્ય ,,
- ૧૦ ,, પ્રશ્ન વ્યાકરણ ,,
- ૧૧ ,, વિપાક ,,

૧૨ ઉપાંગના નામ.

- ૧ શ્રી ઉવવાધ્ય સૂત્ર
- ૨ ,, રાયપસેણી ,,
- ૩ ,, જીવાભિગમ ,,
- ૪ ,, પન્નવણા ,,
- ૫ ,, સૂરપન્નત્તિ ,,
- ૬ ,, જંગ્મદ્વીપપન્નત્તિ,,
- ૭ ,, ચંદ પન્નત્તિ ,,
- ૮ ,, નિરયાવલિ ,,
- ૯ ,, કમ્પવડિંસિયા,,
- ૧૦ ,, પુષ્કિયા ,,
- ૧૧ ,, પુષ્ક્યુલિયા ,,
- ૧૨ ,, વન્હિદસા ,,

૧૦

પયન્ના.

- ૧ શ્રી ચક્રસરણ પયન્નો
- ૨ ,, આઉર પચ્ચખાણુ ,,
- ૩ ,, મહાપચ્ચખાણુ ,,
- ૪ ,, ભત્તપરિણા ,,
- ૫ ,, તંદુલવેયાલ ,,
- ૬ ,, ગણિવિજ્ઞા ,,
- ૭ ,, ચંદ વિજય ,,
- ૮ ,, દેવેન્દ્ર સ્તવ ,,
- ૯ ,, મરણ સમાધિ ,,
- ૧૦ ,, સંચારા ,,

૬ છેદસૂત્ર.

૧ શ્રી દશાશ્રુતસ્કંધ છેદ સૂત્ર

- ૨ ,, જૃહતકદપ ,,
- ૩ ,, વ્યવહાર ,,
- ૪ ,, જિતકદપ ,,
- ૫ ,, લઘુનિશીથ ,,
- ૬ ,, મહાનિશીથ ,,

૪ મૂળ સૂત્ર.

- ૧ શ્રી આવશ્યક મૂલ સૂત્ર
- ૨ ,, દશવૈકાલિક ,,
- ૩ ,, ઉત્તરાધ્યયન ,,
- ૪ ,, પિંડનિર્ચુક્તિ ,,

કુલ ૪૩

૪૪ શ્રી નંદી સૂત્ર

૪૫ શ્રી અનુયોગદ્વાર સૂત્ર

ઉપર જણાવેલ ૪૫ આગમો વીતરાગ પરમાત્માના વચનથી અલંકૃત શ્રવણ કર્યા હોય તે મારા આત્માને શરણભૂત થાઓ.

આઠમો અધિકાર-શુભ ભાવના.

ભાવશુદ્ધિ કરવી એટલે સમતાવાળા પરિણામ કરવા, સુખ દુઃખનું કારણ જીવને પોતાનાં કરેલાં કર્મ સિવાય બીજું કોઈ નથી, માટે હે આત્મા ! જે જે દુઃખ આવે તે સમભાવે સહન કરજે, જેવું કરીશ તેવું ફળ પામીશ, માટે કોઈ ઉપર દ્રેષનહિં કરતાં સમતા ભાવમાં લીન થજે.

નવમો અધિકાર-અનશન (આહાર ત્યાગરૂપ) કરવું.

યોગ્ય અવસરે અમુક વખત સુધી ચારે આહારનાં અથવા ત્રણ આહારનાં પરચ્ચખ્યાણ કરવાં. આજકાલ જીવોથી ચાર આહારના જાવજીવ સુધીના પરચ્ચખ્યાણ થઈ શકે નહિં, કારણ કે તેવું સંઘયણ નથી તેમ તેવું જ્ઞાન નથી, માટે અમુક ટાઇમ સુધીનાં પરચ્ચખ્યાણ કરાવવાં.

દશમો અધિકાર-નમસ્કાર કરવા.

દશમા અધિકારે નમસ્કારરૂપ મહામંત્રનું સ્મરણ કરવું. તેનું ધ્યાન કરવું. શુભ યોગથી એક નવકાર પણ ગણવાથી ઘણાં કર્મો તેજ વખત ભસ્મીભૂત થઈ જાય છે. છેલ્લા સમયમાં જીવોએ અપૂર્વ ચિંતામણિ રત્નથી અધિક નવકાર મંત્રનું ધ્યાન છોડવું નહિં-તેમાં જ લયલીન થવું.

ઉપર પ્રમાણે દશ અધિકાર પ્રથમ મૂળ ગાથામાં બતાવેલ છે તે વિસ્તારથી બતાવ્યા. આ દશ અધિકાર જીવોને શુભ ગતિમાં લઈ જનારા હોવાથી દરેક ભવ્ય જીવોએ તેને મન, વચન, કાયાએ કરી આદરવા.

આ અવસરે દશ અધિકારનું (પુણ્ય પ્રકાશનું) સ્તવન તથા પદ્માવતીની જીવરાશિ વિગેરે સમય હોય તો સાંભળવું-સંભળાવવું.

શ્રી વિનયવિજયોપાધ્યાય વિરચિત શ્રી પુણ્ય પ્રકાશનું સ્તવન.

દુહા.

સકલ સિદ્ધિ દાયક સદા ॥ ચોવીશે જિનરાય ॥ સહ-
ગુરૂ સામિની સરસતી ॥ પ્રેમે પ્રણમું પાય ॥ ૧ ॥ ત્રિભુવન-
પતિ ત્રિશલાતણે ॥ નંદન ગુણ ગંભીર ॥ શાસન નાયક
જગ જયો ॥ વર્ધમાન વડ વીર ॥ ૨ ॥ એક દિન વીર
જિજ્ઞંદને ॥ ચરણે કરી પ્રણામ ॥ ભવિક જીવના હિત ભણી ॥
પૂછે ગૌતમ સ્વામિ ॥ ૩ ॥ મુક્તિ માર્ગ આરાધીએ ॥ કહો
કિણ પેરે અરિહંત ॥ સુધા સરસ તવ વચન રસ ॥ ભાષે
શ્રી ભગવંત ॥ ૪ ॥ અતિચાર આલોષ્યે ॥ વ્રત ધરીએ
ગુરૂ સાખ ॥ જીવ ખમાવો સયળ જે ॥ યોનિ ચોરાશી લાખ
॥ ૫ ॥ વિધિશું વળી વોસરાવીએ ॥ પાપસ્થાન અઢાર ॥
ચાર શરણુ નિત્ય અનુસરો ॥ નિંદો દુરતીચાર ॥ ૬ ॥
શુભ કરણી અનુમોદીએ ॥ ભાવ ભલો મન આણુ ॥ અણસણ
અવસર આદરી ॥ નવપદ જપો સુખણુ ॥ ૭ ॥ શુભ ગતિ
આરાધનતણા ॥ એ છે દશ અધિકાર ॥ ચિત્ત આણીને આ-
દરો ॥ જેમ પામે ભવ પાર ॥ ૮ ॥

॥ ઢાળ ૧ લી ॥

॥ એ છિંડી કીડાં રાખી—એ દેશી ॥

જ્ઞાન દરિસણુ ચારિત્ર તપ વીરજ ॥ એ પાંચે આચાર ॥
 એહ તણુ ઇહ ભવ પરભવના ॥ આલોધએ અતિચાર રે ॥
 પ્રાણી ! જ્ઞાન ભણે ગુણુ ખાણી ॥ વીર વદે એમ વાણી રે
 પ્રાં ૧ ॥ એ આંકણી ॥ ગુરુ ઓળવીએ નહિ, ગુરુ વિનયે ॥
 કાળે ધરી જહુમાન ॥ સુત્ર અર્થ તદુભય કરી સૂઘાં ॥
 ભણીએ વહી ઉપધાન રે ॥ પ્રાં ૨ ॥ જ્ઞાનોપગરણુ પાટી
 પોથી ॥ ઠવણી નોકરવાળી ॥ તેહ તણી કીધી આશાતના ॥
 જ્ઞાન ભક્તિ ન સંભાળી રે ॥ પ્રાં ૩ ॥ ઇત્યાદિક વિપરી-
 તપણાથી ॥ જ્ઞાન વિરાધ્યું જેહ ॥ આભવ પરભવ વળી રે
 ભવો ભવ ॥ મિચ્છામિ દુક્કડં તેહ રે ॥ પ્રાં ૪ ॥ સમકિત
 દ્યો ॥ શુદ્ધ જાણી ॥ વીર વદે એમ વાણી રે ॥ પ્રાં ॥
 સં ॥ નિનવચને શંકા નવિ કીજે ॥ નવિ પરમત અભિ-
 લાખ ॥ સાધુતણી નિંદા પરિહરજો ॥ કૃળ સંદેહ મ રાખ
 રે ॥ પ્રાં ॥ સં ॥ ૫ ॥ મૂઢપણું છંરો પરશંસા ॥ ગુણુ-
 વંતને આદરીએ ॥ સામીને ધરમે કરી ધિરતા ॥ ભક્તિ
 પ્રભાવના કરીએ રે ॥ પ્રાં ॥ સં ॥ ૬ ॥ સંઘ ચૈત્ય
 પ્રાસાદ તણે જે ॥ અવર્ણવાદ મન લેખ્યો ॥ દ્રવ્ય દેવકો જે
 વિણુસાડ્યો ॥ વિણુસંતાં ઉવેખ્યો રે ॥ પ્રાં ॥ સં ॥ ૭ ॥
 ઇત્યાદિક વિપરીતપણાથી ॥ સમકિત ખંડ્યું જેહ ॥ આભ-
 વં ॥ મિચ્છાં પ્રાં ॥ ૮ ॥ ચારિત્ર દ્યો ચિત્ત આણી ॥
 પાંચ સમિતિ ત્રણુ ગુપ્તિ વિરાધી ॥ આઠે પ્રવચન માય ॥
 સાધુતણે ધરમે પરમાદે ॥ અશુદ્ધ વચન મન કાય રે ॥
 પ્રાં ॥ ચાં ॥ ૯ ॥ શ્રાવકને ધરમે સામાયક ॥ પોસહમાં

મન વાળી ॥ જે જયણાપૂર્વક એ આઠે ॥ પ્રવચન માય ન
પાળી રે ॥ પ્રાં ॥ ચાં ॥ ૧૦ ॥ ઇંત્યાદિક વિપરીતપ-
ણાથી ॥ ચારિત્ર ડોળ્યું જેહ ॥ આલવં ॥ મિચ્છાં ॥
પ્રાં ॥ ચાં ॥ ૧૧ ॥ બારે લેદે તપ નવિ કીધો ॥ છતે
જેગે નિજ શકતે ॥ ધર્મે મન વચ કાયા વિરજ ॥ નવિ
ફારવીઈં લગતરે ॥ પ્રાં ॥ ચાં ॥ ૧૨ ॥ તપ વિરજ આ-
ચારે એણી પરે ॥ વિવિધ વિરાધ્યાં જેહ ॥ આલવં ॥ મિં
॥ પ્રાં ॥ ચાં ॥ ૧૩ ॥ વળીય વિશેષે ચારિત્ર કેરા ॥ અતિ-
ચાર આલોધ્યે ॥ વીરજિનેશર વયણ સુણીને ॥ પાપ મેલ
સવી ધોધ્યેરે ॥ પ્રાં ॥ ચાં ॥ ૧૪ ॥

॥ ઢાળ ર જી ॥

॥ પામી સુગુર પસાય-એ દેશી ॥

પૃથ્વી પાણી તેઉ ॥ વાયુ વનસ્પતિ ॥ એ પાંચે થાવર
કહ્યાં એ ॥ ૧ ॥ કરી કરસણ આરંભ ॥ ખેત્ર જે ખેડીયાં ॥
કુવા તળાવ ખણાવીયાએ ॥ ૨ ॥ ઘર આરંભ અનેક ॥ ટાંકા
ભોંયરાં ॥ મેડી માળ ચણાવીઆએ ॥ ૩ ॥ લીંપણ ગુંપણ
કાજ ॥ એણીપરે પરેપરે ॥ પૃથ્વીકાય વિરાધીયાએ ॥ ૪ ॥
ધોયણ નાહણ પાણી ॥ ઝીલણ અપકાય ॥ છોતિ ધોતિ કરી
દુહવ્યાએ ॥ ૫ ॥ લાઠીગર કુંભાર ॥ લોહ સોવનગરા ॥
ભાડભુંજ લિહાળા ગરાએ ॥ ૬ ॥ તાપણ શેકણ કાજ ॥
વસ્ત્ર નિખારણ ॥ રંગણ રાંધણ રસવતીએ ॥ ૭ ॥ એણી
પરે કર્માદાન ॥ પરે પરે કેળવી ॥ તેઉ વાયુ વિરાધીયાએ
॥ ૮ ॥ વાડી વન આરામ ॥ વાવી વનસ્પતિ ॥ પાન ફૂલ
ફળ ચૂંટીયાંએ ॥ ૯ ॥ પુંખ પાપડી શાક ॥ શેકયાં સૂકવ્યાં
છેદ્યાં છુંદ્યાં આથીઆંએ ॥ ૧૦ ॥ અળશીને એરંડ ॥ ઘાણી

ઘાલીને ॥ ઘણા તિલાદિક પીલીયાએ ॥ ૧૧ ॥ ઘાલી કોહ
 માંહે ॥ પીલી શેલડી ॥ કંદમૂળ ફળ વેચીયાંએ ॥ ૧૨ ॥
 એમ એકેંદ્રીજીવ ॥ હણ્યા હણાવીયા ॥ હણતાં જે અનુમો-
 દિયાએ ॥ ૧૩ ॥ આ ભવ પરભવ જેહ ॥ વળીય ભવોભવે ॥
 તે મુજ મિચ્છામિદુક્કડં એ ॥ ૧૪ ॥ કમી સરમીયા કીડા
 ॥ ગાડર ગાંડોલા ॥ એળ પૂરા અલશીયાંએ ॥ ૧૫ ॥ વાળા
 જળો ચુડેલ ॥ વિચળીત રસ તણા ॥ વળી અથાણાં પ્રમુખ-
 નાએ ॥ ૧૬ ॥ એમ બેઈદ્રી જીવ ॥ જે મેં દુહવ્યા ॥ તે
 મુજ મિચ્છામિદુક્કડં એ ॥ ૧૭ ॥ ઉધેહી જી લીખ ॥ માંકડ
 મંકોડા ॥ ચાંચડ કીડી કુંથુઆએ ॥ ૧૮ ॥ ગદ્દીઆં ધીમેલ
 કાનખજુરીયા ॥ ગીંગોડા ધનેરીયાંએ ॥ ૧૯ ॥ એમ તેઈદ્રી
 જીવ ॥ જે મેં દુહવ્યા ॥ તે મુજ મિચ્છામિદુક્કડં એ ॥ ૨૦ ॥
 માળી મચ્છર હાંસ ॥ મસા પતંગીયાં ॥ કંસારી કોલિયાવ-
 ડાએ ॥ ૨૧ ॥ ઠીંકણુ વિંછુ તીડ ॥ ભમરા ભમરીયો ॥
 કોતાં બગ ખડમાંકડીએ ॥ ૨૨ ॥ એમ ચૌરિંદ્રી જીવ ॥ જે
 મેં દુહવ્યા ॥ તે મુજ મિચ્છામિદુક્કડં એ ॥ ૨૩ ॥ જળમાં
 નાંખી જળરે ॥ જળચર દુહવ્યા ॥ વનમાં મૃગ સંતાપીયાએ
 ॥ ૨૪ ॥ પીડયા પાંખી જીવ ॥ પાડી પાસમાં ॥ પોપટ ઘાલ્યા
 પાંજરેએ ॥ ૨૫ ॥ એમ પાંચેદ્રી જીવ ॥ જે મેં દુહવ્યા ॥
 તે મુજ મિચ્છામિદુક્કડં એ ॥ ૨૬ ॥

॥ ઢાલ ૩ જી ॥

॥ વાણી વાણી હિતકારીજી-એ દેશી ॥

ક્રોધ લોભ ભય હાસ્યથીજી ॥ ખોલ્યા વચન અસત્ય ॥
 કૂડ કરી ધન પારકાંજી ॥ લીધાં જેહ અદત્તરે ॥ જિનજી મિ-
 ચ્છામિદુક્કડં આજ ॥ તુમ સાજે મહારાજરે ॥ જિનજી ॥ દેઈ

સાઈ કાજરે ॥ જિનજી ॥ મિચ્છામિદુક્કડં આજ ॥ ૧ ॥ એ
 આંકણી ॥ દેવ મનુજ તિર્યચનાંજી ॥ મૈથુન સેવ્યાં જેહ ॥
 વિષયારસ લાંપટ પણેજી ॥ ઘણું વિડાંબ્યો દેહરે ॥ જિનજી ॥
 ૨ ॥ પરિચહની મમતા કરીજી ॥ લવે લવે મેળી આથ ॥ જે
 જીહાંની તે તીહાં રહીજી ॥ કોઈ ન આવી સાથરે ॥ જિનજી ॥
 ૩ ॥ રચણી ભોજન જે કર્યાંજી ॥ કીધાં ભક્ષ અભક્ષ ॥
 રસના રસની લાલચેજી ॥ પાપ કર્યા પ્રત્યક્ષરે ॥ જિનજી ॥
 ૪ ॥ વ્રત લેધ વિસારીયાંજી ॥ વળી ભાંજ્યાં પચ્ચખાણુ ॥
 કપટ હેતુ કીરીયાજી ॥ કીધાં આપ વખાણુરે ॥ જિનજી ॥
 ૫ ॥ વ્રણુ ઢાળ આઠે દુહેજી ॥ આજોયા અતિચાર શિવગતિ
 આરાધન તણેજી ॥ એ પહેલો અધિકારરે ॥ જિનજી ॥ ૬ ॥

॥ ઢાળ ૪ થી ॥

॥ સાહેલડીની દેશી ॥

પંચ મહાવ્રત આદરે સાહેલડીરે ॥ અથવા લ્યો વ્રતખાર
 તો ॥ યથાશક્તિ વ્રત આદરો સાહેલડીરે ॥ પાળો નિરતિચાર
 તો ॥ ૧ ॥ વ્રત લીધાં સંભારીએ ॥ સાં ॥ હૈડે ધરીય
 વિચારતો ॥ શિવગતિ આરાધન તણે ॥ સાં ॥ એ બીજો
 અધિકારતો ॥ ૨ ॥ જીવ સવે ખમાવીએ ॥ સાં ॥ યોનિ
 ચોરાશી લાખતો ॥ મને શુદ્ધે કરી ખમણું ॥ સાં ॥ કોઈશું
 રોષ ન રાખતો ॥ ૩ ॥ સર્વ મિત્ર કરી ચિંતવો ॥ સાં ॥
 કોઈ ન જાણે શત્રુતો ॥ રાગ દ્વેષ એમ પરિહરી ॥ સાં
 કીજે જન્મ પવિત્રતો ॥ ૪ ॥ સાંભી સંઘ ખમાવીએ ॥ સાં ॥
 જે ઉપની અપ્રીતિતો ॥ સજન કુટુંબ કરો ખામણુ ॥ સાં ॥
 એ જિનશાસન રીતિતો ॥ પાા ખમીએ ને ખમાવીએ ॥ સાં ॥
 એહજ ધર્મનું સારતો ॥ શિવગતિ આરાધન તણે ॥ સાં

એ ત્રીજો અધિકારતો ॥ ૬ ॥ મૃષાવાદ હિંસા ચોરી ॥ સાં ॥
 ધનમૂર્છા મૈથુનતો ॥ ક્રોધ માન માયા તૃષ્ણા ॥ સાં ॥ પ્રેમ
 દ્વેષ પૈશુનતો ॥ ૭ ॥ નિંદા કળહ ન કીજીએ ॥ સાં ॥ કૂડાં
 ન દીજે આળતો ॥ રતિ અરતિ મિથ્યા તજો ॥ સાં ॥ માયા-
 મોહ જાળતો ॥ ૮ ॥ ત્રિવિધ ત્રિવિધ વેસરાવીએ ॥ સાં ॥
 પાપસ્થાન અઢારતો ॥ શિવગતિ આરાધન તણો ॥ સાં ॥
 એ ચોથો અધિકારતો ॥ ૯ ॥

॥ ઢાળ પ મી ॥

॥ હવે નિસુણો છડાં આવીયાએ - દેશી ॥

જનમ જરા મરણે કરી એ ॥ એ સંસાર અસારતો ॥
 કર્યા કર્મ સહુ અનુભવે એ ॥ કોઇ ન રાખણુદાર તો ॥ ૧ ॥
 શરણ એક અરિહંતનું એ ॥ શરણ સિદ્ધ ભગવંત તો ॥
 શરણ ધર્મ શ્રી જૈનનો એ ॥ સાધુ શરણ ગુણવંત તો ॥ ૨ ॥
 અવર મોહ સવિ પરિહરીએ ॥ ચાર શરણ ચિત્ત ધાર તો ॥
 શિવગતિ આરાધન તણો એ ॥ એ પાંચમો અધિકાર તો ॥ ૩ ॥
 આલવ પરલવ જે કર્યા એ ॥ પાપ કર્મ કેઇ લાખ તો ॥
 આત્મ સામે તે નિંદીએ એ ॥ પડિકમીએ ગુરૂ સાખ તો
 ॥ ૪ ॥ મિથ્યા મતિ વર્તાવિયા એ ॥ જે લાખ્યા ઉત્સૂત્ર
 તો ॥ કુમતિ કદાચેહને વશે એ ॥ જે ઉથાખ્યાં સૂત્ર તો
 ॥ ૫ ॥ ઘડયાં ઘડાવ્યાં જે ઘણાંએ ॥ ઘંટી હળ હથીયાર
 તો ॥ ભવ ભવ મેળી મૂકીયાં એ ॥ કરતાં જીવ સંહાર તો
 ॥ ૬ ॥ પાપ કરીને પોષીયાં એ ॥ જનમ જનમ પરિવારતો
 ॥ જનમાંતર પોહિત્યા પછીએ ॥ કોઇએ ન કીધી સાર તો
 ॥ ૭ ॥ આ ભવ પરલવ જે કર્યા એ ॥ એમ અધિકરણ
 અનેક તો ॥ ત્રિવિધે ત્રિવિધે વેસરાવીએ ॥ આણી હૃદય

વિવેક તો ॥ ૮ ॥ હુષ્કૃતનિંદા એમ કરી એ ॥ પાપ કરો
પરિહાર તો ॥ શિવગતિ આરાધન તણો એ છઠો અધિ-
કાર તો ॥ ૯ ॥

॥ ઢાળ ૬ ઠી ॥

॥ આદિ તું જોઈને આપણી-એ દેશી ॥

ધનધન તે દિન માહરો ॥ જહાં કીધો ધર્મ ॥ દાન
શિયળ તપ આદરી ॥ ટાળ્યાં હુષ્કર્મ ॥ ધન૦ ॥ ૧ ॥ શેત્રું
જાદિક તીર્થની ॥ જે કીધી જાત્ર ॥ જુગતે જિનવર પૂજ્યા ॥
વળી પોજ્યાં પાત્ર ॥ ધન૦ ॥ ૨ ॥ પુસ્તક જ્ઞાન લખાવીયાં
॥ જિનધર જિનચૈત્ય ॥ સંઘ ચતુર્વિધ સાચવ્યા ॥ એ સાતે
ખેત્ર ॥ ધન૦ ॥ ૩ ॥ પઠિકમણાં સુપરે કર્યા ॥ અનુકંપા
દાન ॥ સાધુ સૂરિ ઉવગાયને ॥ દીધાં જહુ માન ॥ ધન૦
॥ ૪ ॥ ધર્મકાજ અનુમોદીએ ॥ એમ વારોવાર ॥ શિવ-
ગતિ આરાધન તણો ॥ સાતમો અધિકાર ॥ ધન૦ ॥ ૫ ॥
ભાવ ભલો મન આણીએ ॥ ચિત્ત આણી ઠામ ॥ સમતા
ભાવે ભાવીએ ॥ એ આતરામ ॥ ધન૦ ॥ ૬ ॥ સુખ દુઃખ
કારણ જીવને ॥ કોઈ અવર ન હોય ॥ કર્મ આપે જે
આચર્યા ॥ ભોગવીએ સોય ॥ ધન૦ ॥ ૭ ॥ સમતા વિષુ
જે અનુસરે ॥ પ્રાણી પુન્ય કામ ॥ છાર ઉપર તે લીપણું ॥
ઝાંખર ચિત્રામ ॥ ધન૦ ॥ ૮ ॥ ભાવ ભલીપરે ભાવીએ
॥ એ ધર્મનું સાર ॥ શિવગતિ આરાધન તણો ॥ આઠમો
અધિકાર ॥ ધન૦ ॥ ૯ ॥

॥ ઢાળ ૭ મી. ॥

॥ રૈવતગિરિ ઉપરે-એ દેશી ॥

હવે અવસર જાણી ॥ કરી સંલેખણ સાર ॥ અણસણ

આદરીએ ॥ પચ્ચખખી ચારે અહાર ॥ લલુતા સવિ મૂકી
 ॥ છાંડી મમતા અંજ ॥ એ આતમ જેલે ॥ સમતા જ્ઞાન
 તરંગ ॥ ૧ ॥ ગતિ ચારે કીધા ॥ અહાર અનંત નિઃશક ॥
 પણ તૃપ્તિ ન પામ્યો ॥ જીવ લાલચીઓ રંક ॥ દુલહો એ
 વળી વળી ॥ અણુસણુનો પરિણામ ॥ એહથી પામીને ॥
 શિવપદ સુરપદ ઠામ ॥ ૨ ॥ ધન ધના શાલિભદ્ર ખંધો મે-
 ઘકુમાર ॥ અણુસણુ અરાધી ॥ પામ્યા ભવનો પાર ॥ શિવ-
 મંદિર જાશે ॥ કરી એક અવતાર ॥ આરાધન કરો ॥ એ
 નવમો અધિકાર ॥ ૩ ॥ દસમે અધિકારે મહામંત્ર નવકાર ॥
 મનથી નવિ મૂકો ॥ શિવ સુખ ફલ સહકાર ॥ એ જપતાં
 જાયે ॥ દુર્ગતિ દોષવિકાર ॥ સુપરે એ સમરો ॥ ચૌદ પૂર-
 વનો સાર ॥ ૪ ॥ જનમાંતર જાતાં જો પામે નવકાર ॥ તો
 પાતીક ગાળી ॥ પામે સુર અવતાર ॥ એ નવ પદ સરિષો
 ॥ મંત્ર ન કોઈ સાર ॥ ઇહ ભવ ને પરભવે ॥ સુખ સંપત્તિ
 દાતાર ॥ ૫ ॥ જીવો ભીલ ભીલડી ॥ રાજા રાણી થાય ॥
 નવપદ મહિમાથી ॥ રાજસિંહ મહારાય ॥ રાણી રત્નવતી
 બેહુ ॥ પામ્યા છે સુરભોગ ॥ એક ભવ પછી લેશે ॥ શિવ-
 વધુ સંભોગ ॥ ૬ ॥ શ્રીમતીને એ વળી ॥ મંત્ર ફળ્યો
 તતકાળ ॥ ફણીધર શ્રીશ્રીને ॥ પ્રગટ થય કુલમાળ ॥ શિવકુ-
 મરે ભોગી ॥ સોવનપુરુષો કીધ ॥ એમ એણે મંત્રે ॥ કાજ
 ઘણાનાં સિદ્ધ ॥ ૭ ॥ એ દસ અધિકારે વીર જિનેશર ભાખ્યો ॥
 અરાધન ॥ કેરો ॥ વિધિ જોણે ચિત્તમાં રાખ્યો ॥ તેણે પાપ
 પખાળી ॥ ભવભય દૂરે નાંખ્યો ॥ જિન વિનય કરતાં ॥
 સુમતિ અમૃતરસ આખ્યો ॥ ૮ ॥

॥ હાળ ૮ મી ॥

॥ નમે ભવિ ભાવશું એ-એ દેશી ॥

સિદ્ધારથ રાય કુળતિલો એ ॥ ત્રિશલા માત મદ્દાર તો ॥
 ॥ અવનિતળે તમે અવતર્યા એ ॥ કરવા અમ ઉપકાર તો ॥
 જયો જિનવીરજી એ ॥ ૧ ॥ મેં અપરાધ કર્યા ઘણાએ ॥
 કહેતાં ન લહું પાર તો ॥ તુમ ચરણે આવ્યા ભણી એ ॥
 જો તારે તો તાર તો ॥ જયોનારા આશ કરીને આવીયો એ ॥
 ॥ તુમ ચરણે મહારાજ તો ॥ આવ્યાને ઉવેખશે એ ॥ તો
 કેમ રહેશે લાજ તો ॥ જયોનારા કરમ અલુંજણ આકરાં એ ॥
 ॥ જનમ મરણ જંજળ તો ॥ હું છું એહથી ઉભગ્યો એ ॥
 છોડાવો દેવ દયાળ તો ॥ જયો ॥ ૪ ॥ આજ મનોરથ મુજ
 દ્રવ્યા એ ॥ નાઠાં દુઃખ દંદોળતો ॥ તુઠ્યો જિન ચોવીશમે
 એ ॥ પ્રગટયા પુન્ય કલ્લોલ તો ॥ જયો ॥ ૫ ॥ ભવભવ વિ-
 નય તુમારડો એ ॥ ભાવભક્તિ તુમ પાય તો ॥ દેવ દયા
 કરી દીજીએ એ ॥ બોધિળીજ સુપસાય તો ॥ જયો ॥ ૬ ॥

॥ કળશી ॥

ઈહ તરણ તારણ સુગતિ કારણ ॥ દુઃખ નિવારણ જગ
 જયો ॥ શ્રીવીર જિનવર ચરણ થુણતાં ॥ અધિક મન ઉદ્વેટ
 થયો ॥ ૧ ॥ શ્રી વિજયદેવસૂરિંદ પટધર ॥ તીરથ ॥ જંગમ
 ધણે જગે ॥ તપગચ્છપતિ શ્રીવિજયપ્રભસૂરિ ॥ સૂરિતેજ અગ-
 મગે ॥ ૨ ॥ શ્રી હીરવિજયસૂરિ શિષ્ય વાચક ॥ કીર્તિવિજય
 સુરિગુરુસમો ॥ તસ શિષ્ય વાચક વિનયવિજયે ॥ થુણ્યો જિ-
 ન ચોવીશમે ॥ ૩ ॥ સય સત્તર સંવત આગણત્રીશે ॥ રહી
 રાંદેર ચોમાસુએ ॥ વિજય દશમી વિજય કારણ ॥ કિયો ગુણ

અભ્યાસ એ ॥ ૪ ॥ નર લવ આરાધન સિદ્ધિસાધન ॥ સુ-
કૃત લીલવિલાસએ ॥ નિર્જરા હેતે સ્તવન રચિયું ॥ નામે
પુન્યપ્રકાશ એ ॥ ૫ ॥ ઇતિ શ્રી. શ્રી. શ્રી. શ્રી. શ્રી.

અથ પદ્માવતી આરાધના પ્રારંભ.

હવે રાણી પદ્માવતી, જીવરાશી ખમાવે ॥ જાણપણું જીગતે
અહું, ઇણ વેળા આવે ॥ ૧ ॥ તે મુજ મિચ્છામિ દુઃકડં,
અરિહંતની સાખ ॥ જે મેં જીવ વિરાધીયા ચઠરાશી લાખ
॥ તે મુજ ० ॥ ૨ ॥ સાત લાખ પૃથિવી તણા, સાતે અપકાય ॥
સાત લાખ તેઉ કાયના, સાતે વળી વાય ॥ તે ० ॥ ૩ ॥ દશ
પ્રત્યેક વનસ્પતિ, ચઠદહ સાધાર ॥ બી ત્રિ ચઠરિંદી જીવના,
એ એ લાખ વિચાર ॥ તે ० ॥ ૪ ॥ દેવતા તિર્યચ નારકી,
ચાર ચાર પ્રકાશી ॥ ચઠદહ લાખ મનુષ્યના, એ લાખ ચોરાશી
॥ તે ० ॥ ૫ ॥ ઇણ લવ પરલવે સેવીયા, જે પાપ અઢાર
॥ ત્રિવિધિ ત્રિવિધિ કરી પરિહરું, દુર્ગતિના દાતાર ॥ તે ० ॥
॥ ૬ ॥ હિંસા કીધી જીવની, યોદ્યા મૃષાવાદ ॥ દોષ અદ-
ત્તાદાનના, મૈથુન ઉન્માદ ॥ તે ० ॥ ૭ ॥ પરિગ્રહ મેળ્યો
કારમો, કીધો ક્રોધ વિશેષ ॥ માન માયા લોભ મેં કીયાં,
વળી રાગ ને દ્રેષ ॥ તે ० ॥ ૮ ॥ કલહ કરી જીવ દુહવ્યા,
દીધાં કુડાં કલંક ॥ નિંદા કીધી પારકી, રતિ અરતિ નિશંક
॥ તે ० ॥ ૯ ॥ ચાડી કીધી ચોતરે, કીધો થાપણ મોસો ॥
કુચર કુદેવ કુધર્મનો, લલો આણ્યો ભરોંસો ॥ તે ० ॥ ૧૦ ॥
ખાટકીને ભવે મેં કીયા, જીવ નાનાવિધ ઘાત ॥ ચડીમાર ભવે
ચરકલાં, માર્યા દિન રાત ॥ તે ० ॥ ૧૧ ॥ કાજી મુદ્દાંને ભવે,
પઠી મંત્ર કઠોર ॥ જીવ અનેક જલ્લે કીયા, કીધાં પાપ અઘોર
॥ તે ० ॥ ૧૨ ॥ માછીને ભવે માછલાં, ઝાડ્યાં જળવાસ ॥

ધીવર ભીલ કોળી ભવે, મૃગ પાડયાં પાસ ॥ તેં ॥ ૧૩ ॥
 કોટવાળને ભવે મેં કીયા. આકરા કર દંડ ॥ બંદીવાન મરા-
 વીયા. કોરડા છડી દંડ ॥ તેં ॥ ૧૪ ॥ પરમાધામીને ભવે,
 દીધાં નારકી દુઃખ ॥ છેદન ભેદન વેદના, તાડન અતિ તિખ્ખ
 ॥ તેં ॥ ૧૫ ॥ કુંભારને ભવે મેં કીયા, નીભાડ પચાવ્યા ॥
 તેલી ભવે તિલ પીલીયા પાપે પિંડ ભરાવ્યાં ॥ તેં ॥ ૧૬ ॥
 હાલી ભવે હળ ખેડીયાં, ફાડયાં પૃથ્વીનાં પેટ ॥ સુડ નિદાન
 ઘણું કીધાં, દીધા બળદ અપેટ ॥ તેં ॥ ૧૭ ॥ માળીને ભવે
 રોપીયા, નાનાવિધ વૃક્ષ ॥ મૂલ પત્ર ફળ ફુલના, લાગ્યાં પાપ
 તે લક્ષ ॥ તેં ॥ ૧૮ ॥ અધોવાઇઆને ભવે, ભર્યા અધિકા
 ભાર ॥ પોડી પુંઠે કીડા પડયા, દયા નાણી લગાર ॥ તેં ॥
 ॥ ૧૯ ॥ છીપાને ભવે છેતર્યા, કાંધા રંગણુ પાસ ॥ અગ્નિ
 આરંભ કીધા ઘણા, ધાતુર્વાદ અભ્યાસ ॥ તેં ॥ ૨૦ ॥ શૂર-
 પણે રણુ ઝુઝતાં, માર્યા માણસ વૃંદ ॥ મદિરા માંસ માખણ
 ભખ્યાં, ખાધાં મૂળ ને કંદ ॥ તેં ॥ ૨૧ ॥ ખાણુ ખણાવી
 ધાતુની, પાણી ઉલેચ્યા ॥ આરંભ કીધા અતિ ઘણા, પોતે
 પાપજ સંચ્યા ॥ તેં ॥ ૨૨ ॥ કર્મ અંગાર કીયા વળી, ઘરમેં
 દવ દીધા ॥ સમ ખાધા વીતરાગના, કુડા કોસજ કીધા
 ॥ તેં ॥ ૨૩ ॥ બીલી ભવે ઉંદર લીયા, ગીરોલી હત્યારી
 ॥ મુઠ ગમારતણુ ભવે, મેં જી લીખ મારી ॥ તેં ॥ ૨૪ ॥
 ભાડભુંજ તણે ભવે, એકેન્દ્રિય જીવ, જવારી ચણા ગહું શેકીયા,
 પાડતા રીવ ॥ તેં ॥ ૨૫ ॥ ખાંડણુ પીસણુ ગારના, આરંભ
 અનેક; રાધણુ ઇંધણુ અગ્નિનાં, કીધાં પાપ ઉદેક ॥ તેં ॥ ૨૬ ॥
 વિકથા ચાર કીધી વળી, સેવ્યા પાંચ પ્રમાદ, ઇષ્ટ વિયોગ પાડ્યા
 ઘણા, કીયા રૂદન વિષવાદ ॥ તેં ॥ ૨૭ ॥ સાધુ અને શ્રાવક-

તણાં, વ્રત લહીને લાંગ્યાં ॥ મુળ અને ઉત્તરતણાં, મુળ દુષણ
લાગ્યાં ॥ તે૦ ॥ ૨૮ ॥ સાપ વીંછી સિંહ ચીવરા, શકરા
શકરી ને સમળી ॥ હિંસક જીવતણે ભવે, હિંસા કીધી સમળી
॥ તે૦ ॥ ૨૯ ॥ સુવાવડી દુષણ ઘણાં, વળી ગર્ભ ગળાવ્યા ॥
જીવાણી ઢોળ્યાં ઘણાં, શીળવ્રત ભંજાવ્યાં ॥ તે૦ ॥ ૩૦ ॥
ભવ અનંત ભમતાં થકાં, કીધા દેહ સંબંધ ॥ ત્રિવિધ ત્રિવિધ
કરી વોસિરું, તીજીશું, પ્રતિબંધ ॥ તે૦ ॥ ૩૧ ॥ ભવ અનંત
ભમતાં થકાં, કીધા પરિશ્રદ્ધ સંબંધ ॥ ત્રિવિધ ત્રિવિધ કરી
વોસિરું, તીજીશું પ્રતિબંધ ॥ તે૦ ॥ ૩૨ ॥ ભવ અનંત ભ-
મતાં થકાં, કીધાં કુટુંબ સંબંધ ॥ ત્રિવિધ ત્રિવિધ કરી વોસિરું,
તીજીશું પ્રતિબંધ ॥ તે૦ ॥ ૩૩ ॥ ઈશી પરે ઇહ ભવ પર
ભવે, કીધાં પાપ અખત્ર ॥ ત્રિવિધ ત્રિવિધ કરી વોસિરું, કરું
જન્મ પવિત્ર ॥ તે૦ ॥ ૩૪ ॥ એણી વિધે એ આરાધના, ભવિ
કરશે જેહ ॥ સમય સુંદર કહે પાપથી, વળી છુટશે તેહ
॥ તે૦ ॥ ૩૫ ॥ રાગ વેરાડી જે સુણે, એહ ત્રીજી ઢાળ ॥
સમય સુંદર કહે પાપથી, છૂટે તંતકાળ ॥ તે૦ ॥ ૩૬ ॥

શુભ ચિંતવન કરવાની છેલ્લી ભલામણ.

“મારો દેહ પડી જાય તે સમયે મારી પછવાડે કોઈ રૂઢન
કરે, અગર શોક પાળે—પળાવે, પાણી ઢોળે, છ કાયની વિરાધના કરે,
તેમાં મારે લેવા દેવા નથી. મારા શરીરનો સંસ્કાર કરે તેમાં પણ
મારે લેવા દેવા નથી. વ્યવહારથી જે કોઈ કરે તે તેઓ જાણે.”

કુટુંબીઓને રડવા કુટવાની ના પાડવી. શોક પાળવાની ના
પાડવી મરણ પછવાડે જે જે આરંભાદિક કાર્યો મોહના પ્રભા-
વથી કરે તેનો નિષેધ કરવો. તે છતાં કદાચ પાછલા કુટુંબીઓ

કરે તો પછી મરનારને જરાપણ દોષ કે પાપબંધન થાય નહિ; અને તેમ ન કહેવામાં આવે તો તેની ક્રિયા મરનારને લાગે. શ્રી ભગવતી સૂત્રમાં કહ્યું છે કે—અવિરતિપણ્યને લીધે એકેન્દ્રિય જીવોને પણ અઢાર પાપસ્થાનક લાગે છે. માટે તમામ વસ્તુ વોસિરાવીને પાછળ પણ પોતાના નિમિત્તે કર્મબંધનની જે જે ક્રિયાઓ કરવામાં આવે તેમ હોય તેની ના પાડવી.

જે જીવોનું ચિત્ત સંસારના પદાર્થોમાં આસક્તિવાળું છે. અને પોતાના સ્વરૂપને જે જાણતા નથી, તેવા જીવોને મૃત્યુ ભયમય છે, પરંતુ જે જીવો પોતાના સ્વરૂપમાં રમણતા કરનારા છે અને સંસારિક પદાર્થોમાં વૈરાગ્યવાળા છે, તેવા જીવોને તો મૃત્યુ એ એક હર્ષનું નિમિત્ત છે. તેઓ તો એમજ વિચારે છે કે આયુકર્મના નિમિત્તથીજ આ દેહનું ધારણ કરવાપણું છે અને તેની સ્થિતિ પૂર્ણ થયે તે કર્મના પુણ્યલો નાશ પામશે ત્યારે મારે બીજી ગતિમાં ઉત્પન્ન થવું પડશે. મારો આત્મા તો અનાદિ કાળથી મરણ પામ્યો. નથી અને મરશે પણ નહિ; પરંતુ પુણ્ય-શાળી આત્માને તો આ સાત ધાતુમય મહા અશુચિના કોથળા જેવા અને વિનશ્વર સ્વભાવવાળા દેહનો ત્યાગ કરવો અને શુભ ક્રમોના પ્રભાવથી—સમાધિના પ્રભાવથી બીજી ગતિમાં નવીન સુંદર શરીર ધારણ કરવું જેને મરણ કહેવાય છે તેમાં શોક શાનો? તેમાં તો આનંદ જ માનવો છે.

જેમ કોઈ માણસને એક સડી ગયેલી ઝુંપડીને છોડી દઈ બીજા નવીન મહેલમાં જઈને વસવું હોય તો તે માણસને શોક નહિ થતાં આનંદના ઉભરા હોય છે. તેવીજ રીતે આ આત્માને આ ખંડેર જેવા સડી ગયેલ દેહરૂપ ઝુંપડીનો ત્યાગ કરી નવા દેહરૂપ મહેલને પ્રાપ્ત કરવો, એ મહા ઉત્સવનો અવસર છે તેમાં

કોઈ પ્રકારની હાનિ છે જ નહિં. કારણ કે જો આવા પ્રકારની ઉત્તમ સમાધિથી મરણ થાય તો તે હે ચેતન ! ઉત્તમ ગતિને આપનાર છે. બાકી વિચાર કર, અત્યાર સુધી સમાધિ વિના પરવશપણે અનંતિવાર નરકતિર્યચ્ચાદગતિમાં મરણો કર્યા છે, અસહ્ય દુઃખો સહન કર્યા છે, માટે આવા ઉત્તમ પ્રકારના સમાધિમરણથી આનંદમાની તમામ વસ્તુ વેસિરાવી પાછળના સંબંધી જીવો રાગના જોરથી કર્મબંધન ન કરે તે માટે પાકી જલામણ કરજે પછી કદાચ મોહના જોરથી તેઓ જે કાંઈ કરશે તેમાં તેને પાપની ક્રિયાઓ આવશે નહિં, તે ચોક્કસ લક્ષમાં રાખજે.

હિતશિક્ષા તથા નીતિમય જીવન ગુજરવા

માટે જે જોડ.

નીચે જતાવેલ જોડ ધ્યાનમાં લઈ, મનન કરે અને તેને યથાગ્રહિત અમલમાં મૂકે.

- ૧ તું કેણુ છે
- ૨ શા માટે આવ્યો છે.
- ૩ આવીને તો માનવ જીંદગીમાં શું કર્યું.
- ૪ શા માટે ભમી રહ્યો છે.
- ૫ સંતસમાગમ કરી આત્મહિત કર.
- ૬ આત્મસ્વરૂપને તપાસ.
- ૭ સંયોજના અંતે વિયોગ તો ચોક્કસ યાદ રાખ.
- ૮ હરખને અંતે શોક,
- ૯ સુખને અંતે દુઃખ.
- ૧૦ ઉદય પછી અસ્ત.
- ૧૧ જન્મે તો મરવા માટે.
- ૧૨ સુખ દુઃખનો મનની સાથે સંબંધ છે.

- ૧૩ પોતાના દોષ જોવાથી દોષ દૂર થશે.
- ૧૪ તીર્થંકરનાં વચનો જ સંસારને કાપે છે.
- ૧૫ મનને હંમેશા શુદ્ધ કરવા વીતરાગની વાણી શ્રવણ કરવી.
- ૧૬ ઇચ્છાઓનો ત્યાગ તે વૈરાગ્ય.
- ૧૭ મનમાં અદ્યુલ વિચારો કરવા તેના સમાન બીજો વ્યાધિ નથી.
- ૧૮ પુદ્ગલમાં આનંદ માને તે પુદ્ગલાલાનંદી, લવમાં આનંદ માને તે લવાલિનિંદી જીવો સંસારમાં પરિભ્રમણ કરનારા છે.
- ૧૯ આત્મામાં આનંદ માનનારા જીવો વેલાસર મુક્તિ મેળવી શકે છે.
- ૨૦ આત્માનંદી બનવું બહુ દુષ્કર છે માટે બહુ પ્રયત્ન કરીને પણ તેવા બનવું જંધી દુઃખથી મુક્ત થવાય.
- ૨૧ બ્રહ્મ જાણે અને ઉદ્ધને છોડ.
- ૨૨ નીતિમય અને ઉપકારક જીવન ગુબારવા પ્રયત્ન કર.
- ૨૩ ગતકાગની ભૂટો સુધારી લેવા પ્રયત્ન અને હવે પછી તેમ ન થાય તે માટે કમ્ભર કળા.
- ૨૪ ભવિષ્યનો વિચાર કરી પછી પ્રવૃત્તિ કરવી તેનું નામ વિવેક, તેની ખાસ જરૂર છે.
- ૨૫ આવતી જીંદગીને યાદ કરીને કાર્ય કરજો.
- ૨૬ ધર્મથી નિરપેક્ષ થનાર મનુષ્ય જેવો બીજો કોણ મૂર્ખ ગણાય. ?
- ૨૭ ભાગ્યનો ઉદય પણ ઉદયથીજ થાય છે.
- ૨૮ પરસ્પરીગમન કરનાર ચંદનને મૂંઝી બાવળને વળગી બહુ દુઃખી થાય છે.
- ૨૯ આ શરીર અશુચિનું યંત્ર છે, માટે તેની ઉપર મોહ નહિં

કરતાં તેમાંથી જે કાઢવાનું હોય તે જલદી કાઢી લે, ઢીલ કરીશ નહિં.

- ૩૦ મનુષ્યભવ બહુજ દુર્લભ છે માટે તેને સફળ કર.
- ૩૧ વિચારનો સુધારો થાય તોજ વચન અને કાયાનો સુધારો થઈ શકે.
- ૩૨ સદ્ગુરુની સેવા દુર્વ્યસનોનો નાશ કરે છે અને શુભને પ્રગટ કરે છે.
- ૩૩ અભક્ષ્ય અને અપેયનો ત્યાગ કરીને ભોજન થાય તેજ ખરું ભોજન કહેવાય.
- ૩૪ પાણી પીવાનું ભોજન બ્રહ્મ રાખવું. મુખે માંડેલ ભોજન પાણીના ગોળામાં નાંખી તમામ પાણી બગાડવું નહિં. તેમ કરવાથી ઘણાં જીવોનો વિનાશ થાય છે તથા ચેપી રોગ વળગે છે. વિગેરે ઘણી હાનિ થાય છે.
- ૩૫ વિચારોમાં અન્યને દુઃખ થાય તેવું ન ચિંતવવું.
- ૩૬ સર્વની સાથે મૈત્રી ભાવના કર, વૈર બૂલી જા.
- ૩૭ પોતાના હૃદયને શાંતિનું સ્થાન ધર્મ વિના બીજું કોઈ નથી.
- ૩૮ જે દિવસે અશુભ પ્રવૃત્તિ કરવા તૈયાર થા તે પહેલાં મૃત્યુના દિવસને યાદ કર.
- ૩૯ શુભમાર્ગમાં વિવેકથી લક્ષ્મી ખરચવી તેજ લક્ષ્મી પામ્યાનું ફળ છે.
- ૪૦ ખરો મિત્ર કોણ ? પાપમાર્ગથી બચાવી સન્માર્ગમાં જોડે તે.
- ૪૧ દીન દુઃખી અને અનાથ ઉપર અનુકંપા રાખી તેનો ઉદ્ધાર કરો.
- ૪૨ પરદ્રવ્યને પત્થર તુલ્ય ગણો, સ્વદ્રવ્યમાં સંતોષ રાખો.
- ૪૩ પરસ્ત્રીને માતા, જ્ઞેન કે પુત્રી તુલ્ય ગણો.
- ૪૪ પરનિંદા. યુગલ્લી ને મિથ્યા આરોપ વિગેરે પાપોના બોજથી બહુ રો.

૪૫ વિષયતૃષ્ણાથી વેગળા રહો, ઇન્દ્રિયોના ગુલામ ન બનો,
પરંતુ ઇન્દ્રિયોને ગુલામ બનાવો.

૪૬ ચારિત્ર લેવાની હંમેશાં શુભ ભાવના રાખો.

૪૭ શરીર સાફ હોય તો સંસારના મોહને છોડી ચારિત્ર
અહણુ કરવું.

૪૮ સંસારને કેદખાનું સમજવું, તેમાં મુંઝાવું નહિ.

૪૯ બીજને દુઃખી દેખી દ્રવ્ય ભાવથી તેનું દુખ દૂર કરવા
ભાવના રાખવી.

૫૦ ધર્મરાગ કરવો, પરંતુ કામરાગ કે સ્નેહરાગ ન કરવો.
કારણ કે તે સંસારમાં ભમાવનાર છે.

૫૧ યથાશક્તિ દશ તીથિ અથવા પાંચ તીથિ તપશ્ચર્યા કરવી.

૫૨ લક્ષ્મી ઉપર અત્યંત મોહ ન રાખવો, છેવટે તેને છોડવી
પડશે અથવા આપણને તે છોડશે તે યાદ રાખવું.

૫૩ ઉપકારીનો ઉપકાર કદાપી ભૂલવો નહિ.

૫૪ ખાવાપીવામાં બહુ લોભપતા રાખવી નહિ.

૫૫ પ્રથમનું લોજન પાચન થયા વગર જમવું નહિ. નિરંતર
બેચાર કવળ ઓછો આહાર કરવો.

૫૬ ઉપદ્રવવાળા સ્થાનકનો ત્યાગ કરવો.

૫૭ રાજ્યો નિષેધ કરેલા દેશમાં જવું નહિ.

૫૮ એક બે કલાક ધાર્મિક પુસ્તકો વાંચવાની ટેવ પાડવી.

૫૯ નીતિમય જીવન ગુજારવું, અનીતિ કરી બંને લોક
બગાડવા નહિ.

૬૦ લોકપ્રિય થવું. ૬૧ લજ્જાળુ થવું. ૬૨ દયાળુ થવું.

ઉપર લખેલા બોલનું મનન કરવાથી વૈરાગ્ય ભાવના જાગૃત થશે.

વૈરાગ્ય સંખંધી દુહા.

- પરલોકે સુખ પામવા, કર સારો સંકેત;
હજી બાજી છે હાથમાં, ચેત ચેત નર ચેત, ૧
- જોર કરીને જીતવું, ખરેખર રણખેત;
દુશ્મન છે તુજ દેહમાં, ચેત ચેત નર ચેત. ૨
- ગાફલ રહી ગમાર તું, ફેગટ થઈશ ક્યેત;
હવે જરૂર હુંશીયાર થઈ, ચેત ચેત નર ચેત. ૩
- તન ધન તો તારાં નથી, નથી પ્રિયા પરજેત;
પાછળ સહુ રહેશે પડ્યા, ચેત ચેત નર ચેત. ૪
- પ્રાણ જશે જ્યાં પિડથી, પિંડ ગણાશે પ્રેત;
માટીમાં માટી થશે, ચેત ચેત નર ચેત. ૫
- રહ્યા ન રાણા રાજ્યા, સુર નર મુનિ સમેત;
તું તો તરણા તુલ્ય છે, ચેત ચેત નર ચેત. ૬
- રજકણ તારા રખડશે, જેમ રખડતી રેત;
પછી નરતનુ પામીશ ક્યાં, ચેત ચેત નર ચેત. ૭
- માટે મનમાં સમજીને, વિચારીને કર વેત;
ક્યાંથી આવ્યો ક્યાં જવું, ચેત ચેત નર ચેત. ૮
- શુભ શિખામણ સમજ તો, પ્રભુ સાથે કર હેત;
અંતે અવિચળ એજ છે, ચેત ચેત નર ચેત. ૯
- કાળા કેશ મટી ગયા, સર્વે બનિયા શ્વેત;
જોખન જોર જતું રહ્યું, ચેત ચેત નર ચેત. ૧૦
- જો નહિ ચેતે પ્રથમ તો, પશુ પક્ષીથી હિણ;
ધન પેલાં માળા રચે, પક્ષી જીઓ પ્રવીણ. ૧૧

હિતસિક્ષા સંબંધી દુહા.

- મેરી મેરી કર મતી, ઇહાં નાહ તેરી કોઈ
કાયાએ તેરી નથી, તો માયા કહાંસે હોય. ૧
- શૂળ જીયો સંસાર સુખ, ધુળ જીયો હે ધન;
ભૂલ આણના ભરમમેં, મત કુલ તું મન. ૨
- સગ કાગજ કાલે કીયે, મન કાલે કે કાજ,
વો સખ ફટ ધોલે ભાયે, હીયે ધુર દિન હે આજ. ૩
- રે જીવ સુણુ તું બાપડા, હીયે વિમાસી જોય;
આપ સ્વાર્થી સહુ મજ્યું, તહારું નહિ જગ કોઈ. ૪
- ધર્મ વિના સુણુ જીવડા, તું ભમ્યો ભવ અનંત;
મૂઠપણે ભવ તેં કીયા, ઇમ જોલે ભગવંત. ૫
- લાખ ચોરાસી ચોનિનાં, ફરી લીયો અવતાર;
એકેકી ચોનિ વળી, અનંત અનંતી વાર. ૬
- એમ ભમતાં ભમતાં લીયો, મનુઅ જનમ અવતાર;
મિથ્યાત્વપણે ભવ નિર્ગમ્યા, કાજ ન સિદ્ધ લગાર. ૭
- જગમાં જીવ અછે બહુ, એકેકશું અનંતી વાર;
વિવિધ પ્રકાર સગપણ કીયાં, હૈયા સાથ વિચાર. ૮
- તો કુણુ આપણું પારકું, કુણુ વૈરી કુણુ મિત્ત;
રાગ દ્વેષ ટાળી કરી, કર સમતા એક ચિત્ત. ૯
- પૂર્વ કોડીને આકોષે, જ્ઞાની ગુરૂ અપાર;
ઉત્પત્તિ કહી તાહરી, કહેતાં નાવે પાર. ૧૦
- પુત્ર પિતાપણે અવતરે, પિતા પુત્રપણે જોય;
માતા મરી નારી થઈ, નારી માતા હોય. ૧૧
- સુતો સુપન જંજળમાં, પામ્યો બાણે રાજ;
જળ બાણે તળ એકલો, રાજ ન સીજેકાજ. ૧૨

- નવ નવ નાટકે તું વળી, નાચ્યો કરી બહુ રૂપ; ૧૩
 નાટક એક શું નાચીયો, જો છુટે ભવરૂપ.
- ઉત્તમ કુળ નર ભવ લહી, પામી ધર્મ જિનરાય; ૧૪
 પ્રમાદ મૂકી કીજીએ, ગિણ લાખીણો બાય.
- દોષ દીજે નિજ કર્મને, જીણે નવી કીધો ધર્મ; ૧૫
 ધર્મ વિના સુખ નવિ મીલે, એ જિન શાસન મર્મ.
- ઘડપણે ધર્મ થાયે નહિ, જોબન એજે બાય; ૧૬
 તરૂણપણે ધસમસ કરી, પછી ફરી પસ્તાય.
- જરા આવી જોબન ગયું, શિર પગિયા તે કેશ; ૧૭
 લલુતા તો છોડી નહિ, ન કર્યો ધર્મ લવલેશ.
- છતે હાથ નવી વાવર્યા, સંગલ ન કીયો સાથ; ૧૮
 આયુ ગયું નવિ ચેતિયો, પછી ઘસે નિજ હાથ.
- ધન યૌવન નર રૂપનો, ગર્વ કરે તું ગમાર; ૧૯
 કૃષ્ણ બલભદ્ર દારિકા, બતાં ન લાગી વાર.
- નયન ફરકે જ્યાં લગે, તિહાં (લગે) તહારું સહુ કોય; ૨૦
 નયન ફરકત જળ નહિ, તળ તહારું નહિ હોય.
- પાપ કીયા જીવ તેં બહુ, ધર્મ ન કીયો લગાર; ૨૧
 નરક પડ્યો યમ કર ચડ્યો, તિહાં જઈ કરે પોકાર.
- પાપ ઘરો પૂરણ ભરી; તેં લીયો શીર પર ભાર; ૨૨
 તે કિમ છુટીશ જીવડા, ન કર્યો ધર્મ લગાર.
- ઈશ્યું બાણી કુડકપટ, છણે છિદ્ર તું છાંડ; ૨૩
 તે છાંડીને જીવડા, જિનધર્મે ચિત માંડ.
- ખટ માસીને પારણે, ઇક સિથ લહે આહાર; ૨૪
 કરતો નિંદા નવી ટળે, તસ દુર્ગતિ અવતાર.
- નર ભવ ચિંતામણિ લહી, એજે તું મત હાર ૨૫
 ધર્મ કરીને જીવડા, સફળ કરો અવતાર.

- સકળ સામગ્રી તેં લહી, જીજ્ઞે તરીએ સંસાર;
 પ્રમાદ વશે ભવ કાં ગમે, કર નિજ હૈયે વિચાર. ૨૬
- ધન કારણ તું જળહળે, ધર્મ કરી થાયે સૂર;
 અનંત લવનાં પાપ સવિ, ક્ષણમાં જાયે દૂર. ૨૭
- આશા અંબર જેવડી, મરવું પગલાં હેઠં;
 ધર્મ વિના જે દિન ગયા; તિણ દિન કીધી વેઠ. ૨૮
- કર્મે કો નવી છુટીએ, ઇન્દ્ર ચન્દ્ર નર દેવ;
 રાય રાણા મંડલિક વળી, અવર નરજ કુણ હેવ. ૨૯
- વરસ દિવસ ઘરઘર ભમ્યા, આદિનાથ ભગવંત;
 કર્મવશે દુઃખ તેણે લહ્યાં, જે જગમાં જળવંત. ૩૦
- કાને ખીલા ઘાત્રીયા, ચરણે રાંધી ખીર;
 તેહુને કર્મે નહ્યો, ચોવીસમા શ્રી વીર. ૩૧
- કીધાં કર્મ ન છુટીએ, જેહનો વિષમો ખંધ;
 બ્રહ્મદત્ત નર ચક્કવઠં, સોળ વરસ લગે અંધ. ૩૨
- આઠમો સુભૂમ ચક્કવઠં, ઋદ્ધિ તણો નહિ પાર;
 કર્મવશે પરિવારશું, બુડ્યો સમુદ્ર મઝાર. ૩૩
- સહસ પુરૂષશું સંજમ લીયો, શ્રી નેમીશ્વર હાથ;
 તે થાવન્યા વંદિયે મહોત્સવ કર્યો ચદુનાથ ૩૪
- કોશ્યામંદિર ચોમાસું રહ્યા, નામ ચોરાશી ચોવીશ;
 તે થુળિભદ્ર મુનિ વંદિયે, ભદ્રબાહુ ગુરૂ શિષ્ય. ૩૫
- કપિલા સંગે નવિ ચળ્યો, શેઠ સુદર્શન ચંગ;
 શૂળી સિહાસન થઈ, સુર કરે મન રંગ. ૩૬
- ગજસુકમાલ શિર સોમિલે, દેખી ધર્યા અંગાર;
 સમતા પસાયે તે વળી, પામ્યા ભવનો પાર. ૩૭
- પંચ શત શિષ્ય ખંધક તણા, ઘાણી પીટ્યા સોય;
 શિવ નગરી સુખ પામીયા, એ સમતા કળ જોય. ૩૮

ગૌ બ્રાહ્મણુ સ્ત્રી બાળની, દઢપ્રહારે હત્યા કોધ; ચાર પહોર કાઉસગ રહી, પટ માસે કેવળ લીધ. ૩૯
 કીધાં કરમ તો છુટીએ, જો કીજે જિન ધર્મ; મન વચન કાયાએ કરી, જો જિનશાસન મર્મ. ૪૦.
 દાન સુપાત્રે દીજીએ, તસ પુણ્યનો નહિ પાર. સુખસંપત્તિ લહીએ ઘણી, મણિ મેતી ભંડાર. ૪૧.
 ધના સારથપતિ બુવો, ધૃત વહોરાવ્યું મુનિહાથ; દાન પ્રભાવે જીવરો, પ્રથમ હુવો આદિનાથ. ૪૨.
 દાન દીયું ધન સારથી, આનંદ હર્ષ અપાર, નેમિનાથ જિનવર હુઆ, યાદવ કુળ ગણગાર. ૪૩.
 કળથી કેરા રોટલા, દીધું મુનિવર દાન; વાસુદેવ્ય ભવ પાછલ, જિનપદ લહ્યું નિદાન. ૪૪.
 સુલસા રેવતિ રંગશુ, દાન દીયો મહાવીર; તીર્થંકર પદ પામશે, લહેશે તે ભવતીર. ૪૫.
 દાને ભોજન પામીએ, શિયળે હોય સોભાગ; તપ કરી કર્મ જ ટાળીએ, ભાવના શિવસુખ માગ. ૪૬.
 ભાવના છે ભવનાશિની. જે આપે ભવપાર; ભાવના વડી સંસારમાં જસ ગુણનો નહિ પાર. ૪૭.
 અરિહંત દેવ સુસ્રાધુ ગુરુ, કેવળોભાષિત ધર્મ; ઇશ્યું સમકિત આરાધતાં, છુટીએ સર્વિ કર્મ. ૪૮.

અધ્યાત્મ સંબંધી દુહા.

સુર નર તિર્યચ જોનિમેં, નરક નિગોદ ભમંત; મહા મોહકી નિંદમેં, સોએ કાળ અનંત. ૧.
 જેસેં જવરકે જોરસેં, ભોજનકી રૂચિ જાય; તેસેં કુકર્મકે ઉદય, ધર્મ વચન ન સુહાય. ૨.

લગે ભુખ જવરકે ગયે, રૂચિશું લેત આહાર;
 અશુભહિન શુભમતિ જગે, જાને ધર્મ વિચાર. ૩.
 તન ધન જોખન કારિમા, સંધ્યા રાગ સમાન;
 સકળ પદારથ જગતમેં, સુપન રૂપ ચિત્ત જાન. ૪.
 મેરા મેરા મત કરે. તેરા હે નહિ કોય;
 ચિદાનંદ પરિવારકા, મેળા હે દિન દોય. ૫.
 એસા ભાવ નિહારી નિત, કીજે જ્ઞાન વિચાર;
 મિટે ન જ્ઞાન વિચાર બિન, અંતર ભાવ વિકાર. ૬.
 એ સંસાર અસારમેં, ભમતાં વાર અનંત;
 નવ નવ ભવ ધારણુ કયા, શરીર અનંતાનંત. ૭.
 જનમ મરણુ દોય સાથ છે, ખીણુ ખીણુ મરણુ તેહોય;
 મોહ વિકળ એ જીવને, માલુમ ન પડે કોય. ૮.
 મેં તા ચેતન દ્રવ્ય હું, ચિદાનંદ મુજ રૂપ;
 એ તો પુદ્ગલ પિંડ હે, ભરમજાળ અંધકૂપ. ૯.
 સડન પડન વિધ્વંસન, એ પુદ્ગલનો ધર્મ;
 સ્થિતિ પાકે ખીણુ નવી રહે, જાણે એહિજ મર્મ. ૧૦.
 અનંત પરમાણુ મળી કરી, ભયા શરીર પરજાય;
 વર્ણાદિ બહુ વિધ મિથ્યા, કાળે વિખરી જાય. ૧૧.
 પુદ્ગલમાં હિત જીવકું, અનુપમ ભાસે એહ;
 પણ જે તત્ત્વવેદી હોવે, તિણકું નહિ કછુ નેહ. ૧૨.
 ઉપની વસ્તુ કારમી, ન રહે તે સ્થિર વાસ.
 એમ જાણી ઉત્તમ જના, ધરે ન પુદ્ગલ આશ. ૧૩.
 મોહ તજી સમતા ભજી, જાણે વસ્તુ સ્વરૂપ;
 પુદ્ગલ રાગ ન કીજીએ, નવી પડીએ ભવકૂપ. ૧૪.
 વસ્તુ સ્વભાવે નીપજે, કાળે વિણસી જાય;
 કર્તા લોકતા કો નહિ, ઉપચારે કહેવાય. ૧૫.

તીણુ કારણુ એ શરીરશું,
 મેં ન્યારા એહથી સદા,
 એહ જગતમાં પ્રાણીયા,
 જાણી કાયા આપણી,
 જબ સ્થિતિ એહ શરીરકી,
 તવ મૂરે અતિ દુઃખભરે,
 હાહા પુત્ર ! તું કીહાં ગયો,
 હાહા પતિ ! તું કીહાં ગયો,
 હા ! પિતા તમે કીહાં ગયા,
 હા બંધવ ! તુમે કીહાં ગયા,
 હા માતા ! તું કીહાં ગઈ,
 હા બહેની ! તું કીહાં ગઈ,
 મોહવિકળ એમ જીવડા,
 મમતા વશ ગણી માહરા,
 એણિવિધ શોક સંતાપ કરી,
 કર્મબંધ બહુવિધ કરે,
 જ્ઞાનવંત ઉત્તમ જના,
 જગમાં કોઈ કીસકા નહિ,
 ભવમાં ભમતાં પ્રાણીયા,
 રાગદ્વેષ પરિણતિ થકી,
 કીસકા બેટા બાપ હે,
 કીસકા પતિ કીસકી પ્રિયા,
 કીસકા મંદિર માળિયા,
 ક્ષીણુ વિલાસી એ સહુ,

સંબંધ ન માહરે કોય;
 એ પણ ન્હારા જોય; ૧૬.
 ભરમે ભૂટ્યા જેહ;
 મમત ધરે અતિ નેહ. ૧૭.
 કાળ પહોંચે હોય ખીણુ;
 કરે વિલાપ એમ દીન. ૧૮.
 મૂકી એ સહુ સાથ;
 મુજને મૂકી અનાથ. ૧૯.
 અમ કુણુ કરશે સાર;
 શૂન્ય તુમ વિણુ સંસાર. ૨૦.
 અમ ઘરની રખવાળ;
 રોવત મુકી બાળ. ૨૧.
 અજ્ઞાને કરી અંધ;
 કરે કલેશના ધંધ. ૨૨,
 અતિ સંકલેશ પરિણામ;
 ન લહે ખીણુ વિશ્રામ. ૨૩.
 ઉનકા એહ વિચાર;
 સંજોગીક સહુ ધાર. ૨૪.
 કરે અનેક સંબંધ;
 બહુવિધ બાંધે બંધ. ૨૫.
 કીસકી માત ને બ્રાત,
 કીસકી ન્યાત ને બાત. ૨૬.
 રાજ્ય રિદ્ધ પરિવાર;
 એમ નિશ્ચે ચિત્ત ધાર. ૨૭.

ઈન્દ્રજાળ સમ એ સહુ, જેસો સુપનકો રાજ;
 જેસી માયા ભૂતકી, તેસો સકળ એ સાજ. ૨૮.
 મોહ મદિરાના પાનથી, વિકળ ભયા જે જીવ;
 તીનકું આતિ રમણીય લગે, મગન રહે તે સદૈવ. ૨૯.
 મિથ્યામતિના ભેરથી, નવી સમજે ચિત્તમાંહી;
 કોડ જતન કરે ખાપડો, એ રહેવેકો નાંહી. ૩૦.
 એમ જાણી ત્રણ લોકમાં, જે પુણ્નલ પરજાય;
 તીનકી હું મમતા તબું, ધરું સમતા ચિત્ત લાય. ૩૧.
 એહ શરીર નહિ માહરું, એ તો પુણ્નલ ખંધ;
 હું તો ચેતન દ્રવ્ય છું, ચિદાનંદ સુખકંદ. ૩૨.
 એહ શરીરના નાશથી, મુજકું નહિ કોઇ ખેદ;
 હું તો અવિનાશી સદા, અવિચળ અકળ અભેદ. ૩૩.
 પરમેં નિજપણું માનકે, નિવિડ મમત ચિત્ત ધાર;
 વિકળ દશા વરતે સદા, વિકલ્પનો નહિ પાર. ૩૪.
 મેં મેરા એ ભાવથી, પ્રીતિ અનંતો કાળ;
 જિન વાણી સિત્ત પરિણમે, છુટે મોહ જંજળ. ૩૫.
 મોહ વિકળ એ જીવકું, પુણ્નલ મોહ અપાર;
 પણ ઈતની સમજે નહિ, ઈણમેં કછુ નહિ સાર. ૩૬.
 પુણ્નલ રચના કારમી, વીણસતાં નહિ વાર;
 એમ જાણી મમતા તજી, સમતાશું મુજ પ્યાર. ૩૭.
 જનની મોહ અંધારકી, માયા રજની પૂર;
 લવદુઃખકી એ ખાણ હે, ઈણશું રહીએ દૂર. ૩૮.
 એમ જાણી નિજ રૂપમેં, રહું સદા સુખવાસ;
 એ સવિ લવજાળ હે, ઈણશું ભયા ઉદાસ. ૩૯.

ભુજંગી છંદ.

તણ મંદિર માળિયા ગોળ મેડી, તણ બાગ બંગલા પ્રાઠ પેઢી;
સ્મશાનેસુકાં કાળમાં વાસ લેવો, અરે આવશે એક તો દિન એવો. ૧
ઘણી ઘેર સેના ઘણા હાથી ઘોડાં, ઘણી યુક્તિવાળા બન્યા બેઠા જોડા;
ઘડીમાં થશે સ્વપ્નનો સાજ જેવો, અરે આવશે એક તો દિન એવો. ૨
હશેા ગામમાં સીમમાં કે કૃષીમાં, હશેા ખેદમાં કે હશેા જો ખુશીમાં;
કહો કોણ જાણે હશે કાળ કેવો, અરે આવશે એક તો દિન એવો. ૩
નહિ આગળે કાગળેથી જાણાવે, નહિ કોઈ સાથે સંદેશે કહાવે;
અજાણ્યો અકસ્માત આશ્ચર્ય જેવો, અરે આવશે એક દિન એવો. ૪
પૂરા થઈ શક્યા તે થશે કામ પૂરાં, અધુરાં રહ્યાં તે રહેશે અધુરાં;
તડાકો તમે તોપનો જેમ હોવો, અરે આવશે એક તો દિન એવો. ૫

વૈરાગ્ય પદ.

આ તન રંગ પનાંગ સરીખો, જાતાં વાર ન લાગેજી;
અસંખ્ય ગયા ધન ધામને મેલી, તારી નજરો આગેજી. ૧
અંગે તેલ કુલેલ લગાવે, માથે હોળાં ઘાલેજી;
ચોવન ધનનું જોર જણાવે, છાતી કાઢી આલેજી. ૨
જેમ ઉંદરડે દારૂ પીધો, મસ્તાનો થઈ ડાલેજી;
મગફરીમાં અંગ ગરોડે, જેમ તેમ મુળથી બોલેજી. ૩
મનમાં જાણે યુજ સરખો, રસીયો નહિ કોઈ રાગીજી;
બહારે તાકી રહી બીલાડી, લેતાં વાર ન લાગીજી. ૪
આજ કાલમાં હું તું કરતાં, જમડા પકડી જશેજી;
પ્રહ્લાનંદ કહે ચેત અજ્ઞાની, અંત ફજેતી થાશેજી.

છંદો, થોયો, સ્તવનો—

—સજ્જાઓ તથા ગહુંલીઓ.

—: : છંદો : :—

શ્રી ગૌતમ સ્વામીનો છંદ.

પેલો ગણધર વીરનોરે, શાસનનો શણગાર;
ગૌતમ ગોત્ર તણો ધણીરે, ગુણમણિ રચણ ભંડાર.
જયંકર જીવો ગૌતમ સ્વામ, એ તો નવનિધિ હોય જસ કામ;
એતો પુરે વાંછિત કામ, એતો ગુણ મણિ કરો ધામ.

જયંકર જીવો ગૌતમ સ્વામ. ૧

જેપડા નક્ષત્ર જનમીયારે, ગોખર ગામ મોઝાર;
વસુભૂતિસુત પૃથ્વી તણોરે, માનવ મોહનગાર, જયં ૦ ૨
સમવસરણ ઇંદ્રે રચ્યું રે, બેઠા શ્રી વર્ધમાન;
બેઠી તે બારે પરબદારે, સુણવા શ્રી જિનવાણ. જયં ૦ ૩
વીર કન્હે સંજમ લાલ્યુંરે, પંચસ્રયાં પરિવાર;
છઠ છઠ તાપને પારણેરે, કરતા ઉત્ર વિહાર. જયં ૦ ૪
અષ્ટાપદ લખે ચડયારે, વાંદ્યા જિન ચોવીશ;
જગ ચિંતામણિ તિહાં કયુંરે, સ્તવિયા શ્રી જગદીશ. જયં ૦ ૫
પનરશે તાપસ પારણેરે, ખીર ખાંડ ઘૂત પૂર;
અગિય જસ અંશુઠોરે, ઉગ્યો તે કેવલસૂર. જયં ૦ ૬
દીવાળી દિન ઉપન્યુંરે, પ્રભાતે કેવલ નાણ;
અક્ષિણલખિ તણો ધણીરે, નામે તે સફળ વિહાણ. જયં ૦ ૭
પચાસ વરસ ઘરવાસમાંરે, છત્રસ્થાએ ત્રીશ;

આર વરસા લાગે કેવળીરે, બાણુ તે આયુ જગીશ. જયં ૦ ૮
ગૌતમ ગણધર સારિબારે, શ્રી વિજયસેન સૂરિશ;
એ ગુરૂચરણ પસાઉલેરે. ધીર નમે નિશદિશ. જયં ૦ ૯

—: : થાયો : :—

શ્રી સીમંધરાજનસ્તુતિ.

વંદે પુન્નવિદેહભૂમિમહિલાલંકારદારોવમં ।
દેવં ભક્તિપુરસ્સરં જિણવરં સીમંધર સામિયં ॥
પાયા જસ્સ જિણેસરસ્સ ભયભીસંદેહસંતાસણા ।
પોઆબા ભવસાયરમ્મિ નિવડન્તાણં જણાણં સયા ॥૧॥
તીઆણાગયવટ્ટમાણ અરિહા સન્નવોવિ સુક્ખાવહા ।
પાણીણં ભવિયાણ સન્તુ સયયં તિત્થંકરા તે ચિરં ॥
જેસિં મેરુગિરિમ્મિ વાસવગણા દેવંગણા સંગયા ।
ભક્તીણ પકુણંતિ જમ્મણમહં સોવણકુમ્ભાઈહિં ॥૨॥
નિસ્સીમામલનાણકાણણઘણો સમ્મોહેનિન્નાસણો ।
જોનીસેસપયત્થસત્થકલ્લેણે આઙ્ગકપ્પો ફુટ્ટો ॥
સિદ્ધન્તં ભવિયા સરન્ત હિઅણ તં વારસઙ્ગીગયં ।
નાણાભેયનયાવલીહિ કાલિં સન્નવણ્ણુણા ભાસિયં ॥૩॥
જે તિત્થંકરપાયપંકજવણા સોવિક્કરોલંબયા ।
ભન્નાણં જિણભક્તયાણ અણિસં સોહિજ્જકજ્જેરયા ॥
સમ્મદિટ્ઠિસુરા વરાભરણભાદિપ્પન્તદેહપ્પહા ।
તે સડઘસ્સ હવન્તુ વિગ્ધહરણા કલ્લાણસંપાયણા ॥૪॥

શ્રી સિદ્ધ ચક્રની સ્તુતિ.

સિદ્ધ ચક્ર સેવો સુવિચાર, આણી હૈટે હર્ષ અપાર, જેમ
લહો સુખ શ્રીકાર; મનશુદ્ધે નવ ઓળી કીજે, અહોનિશ નવ-
પદ ધ્યાન ધરિજે, જનવર પૂજા કીજે; પઠિક્ષમણાં દોય ટંકનાં
કીજે, આઠે થોથે દેવ વાંદીજે, ભૂમિ સંથારો કીજે; મૃષાતણુ
કીજે પારહાર, અંગે શીલ ધારીજે સાર, દીજે દાન અપાર ॥૧॥
અરિહંત સિદ્ધ આચર્ય નમીજે, વાચક સર્વ સાધુ વંદીજે, દર્શન
જ્ઞાન શુણીજે; ચારિત્ર તપનું ધ્યાન ધરિજે, અહોનિશ નવપદ
શુણુણું ગણીજે, નવ આયંબિલ પણુ કીજે; નિશ્ચય રાખીને મન ઇશ,
જપો પદ એક એકને ઇશ, નવકારવાલી વીશ; છેદલે આયંબીલે
પણુ કીજે, સત્તરલેદી જિનપૂજા રચીજે, માનવ ભવ ફળ લીજે ॥૨॥
સાતશેં કુપ્તીના એ રોગ, નાઠા નહવણુ લઈ સયોગ, દૂર હુઆ
કર્મના ભોગ; કુષ્ઠ અઠારે દૂર જાય, દુઃખ દારિદ્ર સવિ દૂર પ-
લાય, મનવાંછિત ફળ થાય; નિર્ધનીયાને દિયે બહુ ધન, અપુત્રીયાને
પુત્ર રતન, જો સેવે શુદ્ધ મન; નવકાર સમો નહિ કોઈ મંત્ર,
સિદ્ધચક્ર સમો નહિ કોઈ યંત્ર, સેવો ભવિષ્ય એકંત ॥૩॥
જે સેવ્યો મયણુ શ્રીપાળ, ઉંબર રોગ ગયો તત્કાળ, પામ્યા મંગળ
માળ; શ્રીપાળ પેરે જે આરાધે, તસ ઘેર દિન દિન દોલત વાધે,
અંતે શિવસુખ સાધે; વિમલેશ્વર જક્ષ સેવા સારે, આપદા કષ્ટ
સવિ દૂર નિવારે, દોલત લક્ષ્મી વધારે; મેઘવિજય કવિરાયનો
શિષ્ય, હૃદયે ભાવ ધરી સુજગીશ, વિનયવિજય નિશદિશ. ॥૪॥

— : : સ્તવનો : : —

૧. શ્રી સિદ્ધાચળની તલાટીનું સ્તવન.

(સેવો ભવિયાં વિમલ જિનેશ્વર—એ રાગ.)

ત્રિભુવન તારક તીર્થ તલાટી, ચૈત્યવંદન પરિપાટીજી;
મિથ્યા મોહ ઉલંઘી ઘાટી, આપદા અલગી નાહીજી.

ત્રિભુવન તારક તીર્થ તલાટી. (એ આંકણી) ૧.

જનવર ગણધર નરવર, સુરવર કોડાકોડીજી,
ઇહાં ઉભા ગિરિવરને વાંદે, પૂજે હોડાહોડીજી. ત્રિભુવન. ૨.
ગુણુડાણની શ્રેણિ જેહવો, ઊર્ધ્વગામી પંથ ઇહાંથીજી,
ચડતે લાવ ભવી આરાધો, પુણ્ય વિના મળે કીહાંથીજી.

ત્રિભુવન. ૩.

મેરૂ સરસવ તુજ મુજ અંતર, ઉંચો જોઇ નિહાળુંજી;
તો પણ ચરણ સમિપે જોઠો, મનનો અંતર ટાળુંજી.

ત્રિભુવન. ૪.

સેવન કારણ પહેલી ભૂમિ, અમળા અદ્રેષ અખેદજી;
ધર્મરત્ન પદ તે નર પામે, ભૂગર્ભરહસ્યનો ભેદજી.

ત્રિભુવન. ૫.

૨. રાયણુનું સ્તવન.

(જિનજી ત્રેવીશમા જિન પાસ, આશ મુજ પૂરવે રે લોલ—એ રાગ.)

જિનજી આદિશ્વર અરિહંતકે, પગલાં ઇલાં ધર્યારે લોલ;

મારા નાથજીરે લોલ.

જિનજી પૂરવ નવાણું વારકે, આપ સમોસર્યા રે લોલ. મારા. ૧.

જિનજી સુરતરૂસમ સુખકારકે, રાયણુ ર્યહીરે લોલ;

જિનજી નિરખી હરખે ચિત્તકે, ભાંગે ભુખહીરે લોલ. મારા. ૨.

જિનજી નિર્મળ શીતલ છાંયકે, સુગંધી વિસ્તરે રે લોલ;

જિનજી પાન કુલ ક્ષણ ખંધકે, પુન્ય નિધિ ભરેરે લોલ, મારા. ૩.

જિનજી સાધિષ્ઠાયક દેવ; સદા હિત સાધતા રે લોલ.

જિનજી હળુકરમી હરખાયકે, અમરક્ષણ ખાંધતા રે લોલ. મારા. ૪

જિનજી મધુરી મોહન વેલ કે, કળિયુગમાં ખડી રે લોલ;

જિનજી સેવે સંત મહંત કે, ત્રિભુવનમાં વડી રે લોલ. મારા. ૫.

જિનજી પુણ્યવંત જે માણસ, તે આવી ચડી રે લોલ;

જિનજી શુભ ગતિખાંધે આયુષ, નરકે નવિ પડે રે લોલ. મારા. ૬.

જિનજી પ્રભુ પગલાં સુપસાય કે, સુપૂજિત સર્વદા રે લોલ;

જિનજી મ્હોટાનો અનુયોગ કે, આપે સંપદા રે લોલ. મારા. ૭.

જિનજી સૂર્યકાંત મણિ જેમ કે, સૂર્યપ્રભા ભરે રે લોલ;

જિનજી પામી સ્વામી સંગ કે, રંગ પ્રભા ધરે રે લોલ. મારા. ૮.

જિનજી સક્ષણ સદા ક્ષણદાય કે. મોક્ષક્ષણ આપજો રે લોલ;

જિનજી સક્ષણ ક્રિયા વિધિછાપ કે, નિર્મલ છાપજોરે લોલ. મારા. ૯

જિનજી ધર્મરત્ન ક્ષણ યોગ્ય કે, અમર થાઉં સદા રે લોલ;

જિનજી આશીર્વાદ આબાદ કે, દેજો સર્વદા રે લોલ. મારા. ૧૦

૩. શ્રી પુંડરિકસ્વામીનું સ્તવન.

(ગિરિઆ રે ગુણુ તુમતાણી—એ રાગ.)

ધનધન પુંડરિક સ્વામીજી, ભરત ચક્રી નૃપ નંદરે;
 દીક્ષા ચક્રી પ્રભુ હાથથી, પૂજિત ગણધર વૃંદ રે. ધનધન. ૧
 આદિ જિન વદન કમળ થકી, નિસુણી સિદ્ધાચલ મહિમા રે,
 આઠ્યા ગિરિવર ભેટવા, વિસ્તાર્યો તીર્થનો મહિમા રે. ધનધન. ૨
 પાવન પુરૂષ પસાયથી, પૃથ્વી પવિત્ર થઇ જાય રે;
 તેથી પુંડરિક નામથી, આજ લગે પૂજાય રે. ધનધન ૩
 પદ્માચન પ્રતિમા બની, પ્રભુ સન્મુખ સોહાય રે;
 પૂજા વિવિધ પ્રકારની, કરતા ભવિ સમુદાય રે. ધનધન ૪
 અવિતલ વાગરણા કહ્યા, અગ્નિણુ જિણુ સંકાસા રે;
 ધર્મરત્ન પદ આપજો, મુજ મન મોટી આશા રે. ધનધન. ૫

૪. શ્રી શાંતિજિન સ્તવન.

શાંતિ જિનેશ્વર સાહેબ વંદો, અનુભવ રસનો કંદો રે;
 મુખ મટકે લોચનને લટકે, મોહ્યા સુર નર વૃંદો રે. શાંતિ. ૧
 આંખે મંજરી કોયલ ટહુકે, જલદ ઘટ જેમ મોરા રે;
 તેમ જિનવરને નિરખી હું હરખું, વળી જેમ ચંદ ચકોરરે. શાંતિ. ૨
 જિન પડિમા શ્રી જિનવર સરખી, સૂત્ર ઘણું છે સાખી રે;
 સુરનર મુનિવર વંદન પૂજા, કરતા શિવ અભિલાષી રે. શાંતિ. ૩

રાયપસેણીમાં પડિમા પૂજી, સૂર્યાલ સમક્ષિધારી રે,
 જીવાલિગમે પડિમા પૂજી, વિજયદેવ અધિકારી રે. શાંતિ. ૪
 જિનવર જિંઘ વિના નવી વંદું, આણુંદજી એમ બોલે રે;
 સાતમે અંગે સમક્ષિત મૂળે, અવર કહ્યા તસ તોલે રે. શાંતિ. ૫
 જ્ઞાતાસૂત્રમાં દ્રૌપદી પૂજી, કરી શિવ સુખ માગે રે;
 રાય સિધારથ પડિમા પૂજી, કલ્પસૂત્રમાં રાગે રે. શાંતિ. ૬
 વિદ્યાચારણ મુનિવર વંદી, પડિમા પંચમે અંગે રે;
 જંઘાચારણ વિશમે શતકે, જિનપડિમા મન રંગે રે. શાંતિ. ૭
 આર્ય સુદસ્તિ સૂરિ ઉપદેશે, સાચા સંપ્રતિ રાય રે;
 સવા કોડ જિનજિંઘ ભરાવ્યા, ધન ધન તેહની માય રે. શાંતિ. ૮
 મોકલી પ્રતિમા અભયકુમારે, દેખી આર્દ્રકુમાર રે;
 જાતિ સ્મરણે સમક્ષિત પામી, વરીયા શિવ વધૂ સાર રે. શાંતિ. ૯
 ઇત્યાદિક બહુ પાઠ કહ્યા છે, સૂત્ર માંહી સુખકારી રે;
 સૂત્ર તણા એક વરણ ઉત્થાપે, તે કહ્યા બહુલ સંસારી રે. શાંતિ. ૧૦
 તે માટે જિન આણા ધારી, કુમતિ કદાચહુ વારી રે;
 ભક્તિ તણા ક્ષણ ઉત્તરાધ્યયને, બોધિણીજ સુખકારી રે. શાંતિ. ૧૧
 એક ભવે દોય પદવી પામ્યા, સોલમા શ્રી જિનરાય રે;
 મુજ મન મંદિરીએ પધરાવું, ધવળમંગળ વર્તાવું રે. શાંતિ, ૧૨
 જિન ઉત્તમ પદ રૂપ અનુપમ, કીર્તિ કમળાની શાળા રે;
 જીવ વિજય કહે પ્રભુજીની ભક્તિ, કરતાં મંગળ માળા રે. શાંતિ. ૧૩

૫. શ્રી અજિત જિન સ્તવન.

અજિત જીજ્ઞાસુ દયા કરોરે, આણી અધિક પ્રભાદ;
 જાણી સેવક આપણો રે, સુણીએ વચન વિનોદરે.
 જિનજી ! સેવના, લવોભવ માહરી હોજોરે; એહ મન કામના. ૧
 કર્મશત્રુ તુમે જીતીયારે, તીમ મુજને જીતાડ,
 અજિત થાઉં દુશ્મન થકીરે, એ મુજ પૂરો ઉત્સાહ રે. જિનજી. ૨
 જિતશત્રુ નૃપનંદનો રે, જીતે વયરી જેહ;
 ઇહાં કને અચરીજ કો નહિરે, પરિણામે ગુણગોહરે. જિનજી. ૩
 સકળ પદારથ પામીએરે, દીઠે તુમ દેહાર;
 સોભાગી માહમાનીલોરે, વિજયામાત મદહારરે. જિનજી. ૪
 જ્ઞાનવિમળ સુપ્રકાશથીરે, ભાસિત લોકોલોક;
 શિવસુંદરીના વાહવારે, પ્રણમે લવિજન થોકરે. જિનજી સેવના.
 લવોભવ માહરી હોજોરે, એહી મન કામના. ૫

૬. શ્રી પાર્શ્વજિન સ્તવન.

શ્રી પાસજી પ્રગટ પ્રભાવી, તુજ મૂરતિ મુજમન ભાવીરે;
 મનમોહના જિનરાયા, સુરનરકિંનર ગુણ ગાયારે. મન૦ ૧
 જે દિનથી મૂરતિ દીડી, તે દિનથી આપદા નિહી રે,
 મુગ મટકાળું સુપસન્ન, દેખત રીઝે ભવિ મનરે; મન૦
 સમતારસકેરાં કથોળાં. નયણાં દીઠે રંગેરોળારે. મન૦ ૨
 હાથે ન ધરે હથિયાર, નહિ જપમાળાનો પ્રચારરે; મન૦
 ઉત્સંગે ન ધરે રામા, જેહથી ઉપજે સવી કામારે. મન૦ ૩
 ન કરે ગીત નૃત્યા ચાળા, એ તો પ્રત્યક્ષ નટના ખ્યાલારે, મન૦
 ન યજ્ઞવે આપે વાજાં, ન ધરે વસ્ત્ર જીરણુ સાજારે. મન૦ ૪
 એમ મૂરતિ તુજ નિરૂપાધિ, વીતરાગ પણે કરી સાધીરે; મન૦
 કહે માનવિજય ઉવજ્જાય; મેં અવલંબ્યા તુજ પાયરે. મન૦ ૫

૭. શ્રી પાર્શ્વજિન સ્તવન.

જિનપતિ અવિનાશી કાશી ઘણી રે, મનની આશા પુરણુ
હાર હો. જિનપતિ ચિંતામણી રે, જિનપતિ અશ્વસેન કુલચંદ્રલો
રે વાલો મારો વામા માત મદહાર હો. જિનપતિ. ૧. જિન-
પતિ ત્રણ ભુવન સીર સેહરોરે, સેવ ચોસઠ સુરપતિ પાય હો.
જિનપતિ ચિંતામણી રે, જિનપતિ નાચે નવનવા છંદથી રે,
સુર વધૂ ગધુર સ્વરે ગુણુ ગાય હો, જિનપતિ. ૩. જિનપતિ તુજ
રૂપે રતિપતિ ધસ્યો રે, અંગથી લાજ થયો છે અનંગ હો.
જિન. જિનપતિ તુજ ઉપમા કોઈ જગ નહિ રે, તું છે ગુણુ-
રાસી નીસંગ હો. જિનપતિ. ૩. જિનપતિ સોલ સહસ્ર અણુ-
ગારને રે, સાહુણી અડતીસસહસ્ર નિસ્તાર હો. જિનપતિ ચિંતા-
મણી રે, જિનપતિ નાગપતિ કર્યો નાગને રે, કંઠુણુ કરી દીધો
નવકાર હો. જિનપતિ. ૪. જિનપતિ ધરણુરાય પદમાવતી રે,
સેવે પાર્શ્વજક્ષ વલી પાય હો. જિનપતિ. જિનપતિ જાદવની
નાસી જરા રે, તો હવે અમને કરો સુપસાય હો જિનપતિ
ચિંતામણી રે. ૫. જિનપતિ પાસતે આશ મુજ પુરવે રે,
સાચો શંખેશ્વર મહારાજ હો. જિનપતિ ચિંતામણી રે, જિન-
પતિ શ્રી ગુરૂ પદ્મવિજય તણો રે. માગે રૂપવિજય શીવરાજ
હો. જિનપતિ. ૫.

૮. શ્રી કુંથુજિન સ્તવન.

રસીયા કુંથુજિનેશ્વર કેશર ભીની દેહડીરે લોલ, મારા નાથજીરે લોલ,
રસીયા મનવાંછિત વર પૂરણુ સુરતરૂ વેલડીરે લોલ;
રસીયા અંજન રહિત નિરંજન નામ હૈયે ધરોરે લોલ,

રસીયા જુગતે કરી મન લગતે પ્રભુ પૂજ કરોરે લોલ. મારા. ૧
 રસીયા શ્રી નંદન આનંદન ચંદનથી શિરેરે લોલ,
 રસીયા તાપ નિવારણ તારણ તરણ તરીપરેરે લોલ;
 રસીયા મનમોહન જગમોહન કોહ નહિ કીસ્થોરે લોલ,
 રસીયા કુહા કગયુગમાંહી અવર નકો ઇસ્થોરે લોલ. મારા. ૨
 રસીયા ગુણ સંભારી જાઉં બલિહારી નાથનેરે લોલ,
 રસીયા કોણુ પ્રમાદે છાંટે શિવપુર નાથનેરે લોલ;
 રસીયા કાચ તણે કારણ કોણુ નાખે સુરમણિરે લોલ,
 રસીયા કોણુ ચાખે વિષકૃતને ગન મેવા ગણીરે લોલ. મારા. ૩
 રસીયા સુરનરપતિ સુત ડાવો આંધો ચિહ્ન દિશેરે લોલ,
 રસીયા વરસ સહસ્ર પંચાણું જિન પૃથ્વી વચેરે લોલ;
 રસીયા ત્રીશ ધનુષ પલ્લ ઉપર ડંચ પણે પ્રભુરે લોલ,
 રસીયા તણુ ભુવનનો નાથ કે ચર્મ બેઠો વિભુરે લોલ. મારા. ૪
 રસીયા અજ લંછન ગત લંછન કંચન વાન છેરે લોલ,
 રસીયા રિદ્ધિ પૂરે દુઃખ ચરે બેઠને ધ્યાન છે રે લોલ;
 રસીયા બુદ્ધ શ્રી સુમતિ વિજય કવિ સેવક વિનવેરે લોલ,
 રસીયા રામ કહે જિન શાસન નહિ મૂકું હવેરે લોલ. મારા. ૫

૯. શ્રી સિદ્ધચક્રનું સ્તવન.

ઓ ભવિ પ્રાણી રે સેવો, સિદ્ધચક્ર ધ્યાન સમો નહિ મેવો, ઓ
 જે સિદ્ધચક્રને આરાધે, તેની કીર્તિ જગમાં વાધે. ૧
 પહેલે પદે રે અરિહંત, બીજે સિદ્ધ બુદ્ધ ધ્યાન મહંત,
 ત્રીજે પદે રે સૂરીશ્વર, ચોથે ઉવજ્જાચ ને પાંચમે મુનીશ્વર. ૨
 છઠે દર્શન કીજે, સાતમે જ્ઞાનથી શિવ સુખ લીજે,

આઠમે ચારિત્ર પાળો, નવમે તપથી મુકતે જાઓ. ૩
 ઓળી આયંબિલની કીજે, નોકરવાલી વીસ ગણી જે,
 ત્રણ ટંકના જે દેવ વાંદીને, પડિલેહણ પડિછમણાં કીજે. ૪
 ગુરૂ મુખ કિરિયા જે કીજે, દેવ ગુરૂ ભાકત ચિત્તમાં ધરી જે,
 એમ કહે રામનો શિષ્ય, ઓળી ઉજવજો જગદીશ. ૫

૧૦. શ્રી સિદ્ધચક્રનું સ્તવન.

સિદ્ધચક્ર વર સેવા કીજે, નરભવ લાહો લીજેજી,
 વિધિ પૂર્વક આરાધન કરતાં, ભવ ભવ પાતક છીજે;
 ભવિજન ભજીએજી.
 અવર અનાદિની ચાલ નિત્ય નિત્ય તજીએજી. (એ આંકણી) ૧
 દેવના દેવ દયા કર ઠાકર, ચાકર સુર નર ઇન્દ્રાજી,
 ત્રિગટે ત્રિભુવન નાયક બેઠા, પ્રમાણો શ્રી જિનચંદા. ભવિં ૨
 અજ અવિનાશી અકળ અજરામર, કેવળ દંસણ નાણીજી,
 અવ્યાબાધ અનંતું વીર્યજ, સિદ્ધ પ્રમાણો ગુણ જાણી. ભવિં ૩
 વિદ્યા સૌભાગ્ય લક્ષ્મી પીઠ, મંત્રરાજ યોગ પીઠજી,
 સુમેરૂ પીઠ એ પંચ પ્રસ્થાને, નમો આચારજ ઇંદ્ર. ભવિં ૪
 અંગ ઉપગ નંદિ અનુયોગા, છ છેદ ને મૂળ ચારજી,
 દશ પયજ્ઞા એમ પશુયાલીસ, પાઠક તેહના ધાર. ભવિં ૫
 વેદ ત્રણ ને હાસ્યાદિક પટ, મિથ્યાત્વ ચાર કષાયજી,
 ચૌદ અભ્યંતર નવ ભવ બાહ્યની, અંથી તજે મુનિરાય. ભવિં ૬
 ઉપશમ ક્ષયઉપશમ ને ક્ષાયક, દર્શન ત્રણ પ્રકારજી,
 શ્રદ્ધા પરિણતિ આતમ કેરી, નમીએ વારંવાર. ભવિં ૭
 અઠાવીસ ચૌદ ને પટ દુગ એક, મત્યાદિકના જાણજી,
 એમ એકાવન લેદે પ્રણમો, સાતમે પદ વરનાણ. ભવિં ૮

નિવૃત્તિ ને પ્રવૃત્તિ ભેદે, ચારિત્ર છે વ્યવહારેજ,
 નિજગુણ સ્થિરતા ચરણ તે પ્રણમો, નિશ્ચય શુદ્ધ પ્રકારે, ભવિં ૯
 બાહ્ય અભ્યંતર તપ તે સંવર, સમતા નિર્જરા હેતુજ,
 તે તપ નમીએ ભાવ ધરીને, ભવસાગરમાં સેતુ. ભવિં ૧૦
 એ નવપદમાં પણ છે ધર્મી, ધર્મ તે વરતે ચારજ,
 દેવગુરુ ને ધર્મ તે એહમાં, દો ત્રીન ચાર પ્રકાર. ભવિં ૧૧
 મારગદેશક અવિનાશીપણું, આચાર વિનય સકેતજ,
 સહાયપણું ધરતા સાધુજ, પ્રણમો એહીજ હેતે. ભવિં ૧૨
 વિમળેશ્વર સાનિધ્ય કરે તેહની, ઉત્તમ જે આરાધેજ,
 પદ્મવિજય કહે તે ભવિ પ્રાણી, નિજ આતમ હિત સાધે. ભવિં ૧૩

૧૧ શ્રી વીશ સ્થાનકનું સ્તવન.

હારે મારે પ્રણમું સરસ્વતી માણું વચન વિલાસ જો,
 વીસે રે તપ સ્થાનક મહિમા ગાઇશું રે લોલ;
 હારે મારે પ્રથમ અરિહંત પદ લોગસ્સ ચાવીસ જો,
 બીજે રે સિદ્ધ સ્થાનક પન્નર ભાવણું રે લોલ. ૧
 હારે ત્રીજે પવયણું ગણુશો લોગસ્સ સાત જો,
 ચઉથે રે આચરિયાણું છત્રીસનો સહી લોલ;
 હારે મારે ચેરાણું પદ પાંચમે દશ ઉદાર જો,
 છઠ્ઠે રે ઉવજ્જાયાણું પચવીસનો સહી રે લોલ. ૨
 હારે મારે સાતમે લોએ સઞ્જ સાહુ સત્તાવીશ જો,
 આઠમે નમો નાણુસ્સ પંચે ભાવણું રે લોલ;

હારે મારે નવમેં દરિસણુ સડસઠ મનને ઉદાર જો,
દશમે નમો વિણુચરસ દશ વખાણી રે લોલ. ૩

હારે મારે અગીઆરમે નમો ચારિત્તરસ લોગરસ સત્તર જો,
બારમે નમો બંલરસ નવગુણે સહી રે લોલ;

હારે મારે કીરિયાણું પદ તેરમે વળી પચવીસ જો,
ચઉદમે નમો તવરસ બાર ગુણે સહી રે લોલ. ૪

હારે મારે પંદરમે નમો ગોયમરસ અઠાવીશ જો,
નમો જણાણું ચઉઁવીશ સોળમે રે લોલ;

હારે મારે સત્તરમે ચારિત્ત લોગરસ સિત્તર જો,
નાણુરસનો પદ ગણુશું એકાવન અઢારમે રે લોલ. ૫

હારે મારે ઓગણીસમે નમો સુઅરસ વીશ પીસ્તાલીશજો,
વીશમે નમો તિત્થરસ ભાવશું રે લોલ;

હારે મારે તપનો મહિમા ચારશેં ઉપર વીશ જો,
ષટ માસે એક ઓળી પુરી કાજએ રે લોલ. ૬

હારે મારે તપ કરતા વળી ગણીએ દોય હજાર જો,
નવકારવાળી વીશે સ્થાનક ભાવશું રે લોલ;

હારે મારે પ્રભાવના સંઘ સ્વામી વત્સલ સારજો,
ઉજમણા વિધિ કીજએ વિનય લીજએ રે લોલ. ૭

હારે મારે તપનો મહિમા કહે શ્રી વીર જિનરાય જો,
વિસ્તારે ઇમ સંબંધ ગોયમ સ્વામીને રે લોલ;
હારે મારે તપ કરતાં વળી તીર્થકર પદ હોય જો,
દેવ ગુરૂ ઇમ કાન્તિ સ્તવન સોહામણો રે લોલ. ૮

—: : સજ્જાથો : :—

૧. અનંતકાયની સજ્જાથ.

અનંતકાયના દોષ અનંતા, બાણો ભવિયણ પ્રાણીરે;
 ગુરૂ ઉપદેશે તે પરિહરજો, એવી જિનવર વાણીરે. અનંત૦ ૧

પૃથ્વી પાણી આગ વાયુ, વનસ્પતિ પ્રત્યેકારે;
 એ પાંચે થાવર ગુરૂમુખથી, સાંભળજો સુવિવેકારે. અનંત૦ ૨

એકન્દ્રિ તેઘાન્દ્ર ચોરેન્દ્રિ, પાંચેન્દ્રિય પ્રમુખારે;
 અદેકી કાયાએ જિનરાજે, ભાખ્યા છવ અસંખ્યારે. અનંત૦ ૩

એ છ કાયતણા જે છવા, તે સહુ એકણ પાસેરે;
 કંદમૂળ સોયસોયની અગ્રે, છવ અનંતા પ્રકાશ્યારે. અનંત૦ ૪

બહુ હિંસાનું કારણ બાળી, સાંભળજો સુવિચારારે;
 કંદમૂળ ભક્ષણ પરિહરજો, કરજો સદ્ગ જમવારારે. અનંત૦ ૫

અનંતકાયના બહુ ભેદ ભાખ્યા, પન્નવણા ઉવંગેરે;
 શ્રીગૌતમ ગણધરની આગે, શ્રીવીરજિણુંદે મનરંગેરે. અનંત૦ ૬

નરક તણા છે ચાર દુવારા, રાત્રિભોજન પહેલુંરે;
 પરસ્ત્રી બીજું અથાણું, ત્રીજું, અનંતકાય છે છેદલુંરે. અનંત૦ ૭

એ ચારેને જે પારહરશે, દયા ધરમ આદરશેરે;
 કીર્તિકમળા તસ વિસ્તરશે, શિવમંદિર સંચરશેરે. અનંત૦ ૮

પાંચે પર્વી પોષહ કીજે, ભાવે જિન પૂજીજેરે;

સંપત અનુસારે દાન દીજે, એમ ભવ લાહો દીજેરે. અનંત૦ ૯
 ચૌદ નિયમ સંભારે સંશ્લેષો, પડિચ્છન્નણાં દોય વારેરે;
 ગુરુ ઉપદેશ સુણી મનરંગે, એ શ્રાવક આચારેરે. અનંત૦૧૦
 પર ઉપગાર કરે નિજ શકતે, કુમતિ કદાચહ મૂકેરે;
 નવનવા ઉપદેશ સુણીને, મૂળ ધર્મ મત ચૂકેરે; અનંત૦૧૧
 તપગચ્છનાયક શિવસુખદાયક, શ્રીવિજયધર્મસૂરોદારે;
 તાસ પસાયે દિન દિન વાધે, ભાવસાગર સુણીંદારે. અનંત૦૧૨

—::૦::—

૨. કડિયારાની સજ્જાય.

વીર જિનવરરે, ગૌતમ ગણધરને કહે,
 ગુરુવાણીરે, પુણ્યવંત પ્રાણી સદહે;
 કડીયારેરે, પરદેશી દુર્બોધિ હે,
 તે તો નિશ્ચયરે, નવી પામે પ્રતિબોધ એ;
 પ્રતિબોધ નિશ્ચય તે ન પામે, જીવ જે દુર્બોધિ એ,
 ઘન કર્મ મર્મ જોગે જડને, ધર્મ સાથે વિરોધ એ;
 તવ કહે ગૌતમસ્વામી કર, સંપુટ કરી મનોહાર એ,
 દષ્ટાંત કડીયારાતણું મુજ કહો જગદાધાર એ. ૧
 તવ જંપેરે, ચરમ જિનેશ્વર તેહ ભણી,
 સુણુ ઉત્તમરે, ગૌતમ ગોત્ર તણા ધણી;
 કડીયારેરે, કોઈ એક પુરે રહે,
 તે તો અનુદિનરે, મૂળી લેવાને વન વહે;
 એક દિન તે ઇંધણ કાળે, ગિરિ ગહ્વરમાં ગયો,
 અતિ સરલ સુંદર તરૂં નિહાળી, હૈયામાં હર્ષિત થયો;

તે તરૂત છેલ્લો મૂળ ખણતાં, નીકળી એક માટલી,
 વર પંચ રતને જડિત અફલુત, જાતરૂપ તણી લલી. ૨
 શિરે મૂળીરે, વાંસે તે પીઠરી ધરી,
 ઘેર આવતાંરે, વૃષ્ટિ હુમ્મ અતિ આકરી;
 મૂળી વેચીરે, નવી શક્યો ઘરમાં ઠવી,
 ખોળ ખાવારે, આણ્યો દીનપણું ચવી;
 ચવી દીન પાણું મૂરખ વિપણથી, ઉછીનો ખોળ આણીયો,
 તે કનક પીઠરી માંહી ઘાલી, રાંધે મૂરખ પ્રાણીયો;
 મૂળિકાકેરા ખંડ કાપી, ક્ષણ ક્ષણ અગ્નિમાં ધરે;
 તેહ તણો પરિમળ અતિ નિર્ગળ, સખળ સઘળે વિસ્તરે. ૩
 એહવે એકરે, ધનદ ધણી અવતારીયો;
 જોતાં થકારે, ગંધ ઘણો તસ આવીયો,
 મન ભીતરરે, વિસ્મય ભારે પાવીયો;
 પાવીયો વિસ્મય ગંધ ક્યાંથી, ખાવનાચંદન તણો,
 એહવો કવણ ઉદાર ભોગી, દ્રવ્ય એમ કેહને ઘણો;
 ગંધને અનુસારે આવે, ગેહ કઠીયારા તણે,
 અતિ અસમંજસ નિહાળી, શેઠ શિખામણ લણે. ૪
 રે રે મૂરખરે, મમ કર એહ અકાજ રે,
 કાંધ ખાળેરે, ખાવનાચંદન આજરે;
 તુજ આપું રે, તોળી કનક ખરોખરે,

સુખ ભોગવરે, ભામિની સુંદર મંદિરે;
 મંદિર સુંદર જેમ પુરંદર, કરે વિનોદ વિલાસએ,
 એ રચણ રૂડાં કાંઈ જાણે, પૂરવું તુજ આશએ;
 મૂરખ સમજે નહિ અકિંચન, રચણ વિણસાડે જડો,
 મન ખેદ ધરતો ઘેર સધાવે, શેઠ એહ ઉપનય વડો. ૫
 ભવ પટ્ટણુરે, વિસ્તર ભૂમિ વખાણીએ,
 મતિ જાડીરે, જીવ કખાડી જાણીએ;
 રૂડી કાચારે, કનક તણી એ છમકલી,
 પાંચ ઇન્દ્રિયરે, જ્યોતિ રત્ન ઉપર વળી.
 ઉપર વળી રચિ રત્ન કેરી, વિષય ખોળ અસારરે;
 તેહ તણે કાળે આયુ ચંદન, દહે મૂઠ ગમારએ;
 નિજ કાય ઇન્દ્રિય કનક રચણ, કાંતિ સકળ કરે વૃથા,
 એ વાત જગ વિસ્તાર પામી, તેલ જળમાંહી યથા ૬
 શેઠ સદ્ગુરે, પ્રીતિ ધરી પ્રતિબોધવા,
 ઉપગારીરે, દીયે ઉપદેશ નવા નવા;
 નવી સમજેરે, ભારેકર્મી જીવડો,
 જાત્યંધારે, કીશું કરે તસ દીવડો;
 દીવડો શું કરે સદ્ગુરે, વિષયઅંધા જે જના,
 એ કળા સારી ગુરુ કેરી, વૃથા નિર્મળ દળ વિના,
 એહ સુણી ઉપનયવિષય વિષસમ, વિષયખોળ સવી વામીએ,
 ગુણવિજય અધિપતિ વીર જ'પે, પરમ પદવી પામીએ. ૭

૩. માયાની સજ્જાય.

માયા કારમીરે, માયા મ કરો ચતુર સુખાણુ;
 માયાવાહ્યો જગત વિલુદ્ધો, દુઃખીયો થાય અન્તાણુ—એ આંકણી.
 જે નર માયાને મોહી રહ્યો, તેને સ્વપ્ને નહિ સુખ ઠાણુ. માયા૦ ૧
 નાના મોટા નરને માયા, નારીને આધકેરી;
 વળી વિશેષે અધિકી માયા, ઘરડાને ઝાઝેરી. માયા૦ ૨
 માયા કામણુ માયા મોહન, માયા જગ ધુતારી;
 માયાથી મન સહુનું ચળીયું, લોભીને બહુ પ્યારી. માયા૦ ૩
 માયા કારણુ દેશ દેશાંતર, અટવી વનમાં જાય;
 ઝાઝા બેસીને દ્વીપ દ્વીપાંતર, જઈ સાયર અંપલાય. માયા૦ ૪
 માયા મેળી બહુ કરી ભેળી, લોભે લક્ષણુ જાય;
 ભયથી ધન ધરતીમાં ઘાલે, ઉપર વિષધર થાય. માયા૦ ૫
 ભેળી જતિ તપસ્વી સંન્યાસી, નગન થઈ પરિવરીયા;
 ઉંઘે મસ્તકે અગ્નિ તાપે, માયાથી નવી ઉગરીયા. માયા૦ ૬
 શિવભૂતિ સરીજો સત્યવાદી, સત્યઘોષ કહેવાય;
 રત્ન દેખી તેહનું મન ચળીયું, મરીને દુર્ગતિ જાય. માયા૦ ૭
 લબ્ધિદત્ત માયાએ નડીયો, પડીયો સસુદ્ર મોઝાર;
 મચ્છ માખણીયો થઈને મરીયો, પહોતો નરક મોઝાર. માયા૦ ૮
 મન વચન કાયાએ માયા, મૂકી વનમાં જાય;
 ધન ધન તે મુનીશ્વર રાયા, દેવ ગંધર્વ જસ ગાય. માયા૦ ૯

૪. વૈરાગ્યની સજ્જાય.

બલિહારી જાઉં એ વૈરાગ્યની, જેહના મનમાં એ ગુણ આવ્યો રે;

મોક્ષની મોતી તે જીવડા, નર ભવ ફળ તેણે પાયોરે. બલિ૦ ૧
 જેમાં ભીખારીને ભાંગ્યો ઠીંકરો, તે તો તજવો દોહિલો હોયરે;
 ખટ ખંડ તજવા સોહિલા, જો વૈરાગ્ય મનમાં હોયરે. બલિ૦ ૨
 નથી સંસારમાં કોઈ કોઈનું, સૌ સ્વાસ્થીયા સગાબહાલાંરે;
 કર્મ સંયોગે સહુ સાંપડયાં, અંતે જશે સઘળાં દાલારે. બલિ૦ ૩
 મારું મારું મમ કરો પ્રાણિયા, તારું નથી એણીવેળા રે;
 ખાલી પાપના પોટલા ખાંધવા, થાશે નરકમાં ઠેલમઠેલારે. બલિ૦ ૪
 ગરજ સરે જો એહથી, તો સંસાર મુનિ કેમ છોડે રે;
 પણુ જૂઠી બાજી છે સંસારની, ઇંદ્રજાળની બાજી માંડી રે; બલિ૦ ૫
 નગારાં વાગે માથે મોતનાં, કેમ નિશ્ચિત થઇને સૂતો રે;
 મધુખિંડુ સુખની લાલચે, ખાલી કીચડમાં કેમ ખુતોરે. બલિ૦ ૬
 લાખ ચોરાશી જીવાયોનિમાં, નહિ કોઈ છુટવાનો આરો રે;
 એકજ મદ્દલ વૈરાગ્ય છે, તુમે ધર્મરત્ન સંભારોરે. બલિહારી૦ ૭

૫. વૈરાગ્યની સજ્જાય.

મરણ ન છુટે રે પ્રાણિયા, કરતાં કોટી ઉપાય રે,
 સુરનર અસુર વિદ્યાધરા, સહુ એક મારગ જાય રે;

મરણ ન છુટે રે૦ ૧

ઇન્દ્ર ચંદ્ર રવી હરિ હળી, ગણપતિ કામકુમાર રે;
 સુરશુર સુરવૈદ્ય સારિખા, પોત્યા જમ દરબાર રે. મરણ૦ ૨
 મંત્ર જંત્ર મણિ ઔષધિ, વિદ્યા હુન્નર હન્નર રે;
 ચતુરાઈ કેરા રે ચોકમાં, જમડો લુંટે બજાર રે. મરણ૦ ૩

ગર્વ કરી નર ગાજતા, કરતા વિવિધ તોફાન રે;
 માથે મેરૂ ઉપાડતા, પોત્યા તે સમશાન રે. મરણુ ૪
 કપડાં ઘરેણું ઉતારશે, બાંધશે ઠાઠડી માંચ રે;
 ખોખરી હાંડલી આગરે, રોતા રોતા સહુ જાય રે. મરણુ ૫
 કાયા માયા સહુ કારમી, કારમો સહુ ધરખાર રે;
 રંક ને રાય છે કારમો, કારમો સકળ સંસાર રે. મરણુ ૬
 ભીડી મુઠી લઈ અવતર્યો, મરતાં ખાલી છે હાથ રે;
 જીવડા જીને તું જગતમાં, કોઈ ન આવે છે સાથ રે. મરણુ ૭
 નાના મોટા સહુ સંચર્યા, કોઈ નહિ સ્થિર વાસ રે;
 નામ રૂપ સહુ નાશ છે, ધર્મરત્ન અવિનાશ રે. મરણુ ૮

૬. વૈરાગ્યની સજ્જાય.

પુણ્ય સંયોગે પામીયો જીરે, નરભવ આરજ ખેત;
 ગ્રાવક કુળ ચિંતામણિ જીરે, ચેતી શકે તો ચેતરે જીવડા !

એ સંસાર અસાર.

સાર માત્ર જિનધર્મ છે જીરે, આપણું ઘર સંભાર રે. જીવડા ૧
 માતપિતા સુત બાંધવા જીરે, દાસ દાસી પરિવાર;
 સ્વાર્થ સાધે સહુ આપણો જીરે, સહુ મતલબના ચારરે. જીવડા ૨
 સરોવર જળનો મિંડકો જીરે, તાકે આપણો ભક્ષ;
 સાપ તાકે છે મિંડકો જીરે, સહુને આપણો લક્ષ રે જીવડા ૩
 મયૂર તાકે છે સાપને જીરે, આહોડી તાકે છે મોર;
 મચ્છ ગળાગળ ન્યાય છે જીરે, નિર્ભય નહિ કોઈ ઠોર રે. જી ૪

કર્મે નાટક માંડયો જરે, જીવડો નાચણહાર;
 નવા નવા લેખાથમાં જરે, ખેલે વિવિધ પ્રકાર રે. જીવડાં ૫
 ચોરાશી ચોગાનમાં જરે, રૂપ રંગનારે ઠાઠ;
 તમાસા ત્રણ લોકના જરે, બાજીગરના પાઠ રે. જીવડાં ૬
 જોત ગઈ થોડી રહી જરે, પરલવ ભાતું રે બાંધ,
 સમતા સુખની વેલડી જરે, ધર્મરત્ન પદ સાધ રે. જીવડાં ૭

૭. વૈરાગ્યની સજ્જાય.

આ સંસાર અસાર છે ચિત્ત ચેતો રે, જૂઠો સકલ સંસાર
 ચતુર ચિત્ત ચેતો રે;
 સંધ્યા રાગ સમાન છે ચિત્ત ચેતો રે, ખાલી આ ઇન્દ્રજાળ. ચં ૧
 એકલો આગ્યો જીવડો ચિત્તં જશે એકલો આપ; ચતુર ચિત્તં
 સઘળું અહિં મૂકી જશે ચિત્તં સાથે પુણ્ય ને પાપ. ચતુરં ૨
 કરણી પાર ઉતારશે ચિત્તં કોણ ખેડો કોણ આપ; ચતુરં
 રાજ નહિ પોપાબાઈનું ચિત્તં જમડો લેશે જવાબ. ચતુરં ૩
 સુખમાં સજ્જન સહુ મળ્યા ચિત્તં દુઃખમાં દૂર પલાય; ચતુરં
 અવસર સાધો આપણો ચિત્તં છંડો દૂર બલાય. ચતુરં ૪
 ફરી અવસર મળવો નથી ચિત્તં હીરો સાંપડ્યો હાથ; ચતુરં
 રંકને રત્ન ચિંતામણિ ચિત્તં રણમાં સજ્જન સાથ. ચતુરં ૫
 સમતાનાં ફળ મીઠાં ચિત્તં સંતોષ શિવતરૂમળ; ચતુરં
 બે ઘડી સાધો આપણી ચિત્તં ધર્મરત્ન અનુકૂળ. ચતુરં ૬

૮. વૈરાગ્યની સજ્જાય.

તન ધન જોખન કારમુંજી, કોના માત ને તાત;
કોના મંદિર માળીયાજી, જેસી સ્વપ્નની વાત.

સોભાગી શ્રાવક ! સાંભળો ધર્મ સજ્જાય. ૧

ફોગટ ફાંફાં મારવાજી, અંતે સગું નહિ કોય,
ઘેખર જમાઈ ખાઈ ગયોજી, વણિક કુટાયો જોય. સોભાગીં ૨
પાપ અઠારને સેવીનેજી, લાવે પૈસો એક;
પાપના ભાગી કો નહિજી, ખાવાવાળા છે અનેક. સોભાગીં ૩
જીવતાં જશ લીધો નહિજી, મુવા પછી શી વાત;
ચાર ઘડીનું ચાંદણુંજી, પછી અંધારી રાત. સોભાગીં ૪
ધન તે મોટા શ્રાવકોજી, આણુંદ ને કામદેવ,
ઘરનો બોલો છોડીનેજી, વીર પ્રભુની કરે સેવ. સોભાગીં ૫
બાપદાદા ચાલ્યા ગયાજી, પૂરાં થયાં નહિ કામ;
કરવી દૈવની વેઠડીજી રે, શેખસલી પરિણામ. સોભાગીં ૬
જો સમજે તો સાનમાંજી, સફળરૂ આપે છે જ્ઞાન;
જો સુખ ચાહો મોક્ષનાજી, ધર્મરત્ન ધરો ધ્યાન. સોભાગીં ૭

૯. બીડી પીવાની સજ્જાય.

દેખા દેખાએ ચાલતાંજી રે, પામર પામે સંતાપ;
વ્યસન વિલુદ્ધા બાપડાજી રે, બાંધે બહુલાં પાપ રે. પ્રાણી !
બીડી વ્યસન નિવાર, ફોગટ ભવ કેમ હાર રે. પ્રાણી ! બીડીં ૧

ધન ધર્મ ધાતુ હણેજ રે, છકાય જીવ વિનાશ;
 કર્મજેરે જઠર વ્યથાજી રે, પ્રગટે શ્વાસ ને ખાંસ રે, પ્રાણી ! બીડી૦૨
 પ્રતિદિન પચવીશ પીવતાંજી રે, સો વર્ષે નવ લાખ;
 ગતિ મતિ વિણસે સદાજી રે, છાતી હાવે ખાખરે. પ્રાણી ! બીડી૦૩
 ચિત્ત ખંધાણી ચોરટીજી રે, હારે જન્મ નિટોલ;
 ધુમાડે બાચક ભરેજી રે, અંદર પોલમપોલ રે. પ્રાણી ! બીડી૦૪
 નોકારશી પોરસી નહિજી રે નહિ પૌષધ ઉપવાસ;
 રાત્રિ ચોવિહાર નહિ બનેજી રે, બાંધ્યો બીડીએ પાસરે પ્રાણી ! બીડી૦૫
 મુખ ગંધા માનવતણીજી રે, નાત વધાર્યા રે જાય;
 વાયાં ન વળે બાપડાજી રે, પછી ઘણા પસ્તાય રે. પ્રાણી ! બીડી૦૬
 દાંત પડે આંખરું ગળેજી રે, અતિશય થાય હેરાન;
 ધર્મરત્ન ચેતો હવેજી રે, દ્યો બીડી પચ્ચખખાણુ રે. પ્રાણી ! બીડી૦૭

૧૦. શિખામણી સજ્જાય.

શ્રી ગુરૂચરણ પસાઉલે, કહીશું શિખામણુ સાર;
 મન સમજવો આપણું, જીમ પામો ભવપાર. ॥૧॥
 કહે ભાઈ રૂડું તેં શું કર્યું ?, આતમને હિતકાર;
 ઈહભવ પરભવ મુખ ઘણા, લહિએ જયજયકાર. ॥ કહે૦૧૨॥
 લાખ ચોરાસી ચોનિ ભમી, પામ્યો નર અવતાર;
 દેવ ગુરૂ ધર્મ ન ઓળખ્યા, ન જાણ્યો મન નવકાર ॥ કહે૦૧૩॥
 નવ મસવાડા ઉદર ધર્યો, પાળી પોદો રે કીધ;
 માય તાય સેવા કીધી નહોં, ન્યાયે મન નવિ દીધ. ॥ કહે૦૧૪॥

ચાહી કીધીરે ચોતરે, દંડાવ્યા ભલા લોક;
 સાધુ જનને સંતાપીયા, આજ ચઢાવ્યાં તે ફેક. ॥કહે॥૫૫॥
 લોભે લાગ્યોરે પ્રાણીઓ, ન ગણે રાતને દિશ;
 હાહો કરતારે એ એકલો, જઇને હાથ ઘસીશ. ॥કહે॥૫૬॥
 કપટ છળ ભેદ તેં કર્યાં, ભાખ્યા પરના રે મર્મ;
 સાતે વ્યસને સેવિયાં. નવિકીધો જિનધર્મ. ॥કહે॥૫૭॥
 ક્ષમા ન કીધી તેં ખાંતશું, દયા ન કીધી રેખ;
 પરવેદન તેં બાણી નહિ, તો શું લીધો ભેખ. ॥કહે॥૫૮॥
 સંધ્યાંરંગ સમ આઉણું, જળ પરપોટોરે જેમ;
 ડાલ અણી જળજિંદુઓ, અથિર સંસાર છે એમ. ॥કહે॥૫૯॥
 અભક્ષ અનંતકાય વાવર્યાં, પીધાં અણુગળ નીર;
 રાત્રિલોજન તેં કર્યાં, કીમ પામીશ ભવતીર. ॥કહે॥૬૦॥
 દાન શીયળ તપ ભાવના, ધર્મના ચાર પ્રકાર;
 તે તેં ભાવે ન આદર્યા, રઝગીશ અનંતો સંસાર. ॥કહે॥૬૧॥
 પાંચે ઇંદ્રીરે પાપિણી, દુર્ગતિ વાલે છે જેહ;
 તે તો તેં મેલી મોકળી. કિમ પામીશ શિવજેહ, ॥કહે॥૬૨॥
 ક્રોધે વાંટયોરે પ્રાણીઓ માન ન મૂકે રે કેડ;
 માયા સાપણીને સંઘડી, લોભને લીધો તેં તેડ. ॥કહે॥૬૩॥
 પર રમણીરસ મોહીયો; પરનિંદાનોરે ઢાળ;
 પરદ્રવ્ય તેં નવિ પરિહર્યું, પરને દીધીરે ગાળ. ॥કહે॥૬૪॥
 ધર્મની વેળા તું આજસુ, પાપ વેળા ઉજમાળ;
 સંચર્યું ધન કોઇ ખાઇ જશે, જીમ મધમાળી મહુઆળ. ॥૬૫॥
 મેલી મેલી મૂકી ગયા, જે ઉપાજીરે આથ;
 સંચર્ય કીજે રે પુણ્યનો, જે આવે તુજ સાથ. ॥કહે॥૬૬॥

શુદ્ધ દેવ ગુરૂ ઓળખી, કીજે સમક્ષિત શુદ્ધ;
 મિથ્યા મતિ દુરે કરી, રાખી નિર્મળ શુદ્ધ. ॥કહે॥૧૭॥
 ખોડીદાસ સંઘવી તણે, આગ્રહે કીધ સજ્જાય;
 કાંતવિજય ઉજ્જાયનો, રૂપવિજય ગુણ ગાય. ॥કહે॥૧૮॥

૧૧. ચેતનને શિખામણની સજ્જાય.

(કડખાની દેશી.)

ચતુર તું ચાખ હિતશિખ સુખડી,
 ખાપડા વિષય કાં મૂઠ મંડે;
 વિષયલપટપણે રાતદિન નવિ ગણે,
 કાધ મદ માન માયા ન છંડે.
 ચતુર તું ચાખ મુજ હિતાશખ સુખડી૦ ॥૧॥
 સદન ધન સ્વજન જન નિરખી નિજ વશ અરે,
 માહરૂં માહરૂં મ કર ભોળા;
 તાહરૂં તેહ જે સુકૃત કરે,
 પિંડ પાપે ભરી કરીય રોળા. ચ૦ ॥ ૨ ॥
 કાલ અહંટ શશી સૂર વૃષ જોડણું,
 દિવસ ને નિશી અતિ ઘડીયમાલ;
 નિરખી નિજ આઉખું નીર ઉલેચતાં,
 કાં ન છંડે હજીય મોહજલ. ચ૦ ॥ ૩ ॥
 સકળ શુભ કાજની આજ વેળા લહી,
 મોહે મુંઝયો હજી શું વિમાસે;

સકળ સુખ તુજ ગમે દેહદુઃખ નવિ ખમે,
 કરણી વિષુ મુક્તિ રતિ કેમ કરાશે, ચ૦   ॥ ૪ ॥
 અથિર સંસારમાં સાર નવકારનું,
 ધ્યાન ધરતાં સદા હૃદય રીઝે;
 એહથી ભવ તરે મેરૂ મહિમા ધરે,
 રિદ્ધિવિજયાદિ સુખ સકળ સીઝે. ચ૦   ॥ ૫ ॥

૧૨. શ્રી ગજસુકુમાલની સજ્જાય.

ગજસુકુમાળ મહામુનિજ રે, શ્મશાને કાઉસગ્ગ,
 સોમિલ સસરે દેખીનેજ રે, ક્રીધો મહા ઉવસગ્ગ રે.
 પ્રાણી ! ધન ધન એહ અણુગાર, વંદો વારંવારે રે ॥પ્રાણી૦॥ ૧
 પાળ બાંધી શિર ઉપરેજ રે, અગ્નિ ધરી તેહ માંહ;
 જળજળ જ્વાળા સળગતીજરે, ઋષિચડીયા ઉત્સાહરે ॥પ્રાણી૦॥ ૨
 એ સસરો સાચો સગોજ રે, આપે મુક્તિની પાઘ;
 ઈષ્ટ અવસર ચૂકું નહિંજ રે, ટાળું કર્મ વિપાક રે ॥પ્રાણી૦॥ ૩
 માઈ કાંઈ બળતું નથીજ રે, બળે બીજનું એહ;
 પાડોશીની આગમાંજ રે, આપણો અગગો ગેહરે ॥પ્રાણી૦॥ ૪
 જન્માંતરમાં જે કર્યાજ રે, આ જીવે અપરાધ;
 ભોગવતાં ભલી ભાતશુંજરે, શુકલ ધ્યાન આસ્વાદરે ॥પ્રાણી૦॥ ૫
 દ્રવ્યાનળ ધ્યાનાનળેજ રે કાયા કર્મ દહંત;
 અંતગડ હુવા કેવળીજ રે, ધર્મરત્ન પ્રણમંતરે ॥પ્રાણી૦॥ ૬

૧૩. સમક્રિતની સજ્જાયા.

સમક્રિત નવી લઘું રે, એ તો રૂઝો ચતુર્ગતિ માંહે;—એ આંકણી.
 ત્રસ સ્થાવરકી કરૂણા કીની, જીવ ન એક વિરાધ્યો;
 તિન કાળ સામાયિક કરતાં, શુદ્ધ ઉપયોગ ન સાધ્યો. સમક્રિત ૧
 જીઠા બોલનકો વ્રત લીનો, ચોરીકો પણ ત્યાગી;
 વ્યવહારાદિમાં નિપુણ લયો, પણ અંતર દ્રષ્ટિ ન જાગી. સમ ૨
 ઉર્દ્ધ ભૂજ કરી ઉંઘો લટકે, ભસ્મ લગા ધુમ વટકે;
 જટા ભૂટ શિર મુંઢે જીઠો, વિણ શ્રદ્ધા ભવ લટકે, સમ ૩
 નિજ પરનારી ત્યાગ કરકે, બ્રહ્મચારી વ્રત લીધો;
 સ્વર્ગાદિક યાકો કળ પાકે, નિજ કારજ નવી સિધ્યો. સમ ૪
 બાહ્ય ક્રિયા સખ ત્યાગ પરિગ્રહ, દ્રવ્યલિંગ ધર લીનો;
 દેવચંદ્ર કહે યા વધ તો હમ, બહુત વાર કર લીનો. સમ ૫

૧૪. વૈરાગ્યની સજ્જાયા.

જોઈ જતન કર જીવડા, આયુ અજાણ્યું જાયરે;
 લે લાહો લક્ષ્મીતણો, પછી તિહાં કાંઈ નવી થાયરે. જોઈ ૧
 હુલ્લહો ભવ માણસ તણો, હુલ્લહોરે દેહ નિરોગોરે;
 હુલ્લહો દયા ધર્મ વાસના, હુલ્લહોરે સુગુર સંજોગોરે. જોઈ ૨
 દિન ઉગે દિન આથમે, ન વળે કોઈ દિન પાછોરે;
 અવસર કાજ ન કીધલું, તો મનમાં પસ્તાશોરે. જોઈ ૩
 લોભ લગે લખ વંચીયા, તેં પરધન હરી લીધારે;
 કેડે ન આવે કાંઈને, કેડે રહ્યાં કર્મ કીધાં રે. જોઈ ૪

માતા ઉદર ઉધો રહી, કોડી ગમે દુઃખ દીકારે;
 યોનિ જન્મ દુઃખ જે હવા, તે તુજ લાગે છે મીકારે,   જોઇ૦ ૫
 હા ! હૈ ! લવ એળે ગયો, એકે અર્થ ન સાધ્યોરે;
 સદ્ગુરુ શીખ સુણી ઘણી, તો પણ સંવેગ ન વાધ્યોરે.   જોઇ૦ ૬
 માન મને કોઈ મત કરો, યમ જીત્યો નવી કેળુરે;
 સુકૃત કાજ ન કીધલું, જે લવ હાર્યો છે તેણુરે.   જોઇ૦ ૭
 જપ જગદીશના નામને, કાંઈ નિશ્ચિતો તું સુવેરે;
 કાજ કરે અવસર લહી, સવી દિન સરિખા ન હોવેરે.   જોઇ૦ ૮
 જગ જાતો જાણી કરી, તિમ એક દિન તુજ જાવોરે;
 કર કરવો જે તુજ હોવે, પછી હોશે પસ્તાવોરે.   જોઇ૦ ૯
 તિથિ પર્વ તપ નહિ કર્યો, કેવળ કાયા તેં પોષીરે;
 પરલવ જાતાં જીવને, સંમગ વિણુ કિમ હોશેરે.   જોઇ૦ ૧૦
 સુણ પ્રાણી પ્રેમે કરી, લખિય લખ જિનવાણીરે;
 સંમગ સાથે સંબ્રહો, એમ કહે કેવળનાણીરે.   જોઇ૦ ૧૧

૧૫. શ્રાવકને હિતશિક્ષાની સજ્જાય.

ચેત ચેત ચેત પ્રાણી, શ્રાવક કુળ પાયો;
 ચિંતામણિસેં દુર્લભ, માનુષ્ય લવ પાયો.

ચેત ચેત ચેત પ્રાણી૦ (ટેક. ૧)

માયામેં મગન થઇ, સારો જન્મ ખોયો;
 સુગુરુ વચન નિર્મળ નીરે, પાપ મેલ ન ધોયો.   ચેત૦ ૨
 છિન્ન છિન્ન છિન્ન ઘટત આયુ, જ્યું અંજળી જગમાંહી;
 ચૌવન ધન માલ મુલક, સ્થિર ન રહેશે ક્યાંઇ,   ચેત૦ ૩

પર રમણુકે પ્રસંગમેં, રાત દિવસ રાખ્યો;
અજ્ઞાની જીવ જાણે નહિ, શીલ રત્ન સાચો. ચેત૦ ૪
અખ તો શુરૂ દેવ ધર્મ, ભાવ ભક્તિ કીજે;
ઉદયરત્ન કહે તીન રત્ન, ચત્ન કરી લીજે. ચેત૦ ૫

૧૬. મન સ્થિર કરવા ઉપર સજ્જાય.

મન સ્થિર કરજો રે, સમક્ષિત વાસીને;
ચપળ મ કરશેા રે, કુશુર ઉપાસીને,
સમજણુ કરીને ચિત્તમાં રાખેા, શંકા કંખા વારી;
વિતિગિચ્છા ને પરની પ્રશંસા, પરદર્શન સંગ છારી.
દીપક સરિખેરે, જ્ઞાન અભ્યાસીને. (મનસ્થિર૦) ॥ ૧ ॥

ધનુષ તીર ગદા ચક્ર ધરે જે, વયરી મારણુ કાજ;
અરધાંગે જે રમણી રાખે, તેહને નહિ કાંઈ લાજ.
દેવ ન કહિયેરે, નારી ઉવાસીને;
પગે નવિ પડિયેરે, ક્રોધ નિવાસીને.

તસ પદ નમતાંરે, પામશેા હાંસીને. (મનસ્થિર૦) ॥ ૨ ॥

ધન કણુ કંચન કામની રાતા, પાપ તણુ ભંડાર;
મારગ લોપી કોપીન પહેરે, કિમ લહેશે ભવપાર.
પરિશ્રહ સંગીરે, રહ્યા ઘર માંડીને;
વિષય પ્રસંગીરે, લજ્જા છાંડીને.

શુરૂ મત કરજોરે, ભોગ વિલાસીને. (મનસ્થિર૦) ॥ ૩ ॥
ગૌ મહીષી અજી અવી પય માખણુ, ખરી કરભી શુની દુધ;
રોઝી અરક શુઅર ખુરસાણી, પય માખણુ નહિં શુદ્ધ.

દુરગતિ પડતાંરે, રાખે જે સાહીને;
ધર્મ તે ઠહીએરે, નિશ્ચય લાહીને.

નામે મત ભૂલોરે, જીઓ તપાસીને. (મનસ્થિર૦) ॥ ૪ ॥

ચોરી જારી દૂર નિવારો, મત કરો લોભ અપાર;
ક્ષમા દયા મનમાં નિત ધારો, જિમ નિસ્તરીએ સંસાર.
પાપ મ કરજોરે, જીવ વિનાશીને;
જીઠ ન કહેશેરે, છળ મન વાસીને.

સુખ જશ લહિયેરે, ધર્મ ઉપાસીને. (મનસ્થિર૦) ॥ ૫ ॥

પંચ સમિતિ ત્રણુ ગુપ્તિના ધોરી, ધર્મ ધ્યાન ધરનાર;
શુકલ ધ્યાનમાં જસ મન વરતે, તે ગુરૂ તારણુહાર.
તસ પદ પૂજોરે, સરધા ધારીને;
સેવના કરજોરે, કુમતિ નિવારીને.

સેવો ધ્યાવોરે, પરમ નિરાશીને. (મનસ્થિર૦) ॥ ૬ ॥

જિન ઉત્તમ પદ પદ્મની સેવા, કરજો સાચે ચિત્ત;
રૂપવિજય કહે અનુભવ લીલા, ઘટમાં પ્રગટે નિત્ય.
તિમ નિત્ય કરજોરે, જ્ઞાન અભ્યાસીને;
શમ દમ ધરજોરે, ધ્યાન ઉપાસીને.

શિવસુખ વરજોરે, ચિદ્ધન રાશીને;

મન સ્થિર કરજોરે સમકિત વાસીને. ॥ ૭ ॥

૧૭. વણુઝારાની સજ્જાય.

નરભવ નગર સોહામણું વણુઝારારે, પામીને કરજે વેપાર,
અહો મોરા નાયક રે. ૧

- સત્તાવન સંવર તણી વણુઝારારે, પોઠી ભરજે ઉદાર,
અહો મોરા નાયકરે. ૨
- શુભ પરીણામ વિચત્રતા વણુઝારારે, કરીયાણાં બહુ મુલ,
અહો મોરા નાયકરે. ૩
- મોક્ષનગર જાવા લણી વણુઝારારે, કરજે ચીત્ત અનુકુલ,
અહો મોરા નાયકરે. ૪
- ક્રોધ દાવાનલ ઓલવે વણુઝારારે, માન વીષમ ગીરિરાજ,
અહો મોરા નાયકરે. ૫
- ઓલંઘજે હળવે કરી વણુઝારારે, સાવધાન કરે કાજ,
અહો મોરા નાયકરે. ૬
- વંશજાલ માયા તણી વણુઝારારે, તીહાં ન કરજે વીસરામ,
અહો મોરા નાયકરે. ૭
- ખાડી મનોરથ ભટ તણી વણુઝારારે, પુરણું નહિ કામ,
અહો મોરા નાયકરે. ૮
- રાગ દ્વેષ દોય ચોરટા વણુઝારારે, વાટમાં કરશે હેરાન,
અહો મોરા નાયકરે. ૯
- વિવિધ વીર્ય ઉલ્લાસથી વણુઝારારે, તે હણજે શીરઠાણુ,
અહો મોરા નાયકરે ૧૦
- એમ સવી વિધ્ન વિદારીને વણુઝારારે. પહોંચજે શીવપુર વાસ,
અહો મોરા નાયકરે. ૧૧
- ક્ષય ઉપશમ જે ભાવના વણુઝારારે, પોઠે ભર્યાં શુણુ રાશ,
અહો મોરા નાયકરે. ૧૨

ક્ષાયિક ભાવે તે થશે, વણુઝારારે, લાલ હોશે અપાર,
 અહો મોરા નાયકરે. ૧૩
 ઉત્તમ વણુજ ને એમ કરે, પદ્મ નમે વારંવાર,
 અહો મોરા નાયકરે. ૧૪

૧૮. આત્મહિત સજ્જાય.

મહારૂં મહારૂં મમ કર જીવ તું, જગતમાં નહિ તાહરૂં કોઈરે,
 આપ સ્વાર્થે સહુ મર્યા, હૃદય વિચારીને જોયરે. માહરૂં. ૧
 દિન દિન આયુ ઘટે તાહરૂં, જીમ જલ અંજલી હોયરે,
 ધર્મવેલા નાવે ઢુંકડો, કવણુ ગતિ તાહરી હોયરે. માહરૂં. ૨
 રમણી શું રંગે રાચે રમે, કાંઈ દીયે આવલ બાથરે,
 તન ધન જોબન સ્થિર નહિં પરભવ નાવે તુજ સાથરે. માહરૂં. ૩
 એક ઘરે ધવલ મંગલ હુવે, એક ઘેર રૂવે બહુ નારરે,
 એક ઘરે રામા રમે કંથસુ, એક સજે સકલ શણુગારરે માહરૂં. ૪
 એક ઘરે સહુ મલી બેસતાં, નીત નીત કરતા વિલાસ રે,
 તેરે સાજનીયો ઉઠી ગયો, થીર ન રહ્યો એક વાસરે. માહરૂં. ૫
 એહવું સ્વરૂપ સંસારનું, ચેત ચેત જીવ ગમારરે,
 દશ દષાંતેરે દોહીલો, પામવો મનુજ અવતારરે. માહરૂં, ૬
 હરખ વિજય કહે એહવું, ને ભજે જિનપદ રંગરે,
 તે નરનારી વેગે વરે, મુક્તિ વધુ કેરો સંગરે માહરૂં. ૭

—: : ગહુંલીયો : :—

૧. બાર ભાવનાની ગહુંલી.

(જરે કામની કહે સુણો કંતજ—એ રાગ)

જરે ભાવના બારે ભાવજો, જરે ભાવથી સહુ નરનારે,
જંજલી જવડા ! જાગો જાગોરે તમને ચેતવું;
જરે મોંઘેરો આ ભવ મેળવી, જરે પામો ભવનો પારરે. જં૦ ૧
જરે નાશ છે સર્વે આખરે, જરે સ્વપ્ના સમોરે સંસાર રે; જં.
જરે અનિત્ય ભાવના ભાવીને, જરે ચેતો ચિત્તમાં લગારરે. જં૦ ૨
જરે અશરણુ ભાવના એમ કહે, જરે જૂઠી છે જગની સગાધરે, જં.
જરે મૃત્યુ આવેરે શરણું કો નહિં, જરે કોના છોડ કોના ભાધરે. જં૦ ૩
જરે ચાર ગતિના ચોકમાં, જરે ચેતન રઝળ્યો અપાર રે; જં.
જરે સંસાર ભાવના સમજતાં, જરે ધર્મ કરી પામો પાર રે. જં૦ ૪
જરે એકત્વ ભાવના ચિંતવો, જરે એકલો આવે ને જાય રે, જં.
જરે એકલો કમંને ભોગવે, જરે ભાગ ન કોઈથી લેવાય રે. જં૦ ૫
જરે જીવ ને કાયા જુદાં ગણો, જરે જાણો જુદો પરિવાર રે, જં.
જરે અન્યત્વ ભાવના ભાવતાં, જરે આતમતત્ત્વ વિચાર રે. જં૦ ૬
જરે અશુચિ ભાવના ઓળખો; જરે અશુચિ ભરી આ કાયરે, જં.
જરે અશુચિ પદાર્થથી ભરી, જરે મોહ શું એમાં થાય રે. જં૦ ૭
જરે આશ્રવ ભાવના ભાવતાં, જરે પાપથી અટકો સદાય રે જં.
જરે કમ બંધન નવાં નહિં કરો, જરે તો શિવસુખ પમાય રે જં૦ ૮
જરે સંવર ભાવના સમજજો, જરે આશ્રવનો કરો રોધ રે; જં.
જરે મન વચ કાય શુદ્ધિ કરી, જરે મેળવો સદ્ગુરુ બોધરે. જં. ૯

જીરે ચઢીગતિ રૂપ સંસારનું, જીરે બીજને હરવા ખાસ રે જ.
 જીરે નિર્જરા ભાવના ભાવતાં, જીરે કર્મનો કરજો નાશ રે. જ'ં ૧૦
 જીરે ધર્મની ભાવના રાખજો, જીરે ધર્મ છે સકળ આધાર રે, જ.
 જીરે ધર્મ વિના શિવપદ નહીં, જીરે ધર્મ કરા નરનાર રે જ'ં ૧૧
 જીરે ચૌદ રાજના લોકમાં, જીરે રઝળ્યો આ જીવ અપાર રે, જ.
 જીરે એક પ્રદેશ ન મેલીયો, જીરે લોકસ્વરૂપ વિચાર રે. જ'ં ૧૨
 જીરે બોધીબીજઘણું પામવા, જીરે સમતાવરો શ્રીકાર રે, જ.
 જીરે ભાવના બોધીબીજ ભાવતાં, પામો સમક્ષિત સાર રે. જ'ં ૧૩
 જીરે ભાવના બાર વિચારીને, જીરે ટાળો ભવોભવ દુઃખ રે, જ.
 જીરે સફળરૂ વાણી સાંભળી. જીરે પામો મનને સુખરે જ'ં ૧૪

૨. સામાયિક કરવા વિષે મહુલી.

(જત્રા નવાણું કરીએ વિમળગિરિ-એ રાગ.)

સામાયિક નિત્ય કરીએ હો પ્રાણી ! સામાયિક નિત્ય કરીએ,
 કરીએ તો શિવ સુખ વરીએ .... હો પ્રાણી ૦ ૧૧૧
 દુધ્યાન દોને દૂર કરીને, ધર્મનું ધ્યાન જ ધરીએ,
 સમતાનો શુભ લહાવ લેવાને, સાવધ કર્મ પરિહરીએ. હો પ્રાણી ૦ ૧૧૨
 દુર્લભ નરભવ દુર્લભ આવો, ધર્મ મળે ન ફરી ફરીએ,
 દોષ ઘડીની એક સામાયિક, કરવાનું કેમ વિસરીએ. હો પ્રાણી ૦ ૧૧૩
 શ્રાવક નામ ધરાવી સાચું, વીર વચન અનુસરીએ,
 સામાયિક દરરાજ કરીને, પુન્યની પોઠી ભરીએ. હો પ્રાણી ૦ ૧૧૪
 સામાયિક કરી વકથા કરતાં, લાભ સકળને હરીએ;
 તે માટે મન વશ રાખીને, દોષ ન વરીએ જરીએ. હો પ્રાણી ૦ ૧૧૫

સામાયિક છે સાચું સદાનું, નાવ ભલું ભવદરિયે;
 જો સમતાથી તે પર ચઢોએ, તો ભવસાયર તરિયે. હો. પ્રાણીનાદા
 બત્રીશ દોષને દૂર કરીને, વ્રત વિધિથી ઉચ્ચરીએ;
 સદ્ગુરુ વાણી સાંભળી મનસુખ, પાપ થકીઓસરીએ હો પ્રાણીનાગા

૩. ગુરુગુણ ગહુંલી.

(દેશી-ઓધવજી સંદેશો કહેજો સ્થામને.)

ચેતનજી ચિત ચેતી ચાહો ચોંપથી,
 રંગે ઉમંગે જઘએ ગુરુની હજુર જો;
 ગુરુ ગુણવન્તા જયવન્તા અહિં વીચર્યા,
 વન્દન કરતાં પ્રગટે પુન્ય અંકુર જો. ચેતનજી. ૧

ક્ષમાના સાગર દયાના આગર સદ્ગુણી,
 શાન્ત દાન્ત ગુણવન્તા મહન્ત ને સન્તજો;
 મુનિ મહારાજ પુન્ય પ્રતાપી પેખતાં,
 નયણ હમારા હરઘડીયે હરખંત જો. ચેતનજી. ૨

વીરની વાણી ઉત્તમ જાણી જગતમાં,
 તપ જપ કરજો હરજો કર્મ આ વાર જો;
 તપનો મહીમા મોટો આગમમાં કહ્યો,
 તપથી તરીયા ભવીયા આ સંસાર જો. ચેતનજી. ૩

આજ અમારા મનોરથો સર્વે કદ્યા,
 આજ અમોને મદ્યા મુનિ સુખકાર જો;
 આજ અમારે મોતીના મે વરસીયા,
 આજ અમારા નાઠા દોષ અપાર જો. ચેતનજી. ૪

આજ અમારે સોવન સુરજ ઉગીયો,
 આજ અમોને હૈયડે હરખ ન માય જો;

આજ અમારો ધન્ય દહાડો ને ધન્ય ઘડી,
 આજ અમારું જીવન સફળ ગણાય જો. ચેતનજી. ૫
 ધન્ય ધન્ય આવા ગુણવન્તા ગુરુરાજને,
 જે આપે ઉત્તમ રૂડો ઉપદેશ જો;
 એ ગુણ ગુરુનો કદિ અરે ના વિસરે,
 માટે મનસુખ ગાય ગુરુ ગુણ હંમેશ જો. ચેતનજી. ૬

૪. મિથ્યાત્વી પર્વ નિષંધક ગહુલ્લી.

(દેશી-ઓધવજી સંદેશો કહેજો.)

પર્વ મિથ્યાત્વી પરહરજો સહુ બેનીયો,
 મિથ્યા મતિ મળવાનો માર્ગ મનાયજો;
 સમકિતવંતી નારને એ શોભે નહિ,
 શાસન આણીનું ઉદ્ધાંધન થાય જો. પર્વ. ૧

બોળ ચોથના બોળ વાટે છુડી જઈ,
 કાકડી પર કેઈ કરતાં કાળો કેર જો;
 દયા ધર્મ આ અરે તમારો કયાં ગયો,
 કરી વિચારને દૂર કરો અંધેર જો. પર્વ. ૨

રાંધણુ છઠની રસનામાં રાજી કરી,
 વાસી લોજન કરતાં અગણિત વાર જો;
 સાતમ પાળી સીતળાની પૂજા કરો,
 પોહાડો વળી ચુલામાં ધરી ખ્યાર જો. પર્વ. ૩

રાંધણુ છઠની રસના તો વસમી થશે,
 વાસી લોજન વોરાવશે બહુ પાપ જો;

ધર્મ અને વૈદક વિરૂદ્ધ વરતીયા,
 તો રોગાદીક વધશે એથી અમાપ જો. પર્વ ૪
 કુદેવ કેરી સેવા કરવા શાસ્ત્રમાં,
 સરસ રીતથી નિષેધ છે નિરધાર જો;
 તો શીતળાને છાંડીને બહુ ભાવથી,
 વીતરાગની સેવ કરો સુખકાર જો. પર્વ. ૫
 ધન્ય ભાગ્ય શીતળાનો ખેડેની સમજશું,
 કે હશે પ્રગટયા કંચન સુર્ય પ્રકાશજો;
 તળાઇને તરછોડી બીછાના બહુતજ,
 ચુલામાં વસવાની ધરી જેણે આશ જો. પર્વ. ૬
 ગાડરીયો પ્રવાહ ચાલ્યો આ અવનીમાં,
 ધર્તીંગ ચાલ્યા ધરણી માંહે અનેક જો;
 દીર્ઘ દ્રષ્ટિ વિચારને બહેલો વોળાવીને,
 જૈન ધર્મ આણી ઉલ્લંઘી છેક જો. પર્વ. ૭
 આ અવસર વઢવાની વાત તો રહી ગઇ,
 પર્વ મિથ્યાત્વી આવશે આજ કે કાલ જો;
 સહુ નરનારી અરજ સારી ઉશમાં ધરી.
 દૂર કરો બહુ વર્ષાનું પેઠેલ સાલ જો. પર્વ. ૮
 એહ મિથ્યાત્વી પર્વજતાં નાસી જશે,
 દીર્ઘ સમયનું ભરાય શું આ ભુત જો;
 મનાનંદ સુખ મળશે નિશ્ચિ એહથી,
 મિથ્યા પર્વનો ગર્વ ન રહે એક મુહૂર્ત જો. પર્વ. ૯

૫. સાતવારની ગહુંલી.

(દેશી-હારે મારે આસો માસે શરદ્યુનમની રાત ને.)

હારે સખી સોમે સુણીયે ગુરૂની વાણી રસાલ ને,
વાણીરે ગુણ ખાણી જાણી ચિત્ત ધરોરે લોલ;
હારે સખી સોમપણું તજજો થાજો ઉદારજો,
દેજો દેજો દાનને જેથી સુખ વરોરે લોલ.   ॥ ૧ ॥

હારે સખી મંગલ કરવા હરવા જગ જંજલજો,
મંગલવારે તપ જપ કરજો પ્રેમથીરે લોલ,
હારે સખી મંગલમાળા વરસો અતિ ઉજમાલ ને,
કરશેા ને જિન સેવા સાચા દીલથીરે લોલ   ॥ ૨ ॥

હારે સખી બુદ્ધે બુદ્ધિ શુદ્ધિ કરી શ્રીકારજો,
પરનિન્દા ચાડીને ચુગલી પરહરોરે લોલ;
હારે સખી નીંદા કરતાં થાય પાપ અપારજો,
નિન્દા કરવાનો નિયમ સદા કરોરે લોલ.   ॥ ૩ ॥

હારે સખી ગુરૂવારે ગુરૂ વારે દુઃખ અપારજો,
કહેણી તેવી રહેણી ને કરશું ખરીરે લોલ,
હારે સખી દેવગુરૂનો વિનય કરો ધરી ખ્યારજો,
વિદ્યા ભણજો દીન દીન ખાસ વિનય વરીરે લોલ.   ॥ ૪ ॥

હારે સખી શુકરવારે શું કરવા અવતારજો,
પામ્યા પામ્યા એવું ખાસ વિચારીએરે લોલ;
હારે સખી જન્મ મરણના દુઃખ હરવા નિરધાર ને,
દુર્લભ નરભવમળીઓ એવું ધારીએરે લોલ.   ॥ ૫ ॥

હાંરે સખી શનિવારે નિવારો ચાર કપાયજો,
 ભવજલ કુપે પડવાનું ન બને કદારે લોલ;
 હાંરે સખી વીર વચન અનુસારે જો વર્તાય જો,
 પામો પુરણ શાન્તિ સુખદાયક સદારે લોલ. ॥ ૬ ॥

હાંરે સખી રવી ઉગ્યો સોનાનો મહારે આજજો,
 ગુરૂ દર્શનથી ઉમંગ અંગ બહુ લહુરે લોલ;
 હાંરે સખી રવીવારે સુર સારે સઘળાં કાજજો,
 સાતે વારને ગાતાં મનને સુખ લહુરે લોલ. ॥ ૭ ॥

૬. વૈરાગ્યની ગહુલી.

(માતા મરદેવાના નંદ—એ રાગ)

જ્ઞાની ગુરૂ વિના ભાવજન

તરવાનું ઠેકાણું તુજને નહિં મળેજી,
 તુજને નહિં મળેજી

સંત સેવ્યાના ફળથી દુઃખડા સહુ ટળેજી;
 દુઃખડા સહુ ટળેજી

સંત સેવ્યાનાં ફળથી સુખડા સહુ મળેજી. ૧

સફગુરૂનો મહિમા મોટો, કહેતાં ન આવે પાર,
 એક પલકમાં પાર પહોંચાડે, શું કરીએ વિસ્તાર. જ્ઞાની. ૨

પંચ મહાવ્રત છે પાળક, ટાળક રાગને દ્વેષ,
 શાંત હૃદય શીતળ વાણીથી, આપે ઘણો ઉપદેશ. જ્ઞાની. ૩

સિદ્ધિ સડક કેરો રસ્તો બતલાવે ગુરૂરાય,
 સમજે નાહુંને અવળો ચાલે, પછી તું ગોથાં ખાય. જ્ઞાની. ૪

દુર્લભ છે સદ્ગુરુ મળવા, દુર્લભ ધર્મને ધ્યાન,
 પૂર્વ પુન્ય ઉદય જો જાગે, તો તું સુલભ માન. જ્ઞાની. ૫
 એવો જોગ મળ્યો છે તુજને, ઘણેજ વરસે આજ,
 કર સેવા ભક્તિ પ્રીતિથી, સરસે તારાં કાજ. જ્ઞાની. ૭
 ગુરુ ઉપકાર તણો બદલો એ. વળવો બહુ મુશ્કેલ,
 કેાટી જનમનાં લવને કાપે, આપે અમર પદ વેલ. જ્ઞાની. ૭
 વિજયધર્મસૂરિના પસાયે, પામ્યા છે પ્રાતજોધ,
 ક્ષણે ક્ષણે સંભાળી ચિત્તમાં, સઘળી સઘળી નોંધ. જ્ઞાની. ૮
 ઓગાણીસ પંચોતેરની સાલે, રૂઠો મહા માસ,
 વંકપુર મંડલી સંત સેવાથી, મલે સદા સુખવાસ. જ્ઞાની. ૯

૭. ચેતન હિતશિક્ષા ગહુલી.

(હા પીયુ પંખોડા-એ રાગ)

હારે ચેત હંસલડા, કાળ ગમાવ્યો અનંત જો,
 લખ ચારાસી માંહે તુંતો બહુ ક્યો રે લોલ;
 હારે ચેત હંસલડા, તોય ન આવ્યો અંત જો,
 પાપ અઘાર કરીને કોથી નહિં ડર્યો રે લોલ. ૧
 હારે ચેત હંસલડા, કોઈક પુણ્ય પસાય જો,
 ચઉગતિ ફરતા નરદેહ મલીયો મહેનતેરે લોલ;
 હારે ચેત હંસલડા, ઉત્તમ કુળમાં આવ્ય જો,
 ધર્મ ન પામે દેવગુરુ જો મલે છતે રે લોલ. ૨
 હારે ચેત હંસલડા, મોહ રૂપી છે શરીર જો,
 મધુ જિંદુ દષ્ટાંતે લાલચ બહુ કરે રે લોલ;
 હારે ચેત હંસલડા, વસ્તુ બધી છે અથિર જો,
 કાળ રૂપી અજગર ઉંદર ડાળો કાતરે રે લોલ. ૩

હારે ચેત હંસલડા, જ્ઞાની વાંચે વખાણુ જો,
ઓળખાવે જીવ જંતુ વિધ વિધ ભાતનારે લોલ;
હારે ચેત હંસલડા, કેમ રહે તું અજાણુ જો,
નટ ખેલે ભવ કીધા નવ નવી ભતનારે લોલ. ૪

હારે ચેત હંસલડા, સદ્ગુરૂ આપે બોધ જો;
હૃદય વિચારી કરજો જીવને વારતારે લોલ;
હારે ચેત હંસલડા, સાચી વસ્તુ શોધજો,
સદ્વર્તન ધારી મન કરજો થિરતારે લોલ. ૫

હારે ચેત હંસલડા, માયા મોહ જંજળ જો,
હરતા ફરતા કર્મ બંધ બહુલા પડે રે લોલ,
હારે ચેત હંસલડા, બળતી અગ્નિની ઝાળ જો,
જેહ ફસાણા નરજીવ સરવે આથડેરે લોલ. ૬

હારે ચેત હંસલડા, કેટલી દહં તુને શીખ જો,
પુણ્ય વિનાની રચના તો નવી પામીએ રે લોલ;
હારે ચેત હંસલડા, કેટલી દહં તુને શીખ જો,
આપીને કંઈ વસ્તુ દુઃખ વિરામીએ રે લોલ. ૭

હારે ચેત હંસલડા; પુણ્યની બાંધો પાળ જો,
આખ્યા વિણ મલશે તુજને સદ્ગતિ રે લોલ;
હારે ચેત હંસલડા, કાળ કરે છે કરાળ જો,
બખર નથી જે થાશે તારી ગતિ રે લોલ. ૮

હારે ચેત હંસલડા, કાયા કાચો કુંભ જો,
કુટયા પછી એ સાજો તે તો નવી થશે રે લોલ;

હારે ચેત હંસલડા, ગરીબ તવંગર ભૂપ ને,
 પંખી ટોળું મલીચું પાછું ક્યાં જશેરે લોલ. ૯
 હારે ચેત હંસલડા, દેવ ગુરુ ગુણ ગાય ને,
 નવ નવ રંગે ભક્તિ કર ભરપુરથી રે લોલ;
 હારે ચેત હંસલડા, તો સારી ગતિ તુજ થાય ને,
 વંકપુર મંડળી કહે કર જોડી હર્ષથી રે લોલ. ૧૦

૮. શ્રાવક આચાર (વધે બહુલી.

(ઓધવજી સંદેશો કહેજો શ્યામને—એ રાગ)

ગુરૂની વાણી મીઠી સાકર સેલડી,
 પીતાં મારા હૈયે હરખ ન માયજો;
 ચંદરવા બાંધો ઘરમાં શ્રાવક સહુ,
 જીવદયા પળે તનનું રક્ષણ થાયજો. ગુરૂની. ૧

ગળીને પાણી પીજે નયણે નીરખી,
 હોડો બીડી પીવો નહિં ધરી ધર્મજો;
 આહુલસણ ને ડુંગળી કહો કેમ ખાઈએ,
 જેથી દુઃખદાયી બહુ લાગે કર્મજો. ગુરૂની. ૨

રાત્રી ભોજન શ્રાવકને કરવું નહિં,
 પંખી પણ રાત્રે નવી ખાણું ખાયજો;
 ઉત્તમ શ્રાવક કુળ પામી જો ખાયજો;
 તો શું શ્રાવક નામ ધરી મલકાયજો. ગુરૂની. ૩

કપટે કૂડું આળ ન દીજે કોઈને,
 આગમ વાણી સાંભલીએ બહુ માનજો;
 માનવ ભવ પામીને જન્મ સુધારીએ,
 કદી ન કરીએ દેવ ગુરુ અપમાનજો. ગુરૂની. ૪

ટંટા ઝઘડા ધર્મ કર્મમાં નવી કરો,
 ગુરૂ આજી ધરો કરો કદાચહ ત્યાગજો;
 અભક્ષ્યાદક વસ્તુ ભક્ષણ નહિ કરો,
 શ્રાવક કરણી કરોએ ધરો મન રાગજો. ગુરૂની. ૫
 જીહી માયા બાજીગરની બાજીમાં,
 જીહી માયા જગત તણી ક્ષણ નાશજો;
 સત્ય સ્વરૂપ આતમનું જ્ઞાને બાણતા,
 બુદ્ધિસાગર તત્ત્વમસિ પદ આશજો. ગુરૂની. ૬

૯. સ્ત્રી ધર્મ વિષે હિતશિક્ષા ગહુંલી.

(ઓધવજી સંદેશો કહેજો શ્યામને-એ રાગ)

શાણી સ્ત્રીને શિખામણ છે સહેજમાં,
 શીયળ પાળો મનમાં ધારી ટેક જો;
 શ્રદ્ધા ભક્તિ વિનય વિચારે ચાલવું,
 સત્યાસત્યનો મનમાં કરી વિવેક જો. શાણી. ૧

દયા દાન આભૂષણને કંઠે ધરો,
 ક્રોધા વેશે કદી ન દેવી ગાળજો;
 દેરાણી જેઠાણી સાથે સંપીને,
 વર્તે કરતી કુટુંબની સંભાલજો. શાણી. ૨

કુળ લક્ષ્મીથી કુલી થાય ન ફાળકો,
 પ્રાતઃકાળે પડતી સાસુ પાય જો;
 અભક્ષ્ય ભક્ષણ પ્રાણાંતે પણ નહિ કરે,
 દેવ ગુરૂનાં દર્શન કરીને ખાય જો. શાણી. ૩

રડવું રોવું નિર્લજ વાણી ભાખવી,
 કરતી તેનો સત્ય ટેકથી ત્યાગ જો;

સારી સ્ત્રીની સોબત કરતી પ્રેમથી,
 વીતરાગ ધર્મે વર્તે મને રાગ જો. શાશ્વિ. ૪
 પાડોશીની સાથે વર્તે પ્રેમથી,
 પર પુરૂષની સાથે હાસ્ય નીવાર જો;
 મિષ્ટ વચન મમતાથી હરખે બોલતી,
 ધન ધન એવી સ્ત્રીનો જગ અવતાર જો. શાશ્વિ. ૫
 નિંદા ઝગડા વેર ઝેરથી વેગળી,
 સહુના સારામાં મનડું હરખાય જો;
 “બુદ્ધિસાગર” બાળક ગુરૂણી માત છે,
 સારી સ્ત્રીથી કુટુંબ સુખીયું થાય જો. શાશ્વિ. ૬

૧૦. અપૂર્વ અવસર ગહુંલી.

(ઓષવજ સદેશો-એ રાગ)

અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે,
 શત્રુમિત્ર પર વરતે ભાવ સમાન જો;
 માયા મમતા બંધન સર્વ વિનાશીને,
 ક્યારે કરશું અનેકાન્ત નય ધ્યાન જો. અપૂર્વ. ૧
 શુદ્ધ ભાવમાં રમણ કરીશું ટેકથી,
 પડ દ્રવ્યોનું કરીશું ઉત્તમ જ્ઞાન જો,
 અનુભવામૃત આસ્વાદીશું પ્રેમથી,
 સરખા ગણશું માન અને અપમાન જો. અપૂર્વ. ૨
 પિડસ્થાદિક ચાર ધ્યાને ધારશું,
 બાર બાવના ભાવીશું નિશદિન જો;
 સ્થિરોપયોગ શુદ્ધ રમણતા આદરી,
 ધ્યાન દશામાં થાશું બહુ લયલીન જો. અપૂર્વ. ૩

સર્વસંગનો ત્યાગ કરીશું જ્ઞાનથી,
બાહ્યોપાધી જરા નાહ સંબંધ જો;
શરીર વતેં તોપણ તેથી ભિન્નતા,
કદિ ન થઈશું મોહ ભાવમાં અંધ જો. અપૂર્વ. ૪

શુદ્ધ સનાતન નિર્મળ ચેતન દ્રવ્ય જો,
ક્ષાયિક ભાવે કરશું આવિર્ભાવ જો;
ઐક્યપણું લીનતાને આદરશું કદિ,
ગ્રહણ કરીને ઔદાસીન્ય સ્વભાવ જો. અપૂર્વ. ૫

પ્રતિ પ્રદેશે અનંત શાશ્વત સુખ છે,
આવિર્ભાવે તેનો કરશું ભોગ જો;
બુદ્ધિસાગર પરમ પ્રભુતા સંપન્ને,
ક્ષાયિકભાવિ સાધો નિજગુણ યોગ જો. અપૂર્વ. ૬

૧૧. ગુરુ ગુણ ગહુંલી.

(ઓધવળ સદેશો—એ રાગ)

વંદુ વંદુ સમક્ષિ દાતા સદ્ગુરુ,
પંચમહાત્મત ધારક શ્રી મુનિરાયજો;
ઉપશમ ગંગાજળમાં નિશદ્ધિન ઝીલતા,
મનમાં વતેં આનંદ અપરંપાર. જો. વંદુ. ૧

અનેક ગુણના દરિયા ભરિયા જ્ઞાનથી,
પડે ન પરની ખટપટમાં તલભાર જો;
સદુપદેશે સાચું તત્ત્વ જણાવીને,
સંયમ અર્પી કરતા જન ઉદ્ધાર જો. વંદુ. ૨

અનંતરના ઉપયોગે વિચરે આત્મના,
 યોગ્ય જીવને દેતા યોગ્યજ બોધજો;
 અસંખ્ય પ્રદેશે સ્થિરતા ધ્યાને લાવતા,
 સંયમ સેવી કરતા આશ્રવ રોધજો. વંદુ. ૩

તસ સ્થાવરના પ્રતિપાલક કરુણામયી
 ભાવદયાની મૂર્તિ સાધુ ખાસ જો;
 જ્ઞાતા જ્ઞાતા ત્રાતા માતા સદ્ગુરુ,
 સદ્ગુરુના બનીએ સાચા દાસજો. વંદુ. ૪

તણુ ભુવનમાં સેવ્ય સદાશ્રી સદ્ગુરુ,
 દ્રવ્ય ભાવથી સંયમના ધરનારજો;
 ભવજલધિમાં ઉત્તમ નૌકા સદ્ગુરુ,
 સદ્ગુરુ નૌકાથી ઉતરો ભવપાર જો. વંદુ. ૫

ગુરુ ભક્તિથી ગુરુવાણી ધરે,
 ગુરુભક્તિથી ઉત્તમ કૃણ નિર્ધારજો;
 સદ્ગુરુ દ્રોહી દ્રેષી દુર્જન ત્યાગશો,
 પરબ્રહ્મની પ્રાપ્તિ શીઘ્ર થનાર જો. વંદુ. ૬

કાલકાલમાં ગુરુની ભક્તિ દોહીલી,
 ગુરુભક્તો પણ વિરલા જણ દેખાયજો;
 દષ્ટિ રાગમાં ભૂલી દુનિયા બાવરી.
 કરતુરી મૃગ પેઠે બહુ ભટકાય જો. વંદુ. ૭

સદ્ગુરુ દાસ બન્યા પણ જ્ઞાન ન સંપન્ને,
 સમજી સાચો સાર ગ્રહો નરનાર જો;
 બુદ્ધિસાગર સદ્ગુરુ શ્રદ્ધા ભક્તિથી,
 ઉતરો પ્રાણી ભવસાગરની પાર જો. વંદુ. ૮

૧૨. ગુરૂ મહારાજ વિહાર કરે તેવા સમયમાં ગાવાની ગહુંલી.

ગુરૂરાજ વિહાર કરશે નહિં, જાણી સેવક સોચ કરે ઘણો;
કોણ સુણાવશે સિદ્ધાંત, ગુરૂરાજ વિહાર કરશે નહિં;
મીઠી વાણીને નિર્મળ વાક્યથી, બોધ આપશે આવો હવે કોણ.

ગુરૂરાજ. ૧

પૂરા પુણ્યે મળ્યો જોગ આપનો, તબ્યો તેહ કેમ તબાય.

ગુરૂ. ૨

બોધ આપી પાપાણો પલાળીઆ, પાયું ધર્મ રૂપી શુભ નીર.

ગુરૂ. ૩

કોઈ દિન ઉપાશ્રયેનવી આવતા, એહવા ક્યાં જઈ પામશે બોધ.

ગુરૂ. ૪

અનાચારીયેં આડો મારગ મૂકીયો, સુણી આપ તણો ઉપદેશ.

ગુરૂ. ૫

અતિ છઠું અઠૂમ થતાં હોંશથી, થશે એકાસણું કદિ એક.

ગુરૂ. ૬

હીરો હાથમાં આવ્યો પાછો જાય છે, દીવો જ્ઞાનનો ગોતીશું ક્યાંઈ.

ગુરૂ. ૭

સિંહ સમુ સિંહાસન શોભતું, તે ખાલી જોયું કેમ જાય.

ગુરૂ. ૮

નરનારી ભરે છે નીર નેત્રમાં, ઘર કામ કાંઈ ન સુઝે કાંઈ.

ગુરૂ. ૯

કહે કેશવ બેહુ કર જોડીને, કરો ફાગણ ચોમાસું અહિં

ગુરૂ. ૧૦

૧૩. પર્યુષણની ગહુલી.

(હારે મારે ધર્મના-એ રાગ)

હારે મારે દિવસ ધર્મનાં શ્રાવણ ભાદ્રવ માસ જે,
તે માંહે શ્રી પર્વ પનેસણ જાણીએરે લોલ;
હારે મારે ત્રણસે સાઠ દિવસમાં કીધાં પાપ જે,
આઠ દિવસમાં ધોવા ધર્મનાં પાણીએરે લોલ. (૧)

હારે મારે ભાવિક લોકો પર્વ મલી મનરંગજે,
દેરે અપાસરે દેવ ગુરૂ આરાધતા રે લોલ;
હારે મારે તપ જપ પૂજા ભક્તિ ભાવના જાણજે.
અજરઅમર પદ શીવતરૂ સુર તરૂ સાધતારે લોલ. (૨)

હારે મારે છઠ્ઠ અઠ્ઠમ તપ આઠ કરો ઉપવાસ જે,
માસખમણને પાસખમણ તપશ્ચર્યા કરે રે લોલ;
હારે મારે જીવ દયાને જ્ઞાન દાન વિસ્તાર જે,
સ્વામી ભક્તિ નિર્મલ હૃદયે આદરેરે લોલ. (૩)

હારે મારે સામાયિક પડિછમણાં પોષહ વ્રત જે,
જીવાળેની લાખ ચોરાશી ખમાવીએ રે લોલ;
હારે મારે ખમતખામણાં કરવા સંઘ સમક્ષ જે,
જે રૂઠકા સાજન માજનને મનાવીએરે લોલ. (૪)

હારે મારે સાતે ક્ષેત્રે મદદ કરો ભલી ભાત જે,
ચંચલ લક્ષ્મી ખરચી લહાવો લીજીએ રે લોલ;
હારે મારે કાયા માયા સફળ કરો ભવ્ય જીવજે,
જન્મ મરણનાં દુઃખડાં ફેર ન લીજીએ રે લોલ. (૫)

હારે મારે ચઉગતિ ચુરણ ચોથ સંવત્સરી પર્વજે,
ચોકખે ચીત્તે ચતુર થઈ ચૂકો નહિર લોલ;

હાંરે મારે આરે સરણાં આર પ્રકારે ધર્મ જો,
ચોથા આરાનાં સુખડાં તે મિલસે સહીરે લોલ. (૬)

હાંરે મારે પર્યુષણની કથા સુણો ધરી પ્રેમ જો,
ત્રિવિધે ત્રિવિધે પાપકર્મ વોસરાવીએ રે લોલ;
હાંરે મારે કર્મ નિકાચિત ક્ષણ કારણ શ્રી પર્વ જો,
આરાધન કરી ધર્મરત્ન પદ્ધ્યાવજો રે લોલ. (૭)

૧૪. પર્યુષણની ગહુંલી.

(આદિને અરિહંતને રે-એ રાગ)

પર્વ પર્યુષણ આવીઆં, ધર્મ કરો લવી લોક સલુણા,
બારે માસમાં મોટકારે, આઠ દીવસ શુભ જોગ સલુણા. ૧

ધર્મ ધ્યાન કરો લાવશું રે, અઠ્ઠાઈનાં વ્યાખાન. સલુણા,
ચોથ છઠ્ઠ અઠ્ઠમ કરો રે, પડિકકમણાં પચ્ચખાણ સલુણા. ૨

કલ્પ સૂત્ર સુણો લાવશું રે, એકવીશ વર્ષ પર્યંત સલુણા,
વીર કહે જોતમ પ્રત્યે રે, તે જીવ મોક્ષ લહંત સલુણા, ૩

મંદ કસાયી આતમારે, પર્યુષણે તરી જાય સલુણા,
કુમતિ કદાત્તહી બાપડા રે, પર્યુષણે ડુખી જાય સલુણા. ૪

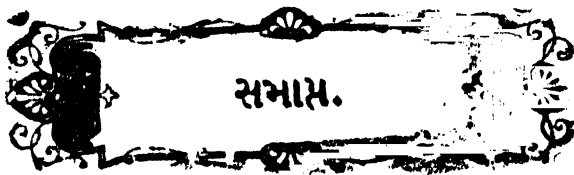
બાર માસના પાપને રે, ઘોષ નિર્મલ થાય સલુણા,
પર્વાધિરાજ પસાયથી રે, તીર્થાધિરાજ થવાય સલુણા. ૫

ત્રણ પાંચ દોય આદરો રે, સાત આઠ કરો દૂર સલુણા,
આર પાંચ દશ બારથી રે, ધર્મરત્ન સુખ પૂર સલુણા. ૬

શ્રી મહાવીર પ્રભુના ગુણગાન.

(રાગ—સાંભળજો મુનિ સંયમ રાગે...)

ત્રીશલા નંદન વંદન કરીએ, સ્મરીએ શ્રી વર્ધમાન રે;
 ભવદુઃખ હરવા શિવસુખ વરવા, કરીએ નિત્ય ગુણગાનરે....ત્રીશલા
 જગ ઉપગારી સહુ સુખકારી, શાસનના સુલતાન રે;
 જન્મ થતાં જોણે સહુને આપ્યું, પૂરણ શાન્તિ સ્થાન રે....ત્રીશલા
 બાલપણમાં ચરણ અંગુઠે, મેડે ડગાવ્યો બાણ રે;
 આપણ નમીએ નેહ નિશદિન, તે શ્રી વીર ભગવાનરે....ત્રીશલા
 આમલકી કિડામાં નક્કી, આપ્યો સુર અજ્ઞાન રે;
 અતુળબળ શ્રી જિનનું બાણી, નાઠો તણ નિજ માન રે....ત્રીશલા
 સંગમ સુરના ઉપસર્ગોથી, અડગ રહ્યા ધૈર્યવાન રે;
 કર્મ ત્રિચારે બાંધ્યાના આંસુ, પાડે પ્રભુ ગુણવાન રે...ત્રીશલા
 ચંદનબાળા સતી સુકુમાળા, બાકુળાનું દાન રે;
 લોહની બેડી તોડી, ઉદ્ધરી, ઉરમાં ધરીને ધ્યાન રે....ત્રીશલા
 ગુણ અનંતા એ વીર કેરા, ગાવો થઈ મસ્તાન રે;
 “ભક્તિ” ભાવે વીર ચરણમાં, આવી કરો શુલતાન રે....ત્રીશલા

પરમાત્માનુ સ્તવન

વિનતડી મનમોહન મારી સાંભલો,
હું છું પામર પ્રાણી નીપટ અબુજને;
લાંબુ હુંક હું કાંઈ જાણુ નહિ,
ત્રીભુવન નાયક તહારા ધરનું ગુજને.

વિનતડી. ॥ ૧ ॥

પેલા છેલા ગુણઠાણુનો આંતરો,
તુજ મુજ માંહે આબેહુમ દેખાય જો;
અંતર મેરૂ સરસવ ખીંદુ સીંધુનો,
શી રીતે હવે ઉભય સંઘ સધાયજો.

વિનતડી ॥ ૨ ॥

દોષ અઢારે પાપ અઢારે તેં તજ્યા,
ભાવ દીશા પણ દુરે કીધ અઢારજો;
સઘળા દુર્ગણ પ્રભુજી મેં અંગીકર્યા,
શી રીતે હવે થાઉં એકાકારજો.

વિનતડી ॥ ૩ ॥

ત્રાસ વીના પણ આણુ માને તાહરી,
જડ ચેતન જે લોકાલોક મંડાણુજો.
હું અપરાધી તુજ આણુ માનું નહિ;
કહો સ્વામી કીમ્ પાંસુ નિર્વાણુજો.

વિનતડી. ॥ ૪ ॥

અંતરમુખની વાતો વીસ્તારી કરું,
પણુ લીતરમાં કોરો આપોઆપજે;
લાવ વીનાની લક્ષિત લુખી નાથજી,
આશિષ આપો, કાપો સઘળાં પાપજે.

વિનતડી. ॥ ૫ ॥

યાદશ આણુ સુદ્ધમતર પ્રભુ તાહરી,
તાદશ રૂપે મુજથી કદીયે ન પળાયજે;
વાત વીચારી મનમાં ચીંતા મોટકી,
કોઈ બતાવો સ્વામી સરલ ઉપાયજે.

વીનતડી. ॥ ૬ ॥

અતિશય ધારી ઉપકારી પ્રભુ તું મદ્યો;
મુજ મન માંહે પુરો છે વિશ્વાસજે;
ધર્મ રત્ન ત્રણુ નીર્મળ રત્ન આપજે,
કરજો આતમ પરામાતમ પ્રકાશજે.

વિનતડી. ॥ ૭ ॥

॥ શ્રી. નંદિષેણુ મુનિની સઝાય ॥

ઢાલ-પહેલી.

રાજગ્રહી નગરીનો વાઝી, શ્રેણીકનો સુત સુવિલાસો;
હો મુનિવર વૈરાગી

નંદિષેણુ દેશના સુણી લીનો, નાના કરતા વ્રત લીનો. હો. ॥૧॥

ચારીત્ર નીત્ય ચોખું પાલે, સંજમ રમણીશું મહાલે; હો.

એક દીન જિન પાયે લાગી, ગૌચરીની અનુમતિ માગી. હો ॥૨॥

પાંગરીયો મુનિ વોહરેવા, ક્ષુધા વેદની કર્મ હરેવા; હો.
 ઉંચ નીચ મધ્યમ કુલ મોટા; અટતો સંજમ રસ લોટા. હો. ॥૩॥
 એક ઉંચો ધવલ ઘર દેખી. મુનિવર પેઠો શુદ્ધ ગવેષિ. હો.
 તીહાં જઈ દીધો ધર્મ લાલ વેશ્યા કહે ઇંહાં અર્થ લાલ, હો. ॥૪॥
 મુનિ મન અભિમાન આણી, ખંડ કરી નાખ્યું તરાણું તાણી; હે
 સોવન વૃષ્ટી હુઈ ખાર કોડી, વેશ્યા વનીતા કહે કર જોડી. હો ॥૫॥

લાલ ખીજ

થારે માથે પંચરંગી પાલ સોનાનો છાગલો માફજ એ દેશી
 થેં તો ઉભા રહીને, અરજ અમારી સાંભલો સાધુજ;
 થેંતો મોટા કુલના જાણી, મુકી દયો આંખલો સાધુજ. ॥૧॥
 થેં તો લઈ જાઓ સોવન કોડી, ગાડા ઉટે ભરી સાધુજ;
 નહિં આવે અમારે કામ, ગ્રહો પાછા ફરી સાધુજ. ॥૨॥
 થારે કેસીરીયે કસળીને, કપડે મોહી રહી સાધુજ;
 થારી મૂર્તિ મોહનગારી, જગતમાં સોહી રહી સાધુજ. ॥૩॥
 થારી આંખડીયારોનીકો, પાણી લાગણો સાધુજ;
 થારો નવલો જોખન વેષ, વિરહ દુખ ભાંગણો. સાધુજ ॥૪॥
 એતો જંત્ર જડીત, કપાટ કુંચી મે કર ગ્રહી; સાધુજ
 મુનિ વળવા લાગ્યો જામ કે, આડી ઉભી રહી. સાધુજ ॥૫॥
 મેંતો ઓછી સ્ત્રીની જાત, મતી કરી પાછલી; સાધુજ
 થેંતો સુગુણ ચતુર સુજાણ, વીચારો આગલો. સાધુજ ॥૬॥
 થેંતો ભોગ પુરંદર, હું પણ સુંદરી સારી સાધુજ
 થેં તો પહેરો નવલા વેષ, ઘરેણા જરતરી. સાધુજ ॥૭॥

મણી મુઝાફલ મુગટ, ખીરાજે હેંમના; સાધુજી
 અમે સજીયે સોલ સણુગાર કે, પીઉ રસ અંગના. સાધુજી ॥૮૧॥
 જે હોય ચતુર સુબાણુ કે, કદીયે ન ચુકસે; સાધુજી
 એહવો અવસર સાહેબ, કદીયે ન આવસે. સાધુજી ॥૮૨॥
 એમ ચિંતે ચીત્ત મોઝાર કે, નંદિષણ વાહલો; સાધુજી
 રહેવા ગણીકાને ધામ કે, થઈને નાહલો સાધુજી. ॥૮૩॥

ઢાલ ત્રીજી

રાગ. પ્રથમ ઢાલ પ્રમાણે

લોગ કરમ ઉદયે તસ આબ્યો, શાસન દેવીઓ સંભલાબ્યો;
 હો મુનિવર વૈરાગી.
 રહ્યો બાર વરસ તસ આવાસે, વેષ મેડ્યો એકણ પાસે. હો. ॥૧॥
 દસ નર દીન પ્રતિ બુઝે, દીન એક મુરખ નવી બુઝે; હો.
 બુઝવતા હુમ્મ બહુ વેળા, લોજનની થઈ અવેળા. હો. ॥૨॥
 કહે વેશ્યા ઉઠો સામી, એહ દસમો ન બુઝે કામી; હો.
 વેશ્યા વનીતા કહે ધસ મસતી, આજે દસમાતુંમે એમ હસતી.
 હો. ॥૩॥
 એહ વયણુ સુણીને ચાલ્યો, ફરી સંજમશું મન વાળ્યો; હો.
 વેષ લઈ ગયો જિન પાસે, ફરી સંજમ લીયો ઉલ્લાસે. હો ॥૪॥
 ચારીત્ર નીત્ય ચોખું પાલી, દેવલોકે ગયો દેઈ તાલી; હો.
 તપ જપ સંજમ ક્રીયા સાધી, ઘણા જીવને પ્રતિબોધી. હો. ॥૫॥
 જ્યવીજ્ય ગુરૂનો શીસ, તસ હરખ નમે નીશદીશ; હો.
 મેરૂવિજ્ય એમ બોલે, એહવા ગુરૂને કુણુ આવે તોલે. હો. ॥૬॥

સમાપ્ત.

